Helyi fejlesztés – kreatív programok

Fejlesztési programjavaslatok a székelyföldi térség számára

Szerkesztette:

Biró A Zoltán, Gyetvai Árpád, Magyar Ferenc

Helyi fejlesztés – kreatív programok

Fejlesztési programjavaslatok a székelyföldi térség számára

Szerkesztette:

Biró A Zoltán, Gyetvai Árpád, Magyar Ferenc

Státus Kiadó
2016

Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány

Új utakon a tehetséggondozás 7.

Nemzeti Tehetség Program

Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány

Helyi fejlesztés – kreatív programok

Fejlesztési programjavaslatok a székelyföldi térség számára

Szerkesztette:
Biró A. Zoltán
Gyetvai Árpád
Magyar Ferenc

A pályázat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-HTTSZ-M-15-0006 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

ISBN 978-606-661-048-3

© Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány
© Biró A. Zoltán
© Gyetvai Árpád
© Magyar Ferenc
© Szerzők
© Státus Kiadó

Készült a Státus Nyomdában Madéfalván 2016-ban
www.status.com.ro
office@status.com.ro

Tartalomjegyzék

Előszó 7

Tanulmányok, szakképzési anyagok

KÁPOSZTA JÓZSEF
A gazdaságfejlesztés modelljeinek főbb összefüggései 11

TÓTH TAMÁS
Tervezési módszerek a gyakorlatban 24

RITTER KRISZTIÁN
A helyi (gazdaság) fejlesztés alapjai és lehetőségei
a gyakorlati kutatások fényében 42

SÁROSI-BLÁGA ÁGNES
Új vidékfejlesztési paradigma, a területfejlesztés újragondolási lehetőségei 58

SZÉKELY KINGA KATALIN
A helymarketing és településfejlesztés kapcsolata 63

BIRÓ Z. ZOLTÁN
Lokális fejlesztési projektek társadalmi beágyazottsága 70

Helyi fejlesztési programjavaslatok

KOVÁCS JUDIT-TÜNDE
Közösen a kúriákért. Helyi fejlesztési javaslat a dálnoki
Beczássy kúria és arborétum megmentése érdekében 77

SILLÓ ÁGOTA
A helyi könyvtár, mint közösségfejlesztő tér 82

SÁROSI-BLÁGA ÁGNES
„Süssünk-főzzünk valamit”. Saját konyha működtetése a Csíki-medence
nagyobb településeinek kultúrotthonaiban/közösségi házaiban 90

BAKOS KINGA
Falugondnoki szolgálat Gyepesben 96

BOGYOR IZABELLA
Hétvégi piknik tér kialakítása Csíkszentimrén 102

KRÉZSEK ERIKA
Második esély. Hátrányos helyzetű roma gyermekek felzárkóztatása 108

GYÖRFI RITA
„Én is fontos vagyok”. Komplex foglalkoztató-fejlesztő központ
létrehozása Korondon 111

BENEDEK NOÉMI
“Kuliináris kiruccanás”. Helyi fejlesztési programjavaslat Kovásznáról
a környező falvakba induló gasztronómiai utakról 115

FÜLÖP ILONA
Játszótér kialakítása Parajdon 121

FANCSALI IBOLYA
Bogyó és Babóca Napköziotthon építése 129

ÖRDÖG MELINDA
Ikavári Bodzafesztivál..... 134

PÁLL EMŐKE, PÁLL KLEMENTINA KATALIN
“Híd a vállalkozáshoz a hagyományőrzés fenntartásával” -
Gyerek és felnőttképző központ 141

KRATOCHWIL ÁRON
A Holdfény panzió létrehozása és működtetése
a Kovászna megyei Nyújtód nagyközségben 150

SZŐCS ERIKA
Közösségi ház Csíkbánkfalván 158

KOVÁCS OTTILIA-ENIKŐ
„Mosolygó ország” játszóház 163

ZSIGMOND RENÁTA
Értékes épületek „élettörténetének” elkészítése 168

GOCZ IZABELLA
A Körösi Csoma Sándor emléknap mint közösségépítő ünnepség 170

Helyi fejlesztés és innováció

BIRÓ A. ZOLTÁN
Szempontok a paradigmaváltáshoz 175

A kötet szerzői 189

ELŐSZÓ

Székelyföldi egyetemi hallgatók, mesteri és doktori képzésben résztvevő fiatal szakemberek részvételével szervezte a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány a „**Kreatív programok a székelyföldi helyi fejlesztés szolgálatában**” című tehetséggondozó programot, amelynek célja az volt, hogy a résztvevő fiatal szakemberek újszerű, innovatív helyi fejlesztési programokat dolgozzanak ki egy-egy erre a célra kiválasztott székelyföldi rurális településen. Ezt a szakmai munkát a **Nemzeti Tehetség Program** támogatta (NTP-HTTSZ-M-15-0006).

Az Alapítvány 2013 óta indít a székelyföldi térségben olyan tehetséggondozási programokat, amelyek a még iskolarendszerben lévő, illetve a tanulmányaikat már befejezett fiatalok szakmai tudásának növelésére, kreatív és innovatív képességeik fejlesztésére irányulnak. Ebben a sorozatban 2014-től kezdődően került előtérbe a vidékfejlesztés témaköre. A térségi fejlesztéspolitikai gyakorlatban a helyi adottságok, a helyi értékek ma még csak kis részben hasznosulnak, ezért ezen a téren nagy szükség van újszerű szemléleti-gyakorlati megközelítésekre, innovatív, kreatív helyi fejlesztési programokra. A fiatal szakemberek bevonása azzal az előnnyel járhat, hogy el tudnak tekinteni a rutinoktól, nyitottak az egyedi, kreatív kezdeményezések és megoldások irányába. Első programunkban a témával való foglalkozás módszertana került kialakításra, esettanulmányok készítése keretében. A sorozat második programja a helyi szereplők által sikeresnek tartott fejlesztési programok elemzésével foglalkozott. Az elvégzett munka szerves folytatásának tekinthető sorozatunk harmadik programja, amelynek tartalmát jelen kiadvány anyaga mutatja be.

A felkészítő program során a résztvevők modellszerű, kreatív jellegű helyi fejlesztési programokkal, a programkészítést támogató módszertanokkal ismerkedtek meg, illetve a programötletek kidolgozását támogató térségi vagy lokális jellegű helyzetelemző anyagokkal (a helyi fejlesztés kihívásai és az új vidékfejlesztési paradigma, a helymarketing és településfejlesztés kapcsolata, a településleírás és elemzés szempontrendszerének megismerése, bottom-up típusú helyi fejlesztési programok megismerése stb.). A résztvevők gyakorlati feladata az volt, hogy a szakmai ismeretek, a módszertani útmutató és a terepmunka alapján helyi értékekre és helyi erőforrásokra alapozó – bottom-up típusú – innovatív fejlesztési programokat dolgozzanak ki rurális települések számára. Olyan szempontok kaptak meghatározó szerepet a kidolgozás során, mint a bevonható helyi erőforrások számbavétele, a társadalmi részvétel kereteinek megteremtése, a program társadalmi betagolódásának tervezése és a fenntarthatóság, a program innovatív

szerepének meghatározása. A Szent István Egyetem oktatói, illetve térségi egyetemi oktatók, szakemberek előadásokkal, konzultációs munkával, tutori szerepvállalással támogatták a programban résztvevő fiatalok munkáját. A Program eredményeinek bemutatására nyilvános műhelykonferencia keretében került sor, és ennek nyomán készültek el a programjavaslatokat bemutató anyagok. Amint a kötetben közölt programjavaslatok igazolják, a javaslatok tematikája sokféle fejlesztési területet érint a gasztronómiai programoktól az értékes épületek „élettörténetének" elkészítéséig, a helyi könyvtár közösségfejlesztő térként való működtetésétől a játszóházak kialakításáig, a falugondnokság intézményének kialakításától az újszerű rurális szolgáltatások megszervezéséig.

Az elkészített programjavaslatok innovatív tartalmát három tényező hordozza. Első lépésben az, hogy ezek a programjavaslatok az adott közösség, település jelenlegi működési módjához viszonyítva innovatívak. Ezért nagyon fontos minden programterv kidolgozása során a lokális kontextus alapos ismerete, a helyi társadalom működési módjának értelmezése. Ha a javasolt program lokális „bemérése" helytálló, akkor számítani lehet arra, hogy kivitelezés esetén a helyi társadalom működésében strukturális változást generál. Második lépésben innovatív tartalmat hordoz az is, hogy a programjavaslatok – eltérően a térségben ma tapasztalt gyakorlattól – a fejlesztési folyamat minden fázisára kiterjednek, belefoglalva a tervezésbe olyan szempontokat is, mint az innovatív tartalom körvonalazása, a társadalmi részvétel vagy a társadalmi beágyazottság kérdése. Nem utolsósorban innovatív tartalmat hordoz a programjavaslatok mögött álló szemléleti-módszertani keret, amely a helyi értékekre, endogén adottságokra alapozó, bottom-up típusú programok társadalmi szerepét helyezi előtérbe, és ehhez kapcsoltan a helyi fejlesztési gyakorlat térségi újrapozícionálását javasolja.

Természetesen egy ilyen kisléptékű, rövid lefutású program elsősorban arra lehet alkalmas, hogy szakmai tematizációs anyagai, módszertani vonatkozásai, programjavaslatai révén előtérbe hozza a váltás melletti érveket, illetve azokat a gyakorlati és módszertani szempontokat, amelyek mentén az újrapozícionálás szakmailag elgondolható. A program anyagaiból készült kiadvány célja az, hogy a munka során szerzett szakmai tapasztalatok eljuthassanak a helyi fejlesztés szakmai és intézményi szereplőinek minél szélesebb köréhez. A program szervezői és a kötet szerkesztői ezúton is köszönik az oktatók és a fiatal szakemberek segítőkész és értékes közreműködését.

Csíkszereda, 2016. június

A szerkesztők

TANULMÁNYOK, SZAKKÉPZÉSI ANYAGOK

Káposzta József

A gazdaságfejlesztés modelljeinek főbb összefüggései

Bevezetés

A rendszerváltozás már az 1990-es évek elején a szocialista gazdaság szétesését, iparvállalatok, mezőgazdasági szervezetek, bányák tömeges csődbe jutását, bezárását hozta magával. A területi politika – kialakulatlan koncepcióval, intézményrendszerrel és igen korlátozott pénzeszközökkel – tűzoltó akciókkal igyekezett a munkanélküliség helyi problémáin enyhíteni (BARTA-BERNEK-NAGY, 2003). Gyökeresen megváltoztak a tulajdonviszonyok, a piaci folyamatok és a globalizáció azóta is markánsan áthatja pozitív és negatív hatásaival a nemzetgazdaságot. E jelentős változások rányomták bélyegüket a területi folyamatokra is. A piacgazdaság más területi adottságokat helyezett előtérbe, mint az államszocializmus annak idején. Az ország különböző területei, települései - az új piacoktól eltérő távolságuk, a szocializmusból örökölt humántőke-állományuk, ipari kultúrájuk és infrastrukturális felszereltségük révén - különböző versenyhelyzetekbe kerültek. Ettől kezdve a gazdaság területi differenciálódása folyamatosan mélyült (RITTER, 2008). Az élelmiszeripar privatizációján keresztüli leépülése, a nehézipar szinte teljes megszűnése, a mezőgazdasági termelés integrációinak átértékelődése révén a munkanélküliség jelentősen növekedett. Mindezek együttesen jelentősen hozzájárultak, hogy az iparból és a mezőgazdasági nagyüzemekből kikerülő munkaerő megélhetési vállalkozásokban kereste a megoldást, amelyek jelentős része a mezőgazdaság irányába terelte a munkavállalókat. Mindezek hatására tovább mélyült a gazdaság területi különbségei (ENYEDI, 2004). Ezen tényezők összessége azt is mutatja, hogy a területfejlesztési politika már az „új kor” induláskor sem találta meg a megoldást a területi differenciálódás megállítására, a felzárkózásról nem is beszélve.

A gazdasági rendszer átalakulása következtében tömeges telephelyválasztás indult meg országszerte, melynek hatására megsokszorozódott a vállalkozások száma (MOLNÁR, 2004). A 90-es évek elejére kialakult helyzetben több tízezer vállalat keresett magának telephelyet. A vállalatok telephelyválasztásában a legfőbb vonzerőt a fejlett infrastruktúra (elsősorban az elérhetőséget biztosítva), a képzett és olcsó munkaerő, valamint a nyugat-európai és a nagyvárosi piacok

közelsége mellett a kedvező adópolitika jelentette. A rohammenetben elvégzett privatizáció jelentős mennyiségű külföldi működő tőkét vonzott az országba. A termelő-beruházásokban ekkorra már egyre jelentősebb részarányt (50-70%-ot) tett ki a külföldi működő tőke, melynek húzószerepe a gazdaságban ma is megkérdőjelezhetetlen. A külföldi működő tőke szerkezetében a kezdeti években az ipar dominált (ide értve az élelmiszeripart is), majd egyre inkább a tercier szektor (a távközlés, a kereskedelem, az ingatlanpiaci ügyletek) került előtérbe. Az utóbbi 15 évben az ipari beruházások újra növekedésnek indultak, melynek jelentősége jól mérhető a GDP ágazati részarányában is. A külföldi tőkének több gazdaságfejlesztési hatása is volt. A külföldi tőke területi elhelyezkedésére az erős területi koncentráció jellemző (GODA-TÓTH, 2013). Mindezekből jól látható, hogy a külföldi működőtőke telephelyválasztása révén jelentős mértékben járult hozzá a gazdaság új térszerkezetének kialakulásához, a térbeni differenciálódás további mélyüléséhez. A fogyasztói piac és a nyugati integráció felgyorsította a szolgáltatások fejlődését, bővülését. Mint számos európai országban megfigyelhetjük az ipar, de még inkább a mezőgazdaság jelentős gazdasági térvesztését. Ez a folyamat elsősorban a városi, különösen a nagyvárosi fejlődésnek kedvezett. Az átmeneti időszak új vállalatainak tömeges telephelyválasztása, a külföldi működőtőke területileg koncentrált elhelyezkedése, valamint a tercierizálódás folyamata már az 1990-es évek közepére kialakította és elősegítette a dinamikus és a lemaradó térségek éles elkülönülését, ezzel a folyamatos területi polarizációt.

A mezőgazdaság - mint a vidékgazdaság meghatározó tényezőjének - területi specializálódása

Az ipari specializációval egyidőben elindult a mezőgazdaság szerkezetének lassú változása is. A szerkezeti átalakulás a történelmi hagyományok miatt, az előzőekben vázolt humán erőforrásbeli, termelési, ökológiai összefüggések miatt sokkal lassabb ütemben folyt és folyik most is. A mezőgazdaság vállalati-üzemi és területi szakosodását elsősorban a privatizáció és a kárpótlás indította meg. A rendszerváltás következtében a társadalmi megosztás, az árutermelés fejlődése új iparágak kialakulását eredményezte, s ez a mezőgazdaságban is változást, új specializálódó övezeteket hozott létre. Természetesen a mezőgazdaságban ezen folyamat kisebb léptékben valósult meg, mint az iparban, vagy a szolgáltatási szektorban. A mezőgazdasági specializáció sajátosságánál fogva eltér az ipar fejlődésétől, amely teljesen önálló ágakra szakadt. A piaci átalakulás következtében a

mezőgazdaság csupán specializálja magát hol az egyik, hol a másik piaci termék termelésére, míg a többi ága alkalmazkodik ehhez a főtermékhez. Várhatóan ezen folyamat is jelentős fejlődésen fog átmenni a vizsgált fejlesztési irány megvalósításának hatására. A piac, a piaci verseny oly módon szabályozza a termelés elhelyezkedését, hogy a termelők a területegységen a legkisebb ráfordítással a legnagyobb hozamot, profitot érjék el. Ez a területi specializáció szempontjából azt jelenti, hogy a termelést úgy kell megszervezni, hogy az a termelés természeti és társadalmi feltételeinek a legjobban megfeleljen, tehát legnagyobb hatékonysággal a maximális profitot biztosítsa. Ez a tendencia legjobban a tengerentúli mezőgazdaságban, mindenek előtt az Egyesült Államok mezőgazdaságában teljesedett ki, ahol élesen kirajzolódnak a mezőgazdasági körzetek, az ún. beltek határai: állattenyésztő (kukoricaövezet), gabonatermelő (búzaövezet), gyapottermelő, tejtermelő (legeltető-állattenyésztő) övezet. Ezekben a körzetekben egy-egy vagy néhány termék termelése a jellemző, és ez érvényes az egyes körzetek üzemeire is. Az Európai Unió országaiban más a helyzet, miután itt a tőkés árutermelő nagygazdaságok mellett léteznek ma is kisebb-nagyobb családi gazdaságok. A tulajdonformák és méreteik szerint lényegesen eltérő az üzemek termelési iránya és a specializáció foka, ami végeredményben az amerikaitól eltérő, változatosabb, sokoldalúbb termelési szerkezetben jut kifejezésre. A termelés elhelyezkedésének gyakorlatában a specializálódás elve állandóan ütközik a sokoldalúság elvével. Ez az ellentét egyaránt jelentkezik üzemi és területi vonatkozásban, ami a hatótényezők sokoldalúságából származik: ezek egyidejűleg hatnak a termelés azonosságára, szakosodására és különbözőségére, sokoldalúságára. Tendenciáját tekintve a termelési költség csökkentésére a színvonal emelésére irányuló törekvések azonban a termelés specializációját mozdítják elő. A munka szezonális jellegének a termelés időjárástól függő hullámzásának csökkentése, valamint a piaci hatások kivédése viszont a termelés sokrétűségét segítik elő. A mezőgazdaság általános fejlődése azt tükrözi, hogy a sokoldalú termelés irányába ható erők időben fokozatosan háttérbe szorulnak az egyes vidékek specializálódását elősegítő hatásokkal szemben. Mégis azt kell mondanunk - egyes tapasztalatok alapján - hogy a szakosodás a fő üzemág megválasztása, a melléküzemágak arányának a meghatározása során különös figyelmet kell fordítani a termelési tényezők: föld, munkaerő, eszközállomány nagysága mellett az infrastruktúra és a logisztika kérdéseire is, mert ezek összehangolt helyes aránya lényegesen befolyásolja a termelés eredményességét, ami a specializáció alapvető célja. A magasabb technikai színvonal alkalmazása, a specializáció fokozása és a melléküzemágak társítása a kér-

dés komplexitását fejezi ki: az adott térség viszonyai szerint kell megtalálni a helyes megoldást. Ezt egy német agrárszakember, O. Rosenkranz a következőképpen válaszolja meg: „olyan egyoldalúan gazdálkodni, amennyire csak lehetséges, és csak olyan sokoldalúan, amennyire szükséges". A termelés szakosodása olyan országokban, mint amilyen hazánk is, ahol a kapitalizálódás, az árutermelés csak történelmileg megkésve bontakozott ki, s ahol a tulajdonviszonyok változásai (földosztás, privatizáció, földkárpótlás, stb.) - úgy tűnik - hosszú távra eltérítik mezőgazdaságunkat a fejlett országok specializációs mintáitól, a szakosodás lassú és igen bonyolult folyamat lesz mind üzemi, mind területi vonatkozásban. A mezőgazdasági termelés körzetenkénti specializációja hazánkban történelmileg különböző fokot ért el. Ez azt jelenti, hogy bizonyos körzetekben a specializáció színvonala magasabb fokú, néhány termék előállítása a jellemző, míg más körzetekben a termelés sokoldalú, és egyáltalán nem, vagy alig emelkedik ki valamelyik termelési ág a többi közül. Mezőgazdaságunkban jelenleg körzetenként 20-25%-os specializáltságot tapasztalhatunk. Ez azt jelenti, hogy a profilt adó ágazat egynegyedét adja az össztermelésnek. Ez elmarad a nyolcvanas évekre elért 33%-os specializációtól és megegyezik az 1956-57-es évek szakosodásával. Magasabb fokú, a nyugat-európaihoz hasonló, legalább 50%-os specializáltság legfeljebb mikrokörzetekben, egy-egy város vagy község határában fordul elő. A specializáció foka nemcsak a terület nagyságától, hanem a szakosodás irányától is függ. Általában a speciális kultúrákat, kifejezetten kertészetre szakosodott körzetekben találunk, ahol ennek mértéke elérheti a 40-50%-os specializáltsági fokot is. A jelenlegi gazdasági szerkezet, ennek térbeli vetülete, a termelés területi specializációja, egyfelől jelentős gazdasági veszteségek forrása, másfelől a környezeti problémák egyik előidézője. Napjainkra teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy mind a világgazdasági marginalizáció elkerüléséhez, mind a környezeti problémák megoldásához létkérdés a mezőgazdaság modernizációja, a termelés ésszerű térbeli specializációjának ösztönzése, támogatása. A különböző nemzetközi intézkedések legmarkánsabb hatása várhatóan az lesz, hogy az egyes országok termelési szerkezete elmozdul az ökológiai adottságokhoz leginkább igazodó struktúra felé, hiszen a versenyképességet elsősorban az fogja meghatározni, hogy az ökológiai adottságok jobb kihasználása eredményeképpen csökkennek-e az előállítási költségek.

Mindezen összefüggések jól mutatják, hogy a mezőgazdaság fejlesztésére, jövőbeli stratégiai irányának konkretizálására megérett az idő. Felmerül a kérdés: a mezőgazdasági területek termelésből való kivonása és környezetvédelmi célokra való átalakítása, vagy a termelés irányának, piaci lehetőségeinek bővítése legyen-e

a jövő célja? Mindkét irány mellette lehet érvelni, de a legfőbb cél, melyszerint a vidéki élet minőségének javítása, munkahelyteremtés prioritást élvez, így az új gazdasági ágak fenntartható fejlődés melletti bevezetése megoldás lehet a agrárium számos problémájára. Ennek megfelelően a területfejlesztési- és egyben a vidékfejlesztési politika (melynek szerves részét alkotja az agrárpolitika) legfőbb célja, hogy kihasználva az ország kedvező természeti adottságait, a belföldi és nemzetközi piacokon versenyképes mezőgazdaság jöjjön létre, amely képes jó minőségű alapanyagokkal ellátni a feldolgozóipart, tisztességes és kiszámítható jövedelmet biztosít a gazdálkodóknak és fokozódó mértékben figyelembe veszi a környezetvédelem és az egészséges táplálkozás követelményeit. Az is fontos cél, hogy az agrárgazdaság szereplői más ágazatokkal azonos esélyhez jussanak a jövedelemszerzésben. A mezőgazdaság döntően magántulajdonra épül és vegyes üzemrendszerű, amely képes az európai munkamegosztásban beilleszkedni. Ebben helyet kapnak a családi gazdaságok, a nagyméretű privát tulajdonú gazdaságok, a gazdasági társaságok és a magántulajdonra épülő, átalakult, a termelés mellett egyre több más funkciót is betöltő szövetkezetek. Ezek vizsgálata jól illeszkedik a telephelyválasztások főbb közgazdasági összefüggésrendszerébe. Mindezeket figyelembe véve a vidék területfejlesztési célkitűzéseit az alábbiakban lehet összefoglalni:

1. szükséges a vidék gazdasági potenciáljának, népességmegtartó- és versenyképességének növelése, a környezet- és életminőség javítása, az infrastrukturális állapot fejlesztése
2. szükséges a nemzetgazdasághoz tartozó szektorok (primer, szekunder és tercier) tevékenységeinek diverzifikálása, a jövedelemszerzés és a foglalkoztatási helyzet bővítése
3. szükséges a meglévő természet, illetve a környezet állapotának védelme, a meglévő értékek, kulturális örökségek megóvása, hagyományok erősítése, idegenforgalmi adottságainak fejlesztése
4. szükséges a humán erőforrások fejlesztése, a helyi közösségi kezdeményezések és szociális, családsegítő, illetve egészségvédelmi programmok támogatása.

Mindezeket vizsgálva az alábbi általános területfejlesztési stratégiai célok fogalmazódnak meg:

1. a termelési körülményeknek megfelelő gazdálkodási struktúra kialakításának elősegítése, a versenyképesség javítása, a gazdaságos minőségi termelés feltételeinek megteremtése

2. az agrár-környezetvédelem előtérbe helyezése, az agrárgazdaság fenntartható fejlődésének megteremtése, a természetes környezet megőrzése, alternatív földhasználati módok bevezetése
3. az emberi erőforrás fejlesztésén keresztül az ipari- és agrár-innováció segítése, a jövedelmi viszonyok általános javítása, a mezőgazdaság és vállalkozói szektor tőkeellátottságának erősítése.

A telephelyválasztás főbb összefüggései a vidékgazdaságban

A telephelyválasztás a stratégiai jelentőségű döntések egyik legtipikusabb formája, hiszen az így nyert lokalizált előnyök, illetve az esetlegesen keletkező hátrányok hosszú időn át befolyásolhatják a vállalkozás gazdasági eredményeit. Ezzel magyarázható az, hogy a telepítési döntések gazdasági, műszaki és politikai megalapozottsága a történelem folyamatában mindig is nagy jelentőséggel bírt és napjainkban egyre nagyobb a jelentősége. A világgazdasági folyamatok, a globalizáció, a piacok átrendeződése következtében a telephelyválasztás elméleteiben egyre több tényező kap szerepet (LENGYEL, 2000). Kezdetben a nyersanyag- és energiaellátás iránti mennyiségi igényekben ki is merült a telephelyválasztásban szerepet játszó tényezőknek a sora (Thünen, Weber, Predöhl, Palander), melyeket később dinamikus elemek egészítettek ki. Ezen elméletekben már szerepet kapnak a keresletet-kínálatot és az árakat befolyásoló fontosabb összefüggések és megjelenik a gazdasági tér összefüggéseinek vizsgálata mellett az optimalizálás elmélete is (Lösch, Hotelling, Isard, Greenhut). Azonban napjainkban már sokkal differenciáltabbak és árnyaltabbak az igények akár a munkaerővel, akár az infrastrukturális ellátórendszerekkel szemben, így a kialakult modellek jelentős reformokon mentek át (Stöhr, Malecki, Scott). Ezt magyarázza a mérhető és számszerűsíthető gazdasági tényezők körének fokozatos bővülése mellett megjelenő, nem mérhető, nem számszerűsíthető sajátosságok vizsgálata is. Ezek összessége együttesen adja az ökológiai, az ökonómiai és a humán erőforrások telephelyválasztási metodikában betöltött nélkülözhetetlen szerepét és alakítja napjaink komplex lokalizált előnyökre törekvő telephelyválasztási modelljeit (DICKEN-LLOYD, 1990). A telephelyelméletek történeti fejlődését áttekintve látható azaz ív, ahogyan az egyes szakaszokban megértek a felismerések, beépültek a közgazdaságtudomány eredményei, hasznosultak az új innovációk, még ha időnként megkésve is. Az 1970-es évek közepétől egyre általánosabb körben fogalmazódnak meg a meglévő elméletekkel szembeni kritikák, amelyek főbb elemei (FRIEDMANN-FOREST, 1988, HEALY-ILBERY 1990):

- a neoklasszikus elméletek a racionális „gazdasági ember” fogalmából indulnak ki, aki tisztában van a telepítés összes tényezőjével stb., és képes a költségét minimalizáló vagy a profitot maximalizáló döntést hozni, de a tér differenciáló hatását nem vizsgálták
- a nem-gazdasági motivációkat, a nem mérhető tényezőket és gazdasági externáliákat a telepítési döntéseknél jórészt figyelmen kívül hagyják, holott döntőek lehetnek, mivel a humánerőforrás képzettsége, a területen folyó gazdálkodás tapasztalati (ökológiai) tőkéjének gazdaságbefolyásoló hatása is telepítési tényezőként fontosak
- statikus alapállásúak, azaz csak a rövid távon érvényes aktuális feltételekből (költségekből, árakból) indulnak ki, a telepítési döntések viszont általában hosszú távon hatnak, nem vizsgálják a terület fejlesztési stratégiáinak várható hatásait
- ezek a modellek sem a történelmi-politikai változásokat, sem a nagy nemzetközi cégek globalizálódásának befolyását, sem a világpiaci verseny hatásait nem képesek megmagyarázni, a tökéletes versenyen alapuló piacgazdaság feltevése csak elméleti jelentőségű.

Mindezekből jól látható, hogy a tér fogalma nemcsak a távolsággal hozható kapcsolatba, hanem a korábbi elképzelésekhez képest árnyaltabban kell foglalkozni vele. A gazdasági (költség-) tér mellett szükséges megkülönböztetnünk időteret, kognitív teret, társadalmi teret és ökológiai teret is. Azaz a telephelyelméletek gyakorlati hasznosíthatóságában a térfogalom továbbgondolására van szükség (CHAPMAN-WALKER, 1991). A telephelyelméletekben alapvető, hogy a piaci résztvevők racionális döntéseket hozzanak. A vizsgálatok viszont arra utalnak, hogy az ember bár megpróbál racionálisan dönteni, de erre sok esetben nem képes. Mit foglalhat magába a racionális döntés fogalma? A racionális döntés azt jelenti, hogy a döntéshozó rendelkezik egy sor kritériummal, elvárással, amikkel az összes lehetséges döntési lehetőséget összehasonlítja, mérlegeli a következményeket, és kiválasztja az optimális megoldást (LENGYEL, 1994). Mindezek jól mutatják, hogy napjaink gazdaságfejlesztésében sikerre csak olyan telephelyválasztási modellek vihetők, amelyek igyekeznek a gazdasági tényezők mellet a környezeti és az emberi tényezők optimális feltételeit is szem előtt tartani és beépíteni a vizsgálati rendszerbe.

Természetesen a tér összességét és hatását kimerítő módon figyelembe venni nincs lehetőség, hiszen egyes tényezők (pl. ökológiai tényezők) változására, alakulásának befolyásolására nincs, vagy csak korlátozott formában van lehető-

ségünk. Így a telepítési döntéseknél a korlátozott racionalitás kialakítására kell törekednünk, ami azt jelenti, hogy a vállalkozás megvizsgálja a számítható és befolyásolható körülmények mellett az egyéb, a telepítendő vállalkozásra ható tényezőket és azok közül azokat tartja benn a vizsgálat rendszerébe, amelyek jelentősen befolyásolhatja a gazdasági tevékenység sikerét (NAGY, 2003). Jól érzékelhető, hogy napjaink telephely-választási modelljei már messze összetettebbek és szerteágazóbbak, mint a történelmi elődei, mivel a gazdasági életben megjelent új innovációk, a technológiai forradalom folyamatosan átrendezi nemcsak a gazdaság, hanem az élet minden területét. Ezeket a változásokat a hagyományos közgazdasági elméletek nem képesek feldolgozni, a paradigmaváltás időszakát éljük, ami kihat a gazdaság térbeli működésére, így a telephelyválasztásokra is. A gazdaság tér is folyamatosan átrendeződik, a nemzetközi piac kiszélesedik, új szempontok kerülnek előtérbe (LENGYEL-RECHNITZER, 2004). Napjainkban ezeknek az alapvető változásoknak felismerhető jegyeit, fontosabb jellemzőit lehet csak bemutatni és számba venni és együttes alkalmazásukkal törekedni az optimális gazdasági tér kiválasztására. A nemzetközi szakirodalomban egyre inkább elfogadott, hogy a telephelyválasztás tényezőit két csoportra lehet bontani (KARHUSZ, 2003):

- makroszintű okok
- mikroszintű okok.

A telephelyválasztás *makroszintű okai* arra a kérdésre adnak választ, hogy a vállalkozások milyen tényezőket vesznek figyelembe egy-egy ország, egy-egy régió, esetleg egy-egy kistérség kiválasztásakor. Napjainkban ezen tényezők megítélésében a szakirodalom már nagy egyetértést mutat. A telephelyválasztás *mikroszintű okai* elsősorban azt vizsgálják, hogy milyen tényezők játszanak szerepet a vállalkozás stratégiai tervezésében, amikor egy konkrét telephely kiválasztásában hoznak döntést. Ellentétben a makroszintű okokkal, a szakirodalom ebben a kérdésben jelentős eltéréseket mutat. Ez nagymértékben köszönhető annak, hogy a vállalkozások ezen döntéseiben jóval nagyobb szerepet kaphat a szubjektivitás. Az ilyen típusú okok hátterében elsősorban az áll, hogy a vállalkozás olyan tudás- és tapasztalati tőkével rendelkezik a versenytársakhoz képest, amely jelentős előnyt biztosíthat a számára. A tudás- és tapasztalati tőke szerepe különösen azokban az ágazatokban fontos, ahol magas a K+F mértéke, az innováció szükségessége, valamint a termékdifferenciáció. Jól látható, hogy napjainkban a telephelyválasztási modellek kialakításakor figyelembe vett makro- és mikro szintű okok sokkal árnyaltabbak mint a történelmi elődök modelljei. Ezt többek

között annak is köszönhetik, hogy a telephelyválasztásában fontos szerephez jutnak az úgynevezett *kemény* (könnyen számszerűsíthető közgazdasági mutatók) és *puha* (életminőséget befolyásoló mutatók) telepítési tényezők is.

A természeti tényezők

A természeti tényezők mint külső, környezeti adottságok jelennek meg a gazdaság résztvevői számára. Mindegyik gazdasági tevékenység a tér egy adott pontján folyik, a konkrét éghajlati és domborzati tényezőktől, mint a tevékenység fizikai környezetétől nem lehet eltekinteni, még ha több esetben mérsékelhető is ez a kapcsolat. Másrészt mindegyik termék és felhasznált eszköz a természeti környezetből származó valamilyen szintű feldolgozás során készül, az inputok csak részben helyettesíthetők más anyagú termékekkel (legkönnyebben az energiahordozók konvertálhatók), viszont nem mindegy, hogy az egyes nyersanyagokból mennyi és hol áll rendelkezésre. Azaz a természeti környezet fontos szempont a gazdasági tevékenység helyének kiválasztásakor (LENGYEL-RECHNITZER, 2004). Napjainkban a gazdasági tevékenységek többségénél a kedvezőtlen természeti hatások jó részét semlegesíteni lehet, azonban a gyakorlatban a profit maximalizálását szem előtt tartva csak a minimális költségű megoldások terjedtek el tömegesen.

Ennek megfelelően a mezőgazdaság termelési tényezőit vizsgálva és megszűrve meghatározható azon mutatók összessége, melyek jelentős befolyással kerülhetnek a vizsgálatba. Itt elsősorban olyan tényezőket érdemes kiemelni, amelyek változtatására csupán korlátozott lehetőség adódik, így ezek alapból a legfontosabb telepítési tényezők közé kell, hogy kerüljenek. Mindezek mellet megfogalmazható, hogy a természeti környezet és a gazdasági tevékenységek között dinamikus kapcsolat van. A gazdasági és a technológiai feltételek rövid távú változása kihat az igénybe vett természeti erőforrások körére és fizikai helyére is, de a tartós hatás általában hosszabb időszakban következik be, így az állami (és a helyi) gazdaságpolitika befolyása napjainkban felértékelődik.

A gazdasági tényezők

A gazdasági tényezők közül legfőbb prioritása a tőkének van. Megkülönböztetjük a tőke két formáját:

1. a fizikai (reál-) tőkét
2. pénztőkét.

A *fizikai tőkére* (gyárak, épületek, járművek, raktárkészletek, stb.) általában az jellemző, hogy a tőkejavak többsége helyhez kötött és jelentős területi különbségek vannak (LENGYEL, 1994). Ezek a javak fokozatosan elhasználódnak és veszítenek értékükből (használtan csak veszteséggel adhatók el), viszont javíthatók és újakkal pótolhatók. A fizikai tőke tulajdonviszonya alapján vagy a termelő saját tulajdonában van, vagy bérleti díjat kell fizetni használatáért. A tőke másik megjelenési formája a *pénztőke* (készpénz, értékpapírok: kötvény, részvény stb.). Egy országon, egy gazdasági térségen belül mobil. A pénztőke általában pénzintézeteken és értéktőzsdéken keresztül jut el a felhasználóhoz. A pénzintézetek (kereskedelmi bankok takarékpénztárak, befektetési alapok, stb.) többsége kiterjedt térbeli hálózattal rendelkezik, ez a hálózat gyűjti a forrásokat (betéteket) és helyezi ki hitelek formájában, avagy, adja tovább a bankközi pénzpiacokon. Fejlett piacgazdaságokban az új eljárások bevezetésére vállalkozó kisebb cégek tőkeigényét az ún. kockázati tőke elégíti ki, közép és hosszú lejáratú hitelekkel (avagy alaptőke emeléssel) a kezdeti időszak viszonylag nagyobb kiadásait finanszírozzák. Ezek a csúcstechnológiával dolgozó „high-tech" cégek általában speciális térségekben helyezkednek el. Továbbá növekedett a központi és a helyi kormányzatok szerepe az externáliák (infrastruktúra, környezetvédelem, stb.), és a területi egyenlőtlenségek kiéleződése miatt elmaradott térségek gazdasági fejlesztésében is.

Az emberi tényezők

A termelési tényezők közül a munkaerő inkább helyhez kötött, kevésbé számszerűsíthető és cserélhető le, mint pl. a tőke és a technológia. A gazdasági tevékenységhez szükséges létszámú és szakképzettségű munkaerő felvételét, illetve megtartását számos gazdaságon kívüli tényező is befolyásolja. Egy nemzetgazdaságon belül a főbb gazdasági ágakban foglalkoztatottak, számának és arányának változása a gazdasági növekedéssel hozható kapcsolatba (NAGYNÉ, 2013). Egy másik tendencia is megfigyelhető ami a demográfiai változásokkal van kapcsolatban: a munkaképes korú lakosság aránya fokozatosan csökken a népességen belül, egyrészt az iskolázottsági szint növekedése miatt kitolódik a munkába állás ideje, másrészt jelentősen megnő a nyugdíjasok és az eltartottak rétege (az életkor növekedésével együtt). Továbbá a részmunkaidősök (akiknek nagyobb része női munkaerő) aránya is növekszik. A nemek közötti munkamegosztásnál vannak kizárónak nevezhető szempontok és vannak tradicionális szokások. A képzettségnél korábban valamilyen speciális szakmai irány volt a döntő. Manapság az emberi erőforrásba történő befektetésnek három dimenziója van:

- az általános műveltség a lényeg (egy érettségizett könnyebben átképezhető)
- a felsőfokú szakismeret felértékelődött
- az egyén egészségi állapota (és munkabírása) is előtérbe került.

A munkaerő térbeli mobilitása általában korlátozott, elsősorban a fiatal (és szakképzetlen) férfi munkaerő költözik munkát keresve (agrártérségekből nagyvárosokba). A lakó- és munkahely szétválásával megnőtt a napi ingázás szerepe is, főleg alvó- és bolygóvárosokból az üzleti és az ipari negyedekbe. Továbbá alapvetőek a lakáshoz jutás feltételei. Kelet-Európában a munkaerő területi mobilitását az ingatlanpiac kezdetlegessége és a magánbérlemények hiánya, a túlértékelt lakások és az utazási költségek nagysága egyaránt korlátozzák (NEMES NAGY, 2003). A közeljövő gazdasági növekedése, a jövedelmező és versenyképes termékeket gyártó gazdasági tevékenységek megtelepedése a régiókban attól függ, hogy milyenek az innovációkat kibocsátó és továbbító (ilyen térség csak kevés van), illetve az innovációkat befogadó és felvevő képességeik (BOGÁRDI-NAGYNÉ, 2014). A régiók közötti térbeli gazdasági versenyben ez utóbbiak a fontosak, azaz a saját feltételeikhez alkalmazkodó korszerű gazdasági szerkezet kialakítása és az állandó technológiai megújulás követése (RECHNITZER, 1998). Mindezek alapján kijelenthető, hogy a telepítési döntéseknél mindig alapvető a befogadó társadalmi környezet, a szokások és a hagyományok elemzése. Az eltérő életmód, a kulturális és a vallási háttér, a családi hagyományok egy országon belül is jelentős területi és települési különbségeket okozhatnak. A telephelyválasztást az adott ország településszerkezete is meghatározza, egyrészt a lakosság térbeli eloszlása és sűrűsödése (mint munkaerő és fogyasztó), másrészt a szolgáltatási funkciók köre és színvonala (ENYEDI, 2000).

Összefoglalás

Az Európai Unióhoz való csatlakozás egyik fő vonzerejét az jelentette, hogy csatlakozhat egy nálánál lényegesen fejlettebb olyan régióhoz, amely alapszerződésében rögzítetteknek megfelelően segítséget nyújt a régiói közötti fejlődési egyenlőtlenségek mérséklésére és a hátrányos helyzetű régiói lemaradásának csökkentésére. Az Európai Unióban azonban az elmúlt negyed évszázadban a gyors gazdasági fejlődés a környezet bizonyos mértékű károsodásával járt együtt, egyes területeken globális problémákat öltve. Ezen globális problémák kiteljesedése elérte Magyarországot is, hiszen a rendszerváltás, annak gazdasági, társadalmi

átalakulása olyan folyamatokat indított el, melyek kedvezőtlen gazdasági hatását a mai napig érzi az ország. Itt leginkább a területi különbségek kiteljesedésére, az agrárszektor átalakulására, az élelmiszeripar háttérbe szorulására kell gondolnunk. A fejlődő régiók számára tehát alapvető kérdés, hogy létezik-e olyan fejlődési út az EU tagállamaihoz való felzárkózás felé, amelynek során viszonylagos gazdasági lemaradását értékes környezeti adottságai, természeti erőforrásai, valamint kulturális és társadalmi gyökerei megőrzése mellett képes-e leküzdeni. A fejlett országokhoz történő felzárkózásának tehát egyik meghatározó kihívása, hogyan lehet a megfelelő élet- és a környezetminőséget, a vidék gazdaságát meghatározó agráriumot olyan stratégiai állapotba hozni, ami a gazdasági fejlődés irányaival összeegyeztethető. Ezen kihívás megoldásához fontosak az emberi, gazdasági és társadalmi tényezők pontos és alapos ismerete, hiszen ezen tényezők kombinációja adhatja meg egy adott terület vidékgazdaságának fejlesztési perspektíváit.

Felhasznált irodalom

Barta Györgyi – Bernek Ágnes – Nagy Gábor (2003): A külföldi működőtőke-befektetések jelenlegi tendenciái és területi elmozdulásának esélyei Magyarországon. – Tér és Társadalom, 2003/4. pp. 173–190.

Bogárdi Tünde – Nagyné Molnár Melinda (2014): The barriers to economic development through the example of a Hungarian internal periphery. VESTNIK APK STAVROPOLYA/AGRICULTURAL BULLETIN OF STAVROPOL REGION 1:(1) pp. 52-55.

Chapman, K. – Walker, D. F. (1991): Industrial Location: Principles and Policies. Blackwell, Oxford.

Dicken, P. – Lloyd, P. E. (1990): Location in Space. Theoretical Perspectives in Economic Geography, Harper Colins, London.

Enyedi György (2004): Processes of Regional Development in Hungary. In: Enyedi György – Tózsa István (eds.): The Region. Akadémiai, Budapest. 21-35

Enyedi György (2000): Globalizáció és a magyar területi fejlődés. Tér és Társadalom, 2000.

Friedmann, J. – Forest, Y. (1988): The politics of place: toward a political of territorial planning. Boston.

Goda Pál – Tóth Tamás (2013): Pókháló- entrópia, mint új rendszervizsgálati megközelítés a területi elemzésekben TERÜLETI STATISZTIKA 53:(2) pp. 169-189.

HEALY, M. J.-ILBERY, B. W. (1990): Location and change. Perspectives an Economic Geography. Oxford University Press, Oxford.

Karhusz Péter (2003): A telephelyválasztás elméleti keretrendszere.

Lengyel Imre (2000): A regionális versenyképességről. Közgazdasági Szemle, 12. sz. pp. 962-987.

Lengyel Imre (1994): A telephelyválasztás. In Rechnitzer J. (szerk): Fejezetek a regionális gazdaságtan tanulmányozásához. MTA RKK, Győr-Pécs. Pp.35-68.

Lengyel I. – Rechnitzer J. (2004): Regionális gazdaságtan. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

Molnár László (2004): A befektetések ágazati és regionális szerkezete és hatása az ágazatok és régiók versenyképességére. GKI Gazdaságkutató Rt.

Nagy Henrietta (2003): Problems and questions in the Hungarian regional policy. MendelNet 2002/3, Brno, ISBN 80-7302-045-9, ISBN 80-7302-046-7 p. 213-219

Nagyné Molnár Melinda (2013): Factors of success in case of local society. DETUROPE: CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF TOURISM AND REGIONAL DEVELOPMENT 5:(3) pp. 63-70.

Nemes Nagy József (2003): A fekvés és az iskolázottság hatása a területi egyenlőtlenségekre Magyarországon. Pp. 133–144. Munkaerő-piaci tükör (szerk.: Fazekas K.): MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont. – Budapest, Pp. 144–159.

Rechnitzer János (1998): Területi stratégiák. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

Ritter Krisztián (2008): Agrár-munkanélküliség és a területi egyenlőtlenségek. BULLETIN OF THE UNIVERSITY OF AGRICULTURAL SCIENCES (GÖDÖLLŐ) 2: pp. 639-652.

Tóth Tamás

Tervezési módszerek a gyakorlatban

A gyakorlati tapasztalatok azt igazolják, hogy a magyarországi területfejlesztés gyenge pontja a metodikai alapok hiánya és a rendelkezésre álló módszerek nem megfelelő mértékű alkalmazása. Ezen hiányosságok pótlásához is szeretnék hozzájárulni munkámmal.

Véleményem szerint is a fejlesztések megkezdésekor nem feledkezhetünk meg ezen alaptétel betartásáról melynek eredményét, erősen befolyásolják a felhasznált módszerek. (Tóth, 2005, Molnár, 2006) Természetesen az eljárás sajátossága, hogy a stratégiát megvalósító humán infrastruktúra része az erőforrásoknak, mint súlyponti elem megtervezésre kerül a stratégiaalkotás folyamatában.

Területfejlesztési elemzések módszerei

Az elemzési fázis igen lényeges, bár gyakran nem megfelelő arányban kidolgozott része a területfejlesztési dokumentumoknak.

A tervkészítők gyakran követnek el három szélsőséges hibát:

1. Elnagyolják, nem kellő mélységben kutatják a fejlesztés tárgyát (magát a térséget), annak környezeti elemeit, működésének külső feltételeit, továbbá belső erőforrás rendszerét.
2. A térség helyzetvizsgálata, annak szegmentációja gyakran nincs kauzális viszonyban a fejlesztés célrendszerével. Előfordul, hogy kimarad kulcsfontosságú tényezők feltárása és vizsgálata.
3. Fölösleges mélységű, túlzottan részletes, gyakorta redundáns, a térség karakterisztikájával és célrendszerével nem konform a helyzetvizsgálat és elemzés. Ez, amellett, hogy igen költséges, a lényeglátást akadályozza, megnehezíti a reális célok kitűzését.(Tóth, 2008)

Látszólagos ellentmondás, hogy a célok kitűzése és rendszerbe állítása a helyzetvizsgálat és részletes analízis következménye, de azt is figyelembe kell vennünk, hogy a stratégiai fő céloknak már előzetesen ismerteknek kell lenniük, hiszen a tervkészítés gördülő jellegű folyamat, ami gyakorta korábban megterve-

zett stratégiák hatásvizsgálatából indul ki, azok megvalósulatlan (ill. részben megvalósult) céljaiból generálnak a stratégák új fejlesztési irányokat, vagy módosítják azok korábbi változatait.

A helyzetelemzéseknek tehát minden esetben azokra a vizsgálati területekre kell irányulniuk, amelyek feltárása és alapos megismerése kulcsfontosságú a célok pontos definiálása, majd elérése érdekében. (Ritter, 2010) Pl.: egy ipari térség egészség-megőrzési stratégiájának készítésekor látszólag fölösleges megvizsgálni a mezőgazdasági vetésterület arányát.

Abban az esetben viszont szükséges a vizsgálat, ha a művelési terület meghatározó jelentőségű az alkalmazott kemikáliák károsító hatásai miatt, mind a műveléssel foglalkozók, mind a termékeket elfogyasztók körében. Bár ebben az esetben ez az indikátor valószínűleg származtatott, egy korábbi kauzális vizsgálat eredményeképpen kerülhet az elemzés középpontjába, miután a primer vizsgálat kimutatta a megbetegedések egyik fő okát.

Fenti példa alkalmas annak szemléltetésére, hogy sokszor mennyire speciális vizsgálati irányokat kell kitűzni, bonyolult, szövevényes ok-okozati láncokat elemezni a valós helyzet bemutatása és a reális célok kitűzése érdekében.

Térinformatikai módszerek a tervezésben

A területi elemzés állandó módszerei közé tartoznak a térképek, mint az elemzés hagyományos eszközei. A térkép főként illusztratív eszköz, de elemzési módszerként is hasznosítható. Természetesen mindkét alkalmazási módnak megvan a létjogosultsága, és lényegében különböző igények kielégítésére alkalmasak.

A térkép fontos szerepet tölt be a jelenségek, folyamatok, egyes objektumok területi sajátosságainak, törvényszerűségeinek és kölcsönös összefüggéseinek a feltárásában. A különböző tényezőket ábrázoló térképek összevetése, vagy több tényező egy térképen való ábrázolása útján hatékony módon tanulmányozhatók a jelenségek területi vonatkozásai. Ahhoz azonban, hogy a térképi kifejezésforma elérje célját, hogy a valóság feltárásának valóban hatékony eszköze legyen, feltétel az, hogy szerepeljenek rajta a legfontosabb vonások. Manapság a térképi ábrázolásnál egyre inkább előtérbe kerül a térinformatika megvalósítása a statisztikában, így a regionális elemzéseknél is. (Bacsi-Forman-Káposzta, Nagyné Molnár, Péter, 2007)

A terület fontosságát tovább növeli, hogy napjainkban eddig soha nem tapasztalt integrálása valósul meg a digitális környezet révén az adatgyűjtési-

elemzési eszközök és eltérő tudományterületek között. Mivel az információk 80–90%-a térhez kötődik, könnyen belátható, amit Skutai Julianna helyesen állapít meg –, hogy térinformatikai rendszerünk segítségével az ilyen adatok feldolgozásával járó rengeteg számolási munkát sokkal gyorsabban és egyszerűbben elvégezhetjük, mintha ezt manuálisan kellene megtenni és nem becsülhető le az az előny sem, hogy ugyanabban a közös rendszerben tárolhatók térbeli és leíró adatok is (Skutai, 2002).

A területi tervezés, tájtervezés számítógépesítése, a „paperless landscape planning" nem új keletű probléma. Az USA-ban a térinformatika, ill. az első kereskedelmi szoftverek megjelenésével egy időben kapcsolódtak be a tájtervezők (landscape architects) a térinformatikát használók táborába. Hazánkban is viszonylag korán megtörténtek az első lépések e fejlett technológia alkalmazására.

Hasznossága abban rejlik, hogy általa egységes helymeghatározás alapján kapcsolhatunk össze különböző adatállományokat, hangsúlyozhatjuk a statisztikai adatok térbeli perspektíváját, szemléltethetjük és elemezhetjük a témák közötti összefüggéseket. Külön értéke, hogy rugalmasabb az eredmények előállítása és a változásokra történő reagálás. Lehetővé válik a nem szabványos produktum és az ad hoc lekérdezés. Háromdimenziós statisztikai eljárások jönnek létre az adatok megjelenítésére, elemzésére és interpolálására.

A digitális térképek alkalmazási területe növekszik. A térinformatikai elemzésekben használható adatok növekvő mennyisége nagyobb érdeklődést támaszt a földrajzi hely szerint meghatározott adatok iránt, így pl. növekszik az igény a kistérségi adatokra és azok elemzésére, mivel egyre több adat áll rendelkezésre. A területi elemzésben tehát érdemes és egyre fontosabb dolgozni velük. (Káposzta-Nagy–Kollár, 2010)

A térinformatika a regionális elemzések számára minőségileg új eszköztárat kínál. A módszertár bővülésén túlmenően alapjaiban új szemlélet, gondolkodásmód formálódik, új probléma-megoldási utak nyíltak az utóbbi időkben. A térinformatikai bázisú területi kutatás sem nélkülözheti azonban a legalapvetőbb térkategóriák világos fogalmait, tartalmuk elméleti tisztázásait (Dobosi, 2001).

Ki kell emelnünk még, hogy didaktikai szempontból hasznosan, az eredményeket felhasználóbarát jelleggel tudja bemutatni, ami segíti a szereplők ismereteinek elmélyítését. A térképészeti nyelv azonban nem egyszerű – a jelek különböznek és a tervezőtől magyarázatot igényelnek – eltekintve attól, hogy egy komplett földrajzi adatbázis létrehozása általában időigényes és drága. A létező adatok általában különböző térségekből származnak, ami időigényes átalakításo-

kat kíván, sőt néha újabb adatgyűjtést tesz szükségessé. A létező adatok sokszor olyan információrendszerekben vannak tárolva, amelyek nem kompatibilisek egymással.

A térképi ábrázolás kutatató munkában is fontos szerepet tölt be, szinte minden elemzésnél – egyéb matematikai módszerek mellett – kiegészítő jelleggel javaslom alkalmazását.

A térinformatika történeti áttekintése

A mai értelemben vett térinformatika kialakulásához elsősorban a számítógépes grafika fejlődésére volt szükség. A számítástechnika általános fejlődésével ellentétben a grafika területén csekély haladást értek el. A 60-as évek elején a grafikus megjelenítők fejlődésével kezdhetett el kialakulni a földrajztudományok eme új ága.

A történelem során számos próbálkozás történt a térbeli adatok egymáshoz viszonyított helyének ábrázolására, elemzésére. Mint annyi más új technológia esetében is, a katonai alkalmazás jelentős szerepet játszott. A csapatok egymáshoz viszonyított mozgásának pontos, képszerű ábrázolása a stratégiai döntések meghozásakor komoly segítséget jelentett, hasonlóan a későbbi elemzés lehetőségéhez (Vass, 1997).

Egy másik fontos terület az orvostudomány, ezen belül a járvány sújtotta terület vizsgálata volt. Az 1854-es londoni kolera idején Dr. John Snow térképet használt a halálozási előfordulások bemutatására, mely segítségével később a kitörés helyét - egy elhanyagolt körzet kútját - is sikerült beazonosítania (Ottófi, 2005).

A XX. század második felében a térképészeti elemzés megváltozását a következő tényezők okozták:

- a számítógépek fejlődése – alapvetően a számítógépes grafika fejlődése,
- a térbeli folyamatok elméletének fejlődése a gazdasági és politikai földrajzban, tervezéselméletben stb.
- a szociális és környezetvédelmi területen megnyilvánuló növekvő tudatosság, a társadalom egyre magasabb szintű képzettsége,
- a fejlettebb számítógépek lehetővé tették a nagy mennyiségű adat pontos és szemléletes feldolgozását, ábrázolását.

Az ötvenes és hatvanas években integrált szállítási tervet dolgozott ki több amerikai nagyváros (Detroit, Chicago) ami megkövetelte a szállítással kapcsolatos

információk összegyűjtését és integrálását – feladóhelyek, útvonalak, célállomások, időadatok stb. Az eredményeket speciális áramlási térképeken ábrázolták (Ottófi, 2005).

Canada Geographic Information System (CGIS)

A hatvanas évek közepén indított Canada Geographic Information System az egyik legelső GIS fejlesztés volt. Ennek a rendszernek a kidolgozásakor a cél az volt, hogy a Canada Land Inventory (CLI) által gyűjtött adatokat elemezni tudják, statisztikák készülhessenek a földhasználat optimalizálására Kanada hatalmas mezőgazdasági területein. A CLI által készített térképek különböző tematikák szerint osztályozzák a területeket:

- mezőgazdasági talajalkalmasság
- üdülésre való alkalmasság
- vadon élő állatok élettere (patások)
- vadon élő állatok élettere (vízimadarak)
- erdőművelésre való alkalmasság
- aktuális földhasználat
- vízparti területek.

Az adatbevitel során egyszerű pontszámozási elvet követtek 1 (legjobb) 7 (leggyengébb), amelyet részletes osztályozási kódokkal egészítettek ki, pl. a talajtérkép tartalmazza az alapkőzet és a termőréteg típusát, a talaj kémiai tulajdonságait is, stb. Bár a 70-es évek végére az adatbázis egy kissé elöregedett az egyik legkiválóbb fejlesztési központnak számított. Az új kiegészítések (elsősorban a hálózatos adatelérés) ellenére azonban nem tudott megfelelni a nyolcvanas évek új piaci elvárásainak (Vass, 1997).

A hetvenes évek végére kialakult a digitális fotogrammetria, mint fontos adatnyerési forrása a GIS rendszereknek, s erre az időre tehető az ingatlan-nyilvántartást szolgáló rendszerek megjelenése is.

A nyolcvanas években jelentek meg a bonyolultabb térbeli elemzésre alkalmas, majd a döntés-előkészítést is segítő rendszerek. Több közmű, környezetvizsgálati és regionális tervezési célú rendszer jutott el az alkalmazás magasabb fázisába.

A kilencvenes években általánossá válnak az eddiginél sokkal nagyobb sebességű számítógépek és munkaállomások, melyek segítségével a térinformatika új alkalmazási területei születnek. Ilyenek lehetnek:

- különböző globális problémák – mint pl.: a savas esők környezetkárosító hatása, a veszélyeztetett állatfajok védelme, a trópusi esőerdők fogyása, üvegházhatás vizsgálata – térinformatikai keretek közt könnyen vizsgálhatók;
- 3D lehetőségek a topográfiában, tengerkutatásban, nyersanyagkutatásban;

A nagyobb sebességnek köszönhetően nagyobb adathalmazokon, jobb térbeli felbontást sikerül elérni. A döntés-előkészítést összetettebb elemzéssel, komplexebb modellezéssel, tökéletesebb megjelenítéssel és szemléltetéssel segítik a térinformatikai rendszerek. A jobb gépek és tökéletesebb adatbázisoknak köszönhetően a térinformatikai rendszerek egyre elterjedtebbek lesznek.

Igen nagy az igény a testreszabott felhasználói felületek iránt, melyek a felhasználók által könnyen kezelhetők, rugalmasak, a kívánt feladatra orientálódnak és minimális térinformatikai ismereteket igényelnek (általában a közigazgatásban, az építésigazgatásban). Ezeken kívül alkalmasak a térinformatikai projektek szemléletes bemutatására a különböző multimédiás alkalmazások révén. A piac részéről igényként merül fel a különböző hardverek és GIS szoftverek kompatibilitása.

Magyarországon a 90-es évek elejének számítástechnikai fejlődése valamint a COCOM lista enyhítése (1990) jelentős szerepet játszott a térinformatika széleskörű elterjedésében. Korábban se megfelelő hardver, se megfelelő szoftver termékek nem kerülhettek be az országba legális úton. Az évtized első felében a széleskörű elterjedést biztosították a különböző számítástechnikai szakkiállítások megjelenése is (Vass, 1997).

A térképészet, a térinformatika, a térinformatikai rendszer fogalmai

A területi elemzés és tervezés fontos hagyományos eszközei a térképek, és újabb, de gyorsan elterjedt és egyre szélesebb körben alkalmazott módszere a térinformatika használata (Tóth, 2009).

A *térkép* szűkebb értelemben a Föld vagy más égitest felszínének vagy a felszínre vonatkoztatott természeti és társadalmi típusú tárgyaknak és jelenségeknek

meghatározott matematikai szabályok vagy mértani törvények szerint síkba vetített, méretarány szerint (alaprajzszerűen, arányosan) kicsinyített, általánosított és sajátos grafikai rendszerrel bemutatott ábrázolási formája.

Térkép vagy térképszerű ábrázolás tágabb értelemben minden olyan grafikus ábrázolás, mely az emberi világ dolgait, fogalmait, állapotait, folyamatait, eseményeit jeleníti meg térben (a térbeli összefüggések megértése érdekében) (Török, 1997).

Jó térképek készítéséhez tudományos, technológiai ismeretekre és esztétikai szempontok figyelembevételére van szükség: a térképészet a térképkészítés tudománya, technikája és művészete a Nemzetközi Térképészeti Társulás hagyományos meghatározása szerint. (Nagyné Molnár, 2013)

A *térinformatika* az informatika tudományának és technikájának azon ága, amely térbeli és hozzájuk kapcsolódó leíró adatokat kezelő, elemző, megjelenítő számítógépes rendszerek előállításával és működtetésével foglalkozik.

Általánosabban fogalmazva a térinformatika a világ megismerésének egy speciális módja, melyhez olyan alapszoftverek nyújtják az eszközkészletet, melyek egy rendszerben kezelik a térbeli és leíró adatokat és a közöttük lévő kapcsolatokat (Elek, 2006).

A *tér- (vagy geo-) informatikai rendszerek* olyan számítógépes rendszerek, amelyek lehetővé teszik nagy mennyiségű, térbeli vonatkozással és hozzá tartozó leíró paraméterekkel rendelkező adatok gyűjtését, kezelését, nyilvántartását, kiértékelését, feldolgozását.

A térinformatikai rendszer helyett használhatjuk a földrajzi információs rendszer (FIR) (angolul: Geographical Information System - GIS) kifejezést is.

A térinformatikai rendszerek részei a *hardver*, a *szoftver*, az *adatbázis*, és a rendszer előállításához és működtetéséhez szükséges *szakértelem*.

Az összetett térinformatikai *szoftver*ek alkotórészei az adatbázis-kezelő, a raszterkép-feldolgozó és vektortérkép-kezelő-elemző egységek.

A térképi *adatbázis* a hatályos magyar földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 1996. évi LXXVI. törvény szerint „földrajzi helyhez kötött térbeli adatok és információk számítógépen kezelhető, rendezett adathalmaza, melyből képernyőn vagy hagyományos adathordozón térkép állítható elő”.

A térinformatikai rendszer szemszögéből a térkép definíciójához visszatérve elmondható, hogy a térkép „a térinformatikai elemzési eredmények összefoglalására alkalmas hatékony kommunikációs eszköz”(Longley et al. 2001).

A térségi elemzés és tervezés során *vizsgálati és javaslati tervlapok* (a térképészet szempontjából tervtérképek) és *tematikus térképek* készülnek, melyek általános topográfiai (helyrajzi) vagy földrajzi *alaptérképeken* kerülnek kidolgozásra.

Az *alaptérkép* szolgál a vizsgálati, tervi vagy más tematikus tartalom földrajzi környezetbe illesztéséhez. Szükség szerint tartalmaz síkrajzi (pl. vízfolyások, vízfelületek, utak, vasutak), névrajzi (pl. tájak, települések neve) és domborzatrajzi (pl. szintvonalak) elemeket visszafogott megjelenéssel, hogy az ábrázolni kívánt téma lehessen grafikailag feltűnő.

Térinformatika által használt adatbázisok

Napjainkban a térinformatika számos elérhető adatbázist használ fel, melyek egy részéről már jelen jegyzet 5. fejezetében részletesen volt szó, ezért ebben a fejezetben már az eddigiekben említett adatbázisok csak felsorolás szinten kerülnek megemlítésre. Ezeken kívül még számos olyan speciális adatbázis elérhető, amely kifejezetten a térinformatikai adatbázisokhoz kapcsolódik.

Az alábbi felosztás alapján csoportosíthatók az adatbázisok:

- Alapadatok,
- Felszínborítási adatok,
- Természetvédelmi adatok,
- Talajinformációs adatok,
- Egyéb adatok.

A területfejlesztés és vidékfejlesztés szakterületekhez tartozó kutatásokban általában az alapadatok és az egyéb adatok kerülnek térinformatikai megjelenítésre, melyekhez leggyakrabban az alábbi adatbázisokat használjuk:

- Népszámlálás (CENSUS) (KSH)
- TSTAR (Településsoros Statisztikai Adatbázis Rendszer) (KSH)
- Népesség-nyilvántartás
- ÁMÖ (Általános Mezőgazdasági Összeírás) (KSH)

A mezőgazdaságra vonatkozó adatbázisok különféle rendszerekben, különböző adatgazdáknál találhatók meg. A rendszeres teljes körű mezőgazdasági összeírás mellett szűkebb területekre vonatkozó összeírások, nyilvántartások is elérhetők.

Ezek a következők lehetnek:

- M-STAR (Mezőgazdasági Statisztikai Adatbázis Rendszer)
- Őstermelői nyilvántartás (pl. a saját gazdaság mérete, művelési ágai, gazdasági épületek kapacitása)
- Regisztrált gazdaságok adatbázisa (pl. a gazdálkodási forma, a földterület művelési áganként való megoszlása)
- FÖMI Corine adatállomány (környezeti információs rendszer)
- MATERIA

- *Az NAV(APEH) Sztadi adatbázis*

Kétféle bontásban szerepel: településsoros és foglalkozási formák szerint bontva. Településsoros, 16 kategória sávra bontva valamint a jövedelmi adatok foglalkozási formák szerint bontva

- Munkanélküliségi adatbázis (Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat)

Egyedi szintű adatbázis. Az elemi egység a nyilvántartott álláskereső. Negyedévente ill. félévente előállítható. Az egyedi szintről a kívánt szempontok szerint településszintű aggregálása lehetséges.

- Területi Információs Rendszer (TeIR)

A területi és regionális kutatások során a leggyakrabban használt adatbázis, amely ügyfélkapu segítségével érhető el a www.teir.vati.hu portálon. A Területi Információs Rendszer megvalósítója, és a rendszer üzemeltetője a Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság (VÁTI). A Rendszer célja az, hogy objektív, pontos és friss információkkal lássa el a területfejlesztési és rendezési tevékenységet ellátó szerveket, a folyamatokat segítő döntés előkészítő szerveket.

- *Országos utcatörzs adatbázis*

Az Országos utcatörzs adatbázis különböző adatmélységben tartalmazza a magyarországi közterület- és címadatokat, amelyek – többek között – címadatbázisok tisztításakor, valamint címnyilvántartások egységesítésekor és karbantartásakor használhatók referencia adatbázisként. Az adatbázis a DSM-10 térképből származik. Az országos utcatörzs adatbázis frissítésére egy évben kétszer (március és december hónapokban) kerül sor.

- *GeoXY adatbázis*

A GeoXY adatbázis az országos utcatörzs adatbázis speciális változata, amely épület beszúrási pont szinten tartalmazza a címadatokat.

- *DSMMátrix adatbázis*

A DSMMátrix adatbázis az irányítószám-középpontok elérési út és idő adatbázisa, amely elsősorban navigációs, illetve útvonal-optimalizálási feladatok ellátásához nyújt segítséget. Az adatbázis a DSM-10 vektoros térképállomány szűkített útgráfján számított adatokat tartalmazza. Az adatbázis egy évben kétszer (március és december hónapokban) kerül legenerálásra.

- *DSMRoute adatbázis*

A DSMRoute adatbázis a KRESZ-helyes navigáció adatbázisa, amely a DSM-10 térképekhez illesztetten tartalmazza a közlekedési szabályokat és a korlátozásokat.

- *GeoIndeX adatbázis*

A GeoIndeX adatbázis az üzleti térinformatikai elemzések statisztikai adatbázisa, amely állami és alternatív adatforrások, nyilvántartások gyűjtésével, rendszerezésével, segíti a közigazgatási egységek szerinti térinformatikai elemzések elkészítését.

- *POIX adatbázis*

A POIX adatbázis az érdekes és fontos helyek folyamatosan frissített tematikus gyűjteménye koordináta és címadatokkal.

A térinformatikai adatbázisok önálló termékként megvásárolhatók, vagy térinformatikai szolgáltatások keretén belül igénybe vehetők. Az adatbázisok kezelésére alkalmas szoftverek beszerzésében számos tanácsadó cég áll a leendő felhasználók rendelkezésre (www.geox.hu).

Térinformatikai szoftvercsomagok

Az térinformatikai szoftverek, szoftver-csomagok különböző mértékben váltak kiemelkedővé az adatbázisok, a raszterképek és a vektoros térképek kezelésének területein, de ma mindegyik alkalmazásban megtalálhatók ezek a funkciók Újabb fajta funkciónak tekinthető a FIR szoftverekben a háromdimenziós felületeket kezelő, elemző képesség (Elek, 2006).

A szoftverek, szoftver-csomagok egyre bővülő kínálatából néhány példát a legelterjedtebb üzleti szoftverek világától a szabad felhasználású, nyílt forráskódú szoftverek köréig mutatunk be felsorolásszerűen.

ArcGIS

A legrégebbi múltra visszatekintő üzleti térinformatikai szoftver-csomag az ArcGIS, az ESRI (Environmental Systems Research Institute) terméke, mely 1969-ben alakult. Magyarországon széles körűen alkalmazzák például a kormányzati, kutatási szférában. További információ többek között a www.esrihu.hu, www.esri.com világháló oldalakon található.

AutoDesk Map 3D

A mérnöki tervezés piacán elterjedt AutoDesk AutoCad szoftveréhez fejlesztették az AutoDesk Map 3D térinformatikai szoftvert, mely így ötvözi a mérnöki tervezési funkciókat az adatbázis-kezelő, térképi elemző-megjelenítő képességekkel. További információ usa.autodesk.com, www.autodesk.hu oldalakon.

MapInfo

A MapInfo volt az első Windows környezetben működő FIR szoftver. Elterjedt önkormányzatoknál. További információ www.mapinfo.com oldalon keresztül.

Intergraph szoftverei, Geomedia

Az Intergraph szolgáltatott Magyarország számára először jól kidolgozott felhasználói felületű térinformatikai rendszereket. A földhivatalok számítógépesítése is Intergraph alapon indult el. Térinformatikai szoftvere a Geomedia. További információ www.intergraph.com oldalon.

Idrisi

Az Idrisi a Clark University (Worcester, USA) szoftvere. FIR oktató szoftver többek között a földrajzi folyamatokat leíró korszerű modellek alkalmazásával További információ www.clarklabs.org oldalon.

Quantum GIS

Szabad felhasználású, nyílt forráskódú térinformatikai szoftver. Többek között kezeliaz üzleti ArcGis „shape” térinformatikai fájlformátumát is. További információ www.agt.bme.hu, www.qgis.org oldalakon.

Tematikus térképek

„A tematikus térképek azok a térképek, amelyek a földfelszínre vonatkozó tárgyak és jelenségek minőségi és mennyiségi jegyeit mutatják be. Amikor a térkép jelkulcsa a tartalom ábrázolásában nagyobbrészt az elemek szerkezetét, funkcióit, belső tulajdonságait, tehát az elem vagy tárgy minőségét szemlélteti, vagy a Föld felszínén közvetlenül nem észlelhető tárgyak, jelenségek elterjedését ábrázolja, akkor egyértelműen tematikus térképpé válik.” (Faragó, 2005)

A tematikus térképek osztályozása

Sokféle csoportosítási lehetőség közül Klinghammer–Papp-Váry: Tematikus kartográfia, jegyzete a következőket tárgyalja:

Az *ábrázolt téma jellemzői alapján* „megkülönböztethetünk minőséget szemléltető és mennyiséget szemléltető, valamint statikus és dinamikus térképeket.

- A minőséget szemléltető térképek az elemek helyzetét és minőségét tükrözik. (Például egy földtani térkép esetén megismerhetjük a kőzet anyagát és térbeli helyzetét.)
- A mennyiséget szemléltető térképek az elemek nagyságát, tömegét, értékét stb. fejezik ki.
- A statikus térképek vagy állapottérképek egy adott időpontra vonatkozóan mutatnak be egy témát.
- A dinamikus térképek az elemek térbeli (például az ingázást vagy a közlekedés dinamikáját bemutató térképek) vagy időbeli (egy település fejlődését bemutató térkép) változását ábrázolják Az utóbbi tulajdonképpen különböző időpontokra vonatkozó statikus térképek egybevetése.”

Az *ábrázolt témák száma és kapcsolata alapján* „a tematikus térképeket háromféle kategóriába sorolhatjuk. Lehetnek analitikus, komplex és szintetikus térképek.

- Az analitikus térkép csupán egyetlen témát mutat be.
- A komplex-analitikus térkép egyidejűleg több témát tárgyal, azonban szorosabb egymás közti kapcsolat nélkül, így tulajdonképpen csak több analitikus ábrázolás együttese.
- A szintetikus térkép több egymással szoros kapcsolatban álló témának együttes ábrázolása.”

A *térképkészítés módja szerint* „két kategóriát különböztethetünk meg: eredeti és levezetett tematikus térképek.

- Az eredeti térképek közé tartoznak a közvetlen megfigyelés, illetve terepi mérés során készült térképek. Ilyenek a nagyméretarányú, helyszíni felvételen alapuló térképek (talaj- vagy geomorfológiai, geológiai térképek) és az abszolút adatokat tartalmazó térképek (időjárásjelző állomások észlelési adatai).
- A levezetett térképek csoportját azok a térképek alkotják, melyek az eredeti térképek generalizálásával (kisméretarányú geológiai térképek) vagy a kiindulási adatok átdolgozásával jönnek létre.” (Pödör, 2010)

Területrendezési térképek

A területrendezési tervek a területfejlesztés társadalmi, gazdasági céljaival összehangolt, hierarchikusan egymásra épülő, műszaki és ökológiai szempontok alapján elkészített tervek, amelyeknek alapvető funkciója a térségi szerkezet meghatározása, és a térségi területhasználat szabályozása. A területrendezési tervek között legjelentősebb az **Országos Területrendezési Terv (OTrT)**, amely a léptéknek megfelelő mélységben az ország egészére határozza meg a területhasználatra és az infrastruktúra térbeli rendjére vonatkozó jövőképet és az annak elérését szolgáló szabályokat. Az ország szerkezeti tervét a törvény M=1:500 000 méretarányú 2. számú melléklete, az országos övezetek határait a törvény M=1:500 000 méretarányú 3. számú melléklete tartalmazza, melyekben területrendezési térképek mutatják a kiinduló, illetve a végállapotokat is. A területrendezési tervek mind megyei, mind pedig település szinten is megtalálhatóak. Az alábbiakban néhány településrendezési térkép kerül bemutatásra:

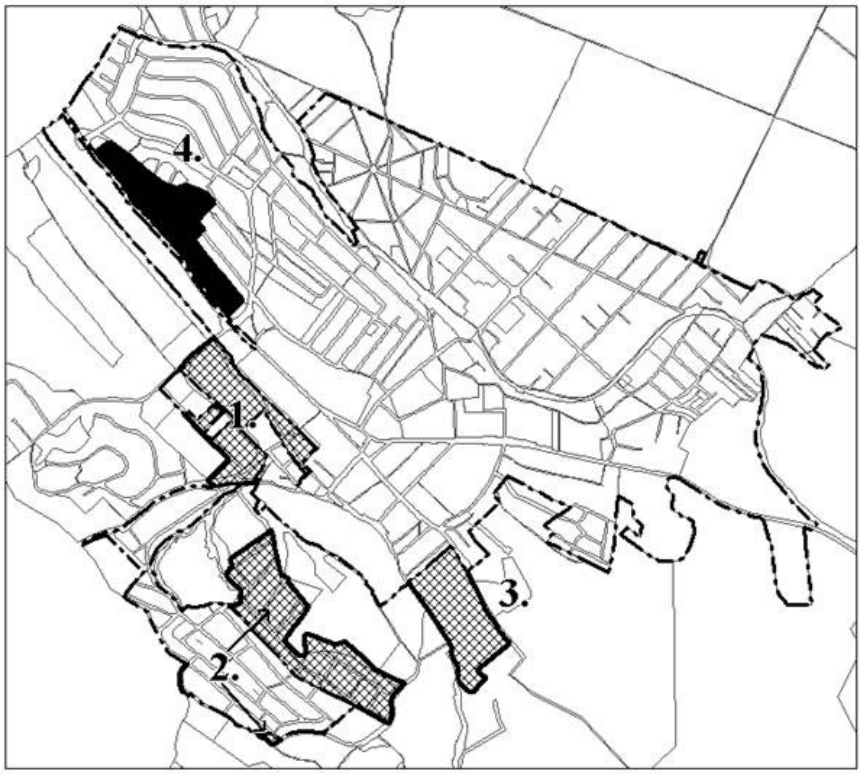
1. A(z) **Budapest Agglomeráció Területrendezési terve** -ben változott:

Övezet kód	Övezet megnevezése	Ha (előjeles)	Érintett határozatok
BA-11	Zöldövezet	-74,06	36 40
BA-15	Ökológiai zöldfolyosó	-205	32
BA-2	Városias települési térség	-14,96	34 36
BA-6	Erdőgazdálkodási térség	-70,92	22 24 25 30 34 37 38 46
BA-7	Mezőgazdasági térség	-242,47	25 31 34 36 46
BA-8	Zöldövezet részét képező mezőgazdasági térség	-164,28	34 36 39 40 46
KA1	Erdőgazdálkodási térség	-,26	24

1. ábra: **Budapest Agglomeráció Területrendezési Terve**

Forrás: www.teir.vati.hu

A Településrendezési Terv a település eltérő rendeltetésű területeinek szerkezetét határozza meg a távlati fejlesztés irányainak rögzítése érdekében. A település igazgatási területén belül a területrészek – általános és sajátos építési használatuk szerint – az alábbi **területfelhasználási egységekbe** tartoznak, melyeket külön-külön területrendezési térképek segítségével ábrázolhatunk. Az alábbiakban Piliscsaba 2005-ös területrendezési tervének alap térképét jelenítettem meg, amely egyaránt tartalmazza a beépítésre szánt és a beépítésre nem szánt területeket.

2. ábra: **Piliscsaba területrendezési terve**
Forrás: Piliscsaba területrendezési terve, 2005.

A területrendezési tervek térképeiről az alábbi információkat olvashatjuk le, jelenleg Piliscsaba példáján keresztül:

Beépítésre szánt területek

Lakóterületek

- kisvárosias lakóterület (Lk)
- kertvárosias lakóterület
- intenzív beépítésű, kertvárosias lakóterület (Lke-1)
- laza beépítésű, kertvárosias lakóterület (Lke-2)
- hagyományos falusias lakóterület (Lf)

Vegyes területek

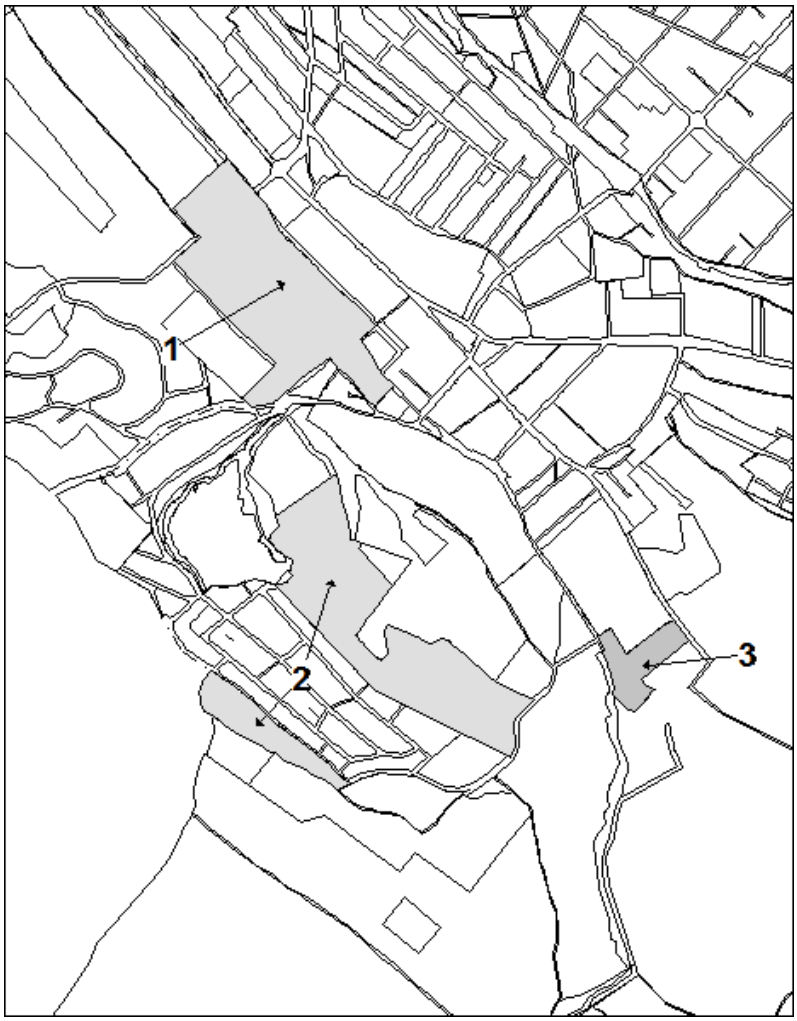
- településközponti vegyes terület (Vt)
- központi vegyes terület (Vk)

Gazdasági területek

- kereskedelmi, szolgáltató gazdasági terület (Gksz)

Különleges területek

- temető (K-Tem)
- oktatási központok területei (K-Ok)
- sport és szabadidő területek (K-Sp)
- folyékony hulladék elhelyezésére, kezelésére szolgáló terület (K-Hf)

6.3. ábra: **A belterületbe vonások átnézeti térképe Piliscsabán**
Forrás: Piliscsaba területrendezési terve, 2005.

Irodalomjegyzék

Bacsi Zs, Forman B, Káposzta J, Nagyné Molnár M, Péter B, (Káposzta J szerk.)(2207): Regionális gazdaságtan Gödöllő: DE AMTC AVK, 2007. 300 p. (ISBN:978-963-9732-76-6)

Dobosi E. (2001): A regionális elemzések módszertani kérdései – elméleti megfontolások. Gazdaságelemző és Informatikai Intézet (2001), Budapest.

Elek I. (2006): Bevezetés a geoinformatikába , ELTE Eötvös kiadó, 2006.

Faragó I. (2005): Magyar földrajzinév-használat a magyar kartográfiában, ELTE, Oktatási segédanyag, Budapest

Káposzta, J. – Nagy H. – Kollár K. (2010) Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek település-szerkezeti, foglalkoztatási jellemzői az EU-csatlakozás óta eltelt időszakban. Területi Statisztika, 50 (6.) 641-658 p.

Klinghammer-Papp-Váry (1975): Tematikus kartográfia, Tankönyvkiadó, Budapest

Molnár Melinda (2006): Az ország térszerkezetének formálói: terület- és vidékfejlesztés A falu 2006:(1) pp. 43-51. (2006)

Nagyné Molnár Melinda (2013): Factors of success in case of local society Deturope: Central European Journal Of Tourism And Regional Development 5:(3) pp. 63-70. (2013)

Ottófi (2005): Térinformatika Jegyzet és tananyag a Berzsenyi Dániel Főiskola számára, PHARE CBC 2005

Piliscsaba Területrendezési Terv, 2005.

Ritter, K. (2010): Socio-economic development and employment crisis in agriculture in Hungary. In: Kulcsár, L. (ed.): Regional aspects of social and economic restructuring in Eastern Europe: The Hungarian Case. KSH. Budapest. 72-89. p.

Skutai J. (2002): Térinformatikai elméleti jegyzet, Szent István Egyetem, Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar, Környezet és Tájgazdálkodási Intézet, Gödöllő

Tóth T. (2005): „A területi tervezés és programozás főbb módszerei és a fejlesztés lehetőségei” c. doktori (PhD) értekezés Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola Gödöllő,

Tóth T. (2008): Területi tervezés és programozás, Egyetemi Kiadó SzIE Gödöllő Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő,

Tóth T.- Pupos T.- Görög M (2009): Terület- és projekttervezés, Budapest: Szaktudás Kiadó Ház, (Tóth, T. szerk.) 190 p.

Török Zs. (1997): Térinformatika alapjai, BME-Építőmérnöki Kar, Oktatási segédanyag, Budapest

Vass G. (1997): Térinformatikai oktatási anyag, BME, http://www.agt.bme.hu/tutor_h/arcview/gistort.htm

Internetes honlapok:

www.qgis.org
www.clarklabs.org
www.intergraph.com
www.autodesk.hu
www.mapinfo.com
www.geox.hu
www.teir.vati.hu/oktatasi_segedanyag
www.esrihu.hu,
www.esri.com

Ritter Krisztián

A helyi (gazdaság) fejlesztés alapjai és lehetőségei a gyakorlati kutatások fényében

Bevezetés

A helyi szintek fontossága alapvetően arra vezethető vissza, hogy minden egyes térrész (országrészek, megyék, járások, települések, városrészek) különböző tulajdonságokkal, adottságokkal rendelkezik. Az ebből származó egyediség pedig egyszerre jelenthet értéket, amelyet érdemes kihasználni, vagy sajátos problémát, amelyet meg kell oldani.

A helyi szint szerepét hangsúlyozza az Európai Unió két területfejlesztési alapelve, a szubszidiaritás és a decentralizáció is. Ezek alapján a döntéseket és a végrehajtást arra a szintre kell helyezni, amely a legnagyobb átlátással és kompetenciával rendelkezik a feladat megvalósításához. A magasabb szintű szerv nem intézkedhet olyan esetben, amikor az adott célkitűzést eredménnyel az alacsonyabb szinten el lehet érni. Ezen alapelvek érvényesítésével nemcsak az érhető el, hogy a helyi szintek felelőssége növekedjék, hanem azt is, hogy minél több lokális akarat és elképzelés (igény), s egyben erőforrás jelenjen meg, kerüljön aktivizálásra (Rechnitzer - Smahó, 2006).

A helyi, térségi kompetencia erősítése azért fontos, hogy a nemzeti szint, vagy szintek szerepe mérséklődjön, lényegében azok átléphetők legyenek. A fejlesztési programokban a regionális politika tényleges egységei kerüljenek egymással közvetlen kapcsolatba. A nemzeti szint majd egy másik összefüggésben, a finanszírozásban jelenjen meg és ott segítse a területi egységeket, azok céljainak megvalósítását. Az egyes országokon belüli földrajzi tagozódás, differenciáltság felerősítheti vagy fékezheti a globális hatásokat. A helyi és regionális szerveződések egyben sajátos egyensúlyát is képezik a globalizálódás, távolról sem kritikátlanul elfogadott tendenciájának. A városok és térségek növekvő szerepe nemcsak abban jelenik meg, hogy ezek kiindulópontjai a folyamatnak, hanem úgy is, hogy a globalizálódás differenciált hatásai a mindennapi életben, nagyobb tömegek számára leginkább a helyi és térségi megjelenésükben válnak érzékelhetővé (Agg - Nemes Nagy, 2002).

A térségi és helyi szintek fontosságát már az Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) is hangsúlyozta. Eszerint alapvető cél, hogy az ország régiói, egyéb térségei és városai versenyképesebbé váljanak, ezzel segítve elő Magyarország számára az Európai Unió átlagához való gazdasági-társadalmi. Felzárkózását. A térségi versenyképesség fejlesztésének homlokterében a térségek külső erőforrás vonzó, ill. -megtartó képességének és a térségi szereplők versenyképességének együttes erősítése, valamint a hatékony területi szerkezet megteremtése áll. A vállalkozások versenyképességének javításához a működésüket meghatározó helyi-térségi környezetük (pl. telephely; informatikai, közlekedési elérhetőség; pénzügyi, tanácsadási szolgáltatások; megfelelő képzettség munkaerő; közigazgatási szolgáltatások) területileg összehangolt fejlesztése szükséges. A lakosság, s főként a képzettebb csoportok vonzásához, ill. megtartásához a megfelelő munkahelyek jelenléte mellett élhető lakókörnyezet, pozitív térségi imázs, magas színvonalú szolgáltatások, megfelelő kulturális és kereskedelmi kínálat szükséges. A fejlesztési források helyi, ill. kistérségi megszerzésének feltétele az aktív, rugalmas és hatékony menedzsment, amely képes versenyképes projekteket, pályázatokat generálni, megvalósítani, érdekeit a partnerségen alapuló fejlesztéspolitikában hathatósan érvényesíteni. A versenyképesség kulcsa a régió/térség szereplőinek együttműködési képessége. Éppen ezért a területi alapon szerveződő gazdasági célú együttműködések (pl. kutatóintézetek, multinacionális vállalatok, KKV-k és tanácsadó cégek közötti együttműködés) ösztönzése kiemelten fontos (ld. OTK, 2005).

A globalizáció mellett az úgynevezett „lokalizáció" alakítja napjaink gazdaságának térszerveződését. Lényegében a nemzeti szint relatív fontossága csökkent, a régiók, lokalitások sok tekintetben közvetlenül kapcsolódnak a globális gazdaságba (a nemzeti szint közvetítő szerepe nélkül). Az egyes települések vállalkozásainak többsége kis- és középvállalkozás (KKV), akik - bár egyenként kisebb méretőek - mégis összességében a munkahelyek nagyobb részét adják, mint a nagyvállalatok. A KKV-k általában igen erős helyi kötődéssel bírnak. A tulajdonos (aki a legtöbb esetben egyben a cégvezető is) általában helyi lakos, a munkaerőt helyből toborozzák, és gyakran a vevőik többsége is helyi. Így számukra a térség sajátosságai természetszerűleg alapvető fontossággal bírnak. A vállalatok működése alapján elmondhatjuk, hogy a helyi szint még a globálisan működő transznacionális vállalatok működése szempontjából is lényeges, de különösen egyértelmű ez a helyi vállalkozások és munkahelyek többségét adó KKV-k szemszögéből. A vállalati sikeresség oldaláról vizsgálva tehát egyértelműen fontos a „lokális" szemléletmód, amennyiben a gazdasági folyamatokba be kívánunk

avatkozni, mivel a folyamatokba történő tényleges beleszólás lehetősége elsősorban helyi szinten adott. Ennél magasabb területi szinten nehéz elképzelni a szereplők széles körének közvetlen részvételét, így itt többnyire csak a képviseleten alapuló befolyásolás adódik lehetőségként. Helyi szinten azonban lehetőség és tényleges esély mutatkozhat az aktív részvételre a mindennapi életet érintő kérdések megvitatásában, a folyamatok esetleges megváltoztatásában (Bajmóczy, 2011).

A helyi gazdaság egy település, mikro- vagy kistérség saját adottságai által motivált, ezeket az adottságokat fenntartható módon felhasználó, belső erőforrásainak mobilizálása által működtetett összehangolt akciók/tevékenységek, emberek, intézmények, anyagok, erőforrások és eljárások összessége. Ennek fejlesztése tudatos közösségi beavatkozás a gazdasági folyamatokba a fenntartható helyi fejlődés érdekében. Célja a fenntartható helyi gazdaság létrehozása, a helyi vállalkozások számára működő belső piac, továbbá a helyi lakosság számára pedig megfelelő munkalehetőség és életszínvonal biztosítása.

Fentiek helyezik előtérbe a helyi erőforrásokra építő, az adott térség szereplőit összefogó és koordináló, alulról építkező helyi gazdaságfejlesztési stratégia kidolgozásának, megvalósításának igényét (ld. Nagy et al. 2015, Nagy-Káposzta 2006). *„A helyi gazdaságfejlesztés…a helyi gazdaság életébe történő…tudatos beavatkozás*" (Mezei 2006a, 93. o.), melynek célja, *„hogy kiépítse egy térség gazdasági kapacitását annak érdekében, hogy biztosítsa a térség gazdasági jövőjét, és a népesség megfelelő életszínvonalát."* (Swinburn et al. 2004, 11. o.).

A globalizációhoz való alkalmazkodásnak egyik fontos tényezője az adott terület szervezetei és intézményei közötti kapcsolatok jellege, miközben a helyi fejlődés sikere a területi fejlődésben érdekelt szereplők szoros koalíciójától, intézményes együttműködésétől is függ (Horváth 2000). Ehhez szorosan kapcsolódik annak igénye, hogy ez a fajta együttműködés szervezett formában jelenjen meg. Tapasztalatok szerint (pl. Mezei 2006b, Swinburn et al. 2004), ebben a többi szereplő (civil és vállalkozó szféra) szervezetlensége miatt, a helyi önkormányzatoknak van nagyon fontos koordinációs, kezdeményező, ösztönző, közvetítő szerepe. A vidéki területek fejlesztésével kapcsolatosan az önkormányzatok szerepét a nemzetközi tapasztalatok (pl. Douglas 2005, Martin 2001) kifejezetten hangsúlyozzák.

Ugyanakkor a gazdasági válság elhúzódó hatásaiból, a helyi lehetőségek beszűküléséből, a - döntően gyengébb potenciállal rendelkező - kisebb lélekszámú önkormányzatok helyzetének elemzéséből kiindulva, valamint figyelembe véve a

hazai, település, vidék- és térségfejlesztésre vonatkozó kutatások eredményeit (pl. Káposzta 2015, Nagy-Urbánné 2016, Oláh-Tóth 2014), joggal merül fel az a hipotézis, mi szerint a kisebb települések csak részlegesen rendelkeznek azzal a kompetenciával, amellyel az elvárt eredményességgel tudják a feladatot megoldani.

Anyag és módszer

A témához kapcsolódó kutatásunkban két szereplő csoportra, az önkormányzatokra és a helyi vállalkozásokra (illetve az őket összefogó, képviselő érdekképviseleti szervekre) koncentráltunk. A helyi önkormányzat szerepe alapvető, sok esetben kizárólagosnak mondható a helyi gazdaságfejlesztés folyamatában, míg a helyi vállalkozások kétféle szerepben érintettek: egyrészt aktívan részt vesznek/ vehetnek benne, másrészt célcsoportjai is annak. Szükségesnek tartjuk, hogy a szereplők közös gondolkodással, egymás helyzetét és törekvéseit jól megismerve fogjanak a feladathoz. Ehhez nélkülözhetetlen, hogy az önkormányzatok munkatársai elsajátítsák az üzleti és vállalkozói ismeretek, gondolkodás egy olyan szintjét, amely értő partnerré teszi őket az együttműködésben. Ugyanakkor a vállalkozói réteg szemléletformálása és kompetencia-fejlesztése is szükséges, mely a településüzemeltetési, jogi/szabályozási, valamint átfogó település/térségfejlesztési feladatokhoz való szerves illeszkedést, megértést segíti. Fentiekből kiindúlva célunk az volt, hogy feltárjuk milyen a vizsgált szereplők felkészültsége, gyakorlati tapasztalata a gazdaságfejlesztési feladatokban; hogyan értékelik egymást; illetve melyek azok a szükséges kompetenciák, amire szükségük van annak eredményes végrehajtásához.

A helyi gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos problémák jellemzőbbek a kisebb lélekszámú, és különösen a periférikusabb elhelyezkedésű, vidéki térségekben (ld. pl. Mezei 2006b). Ezzel összhangban a 3000 fő és az alatti népességű települések vizsgálatát tűztük ki célul.

A vizsgált terület Magyarország közigazgatási területét hiánytalanul lefedi. Magyarország 19 megyéjének 175 járása (melyek a 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól és a 2012. évi XCIII. Törvény a járások kialakításáról, valamint egyes ezzel összefüggő törvények módosításáról című törvények alapján jöttek létre 2013. január 1-én) volt a vizsgálati célterület.

Magyarország teljes területét megyei bontásban vizsgáltuk elsőként. Megyénként áttekintettük a 3000 fő népességszám alatti települések számát és népességét. A vizsgálati mintaként szolgáló településeket az egyes megyékben található

3000 fő alatti településszám, és az ott élő népesség alapján határoltuk le, de vizsgálati területünk lehatárolásánál figyelembe vettük az adott megyében lakó teljes népességet és a megyében található összes települést is.

A helyi gazdaságfejlesztéssel foglalkozó hazai és nemzetközi szintű kutatások és szakirodalmi elemzések, valamint az Európai Unió területi politikái a gazdasági célú beavatkozások egyik leghatékonyabb területi szintjeként a kistérségeket nevesítik, melyeket Magyarországon tervezés-statisztikai szempontból a járások testesítenek meg. Ezért a minta meghatározásakor a járások mentén kerültek véletlenszerű mintavétellel kiválasztásra a lekérdezett, 3000 fő alatti települések, és a hozzájuk tartozó vállalkozások a teljes országos lefedettség elérése érdekében. A területileg érintett érdekképviseletek megkeresése már célzottan történt. A lekérdezéskor figyelemmel voltunk arra, hogy a meghatározott járáson belül azonos településről kerüljön lekérdezésre az önkormányzati szakember és a vállalkozás is. Ennek célja az összehasonlíthatóság, hiszen a vállalkozók és az önkormányzati szakemberek számára külön-külön, de egymással szorossan összefüggőre készített kérdőívek eredményei összevetve tudtak rávilágítani az önkormányzatok és a vállalkozások együttműködésére, a lehetséges kapcsolódási pontokra.

A primer kutatás során mind az elektronikus, online kérdőív kitöltés eszközét, mind a személyes kérdezőbiztosok által végzett, mélyinterjús eljárást alkalmaztuk. A vizsgálat a Szent István Egyetem hallgatóinak bevonásával 2015 októberében és novemberében zajlott.

Kutatási eredmények

A kérdőívek kérdései az alábbi témaköröket járták körbe az önkormányzatok és a helyi vállalkozások szemszögéből:

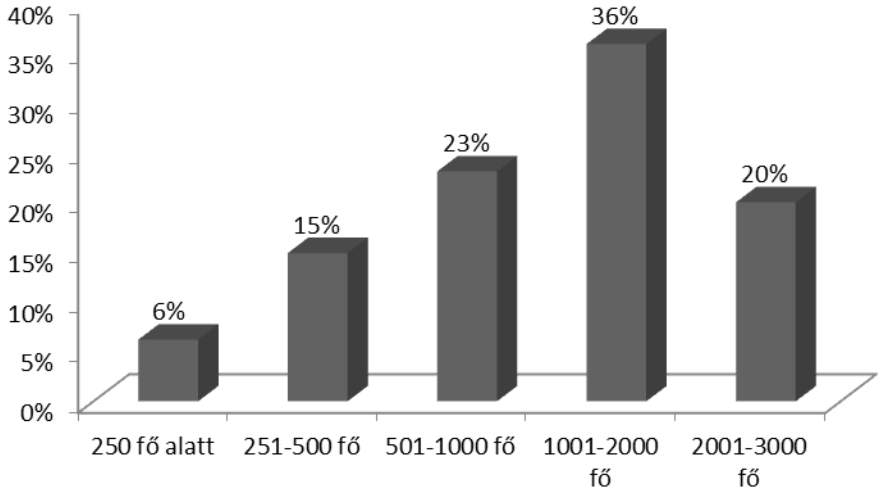
- Gazdaságfejlesztési szakemberek és stratégia jelenléte, ismérve, az önkormányzati és vállalkozói tervek/tervezés közti összhang megléte, a tervezés hiányának okai, a meglévő tervek fő céljai;
- A gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos kompetenciák ellenőrzése, a stratégia kialakításának körülményei, feltételei, lehetőségei;
- Az önkormányzatok, a helyi vállalkozások és a szakmai érdekképviseletek közti együttműködés eddigi tapasztalatai (hatékonyság, koordináció, információ áramlás, kapcsolat gyakorisága, megvalósult fejlesztések stb.), a helyi gazdaságfejlesztés szereplőinek beazonosítása, a jó gyakorlatok (best practice) gyűjtése;

- Az önkormányzatok és a helyi vállalkozások közös tevékenységei, az ezeket jellemző siker- és akadályozó tényezők;
- Az önkormányzat és a helyi gazdasági szereplők közti szakmai együttműködést hatékonyabbá tételének lehetőségei, eszközei;
- Az újítások (innováció), új készségek/kompetenciák elsajátításának megítélése;
- A helyi gazdaságfejlesztés javítására szolgálandó képzési program/rendszer kereteinek, módszereinek, tartalmának meghatározása;
- Az érintettek infokommunikációs eszközparkjának felmérése.

Jelen anyag a terjedelmi korlátok miatt csak a legfontosabb eredmények ismertetésére szoritkozik. A megkeresések során a vizsgálatba 210 hazai önkormányzat, 210 helyi vállalkozás, illetve három érdekképviselet (megyei vállalkozásfejlesztési alapítványok, kereskedelmi és iparkamara, agrárkamara illetve vidékfejlesztési szakreferensek) 57 területileg illetékes szervezete, képviselője lett bevonva.

A vizsgálatba vont települések mind 3000 fő alatti lakosságszámmal rendelkeznek, és azon belül is 80%-uk 2000 fő alatti (1. ábra). A megkérdezett önkormányzatok 40%-ánál kevesebb, mint öt fő, 29%-ánál 6-10 fő dolgozik főállásban, miközben a települések 87%-ánál, vagyis túlnyomó többségben nincs olyan szakember vagy osztály, ami kifejezetten gazdaságfejlesztéssel foglalkozik.

1. ábra: A vizsgált települések megoszlása lakosságszám (fő) alapján (%)

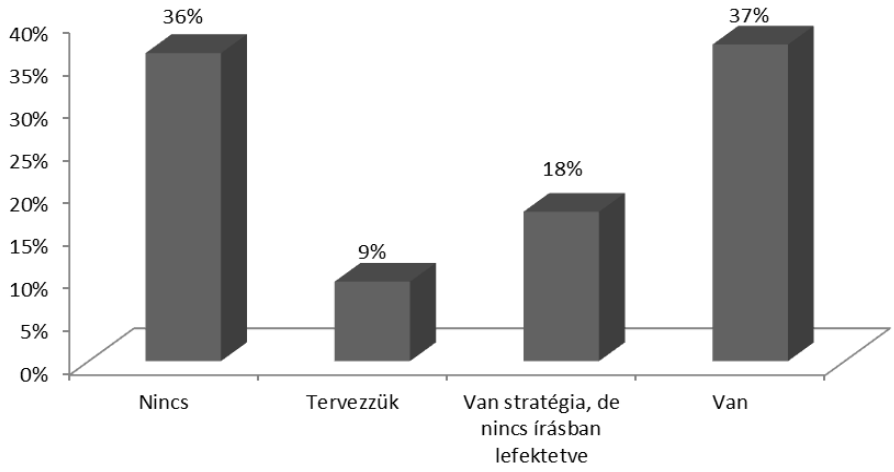

Forrás: Saját kutatás és számítás, 2015

A vállalkozásoknál a legtöbb esetben (75%) öt vagy annál kevesebb fő dolgozik, 16%-ban 6-15 fő, 7%-ban 16-45 fő, és csupán 2%-ban fordult elő 45 feletti alkalmazotti létszám. Ezek alapján megerősíthető, hogy a válaszadók döntően a megcélzott kis- és középvállalkozói rétegből kerültek ki.

Vizsgáltuk, hogy szakember jelenléte ellenére adott önkormányzat rendelkezik-e a helyi gazdaság helyzetét, fejlesztését meghatározó stratégiával[1] (2. ábra).

2. ábra: Gazdaságfejlesztési stratégia megléte a vizsgált önkormányzatoknál (%)

Forrás: Saját kutatás és számítás, 2015

Az önkormányzatok 37%-a úgy nyilatkozott, hogy a településük rendelkezik dokumentált gazdaságfejlesztési stratégiával[2], 36%-nál nem áll rendelkezésre ilyen. További 9% tervezi írásban vagy elektronikusan elkészíteni a települések dokumentált gazdaságfejlesztési stratégiájának kivitelezést, illetve 18%-a a településeknek valamilyen stratégia mentén tevékenykedik, de az még nincs írásban lefektetve. Ennél a kérdésnél csak egy választ lehetett bejelölni, tehát nincs olyan,

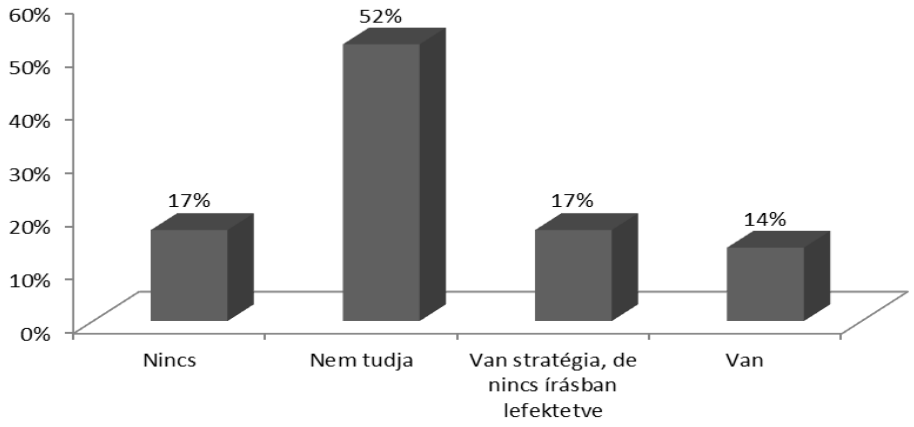
[1] A stratégia kialakítása nem feltétlenül függ össze a szakember(ek) meglétével, hiszen annak elkészítésére külső szereplő (pl. tanácsadó) is alkalmas, felkérhető.

[2] A dokumentummal rendelkező települések 52%-a 2015-ben készítette el gazdaságfejlesztési stratégiáját. A 2014-es évben ennél valamelyest kevesebb, mintegy 40% volt azon települések száma, amelyek ilyen stratégiát dolgoztak ki. A maradék 8% készítette el azt 2013-ban vagy ennél régebben.

aki bejelölte azt is, hogy van egyfajta „íratlan” stratégiája, és azt is, hogy már tervezik annak kialakítását. Így összességében megállapítható, hogy a vizsgált települések kétötöde rendelkezik egyértelműen dokumentált gazdaságfejlesztési stratégiával, háromötödénél ilyen azonban nem áll rendelkezésre.

Próbáltuk összevetni a stratégia meglétét az adott településen működő vállalkozások véleményével (3. ábra). A vállalkozások 14%-a úgy gondolja, hogy a településük rendelkezik dokumentált gazdaságfejlesztési stratégiával, 17% véleménye szerint nem áll rendelkezésre ilyen anyag. További 52%-a a vállalkozásoknak nem tudja, illetve nincs információja a települések dokumentált gazdaságfejlesztési stratégiájának kivitelezésével kapcsolatban, és 17% gondolja úgy, hogy a településeknek van ugyan stratégiája, de még nincs írásban lefektetve.

3. ábra: Gazdaságfejlesztési stratégia megléte a vizsgált önkormányzatoknál - vállalkozói megítélés (%)

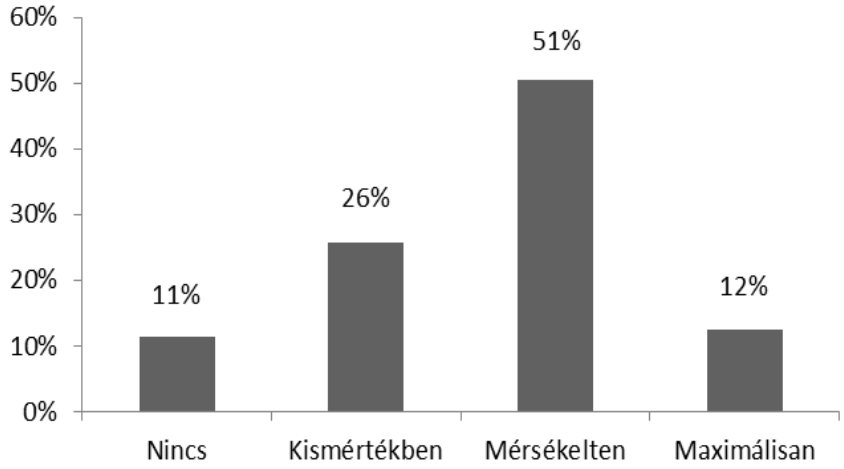
Forrás: Saját kutatás és számítás, 2015

Gyakorlatilag a vállalkozások kétharmada szempontjából a működés helyszínéül szolgáló település nem ad a tevékenységhez helyi gazdasági keretrendszert. A jövőre való tervezést tekintve érdemes több hangsúlyt fektetni az önkormányzatok és a vállalkozások közötti kommunikációra, amelyet az információk hiányára utaló 52%-os érték is mutat. Ha a vállalkozó nem tudja, van-e stratégia, az gyakorlatilag neki olyan, mintha nem lenne.

Azon önkormányzatok esetén, ahol nem volt, rákérdeztünk arra is, hogy mi miatt nincs dokumentált gazdaságfejlesztési stratégiájuk. A nyílt kérdésben feltett kérdésre kapott válaszok alapján legtöbben, mintegy 34% a forrás-vagy szak-emberhiányra, míg további 19% a túl kicsi foglalkoztatotti létszámra hivatkozott, mint legfőbb akadályozó tényező. Szerepelt még okként, hogy nincs rá igény, vagy a települések adottságai, lehetőségei nem teszik lehetővé, hogy ilyen stratégiát fejlesszenek, illetve mert jogszabály nem írja elő.

Gazdaságfejlesztésről lévén szó, fontos volt annak felmérése, hogy az önkormányzatok és a vállalkozások hogyan vélekednek a két szféra kapcsolatáról, a terveik közötti összhangról. Az önkormányzati válaszadók (4. ábra) fele, míg a vállalkozások 35%-a szerint (5. ábra) mérsékelt az összhang, utóbbiak esetében ugyanekkora arányban szerepelnek, akik szerint a tervek közötti összhang kismértékű, míg ez az érték az önkormányzatoknál kevesebb, 26%.

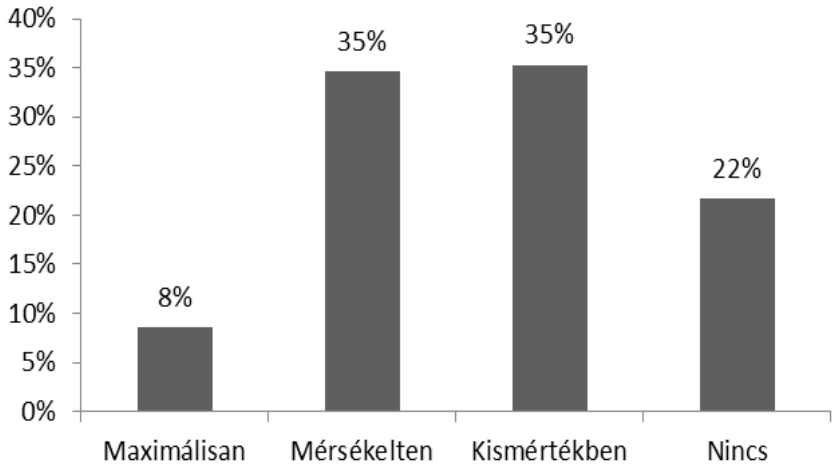
4. ábra: Az önkormányzat és a helyi vállalkozások tevékenysége közötti összhang önkormányzati megítélése (%)

Forrás: Saját kutatás és számítás, 2015.

A megkérdezett vállalkozások között nagyobb arányban, 22%-ban fordulnak elő azok, akik szerint nincs összhang az önkormányzat és a vállalkozások tervei között, míg az önkormányzatok esetén ez az arány fel akkora, 11%. Kiemelendő, hogy az önkormányzatoknak csupán 12, míg a vállalkozásoknak mindössze 8%-a nyilatkozott úgy, hogy a két „csoport" tervei, tevékenysége közötti összhang teljes.

5. ábra: Az önkormányzat és a helyi vállalkozások tevékenysége közötti összhang vállalkozói megítélése (%)

Forrás: Saját kutatás és számítás, 2015.

Érdeklődtünk afelől, hogy az összhang hiánya vagy gyengesége milyen okokra vezethető vissza. Sokan említették az önkormányzatok közül a vállalkozások hiányát, vagy kis számát, illetve kis méretüket, gazdasági erejüket, valamint azt a tényt, hogy a vállalkozás(ok) profilja, tevékenysége nem mindig indokolja az együttműködést, és az összhang megteremtését. Többször előkerül az érdekek eltérése, tehát hogy az önkormányzatok és a vállalkozások érdekei nem esnek egybe: az önkormányzatok részéről az iparűzési adóbevétel növelésének szándéka gyakorlatilag szemben áll a vállalkozások nyereségorientált gondolkodásával - ezt mindkét csoportból így látják. Szintén közös elem a válaszok sokaságában a kommunikáció hiánya, ami általában a másik fél érdektelenségéből adódik. Az önkormányzatok szerint a vállalkozások nem osztják meg az információikat, nem jellemző rájuk a segítségkérés, a saját szempontjaik szerint dolgoznak, vagy egyszerűen csak nincs igény az összehangolt tervezésre. A vállalkozók szerint pedig gyakori, hogy az önkormányzatnak fogalma sincs, hogyan kell gazdaságilag irányítani egy települést, többen pedig a vezetők hozzáállását vagy a szakemberhiányt, a nem megfelelő hozzáértést jelölték meg az összhang hiányának okaként. Többször előforduló állítás volt, hogy a vállalkozást még sosem keresték meg együttműködés igényével, és fel sem merült, hogy szükség lenne rá.

Fontos tudnunk, hogy a vizsgált szereplők hogyan ítélik meg (1-től 4-ig skálán) a többi szereplő gazdaságfejlesztéssel kapcsolatos kompetenciáit, tudását (1.

táblázat). Az önkormányzati vélemények alapján a kormányzat rendelkezik leginkább (3,31) a gazdaságfejlesztéshez szükséges tudással. A külső szakértők, tanácsadók (3,14), valamint a térség felsőfokú oktatási intézményei, kutatóhelyei (3,09) tudásszintje megfelelő, ami további támpont lehet a gazdaságfejlesztés irányvonalainak meghatározására. Az egyéb térségi vállalkozások (2,71), az önkormányzatok (2,64), a szakmai érdekképviseletek (2,62) és a helyi vállalkozói szféra (2,57) csak közepes mértékű értékelést kaptak az önkormányzatok részéről. A válaszok alapján a legkisebb szükséges tudással a civil szervezetek, és a helyi lakosok rendelkeznek, ugyanakkor a helyi fejlesztések társadalmi beágyazottságának fontosságára vonatkozó szakirodalmi megállapítások fényében egyáltalán nem tartjuk elhanyagolandónak ezen szereplői kör fontosságát a stratégiák kialakításakor.

1. táblázat: A gazdaságfejlesztéshez szükséges tudás értékelése szereplőnként

Gazdaságfejlesztés szereplői	Önkormányzati megítélés		Vállalkozói megítélés	
	Átlag	Szórás	Átlag	Szórás
Önkormányzat	2,64	0,84	2,29	0,87
Helyi vállalkozói szféra	2,57	0,78	2,59	0,77
Egyéb térségi vállalkozások	2,71	0,78	2,61	0,79
Szakmai érdekképviseletek	2,62	0,82	2,58	0,96
Civil szervezetek	1,95	0,78	1,99	0,79
Kormányzat	3,31	0,75	2,75	0,94
Helyi lakosok	1,79	0,72	1,61	0,75
Külső szakértő, tanácsadó	3,14	0,80	2,94	0,91
Térség felsőfokú oktatási intézményei, kutatóhelyei	3,09	0,85	2,77	0,98

Megjegyzés: 1-4-ig terjedő skálán (1: kismértékben, 4: nagymértékben)

Forrás: Saját kutatás és számítás, 2015.

A vállalkozások véleménye szerint a külső szakértők és tanácsadók birtokolják leginkább a gazdaságfejlesztéshez szükséges kompetenciákat. A térség felsőfokú

oktatási intézményei és kutatóhelyei (2,77), a kormányzat (2,75), az egyéb térségi vállalkozások (2,61), a helyi vállalkozói szféra (2,59), és a szakmai érdekképviseletek (2,58) kicsit kisebb mértékben követik őket. A gazdasági szereplők szerint az önkormányzatok viszont csak közepes mértékűnek mondható tudásszintet képviselnek. A legkevesebb szükséges tudással a civil szervezetek, és a helyi lakosok rendelkeznek a vállalkozások véleményei szerint is.

Nélkülözhetetlennek tartottuk annak feltérképezését, hogy milyen intézkedések, programok szolgálnák az önkormányzatok és a helyi gazdasági szereplők közötti szakmai együttműködés erősítését, hatékonyabbá tételét. A válaszadóknak a felkínált lehetőségek közül a három, szerintük leglényegesebb opciót kellett bejelölniük (2. táblázat). Az önkormányzatok oldaláról a kommunikációs csatornák fejlesztését (rendszeres tájékoztatás, ülések, e-mailek stb. formájában - 55%), a közös ötletgenerálást (pl. ötletláda, brainstorming formájában - 51%) lehet kiemelni, míg a vállalkozások 62%-a az együttműködés kulcsát a vállalkozói jelenlét erősítésében, 59%-a pedig szintén a kommunikációs csatornák fejlesztésében látja.

2. táblázat: Együttműködés javítására szolgáló lehetőségek megoszlása (%)

Az együttműködés javításának eszköze	Önkormányzati	Vállalkozói
	megítélés (%)	
Kommunikációs csatornák fejlesztése	55	59
Rendszeres munkamegbeszélés	30	25
Informális tájékoztatás	32	39
Adminisztratív segítségnyújtás	17	31
Közös képzések szervezése	23	22
Közös szabadidős/kulturális programok szervezése	36	22
Vállalkozói jelenlét erősítése a helyi döntésekben	36	62
Közös ötletgenerálás (pl. ötletláda, brainstorming)	51	37

Megjegyzés: Több válasz (max. 3) volt megadható

Forrás: Saját kutatás és számítás, 2015.

Összegzés, következtetések

A kutatásból levonható legfontosabb következtetés, hogy az elméletekben leginkább hangsúlyozott együttműködés tényleges kialakításához mindkét vizsgált szereplő kompetenciáinak, a helyi gazdaságfejlesztés komplex feladataiban való részvételhez, és a másik fél tevékenységi körének értelmezéséhez is szükséges ismeretek elsajátítására van szükség.

Az önkormányzati és a vállalkozói kérdőívbe is belekerült a kérdés, hogy a válaszadó mennyire tartja fontosnak az újításokat (innovációt), új készségek/ kompetenciák elsajátítását, előbbiek esetében a település gazdaságának fejlesztése, utóbbiaknál pedig a saját tevékenysége kapcsán. Az önkormányzatok 94%-a, a vállalkozások 90%-a tartotta nagyon fontosnak/fontosnak az innovációt és a kompetenciáik fejlesztését. Ez volt az egyetlen olyan terület, amelyben a két megkérdezett szereplői kör véleményének megoszlása gyakorlatilag 100%-ban megegyezett.

Logikusan adódott a kérdés, hogy a megkérdezett szereplők, vagy munkatársaik részt vennének-e olyan képzési programban, ahol olyan ismeretekre és kompetenciákra lehetne szert tenni, ami az önfejlődés, az együttműködés, a közös hang/motiváció elősegítését célozza a vállalkozói szféra, az önkormányzatok és az érdekképviseleti szervezetek közt? Az „igen” és „nem” válaszok esetén is kértünk szöveges indoklást a kitöltőktől.

Az önkormányzati kitöltők 59%-a igenlő, 41%-a nemleges választ adott erre a kérdésre. Az indoklások rendkívül változatos megfogalmazásokban, más-más prioritásokat kiemelve jelennek meg. Az „igen” választ adó alanyok 23%-a a fejlődést elősegítő eszközt lát a képzési programokban, 43%-uk az együttműködés, a jó kapcsolat és közös cselekvés kialakítása szempontjából tartaná fontosnak a képzéseket, míg 24%-uk a szakmai, közösségi tudás, ismeretek és kompetenciák bővítésének lehetőségét látja az ilyen programokban.

A nemleges választ adó önkormányzatok 41%-a a kapacitáshiánnyal és leterheltséggel, 16%-a időhiánnyal indokolja, hogy nem venne részt munkatársaival a megcélzott gazdaságfejlesztési képzésben. Egyharmaduk valami egyéb ok miatt tagadná meg a képzési programban való részvételt.

A vállalkozások 68%-a adott igenlő, 32%-a pedig nemleges választ a fenti kérdésre. 32%-uk számára az együttműködés, kapcsolatépítés, közös gondolkodás miatt bírna jelentőséggel egy ilyen képzéssorozat, 23%-uk a fejlődés (és fejlesztés) kulcsát látja bennük, míg 11%-uk a tanulás, a tudás, az ismeretek, a kompetenciák bővítésének lehetőségét érzi a gazdaságfejlesztési képzéssorozatban.

Azok a vállalkozói válaszadók, akik nem kívánnának élni egy ilyen képzés lehetőségével, 18%-ban az idő hiányával magyarázzák döntésüket. 14%-uk elég képzettnek, gyakorlottnak és tapasztaltnak tartja magát ahhoz, hogy részt vegyen ilyen képzésen, 7% pedig nem tud, vagy nem akar az önkormányzattal gazdaságfejlesztési téren együttműködésre lépni. A nemmel válaszoló kitöltők 23%-át egyszerűen nem érdekli a lehetőség, nem látja értelmét. Említették még a rossz tapasztalatokat, illetve hogy nem nagyon találkoztak még hasonló képzéssel.

Az önkormányzatok körében az ismerettípusok többségében a két szféra közös képzését preferálták a kitöltők, kivétel ez alól a településgazdálkodási és településfejlesztési ismeretek és a térségi tervezés és programozás, amelyet inkább csak az önkormányzatok, illetve a vállalkozási ismeretek, melyet pedig főként a helyi vállalkozások számára tudnának elképzelni. A közös képzések tekintetében a pályázati és EU-s ismeretek, élvezték a legnagyobb támogatottságot (72%).

A vállalkozások esetében is a legtöbb ismereti területen a közös képzést preferálták a kitöltők, viszont itt több volt a kivétel: a regionális gazdaságfejlesztési és ágazati menedzsmentet egyenlő arányban tulajdonították közös és önkormányzati ismereti kategóriának, a vállalkozási ismereteket inkább saját maguk számára tartották fontosnak, míg az emberi erőforrás és pedagógia ismereteket, a településgazdálkodási és településfejlesztési ismereteket, a térségi tervezést és programozást, valamint a genderszemléletű településfejlesztést az önkormányzatok szempontjából tekintették jelentősnek.

Kutatásunk eredményeképpen javasoljuk a két szereplői kör együttműködésének fejlesztését, kompetenciáik/készségeik bővítését az általuk jelzett ismeretkörök mentén, az ehhez szükséges stratégia és finanszírozás kialakítását.

A kutatás során az innovációs hajlammal és az újításokkal kapcsolatban a két megkérdezett szereplő-kör egymással szemben támasztott értékelésének alacsony eredményei felvetik a kisebb települések gazdaságfejlesztési lehetőségeinek beszűkülését, és rámutatnak ennek a területnek a fejlesztése irányába tett lépések szükségességére. Ezt a témát övező szakirodalom és egyéb kutatások fényében a helyi gazdaságfejlesztés gyakorlati megvalósíthatóságának alapjaként azonosítjuk.

Hivatkozott források

Agg Z. - Nemes Nagy J. (2002): A politika térségi és helyi szintjei. pp. 385-430. In: Bernek Á. (szerk): A globális világ politikai földrajza. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó

Bajmóczy Z. (2011): Bevezetés a helyi gazdaságfejlesztésbe. Szeged: JATEPress

Douglas, D. (2005): The restructuring of local government in rural regions: A rural development perspective. *Journal of Rural Studies* (21) pp. 231-246.

Martin, J. (2001) Economic and Community Development through Innovative Local Government. *Sustaining Regions* Vol. 1. (1) pp. 5-12.

Horváth Gy. (2000): Partnerség az Európai Unió regionális politikájában. *Tér és Társadalom* (1) pp. 11-26.

Káposzta J. (2015): Major coherences of the creation of spatial inequalities. pp. 5-20. In: Jedynak, W - Nagy, H. - Ardelean, L. (szerk.): Local development in the central european perspective. Rzeszów: University of Rzeszów

Lengyel I. (2003): Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon. Szeged: JATEPress

Mezei C. (2006a): A helyi gazdaságfejlesztés fogalmi meghatározása. *Tér és Társadalom* (4) pp. 85-96.

Mezei C. (2006b): A települések versenyképességét befolyásoló helyi gazdaság-fejlesztési gyakorlat Magyarországon. pp. 413-442. In: Horváth Gy.: Régiók és települések versenyképessége. Pécs, MTA RKK

Nagy H. - Káposzta J. (2006): Economic development strategies and development zones in the European Union. *Bulletin of the Szent István University Gödöllő* (1) pp. 163-172.

Nagy H. - Káposzta J. - Nagy A. (2015): The importance of LED and local currencies in catching up of rural areas in Hungary. C*ontemporary research on organization management and administration* 3 (2) pp. 55-68.

Nagy H. – Urbánné M. M. (2016): Hátrányos helyzetű kistérségek vs. hátrányos helyzetű járások. pp. 1149-1156. In: Takácsné Gy. K. (szerk.): Innovációs

kihívások és lehetőségek 2014-2020 között: XV. Nemzetközi Tudományos Napok. Gyöngyös: Károly Róbert Főiskola

Oláh I. – Tóth T. (2014): Apró- törpe- és kis falvak sikerességi vizsgálata Magyarországon. pp. 689-703. In: Csata A. et al. (szerk.): 11th Annual International Conference on Economics and Business: Challenges in the Carpathian Basin: Global Challenges, Local Answers. Csíkszereda: Sapientia Hungarian University of Transylvania

OTK (2005): Országos Területfejlesztési Koncepció. Budapest, Országos Területfejlesztési Hivatal

Rechnitzer J. – Smahó M. (2006): Regionális politika. Egyetemi jegyzet. Győr, Széchenyi István Egyetem

Swinburn G. – Goga S. – Murphy F. (2004): A helyi gazdaságfejlesztés kézikönyve. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung; London: UK DFID; Washington D.C.: The World Bank

Sárosi-Blága Ágnes

Új vidékfejlesztési paradigma, a területfejlesztés újragondolási lehetőségei

Térségünkben az Európai Unióhoz való csatlakozás a vidékfejlesztés átstrukturálódását eredményezte a jelentős külső erőforrásból megvalósítható projektek révén. A térség különböző részei eltérő módon alkalmazkodtak az új fejlesztési lehetőségekhez és a rendelkezésre álló tőke függvényében a modernizációs folyamatokkal párhuzamosan sok településen lemaradási folyamatok indultak el, amelynek negatív hatása van az életminőségre, illetve a természeti, társadalmi, gazdasági, politikai egyensúlyra egyaránt. Ennek következtében a fejlesztésre és azon belül a területfejlesztésre irányuló elképzelések nagy változásokon mentek keresztül (G. Fekete, 2008).

A röviden felvázolt jelenséggel kapcsolatban fontos kérdés, hogy mi termeli újra a fejletlenséget okozó tényezőket? A rendelkezésre álló források mennyisége és milyensége, vagy a helyi vidékfejlesztési szemlélet, a stratégiai tervezés hiányossága? Továbbá a fejlesztés mely eszközei lehetnek sikeresek a hasonló, elmaradott térségekben?

Az egyenlőtlen fejlődési folyamatra nagyon sok szemlélet alakult ki, amelyekről G. Fekete Éva (2008) tanulmánya nyújt részletes áttekintést. Ezeknek a lényege összességében az, hogy fenntartható fejlődés érdekében a perifériáknak szakítaniuk kell a homogenizációs stratégiákkal. Mivel a székelyföldi térség (de gondolhatunk Európa vidéki térségeire is) különböző részei eltérő módon alkalmazkodnak az új vidékfejlesztési lehetőségekhez, a válasz a társadalomtörténeti, földrajzi körülményekben, valamint a fejlesztéseket irányító szakemberek, politikai szereplők elképzeléseiben, kapcsolatrendszerében keresendő. A kevésbé sikeres fejlesztési, innovációs projektek megkérdőjelezik a vidékfejlesztési szemléletet és módszereket. A globális fejlesztési stratégiákkal szemben megszületett egy új vidékfejlesztési paradigma, amelyben az alulról jövő, helyi értékekre és igényekre alapozó kezdeményezéseknek van hosszútávon előnyös következményük. Ez a szemlélet nem hagyja figyelmen kívül a globális struktúrákba való bekapcsolódás fontosságát, hanem a vidéki térségeket saját kezdeményezésű, innovatív tevékenységek révén kapcsolja össze a nagyobb, külső folyamatokkal.

A **versenyképességet** fókuszba állító formális gazdasági szemlélet a más térségeknél nagyobb gazdasági növekedést helyezi előtérbe és kevésbé foglalkozik az emberi szükségletekkel. Ehhez képest a szubsztantív gazdasági szemléletben ugyanaz a versenyhelyzet új lehetőségeket teremthet a kevésbé fejlett térségeknek, amennyiben a környezeti és társadalmi szempontok is figyelembe vannak véve. Tehát ezekben az új modellekben is a verseny fontos tényező, de amellett, hogy a régiók egymással versenyeznek a belső hiányosságokhoz szükséges erőforrások megszerzéséért, a kisebb térségek, egymás adottságait kiegészítve erőteljes régióként léphetnek fel a régiók közötti versenyben. A versenyben fontos a szövetség, ugyanis más régiókkal összefogva is növelhető a versenyelőny. Azonban különböző versenyek esetében más-más taktikára, stratégiára van szükség. Ebben a nem klasszikus versenyben két stratégiát lehet követni, a globális és az endogén fejlesztési stratégiát, amelyek között a különbségeket a térségi kapcsolatok milyenségében, a megcélzott piacokban, a non-profit szektor szerepében, az innovációk jellegében kell keresni. A lokális cselekvésre összpontosító endogén stratégia új lehetőséget jelent a modernizációba bekapcsolódni nem képes vidéki térségeknek a bottom-up jellegű megközelítések révén (G. Fekete, 2008).

Az új vidékfejlesztési szemlélet kapcsán érdemes figyelembe venni azokat a jellemzőket, amelyeket Van der Ploeg és társai (2000) fogalmaztak meg a vidéki térségek újragondolásával kapcsolatban:

- Koncepciójukban újra kell gondolni **a mezőgazdaság és a társadalom kapcsolatát**, ugyanis az európai társadalom gyorsan változó igényeinek következtében előtérbe kerültek a természeti értékek, a táj.
- Egy másik fontos terület az **agrárszektor, amelynek új fejlődési modelljében** a termelés specializációjával szemben előtérbe került a kezdeményezések, tevékenységek közötti szinergia, a közös érdek.
- Az új vidékfejlesztési szemléletben szükség van továbbá **az egyéni háztartási gazdálkodás újragondolására** is, amelyben felszínre kerülnek és fontos szerepet játszanak az identitások, a stratégiák, sajátos gyakorlatok, kölcsönös kapcsolatok és a hálózatok.
- Egy negyedik jellegzetesség, problématerület **a vidéki térségek új szereplői**. Mivel a vidék már nem csak a gazdák kizárólagos tulajdona, az eddigieknél fontosabbá vált a koordináció és a kooperáció. Vidéki térségek új szereplőinek egyik kategóriája a **projektosztály**, amelyet a piaci berendezkedés, forráselosztás révén megnövekedett tudástőke szerep hozott

létre (Kovách, 2007). A **kreatív osztály** (a városról vidékre költöző értelmiségiek) egy másik új, vidéki szereplő kategória, amelynek pozitív hozadéka, hogy a nagyvárosi területekre jellemző tudás-alapú gazdaság elemeit integrálja hagyományos, tapasztalat-alapú vidéki környezetben (Herslund, 2013).

- Végül az ötödik jellemző **a szakpolitikák és intézmények szintjén** azonosítható be, ugyanis a centralizált vidékfejlesztés helyett előtérbe kerültek a helyi, többszereplős kezdeményezések.

Az új vidékfejlesztési szemlélet kapcsán felvázolt jellemzők, problématerületek együttesen irányítják a figyelmet a belső, endogén fejlesztési folyamatokra, amelyekben a történelmi, kulturális, természeti, környezeti értékek mellett a humántőke is fontos helyi erőforrás. Ez a szemlélet egy új fejlődési modellt jelent a területfejlesztésben, amely a modernizációs modellel ellentétben a változásokat helyi erőforrásokra alapozza, az érintett lakosság bevonásával a tervezéstől a megvalósításig, ezért az innováció feltétele az emberi tőkébe való beruházás. Míg a modernizációs modellben a fejlődés lineáris jellegű és konkrét mérőszámokkal beazonosítható, hogy egy település a fejlettség mely szintjén áll, az innovációs modellben nincs előre meghatározott irány, ezért kiszámíthatatlanabb. Mivel egy település/régió lakosainak részvételét, akaratát, elköteleződését kell összehangolni, a sikerkritérium itt nem lehet más, mint a konszenzus (Pankucsi, 2015).

Ez a szemlélet, fejlesztési modell a székelyföldi térségben még nem elterjedt. Kevésbé ismert fejlesztési gyakorlatok, amelyek a fent bemutatott szemlélethez igazodnak és példaértékűek lehetnek a társadalomkutatók, fejlesztéssel foglalkozó szakemberek, valamint a helyi közösség számára is:

- **Társadalmi vállalkozások**, amelyek a piaci (de inkább közösségi) igények kielégítése mellett valamilyen társadalmi problémát is kezelnek. A fogalomra nincs egységes definíció, ahogyan a szervezet működési szabályaira vonatkozóan sem, de ennek ellenére kiváló lehetőséget jelent a munkahelyteremtés szempontjából, különösen olyan területek számára, ahol nagy a munkanélküliség és a szegénység. A társadalmi vállalkozások, mivel vállalkozói és non-profit elemeket egyaránt magukba foglalnak, alternatív finanszírozási forrásokhoz való hozzáférést biztosítanak a helyi közösségek számára (Szűcsné – Sasvári, 2015).

- **Rövid ellátási lánc**, amely megoldás lehet a kistérségek hátrányos helyzetének megszüntetésére például a helyi önkormányzatok saját ellátórendszerének kialakításával, amelyben saját mezőgazdasági területeket művelnek meg helyi munkásokkal és a termékeket a helyi közétkeztetésben hasznosítják, vagy az agrárkamarák által szervezett helyi termékpiacokon. Fontos, hogy az ellátási lánc attól függetlenül, hogy kizárólag közszereplők kezdeményezésével valósul-e meg, illeszkedjen az adott térség, vagy megye termelői hagyományához (Olajos – Szilágyi, 2015).

- **Emberi tőkébe való beruházás**, amely arra hívja fel a figyelmet, hogy a megbukott fejlesztési projektek tanulságai alapján, illetve a fenntartható fejlődés érdekében az anyagi körülmények javítása helyett célszerűbb elsőként az emberek fejlődésébe, minőségébe beruházni: egészségfejlesztés, oktatás és képzés, kutatások és fejlesztések.

- **Smart Local Community kezdeményezések**, amelyek elterjedése elsősorban a nagyvárosokhoz és az urbanizációhoz kapcsolódik, de a modell alkalmazható vidéki környezetben is az okos alkalmazásokra irányuló igények növekedése következtében. Vidéki környezetben kialakítható alkalmazások például a térfigyelő rendszerek, turisztikai okos alkalmazások, tömegközlekedési eszközök mobil alkalmazással történő valós idejű nyomon követése, felhő alapú oktatási rendszerek, vagy a smart grid és smart metering rendszerek (Nagy és társai, 2015).

Felhasznált irodalom

G. Fekete Éva (2008): A fejlődés és versenyképesség értelmezése kevésbé fejlett. In. Lengyel I. – Lukovics M. (szerk.): Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében. JATEPress, Szeged, 130-152. o.

Herslund, Lise (2012): The Rural Creative Class: Counterurbanisation and Entrepreneurship in the Danish Countryside. In Sociologia Ruralis, Vol 52, Number 2, p. 235-255.

Kovách Imre (2007): A fejlesztéspolitika projektesítése és a projekt osztály. Hozzászólás a projektesítés következményei vitához. Szociológiai Szemle 2007/3–4, (214–222. p.)

Nagy Zoltán – Tóth Géza – Péter Zsolt – Szendi Dóra – Pál Zsolt – Leskó Anett – Tóthné Kiss Anett (2015): Smart Local Community kezdeményezések lehetőségei vidéki térségekben – BorsodAbaúj-Zemplén megye három járásának példáján. In: Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám.

Olajos István – Szilágyi János Ede (2015): A rövid ellátási lánc-, mint a támogatott felzárkóztatás esélye Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hátrányos helyzetű kistérségeiben. In: Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám.

Pankucsi Márta (2015): Társadalmi innováció, a szegénység leküzdése és az emberi tőke. In: Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám.

Ploeg, J.D. van der et al. (2000): Rural Development: From practices and Policies towards Theory. In Sociologia Ruralis, Vol. 40, Number 4, p. 391-408.

Székely Kinga Katalin

A helymarketing és településfejlesztés kapcsolata

A térségmarketing szemlélete, alkalmazásának lehetősége ma már egyre gyakrabban jelenik meg a térségfejlesztési diskurzusokban. Emellett pedig az is észlelhető, hogy egyre többen hangsúlyozzák a marketing eszközöknek a fejlesztési folyamatokban való felhasználási előnyeit és szorgalmazzák azok alkalmazását. A térségek vonzerejének növelése, a népszerűsítés, a kommunikációs tevékenységek hangsúlyozása kezd nagyobb hangsúlyt kapni a fejlesztési stratégiákban. Jellemző azonban egyrészt az, hogy általában régiók és térségek marketingjéről szól a tematizálás, ritkábban esik szó a település szintű marketingről, a településmarketing lehetőségeiről, és ennek a térségmarketingre gyakorolt hatásáról. Másrészt a marketing tevékenységet sok esetben a kommunikációs gyakorlatra egyszerűsítik, figyelmen kívül hagyva a többi marketingeszközt.

Helymarketing meghatározása

A helymarketing klasszikus értelmezésében a helyek (városok, régiók, települések) versenyeznek egymással, akárcsak a vállalatok. A verseny azonban itt a lakosokért, befektetőkért és a turistákért zajlik. Ugyanúgy a piaci részesedés növelése jelenti a célt, azonban több olyan tényező is jelentkezik, amely megkülönbözteti a marketingnek ezt a területét a hagyományos marketinghez viszonyítva. Nyárády–Nagy (2008, p. 10) a településmarketing fogalmán a városok, települések vezetésének azt a szemléletét és döntését értik, amely azt a célt szolgálja, hogy a település az általa érintett és iránta érdeklődő személyeknek, vállalkozásoknak a településsel kapcsolatos igényeit, elvárásait a versenytársaknál jobban kielégítse.

Ntounis (2013), úgy határozza meg a helymarketinget, mint azok a helyi szereplők által irányított kezdeményezések, amelyek a külső tőke bevonását célozzák azáltal, hogy törekednek a hely imázsának versenyképessé tételére. Az ő megközelítésében a holisztikus marketingfolyamat közvetlenül és közvetve is hozzájárul a települések versenyképességének növeléséhez, a márkaszemélyiség kialakításához, helyi identitáserősítéshez és nem utolsó sorban a helyi lakosság életminőségének javításához.

Rurális települések marketingje

Feltevődik a kérdés, hogy lehet-e, érdemes-e a rurális településekre úgy tekinteni, mint a marketing tevékenység tárgyára. Az utóbbi időszakban már egyre gyakrabban esik szó a városmarketingről, a térségi marketingről, ez a fajta szemlélet az utóbbi néhány évben a vidékfejlesztés területén is megjelent. Azonban rurális közösségek (falvak) marketing szempontú megközelítése kevésbé van napirenden egyelőre.

Ennek egyik fő oka, hogy maguk a rurális települések is idegenkednek a marketingszemlélettől. Egyrészt azért, mert sok esetben úgy gondolják, hogy „nincs mit eladniuk", nem rendelkeznek olyasvalamivel, amivel a településen kívül élők (turisták, befektetők stb.) érdeklődését igazán fel tudnák kelteni. Ez sok esetben igaz lehet, de csak akkor, ha csupán a település „termékeit" tekintjük értéknek, például a településre jellemző népies tárgyakat, műemlékeket, különleges épületeket, egyedi természeti értékeket, látványosságokat, kiállításokat, eseményeket, és ezeket külső célcsoportoknak akarjuk „eladni". Másrészt pedig, ha meg is születik az igény az ilyen jellegű tevékenységek iránt, a településmarketing alkalmazásához fontos lenne külön, megfelelő kompetenciával rendelkező munkaerőt bevonni a fejlesztési munkákba, vagy a meglévőt kiképezni, és erre ritkán tudnak elkülöníteni forrásokat.

A térségmarketing újdonsága azonban abban (is) rejlik, hogy nem csupán az adott térben, településen fellelhető egyedi elemeket tekinti megjeleníthető, kínálható, eladható értéknek, hanem a település egészét is. Amikor a település egészének értékesítéséről beszélünk, akkor az több mint a benne beazonosítható, egyenként is értékessé tehető elemek egyszerű összessége. Éppen ezért a településmarketinget nem helyettesítheti az egyes értékes elemek marketingje. Ezek segíthetnek, hozzájárulhatnak a megismeréshez, azonban mindig csak részleges képet adnak majd a település egészéről.

A marketing a településfejlesztésben egyrészt szemléletként jelenik meg, amely a középpontba a fogyasztót állítja, másrészt pedig eszközrendszerként, amely azokat az eszközöket foglalja magába, amelyek a kitűzött célok elérését szolgálják.

Ha a településmarketing eszközszintű alkalmazásából indulunk ki, és a települést, mint „árut" szeretnénk értékesíteni, akkor ez a termék nagyon komplex, sokténye zős. A földrajzi, kulturális tényezők mellett fontos szerepet játszanak a gazdasági és szociális tényezők is. Hisz nem csak a turisztikai piacon lehet értékesíteni, versenyképessé tenni egy helyet, hanem más lehetőségek is adottak.

A marketingszemlélet azonban nem csak eszközszinten jelenhet meg a fejlesztésben, hanem egy ennél magasabb, komplexebb módon is, éspedig a vezetési, fejlesztési szemléletbe beágyazva. Ez azt feltételezi, hogy a helyi versenyképesség megteremtése érdekében, a célcsoportok igényeinek függvényében határozzák meg a fejlesztési irányokat, figyelembe véve a helyi értékeket, adottságokat.

Függetlenül attól, hogy eszközszinten vagy vezetési szinten alkalmazzuk, a településmarketing szemléletének alkalmazásához, a folyamat elindításához elengedhetetlen az adott település teljes körű megismerése, feltérképezése. Fel kell kutatni, be kell azonosítani minden olyan értéket, adottságot, ami segíthet a település pozicionálásában. Az értékaudit nem csak a természeti, földterületi adottságra kell kitérjen, hanem a kulturális, infrastrukturális, gazdasági, közlekedési tényezőkre is. (Piskóti, 2012)

Holisztikus helymarketing

Ntounis (2013), a holisztikus helymarketing folyamatának négy dimenzióját, funkcióját határozta meg:

- Stratégiai marketing gyakorlat
- Menedzsment tevékenység
- Szolgáltatásmarketing
- PR és marketingkommunikációs funkció

a) A helymarketing, mint menedzsment és stratégiai marketing folyamat

A helymarketing egy olyan stratégia (cselekvési program) kidolgozását és megvalósítását jelenti, amelynek során a település abszolút és komparatív versenyelőnyeit a település irányítói feltárják, és a lehetséges vevők felé „kommunikálják", ezáltal hozzájárulva a település gazdasági, életmódbeli fejlődéséhez. A versenyelőnyök meghatározása céljából szükséges elkészíteni egy olyan komplex belső elemzést, amely magába foglalja az *érték audit*, *imázs audit* és *tevékenységi audit* elvégzését.

A szemlélet szerint a helyi vezetés a célcsoportok igényei szerint alakítja ki a településfejlesztési terveket, arra koncentrálva, hogy kielégítse a csoportok szükségleteit. A középpontban így többé már nem a település, vagy az önkormányzat fog állni, hanem a fogyasztó. (Hegyi, 2007)

A marketingorientált településfejlesztés Lees-Marchment (1999) meghatározásában nemcsak reklám, PR és kommunikáció, hanem egy komplex vezetési, szervezési és fejlesztési szemlélet az önkormányzat részéről, amely piacorientált stratégiákból, illetve stratégiákat megvalósító eszközrendszerekből tevődik össze.

Több szerző is (Ward, 1998; Kavaratzis-Ashwort, 2005) hangsúlyozza azt, hogy egy életképes stratégiai marketingterv alkalmazása fontosabb, mint alkalmi promóciók szervezése vagy csak néhány vonzó tényező népszerűsítése. Azonban a terv csak akkor lehet sikeres, ha az érdekgazdák együttműködésére lehet számítani. A helyi érdekgazdák együttműködése, valamint a fenntartható fejlődést biztosító stratégiai hálózatok biztosítása elengedhetetlen tényezői a holisztikus marketing folyamatnak.

b) A helymarketing, mint szolgáltatások értékesítése

A helytermék áruk és szolgáltatások összessége. A turizmus, a kereskedelem, a rendezvények szervezése stb. fontosak a települések fejlesztése szempontjából és kulcsszerepet játszanak a pozitív attitűdök kialakításában, ugyanis azok a célcsoportok, akik ezeket a szolgáltatásokat igénybe veszik, a tapasztaltak alapján alakítják ki véleményüket a hellyel kapcsolatosan.

A településmarketing arra tesz kísérletet, hogy eladja azt a sajátos termék és szolgáltatás kombinációt, amit egy település jelent, megismertesse annak céljait, elképzeléseit, s egyben ösztönözze a különféle szereplőket (főként gazdasági szereplőket), hogy a kijelölt fejlesztési irányhoz kapcsolják erőforrásaikat, annak megvalósítását a maguk eszközeivel szolgálják (Rechnitzer 1995, p. 9)

A tevékenység szempontjából azonban fontos kiemelni, hogy a település, mint termék az alábbi sajátosságokkal rendelkezik:

- komplexitás (összetett áru- és szolgáltatáscsomag)
- nincs közvetlen tulajdonos (közjavak és magánjavak egysége alkotja)
- többszintű (sokrétűek a róla kialakított képek, képzetek)
- nehezen fejleszthető (sokkal nagyobb költségei vannak, az érdekcsoportok száma is jóval nagyobb)
- hosszú időre van szükség ahhoz, hogy jelentős változtatások menjenek végbe (nem csak fizikai szinten, hanem imázs szinten is)
- hierarchikus termék (település imázs, megye imázs, régió imázs, ország imázs

c) A helymarketing, mint kommunikáció és PR

Ebben a megközelítésben a hely márkázása, a marketingkommunikáció, a PR technikák alkalmazása kap központi szerepet. A feladat a hely identitásának közvetítése, amely magába foglal hiedelmeket, benyomásokat, és különböző véleményeket.

A márkázási tevékenységre úgy is lehet tekinteni, mint ami ellensúlyozni tudja a szociális és gazdaságfejlesztési problémákat. Az olyan társadalmi problémák, mint az elöregedő falvak, fiatalok migrációja, alacsony iskolázottsági szint számos vidéki település számára jelentenek valós problémát (Simon-Hjalager, 2013) és közvetlenül befolyásolják a települések megítélését. Ezek a szociális problémák sokszor elrejtik a települések valós értékeit, éppen ezért a megfelelő márkázási tevékenység által előtérbe kerülhetnek azok a természeti, kulturális és egyéb értékek, amelyek segíthetnek a települések életképességének javításában.

A helymarketing megvalósításához olyan kérdésekre kell választ adni, mint: kik jelentik a célcsoportot (turisták, lakosság, befektetők stb.), melyek azok a tényezők, amelyeket be kell vonni a településmárkázásba, milyen képet szeretnénk láttatni a településről, melyek azok a tényezők amelyek leginkább meghatározzák a helyi identitást. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása alapos felkészülést, elemzőmunkát és nem utolsósorban kreativitást igényel az érintettek részéről.

Pozicionálási tevékenység

A márkázási folyamat szorosan összekapcsolódik a pozicionálási gyakorlattal, amit Kandikó József egy olyan kreatív tevékenységnek nevez, ami segít elhelyezni a helyet az emberek emlékezetében. A pozicionálásnak több formáját is megemlíti (Kandikó, 2001):

- Megerősítő: azoknak az elemeknek a hangsúlyozása, amelyek már ismertek.
- A versenytársakhoz való hasonlítás: azon tulajdonságok meghatározása, amelyekben többet és jobbat nyújt.
- Niche avagy résmarketing: olyan elemek „elfoglalása” amelyeket mások még nem használnak.
- Újraértékelés: ha a korábban kiemelt sajátosságok nem elég egyediek, akkor újakat kell keresni, vagy más módon kell hangsúlyozni azokat.
- Új értékek megfogalmazása: olyan értékek hangsúlyozása, amelyeknek eddig nem volt alapjuk vagy nem voltak kellően érdekesek, vonzóak.

Ugyanakkor kitér arra is, hogy a pozicionálási stratégiák több változata is alkalmazható a településmarketingben is (Kandikó, 2001). Az alábbiakban ezek a stratégiák kerülnek rövid bemutatásra:

- *Informatív pozicionálás*: ezt a stratégiát főként a kevésbé ismert térségek alkalmazzák. Fő célja a tudásfejlesztés, ismeretbővítés. Racionális érvekkel, demonstráció segítségével adja át az információkat és így igyekszik meggyőzni a befogadókat. Gyakran alkalmaznak képi demonstrációt, verbális formákat, részletes bemutatókat. Ennek a stratégiának a veszélye az lehet, hogy a túlzott információadag miatt nem lesz kellően figyelemfelkeltő és érdekes a célcsoportok számára.
- *Az emocionális pozicionálás* az új igények felkeltésére vagy a már meglévők megerősítésére alkalmas. Inkább ott alkalmazzák ahol telitett a piac, ahol a befogadókat választás elé kell állítani. Lényege az, hogy szubjektív élményeket ígér, és érzelmi hatásokra épít. Olyan helyzeteket jelenít meg, ahol a szereplők, a látvány pozitív érzelmet vált ki, és ezt a pozitív értéket hozzákapcsolja a hirdetett ajánlathoz. A pozitív élménykép megfogalmazásában a hangsúly inkább a képi ábrázoláson van, kevésbé a szövegesen.
- Az *aktualizáló pozicionáló* stratégia célja, hogy aktualizálja az ajánlatot oly módon, hogy a befogadók foglalkozzanak a termékkel, vegyék észre, kerüljön előtérbe az emlékezetükben.

Természetesen alkalmazható ebben az esetben is a kombinált stratégia, amely az érzelmi és informatív befolyásolást egyaránt használja, kellemes érzeteket kiváltó élményképekkel felkelti az érdeklődést, kialakítja az igényeket, és új ismeretek nyújtásával, tudatosan is formálja az igényeket.

Kommunikációs eszközök

A pozicionálási tevékenységnek számos eszköze és módja van. Annak függvényében, hogy milyen célcsoportot szeretnénk elérni, és melyik pozicionálási stratégiát válasszuk az alábbi PR és marketingkommunikációs eszközöket vehetjük igénybe:

- Sajtókapcsolatok
- Hírlevelek
- Nyomtatványok (szórólapok, füzetek, plakátok, éves jelentések, üdvözlőkártyák, meghívók, prospektusok, rendezvényposzterek, oklevelek, újság, címkék, matricák, térképek, leporellók, könyvek, sajtómappák stb.)
- Rendezvények

- Kisfilmek
- Prezentációk
- Online és digitális eszközök (e-mail, honlap, DVD)
- WEB 2.0 eszközök: blogok, közösségi média (Facebook, Youtube, Twitter, Instagram, Pinterest, LinkedIn)

A bemutatásra került rövid szakirodalmi ismertetőnek a célja egyrészt az, hogy hangsúlyozza a településmarketing, mint lehetséges településfejlesztési szemlélet illetve eszköz alkalmazását, másrészt pedig összefoglalja a helymarketing felhasználásának módozatait.

Felhasznált irodalom:

HEGYI F. B.(2007)*: Marketingorientált településfejlesztés*. In. Rechnitzer J. (szerk.) *Település és fejlesztés*. Budapest, Magyar Közigazgatási Intézet. 129-138. p.

KANDIKÓ J. (2001) : *A regionális arculat értelmezése és kialakítása.* In. Turizmus Bulletin (2)

KAVARATZIS, M. – ASHWORTH, G. J. (2005): *City branding: an effective assertion of identity or a transitory marketing trick?* Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 5, 506-514. p.

LEES-MARSHMENT, J. (2001): *The Marriage of Politics and Marketing. Political Studies* (4) 692-713. p.

NTOUNIS, N. (2013): *The Role of Place Marketing in the Regeneration of Deprived Places.* RIBM Doctoral Symposium

NYÁRÁDI – NAGY J. (2008). Business Omnibus - Rugalmas partnerségi hálók fejlesztése. Székesfehérvár: Külkereskedelmi Főiskoláért Alapítvány, Külkereskedelmi Kar nyomdája.

PISKÓTI I. (2012): *Régió és településmarketing. Marketingorientált fejlesztés, márkázás.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

RECHNITZER J. (1995): *Vázlatpontok a településmarketing értelmezéséhez és kidolgozásához.* Tér és Társadalom 1-2. (9) 5-16. p.

RECHNITZER J. (szerk.) (2007): *Település és fejlesztés*. Magyar Közigazgatási Intézet, Budapest.

SIMON, C. – HJALAGER, M. (2013): *Branding rural areas: motives, measures and management.* Working paper, Vital Rural Area http://www.vitalruralarea.eu/scientific-articles/239-branding-rural-areas-motives-measures-and-management

Biró Z. Zoltán

Lokális fejlesztési projektek társadalmi beágyazottsága

Mit jelent a társadalmi beágyazottság?

A lokális fejlesztési projektek társadalmi beágyazottsága azt jelenti, hogy az adott társadalmi közeg megismeri, elfogadja és támogatja a tervezett fejlesztési elképzelést. A társadalmi beágyazottság egy folyamat, ami a konkrét projektötlet megszületésétől kezdődik és a konkrét megvalósítási munkálatok lezárulta után is tart.

Miért fontos a társadalmi beágyazottság?

Térségünkben az utóbbi két és fél évtizedben számos kisebb-nagyobb helyi fejlesztési projekt került sikeres kivitelezésre. Sikeres kivitelezés alatt itt azt értjük, hogy sikerült megvalósítani az adott projektben foglalt beruházásokat: megépült egy járda, megvalósult a helyi vezetékes víz és csatornarendszer, lezárult egy parkosítási beruházás, megépült egy új épület, elkészült egy helyi fejlesztési stratégia, egy helyi civil szervezet eszközvásárlási támogatást kapott, megrendezésre került egy lokális rendezvény, stb.

A konkrét eredmények fontosságát nem vitatva tény, hogy a társadalmi beágyazottság kérdése mind a mai napig nem jelent meg megoldandó kérdésként sem a projektek tervezési, sem pedig azok kivitelezési szakaszában. A projektgazdák természetesnek tekintették azt a folyamatot, hogy a helyi társadalom saját magától kell megismerje és elfogadja ezeket az eredményeket.

Igen jelentős tény, hogy minden egyes projekt változást generál a helyi társadalom életében. A projekt eredményétől függően egy adott szolgáltatást más formában tudunk igénybe venni, egy adott tér új vagy más funkciót kap, megváltozik a falukép, új funkciókkal bővül egy meglévő szervezet. A változások természetesen több szinten is befolyásolják a helyi társadalmat:

- A változásokhoz való alkalmazkodás: minden változás elindít egy alkalmazkodási folyamatot, amely lokális léptékben (de nagyobb léptékben is) különböző értelmezési gyakorlatok elindulását jelenti. A helyi társadalom értelmezéseket gyárt és ütköztet, amely során a projekteredmények fokozatosan beépülnek a helyi társadalom életébe.

- A változásokhoz kapcsolódó értékelések: a helyi életvitelbe való bármilyen apró változásokhoz való alkalmazkodás az értelmezéseken belül értelemszerűen értékelést is tartalmaz. Az értékelések dominánsan negatív vagy pozitív előjelet kapnak, nagyon ritka az olyan változás, amely közömbösséget vált ki a helyi társadalomból. Természetesen az értékelések nem egységesek, egyes társadalmi csoportok, személyek véleménye között jelentős eltérések mutatkozhatnak, amelyek kisebb-nagyobb helyi konfliktusokat is eredményezhetnek.

A társadalmi beágyazottság egyik legfontosabb eredménye, hogy irányt mutat a változásokhoz való alkalmazkodásban, a változásokkal kapcsolatos értékelések kialakulásában még azelőtt, hogy a helyi társadalom az alkalmazkodási és értékelési folyamatot saját magától elindítaná.

Hogyan valósítható meg a projektek társadalmi beágyazottsága?

A helyi léptékű fejlesztési projektek társadalmi beágyazottságának megvalósítása több lépcsőben kell megvalósuljon. Az alábbiakban vázlatosan bemutatjuk azokat a pontokat, ahol a társadalmi beágyazottság kiépítésére lehetőség kínálkozik. Fontosnak tartjuk leszögezni, hogy a társadalmi beágyazottság megvalósulásában kiemelkedő szerepet kell kapjon egy vagy több olyan személy, aki jól ismeri az adott projektet és a helyi társadalmat. Szükség esetén javasolt külső szakemberek bevonása is, annak érdekében, hogy a társadalmi beágyazottság kialakításában ötletekkel és technikákkal segítse a helyiek munkáját. Egy külső szakértő azonban nem kell ezen folyamat kiemelt szereplője legyen.

A társadalmi beágyazottság kiépítésének lépcsőfokai:

- Lokális társadalomismeret: már a projekt tervezési szakaszában alaposan át kell gondolni azt a kérdést, hogy a projekt által generált változás a helyi társadalom milyen rétegeit fogja érinteni. Magától értetődik, hogy minden projekt szól valakinek, azaz egy adott társadalmi réteget inkább érint, mint a többit. Ebből kifolyólag szükséges választ találni az olyan kérdésekre, mint: Szükség van-e az adott projekt várható eredményeire? Hogyan fogja értékelni a helyi társadalom (vagy a megcélzott társadalmi réteg) a projekt által generált változásokat? Amennyiben ismerjük a kérdéseinkre adható válaszokat, akkor szükség esetén még módosíthatunk a

tervezett projekten annak érdekében, hogy a várható eredmények minél pozitívabb társadalmi fogadtatásra találjanak.

- A projekthez kapcsolódó helyi ismeretek: a korábbi ponthoz hasonlóan, már a projekt tervezési fázisában szükség van arra, hogy a projekthez kapcsolódó helyi ismereteket begyűjtsük és elemezzük. Ezáltal választ kapatunk a következő kérdésekre: Mekkora populációt fog közvetlenül érinteni a projekt eredménye? Milyen más, hasonló vagy kapcsolódó tevékenységek zajlanak a településen? Melyek azok a tényezők, amelyek akadályozhatják vagy segítik a projekt megvalósulását és/vagy működését?
- Az adott fejlesztési projekt ismertsége: a helyi társadalom, vagy legalább a tervezett projekt célközönsége már a konkrét kivitelezés előtt tudomást kell szerezzen a projekt céljairól és várható eredményeiről. Ugyanakkor fontos, hogy a projekttel kapcsolatos információk folyamatosan, időről időre eljussanak a célközönséghez, hogy a helyi társadalom érezze, hogy a fejlesztés az ők érdekükben történik és a projekt kivitelezői számára nem jelentéktelen az, hogy a célközönség mit gondol az adott fejlesztéssel kapcsolatban.
- Társadalmi részvétel biztosítása a projekt kivitelezése és vagy működtetése alatt: nyilvánvaló tény, hogy egy projektnek mindig van egy tulajdonosa, egy gazdája (egy személy, egy csoport vagy egy szervezet), azonban ez nem zárja ki azt a tényt, hogy bekapcsolódjanak külső, érdeklődést mutató személyek is. Kiemelten fontos ez lokális léptékű projektek esetében. A projekt működtetőinek a feladata, hogy megtalálják és felkínálják azokat a kapcsolódási lehetőségeket, amelyek konstruktívan tudnak hozzájárulni a projekt sikerességéhez. A társadalmi részvétel kialakításának fontos előfeltétele a rendszeres és valósághű tájékoztatás.

Mi történik a projekt lezárulta után?

Térségünkben jelenleg még kevés példa van arra, hogy egy adott projekt adminisztratív lezárása után is foglalkozzanak az adott helyi fejlesztési programmal. A projekt eredményei ugyanis nem kizárólag a tervezés időszakában elképzelt megvalósítások lehetnek, hanem a projekt által generált változás folyamatának helyes menedzsmentje is számos kisebb-nagyobb további eredményt hozhat. A projekt működtetőinek a feladata, hogy mérlegeljék azt a tényt, hogy a

projekt által megváltoztatott helyzet még milyen további eredményeket hozhat és ezt milyen eszközökkel lehet elérni. Természetesen szükség esetén szükség lehet külső szakértő segítségére is.

Milyen eredményeket érhetünk el a társadalmi beágyazottság megvalósításával?

Általánosságban azt lehet mondani, hogy a társadalmi beágyazottság révén az egyes projektek eredményei az adott társadalmi közeg szerves részévé válnak, beépülnek és fontos (esetleg meghatározó) elemei lesznek az adott társadalomnak, létük magától értetődővé (esetleg szükségessé) válik, a helyi társadalom akár saját erőforrásait is mozgósítja a változás által generált helyzet fenntartására.

Az általános megfogalmazás után nézzük meg, hogy a társadalmi beágyazottság milyen konkrét területeken gyakorol hatást a projekt sikerességére és a helyi társadalom működésére:

- A projektek eredményességének növekedése: a társadalmi beágyazottság minél teljesebb fokának elérése értelemszerűen növeli a projektek eredményességét két téren is: a tervezett eredmények megvalósításának terén és a projekt lezárását követően a megváltozott helyzetből fakadó további eredmények megvalósulása terén is.

- A társadalom hatékonyabb működésének elősegítése: a projekt konkrét eredményei már önmagukban is hozzájárulnak a társadalom hatékonyabb működéséhez, de a megfelelően beágyazott projekt a minőségileg hatékonyabb működésre szolgáltat pozitív példát.

- A projekt alapú fejlesztési gyakorlatba vetett hit növekedése: elvileg minden egyes projekt hozzájárul ahhoz, hogy fokozatosan növekedjen azok száma, akik a projekt alapú fejlesztési gyakorlat megvalósításában aktív szerepet játszanak. Emellett a társadalmi beágyazottság példaértékű fejlesztési gyakorlat lehet más, a helyi fejlesztésben aktív szerepet játszó aktorok számára is.

- A társadalmi részvétel fokozatos növekedése: az utóbbi két évtized fejlesztési gyakorlata nem fektetett hangsúlyt a társadalmi részvétel fontosságára. A társadalmi részvétel projektek eredményességére gyakorolt pozitív hatása azonban megkérdőjelezhetetlen. Ebből kifolyólag a társadalmi részvételi hajlandóság növekedése nem csak az adott projekt

eredményességére van hatással, hanem további fejlesztési elképzelések megvalósításában is szerepet fog játszani.

- A lokális projektosztály kialakulása, projektek számának növekedése: a sikeresen kivitelezett projektek két további téren is elő tudják segíteni a lokális fejlesztési folyamatokat. Egyrészt fokozatosan ki tud alakulni a projektek megszerzéséért és menedzseléséért felelős személyek köre, akik a munkájukból kifolyólag egyre nagyobb társadalmi elismertségre tesznek szert. A társadalmi támogatottság, azaz a megszerzett státus további gyakorlásának lehetősége projektek számbeli növekedésére van hatással.

HELYI FEJLESZTÉSI PROGRAMJAVASLATOK

Kovács Judit-Tünde

Közösen a kúriákért

Helyi fejlesztési javaslat a dálnoki Beczássy kúria és arborétum megmentése érdekében

Bevezető

A XXI. század leginkább egy hatalmas piactérhez hasonlít, áruk cseréje folyik minden percben, az adások és vételek száma strukturálja mindennapjainkat. Olyan világot élünk, melyben egy település is árucikké válik. Minden település fel szeretné hívni magára a figyelmet, meg akarja különböztetni magát a többi településtől. Egyre inkább aktualitást nyer annak a fontossága, hogy mennyire tudatos egy településnek a márkázása, melyek azok az értékek, melyeket kínál, mitől válik turisztikai célponttá, és miért laknak szívesen benne a helyi emberek. Tanulmányomban egy olyan helyi fejlesztési javaslatot mutatok be, mely egy egyedi pozicionálási lehetőséget nyújt az általam választott háromszéki településnek, Dálnoknak.

Helyszín

Dálnok község a mai Kovászna megyében, Kézdi széken található. Az Erdélyi medence délkeleti sarkában, a Bodoki-hegység keleti lejtőjén terül el. Délnyugati oldala kivételével hatalmas hegyek és erdőségek övezik. Orbán Balázs így ír a faluról „Nagy és igen szép székely falu, melynek 1332-ben való létéről adatot találunk a pápai dézsmák regestrumában.” A 2002-ben tartott népszámlálás adatai szerint Dálnok lakossága 1026 fő. Mig az előző népszámlálásoknál a magyarok száma csaknem 100%-os volt, a 2002-es kimutatások szerint az 1026-os lélekszámból 1012 magyarnak (a cigányság is magyarnak vallotta magát, ezzel majdnem 50%-al emelvén a magyarok számát), 13 románnak és egy személy csángónak vallotta magát. A falu, mely Maksa községhez tartozott, a 2004-es népszavazás után nyerte el az önálló községi rangot. A lakosság nagy része mezőgazdaságból, erdőkitermelésből és fafeldolgozásból él. Kiterjedt legelői kedveznek az állattenyésztésnek. A dálnoki erdők különböző édes és kénes ásványvízforrásban is bővelkednek. A falu számos híres szülöttel büszkélkedhet, de talán mindközül a legismertebb Dózsa György parasztvezér. Helyi értéknek számítanak a

kúriák, melyek nemesi családok hagyatékaként még ma is megtekinthetőek a településen.

A javaslat tartalma

Dálnokot a kúriák településeként tartják számon, a falut gazdagítják a Beczássy, Hadnagy, Gál, Bartha és Lázár kúriák. Az általam kidolgozott helyi fejlesztési javaslat a dálnoki Beczássy kúria és a hozzá tartozó arborétum megmentésének kivitelezési lehetőségeit és a helyi közösségre gyakorolt hatását mutatja be. A helyi fiatal közösség önkéntes munkájával, valamint külső szakemberek bevonásával a kúriát fel lehetne újítani, a történetét megírni, az arborétumban régen megtalálható különleges növényeket visszatelepíteni, egy közösségi teret létrehozni.

A Beczássy kúriát egyfajta személyes identitással kellene felruházni a történetének megírása által, ugyanis a hosszú évek során számos esemény fűződött hozza, funkcionalitása és rendeltetése korszakonként változott. Egy történész segítségével össze lehtene gyűjteni a dálnoki kúriák nemesi családjainak leszármazottaitól, illetve a faluban lakó idős emberek emlékezetében élő információkat a Dálnokon található kúriákról, és mindenik kúriának megírni a történetét, valamint ezt kiadvány formájában megjelentetni. Az összegyült anyag mennyisége és minősége függvényében akár kisfilmet is lehetne forgatni a kúriák településéről, Dálnokról, ezeket a történeteket egy ünnepélyes épület és arborétum avató ünnepélyes előadás keretében a falu közösségével is megosztani.

Az arborétum a visszatelepített különleges fa és cserjefajtákkal egyfajta parkként, közösségi térként szolgálna, helyenként padokkal és asztalokkal, szabadtéri szórakozási lehetőségekkel. A helyi közösség részéről igény mutatkozik az asztalitenisz, különböző társasjátékok, sakk, römi, dominó és kártya igénybevételére, az idősebb generáció a régi időkben előszeretettel játszott kuglipálya létrehozására lenne nyitott. Az arborétum bejáratánál el lehetne egy olyan táblát helyezni, melyen fel van tüntetve az arborétumban megtalálható fák és cserjék neve és származási helye.

Az arborétum helyet adhatna ökumenikus szabadtéri istentiszteleteknek, bibliaóráknak, melyeket rendszerességgel tartanak meg a templom kertjében. Számos külső rendezvényt is be lehetne fogadni konferenciák és képzések kiváló helyszíne lehet a kialakított tér, ezáltal némi külső támogatásra is szert téve.

Helyi igények

Dálnokon nemrég alakult meg az ifjúsági szervezet, a fiatalok azonban a Dózsa György egészalakos szobra, illetve a település vegyes üzletei előtt gyülekeznek évszaktól függetlenül. A faluban nem áll rendelkezésre olyan födött helyszín, ahol előzetes engedélykérés nélkül összegyülhetnének. A kúriában egy, a számukra kialakított terem jelentős mértékben megkönnyítené a szervezet működését, illetve közelebb hozná a kúria által képviselt kor szellemét az ifjúsághoz. A kúriában a falu idősebb generációjának is lehetőség nyílva különböző tematikus rendezvények szervezésére, a helyi női kórus próbái, valamint a nőszövetkezeti rendezvények is helyet kaphatnának az épületben.

Célok és célcsoport

A kúria felújítása illetve az arborétum újratelepítése számos célt szolgál. A településen jelenleg nem áll rendelkezésre egy olyan tér, ahol a helyi lakosok, idősek és fiatalok egyaránt összegyűlhetnének, minőségi időt tölthetnének el. Az arborétum, mint közösségi tér kiváló lehetőséget biztosítana a közösségépítésre, különböző programok helyszíneként egy meghatározó szimbóluma lehetne a településnek és a környéknek egyaránt. A közösségépítő célokon túlmenően az épület felújítása számos helyi és külső rendezvény helyszínévé válhat. Ez akár bevételi forrást is jelenthet a közösségnek, mely gondozza az épületet. Továbbá célként fogalmazható meg, hogy a felújítás által belevéződik a köztudatba a kúriák, mint épített örökségünk jelentősége. Mivel Dálnokot a kúriák településeként is említik, ezzel az épületek köré konstruált identitással még inkább lehetne pozicionálni a települést és erre egy komplex turisztikai kínálatot lehetne építeni. Hosszú távú cél mindemellett a régi épületek, kúriák fontosságának a kollektív tudatba való beépítése.

Kommunikáció

A helyi fejlesztési ötlet kidolgozása és működtetése mellett egyik kulcsfontosságú elem a kommunikáció. A helyi fejlesztések esetében ma már a kommunikációnak is kezdenek egyre nagyobb szerepet tulajdonítani, hiszen a kommunikációs szakértők szerint annyit ér egy település, amennyit tudnak róla. A helyi fejlesztési javaslat sikerességéhez szükséges egy komplex kommunikációs terv is, mely részletesen át van gondolva és megfelelően fel van építve. Az alábbiakban néhány kommunikációs ötletet, programot, rendezvényt, illetve online média jelenlét

javaslatot fogalmazok meg, melyek alkalmazása a helyi fejlesztési program sikerességéhez méginkább hozzájárulna.

Az online média segítségével költséghatékony módon juthat el minél több információ a fejlesztési program célcsoportjaihoz. Az elsődleges célcsoport a település fiatal közössége, akik előszeretettel használják a közösségi médiát, köztük a Facebookot, Instagramot, Snapchatet. Ezt a korcsoportot leginkább ezeken a felületeken lehet elérni és az üzenetet hozzájuk kell igazítani. Olyan kreatív kezdeményezésekkel kell megszólítani őket, amelyek trendnek számítanak a korosztályukban. Manapság trendnek számít az önkéntesség, egyre több tizenéves vállal önkéntes feladatokat, vagy szeretne önkéntessé válni.

A kúria felújításának keretében lehetőség nyílna különböző önkéntes feladatok elvégzésére, például az arborétum fáinak és cserjéinek az újratelepítésekor és a gondozásakor. Mivel az arborétum közel egy hektár, a település fiatal közössége egyenként kaphatna egy kisebb területet, amelyet saját kezűleg gondozna, és amelyről különböző előre meghatározott időközönként egy Facebook bejegyzés vagy Instagramra feltöltött fotó születne. Azáltal, hogy az arborétumban történő napi teendők megjelennének a virtuális világban, hasonló érdekeltségű fiatalokhoz jutna el az információ és hozná őket közelebb a tevékenységhez és az elérni kívánt célokhoz. Időszakosan különböző formában történő elismerésben lehetne részesíteni a legszebben gondozott terület önkéntes kertészét a motiváció fenntartása érdekében.

Szintén az online média segítségével különböző versenyekkel lehetne bevonzani a más településen élőket, hogy látogassák meg a térségben egyedi arborétumot és kúriát. Az arborétum kiváló helyszínéül szolgálna különböző esküvői, kicsengetési fotózásoknak azzal a feltétellel, hogy az internetre felkerülő fotókon jelenjen meg a helyszín, konkrét esetben a Facebook bejegyzések során az ott készült képeknél használják a hashtaget az arborétum és kúria nevével. Így az összes ott készült fotó könnyen elérhetővé válik és az ismerősi hálózatokon keresztül vírusszerűen terjedhet az információ.

Különböző nyereményjátékokban is érdemes gondolkodni, például az arborétumban készült legjobb fotó tulajdonosa egy hétvégi kikapcsolódást nyerhet a szintén Dálnokon található Gál kúriában, amely korszerűen felújítva várja vendégeit. Hatalmas potenciál rejlik a helyi adottságok és értékek együttes promotálásában. Egy online növényfelismerő kvíz sorozat elindítása is megmozgatná a célcsoportokat, az arborétumban megtalálható növényekről készült fotókról nyílna lehetőség megállapítani az adott növény nevét és származási helyét.

A Beczássy kúria életéhez kapcsolódó régi fotókat, történeteket, anekdotákat is közzé lehetne tenni az online felületeken, ezzel még több látogatót lehetne a helyszínre vonzani. Ha ezek a kezdeményezések sikeresek lennének, az ötleteket és a tevékenységeket ki lehetne terjeszteni a település többi kúriájára is, bekapcsolva őket az online tér információinak körforgásába.

Erőforrások, lehetőségek, fenntarthatóság

A helyi fejlesztési javaslat működésének sikere nagymértékben támaszkodik a helyi erőforrások kiaknázására. A javaslat egy igen értékes szellemi és épített örökséget állít a középpontba, a település egyik legkiemelkedőbb helyi értékét, az arborétummal övezett Beczássy kúriát. A helyi közösség fiataljainak aktív hozzáállására lenne elsősorban szükség a kitalált program működéséhez. Nagyon lényeges, hogy a település tagjai magukénak tekintsék a kialakított közösségi teret és azt használják is.

A helyi fejlesztési javaslat komplexitásából kifolyólag szükségeltetik egy szervezet, amely a fent említett tevékenységeket képes koordinálni. Szükség lenne egy pontos szerep és feladatleosztásra, valamint egy koordináló személyre, aki teljes mértékben ennek szenteli idejét. Külső szakértők segítségére is igény van, különösen kertészmérnök, történész és kommunikációs szakember közreműködésére. Különböző anyagi forrásokra is lehetőség nyílna szert tenni pályázati úton akár az Európai Unióhoz, akár Kovászna megye tanácsánál. Jelenleg a Beczássy kúria és arborétum a református egyház tulajdonában van, ez egy előnyt jelent azon kúriák esetével szemben, melyek magántulajdonban vannak.

A javaslat innovációs szerepe

Az általam javasolt helyi fejlesztési ötlet egy komplex javaslatcsomagból tevődik össze. A felújításra szánt kúria és a hozzá tartozó újratelepítendő arborétum már a régmúlt időkben kuriózumnak számított a térségben. A javaslat által a településen található kúriákat újra lehetne pozicionálni a helyi közösség tudatában, de akár szélesebb körben is, rá lehetne világítani az épített örökségünk védelmének a fontosságára, akár egy kúria megmentési mozgalmat is el lehetne indítani, mely jó példával szolgálna a térségi települések számára.

Silló Ágota

A helyi könyvtár, mint közösségfejlesztő tér

A projekt helyszíne

Fejlesztési projektem helyszínéül Gyergyóremetét választottam. Gyergyóremete Hargita megye egyik nagyközsége, amely a Gyergyói-medencében fekszik, a Görgény-hegység lábánál. Átlagos tengerszint feletti magassága 750 m. Területe 10.774 hektár, amelyből 462 hektár belterület. A 2011-es népszámlálási adatok alapján lakossága 6.134 főből áll (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/gyergyoremete-foldrajzi-fekvese/).

A község felől láthatóak Észak-Görgény csúcsai: a Kereszthegy (1517 m), a Kecskekő (1483 m) és az Öreghegy (1634 m). Másik földrajzi érdekessége, hogy átszeli a Maros, Erdély leghosszabb folyója, amelynek meghatározó szerepe volt a község formájának és szerkezetének kialakulásában (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/gyergyoremete-foldrajzi-fekvese/).

A község több falurészből tevődik össze: Központ, Túlamaros, Csutakfalva, Bakó, Ebhát, Tolvajos, Bernát-Külső út, Alszeg, Fenékalja és Eszenyő. A történelem során több szórványfaluja is lett, amelyek ma többnyire lakatlanok. Ilyen szórványfalvak Eszenyő, Kicsibükk, Martonka (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/gyergyoremete-foldrajzi-fekvese/).

A földrajzi adatokat követően néhány történelmi adatra szeretném felhívni a figyelmet. A történelmi források a települést először 1567-ben említik, de mint önálló település 1726-tól létezik, ugyanis addig Gyergyóditró településhez tartozott. Az első iskolát 1763-ban említik először a dokumentumok. Ugyanebben az évben Mária Terézia királynő rendeletére Gyergyóremete férfilakossága székely határőrnek állt 1851-ig, amíg felosztották a székely határőrséget (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/remetea-geographical-location-and-natural-environment/).
A helyi lakosság háztáji mezőgazdaságból, erdőkitermelésből és a marosi tutajozásból élt. 1820 után a faluban örmények telepedtek meg, akik rövid időn belül átvették az erdőkitermelést és a tutajozó kereskedelem irányítását. Az örménységnek nagy hatása volt a település polgári fejlődésére: fellendült a kereskedelem, megalakult az amatőr színjátszás, olvasókör és könyvtár létesült a XIX. század folyamán. Polgári házakat építettek a község központjába, amelyek a mai napig

meghatározzák a település arculatát (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/remetea-geographical-location-and-natural-environment/).

Az iparosodás éveiben fontos gazdasági szerepet töltött be az 1954-ben megépített tejporgyár, amely sok embert foglalkoztatott a Gyergyói-medencéből, és amely a 2000-es évek elejéig működött. A helyi ipartörténethez hozzátartozik a Gyergyóremetén átfolyó Eszenyő patakán létesített fűrész- és lisztelő malmok, valamint gyapjúványolók és mosók léte. A XX. század első felére már 18 lisztelő malom működött az Eszenyő patakán (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/remetea-geographical-location-and-natural-environment/).

Gyergyóremetének központjában több örmények által épített épületet is találunk, amelyek ma műemléképületek, de ugyanakkor ide tartoznak a remetei székely Puskás család által épített Osztrák-Magyar Monarchia polgári ízlésének megfelelő impozáns épületek is. Ilyen műemléképületek a Puskás Sámuel kereskedő boltja, Dobribán Kristóf kereskedő háza, a Sáska-ház, valamint Mélik István több nagy épülete. A tulajdonosok 1989 után visszakaptak néhány épületet, amelyeket igyekeztek rekonstruálni az eredeti állapotukra.

Eszenyő település a malmok megjelenésével jött létre a 18. században. Egyes adatok szerint Eszenyőben a huszadik század elején 27 vízimalom és különböző vízi szerkezet működött: lisztelő, ványoló, kásatörő, olajprés, deszkafűrész. A kommunizmus idején kényszerítették az összes malom leállítását, és azóta sem sikerült beindítani a még fennmaradtakat (két lisztelő malom és két ványoló). Az önkormányzat viszont felismerve a malmokban a turisztikai potenciált, azok restaurálási tervein dolgozik, illetve azok felfűzését egy turisztikai ösvényre (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/ethnographic-sights/).

Gyergyóremete nagyon gazdag ásványvizekben, amelyek kalciumot, vasat, magnéziumot, szénsavat és kénhidrogént tartalmaznak. Ezeket az ásványvizeket szív és érrendszeri betegségek, magas vérnyomás, nőgyógyászati, reumás, stb. betegségek kezelésére használták. A borvizeket felhasználva Gyergyóremetén borvízfürdőt is létesítettek, amelynek története az 1880-as évekre nyúlik vissza. A borvízfürdő fénykorát az 1970-es években élte, amikor évente tízezer személy fürdött meg. A fürdő 1990-es években szűnt meg. Az önkormányzat viszont egy új gyógy komplexum építését tervezi (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/riches-beneath-the-earth/).

Gyergyóremetén található a 300 hektáros Nagyréti Láp, amelynek jégkorszaki maradványnövényei ritkaságnak számítanak. Ilyenek a tűzlevelű gyöngyvessző és a csillaghír. Egy másik láp a Bogáros-Eszenyő láp, amelynek védett növényei a

mocsári kockásliliom (más nevén kockás kotuliliom), boldogasszony papucsa, sárga tárnics, tiszafa, cirbolyafenyő, zergeboglárka (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/riches-beneath-the-earth/). A természeti kincsek meglátogatása mellett a turistáknak lehetőségük van gyalogtúrákon is részt venni, amelyek a településről indulnak. Ilyen gyalogtúrák a Kecskekő-túra, Kereszthegy-túra, illetve Eszenyő-Fehérvár-Laposnya-túra (http://gyergyoremete.ro/hu_HU/past-and-present/riches-beneath-the-earth/).

A helyi könyvtár

A projektötletem a helyi könyvtárral kapcsolatos, ezért fontosnak tartom bemutatni a könyvtár rövid történetét. A modern értelembe vett könyvtár története Gyergyóremetén a XIX. század végére tehető. A Polgári Olvasókörnek, amely 1880-ban alakult már könyvtárral rendelkezett. 1902-ben alapították a népkönyvtárat az Országos Múzeum és Könyvtár Bizottság kezdeményezésére. A könyvtár állománya 1944-ben elkallódott. A könyvtár 1957-ben létesült újra 950 kötettel. A könyvtár a kölcsönzés és az állomány gyarapítása mellett, komoly tevékenységeket fejtett ki a lakosság körében a könyv és az olvasás népszerűsítéséért. „Havi könyvtárakat", olvasó köröket működtetett, „Szeresd a könyvet!" mozgalmat kezdeményezte, illetve jutalmazta az iskola jó tanulóit is. 1974-ben egy felsőbb rendeletre heti 10 órára csökkentették a könyvtár működését. Legutóbb 1990-ben indult újra. Jelenleg 14.000 kötetet számlál, és a Balás Gábor nevet viseli.

Napjainkban a könyvtár alig tölt be bármilyen szerepet a helyi közösség életébe. Az utóbbi időben zárva is tartották személyzet hiánya miatt. Jelenleg egy alkalmazottja van, aki többnyire az önkormányzatnál tevékenykedik, de konkrét könyvtárosi feladatokat nem lát el. A könyvtár egy szobában található a művelődési ház épületében, amely úgy gondolom, hogy jelenlegi állapotában nem olvasó barát, illetve nem alkalmas közösség befogadására sem.

A projekt

Az általam kiválasztott projekt témája a helyi könyvtár modernizálása és közösségépítő helyszínné formálása. Elképzelésem szerint modern eszközökkel (ebook reader, laptopok, szkenner, projektor, vászon) és bútorokkal szerelném fel a könyvtárat, illetve új funkciókat adnék neki. A bútorokat újrahasznosított anyagokból (raklapokból, kartonpapírból, textíliákból) állítanák elő a helyi közösség tagjai. Ilyen bútorok lennének asztalok, fotelek, kanapék, babzsákok fotelek, ülő-

párnák. A könyvtár amellett, hogy ellátja könyvtári funkcióit, közösségépítő, pedagógiai és szabadidős funkciókat is ellátna.

A településen jelenleg nincs olyan helyiség, ahol a fiatalok szabad idejüket eltölthetnék, ezért a könyvtár vállalhatna ebben szerepet. Gyergyóremetén általános iskolák működnek, és néhány km-re található Gyergyószentmiklóson a középiskola, ahova a legtöbb gyergyóremetei fiatal is jár. Mivel közel van (18 km) egymáshoz a két település, ezért a középiskolás diákok ingáznak. Összességében az mondható el, hogy 18 éves korig a legtöbb gyermek a községben tartózkodik. De ha a szabadidős lehetőségeket nézzük, akkor a településen nem sok lehetőségük van rá az egy kocsmán kívül, ahol összegyűlhetnek és közösen tölthetik el az időt. A könyvtár ugyanakkor elveszítette könyvtári funkcióját is, legtöbbször zárva tart, nem olvasó barát, ezért már az olvasók sem látogatják. A mai globalizált világban, ahol nagy hangsúly fektetődik a virtuális világra, a könyvtárnak is be kéne kapcsolódnia új könyvtári szolgáltatások elindításával, mint például nemzetközi adatbázisokhoz való hozzáférést biztosítani, a könyvtár állományát digitalizálni. Ezek az új funkciók által növelni lehetne a könyvtár használatát. A könyvtári funkciók mellett, pedig szabadidő központként is működhetne, ahol társas játékokat lehet játszani, iskolán kívüli programokat lehet szervezni: irodalmi esteket a gyergyói származású írókkal és költőkkel, előadássorozatokat szervezni, ahol a frissen végzett egyetemisták mutatnák be államvizsga, illetve mesteri dolgozataikat. A könyvtár további funkciója lehet idősek foglalkoztatása is, mint például számítógépes ismeretek elsajátítására képzés szervezése.

A fent felsorolt funkciókat kiegészítené egy teázó működtetése, ahova a könyvtár látogatói beülhetnek társalogni, esetleg szakmai vitákat folytatni.

A jelenlegi székhelye nem felel meg az új funkciók bevezetésének, ezért egy új épületet kell kiválasztani, ahol ki lehet alakítani a könyvtár új formáját. Ez az épület lehetne a központban található egyik örmény műemléképület, a „Sáska" ház.

Helyi igények

A programjavaslat mögött legfőképpen a helyi vezetőség, a polgármesteri hivatal igénye áll. A helyi könyvtár a román törvények szerint a helyi önkormányzat részét képezi. A gyergyóremetei könyvtár is az önkormányzat alá tartozik. A helyi vezetőség pedig tudatában van annak, hogy a helyi könyvtár abban a formában, ahogyan ma működik, nem felel meg a mai társadalmi elvárásoknak, nem elégíti ki azok igényeit, akik a könyvtárat használnák. Példákat látva arra,

hogyan tud egy helyi könyvtár új funkciókat betölteni és ez által működőképessé válni, az önkormányzat is szeretné modernizálni a helyi könyvtárat. A helyi könyvtár korszerűsítése ugyanakkor a helyi fiatal értelmiség igénye is, akik hozzá szeretnének jutni az újabb és újabb szakirodalmakhoz, kutatási eredményekhez. Az idősek számára pedig lehetőség a szabadidő hasznos eltöltésére képzések formájában, illetve klub működtetése által.

A projekt célja

A projekt megvalósulása által több célt is el szeretnénk érni. Az elsődleges cél, hogy a könyvtár működőképessé váljon: legyen állandó személyzete, legyen állandó nyitva tartás, rendelkezzen versenyképes állománnyal, legyen bekapcsolódva a nemzetközi online adatbázisokba, legyenek közösségi programok. A könyvtár modernizálásával másodlagos célunk bevonzani a helyi gyerekeket és fiatalokat a könyvtárba, és az olvasás és könyvkölcsönzés mellett, lehetőséget biztosítani számukra a szabadidő eltöltésére: kézműves programok, gyereksarok, társasjátékok, teázó. A harmadik célunk pedig visszakapcsolni a térségbe a helyi fiatalokat, akik elmentek nagyobb városokba egyetemre: lehetőséget biztosítani számukra arra, hogy bemutassák kutatási eredményeiket a helyi könyvtárban a helyiek számára. Negyedik célunk lehet az idősek megszólítása, képzések (számítógép ismereti) biztosítása számukra.

A projekt megvalósulásához szükséges belső erőforrások

A projekt megvalósulásához szükség van első sorban egy épületre, ahova újra lehet tervezni a könyvtárat. Ez lehet egy olyan ház is, amely elhagyatott, de alkalmas az új könyvtár kialakításához, például a „Sáska” ház a falu központjában.

A könyvtár bútorzatának modernizálásához szükség van társadalmi részvételre, ugyanis az újrahasznosítható anyagokkal (raklap, textíliák) helyi felnőttek és gyerekek dolgoznának együtt egy helyi asztalos szakmai irányítása alatt. Ez bővebben azt jelenti, hogy a helyiek alakítanák ki (szegeznék össze, festenék le, burkolnák be, stb.) a raklapokból a bútorzatot (asztalokat, foteleket, kanapékat, babzsák foteleket, stb).

A könyvtárban működő programok megszervezésére legalább még két alkalmazott szükséges, akik a helyi közösségből kerülhetnek ki, illetve azok fizetésére a helyi önkormányzat anyagi erőforrásokat kell elkülönítsen.

A teázó működtetéséhez szükség van egy újabb alkalmazottra, aki rendelkezik megfelelő képességekkel a teázó vezetéséhez. A teázóban fogyasztható teák a

helyi természetben megtalálható teafüvekből (kankalin, menta, citromfű, bodza, áfonya, málna, szeder, csipkebogyó, kamilla, mezei zsurló, stb.) lennének készítve. Nagyon fontos, hogy a teázó is a könyvtár részeként működjön, és ne egy vállalkozóé legyen, mert a bevételt így a könyvtárra tudja fordítani.

Külső erőforrások

A projekt megvalósításához a következő külső erőforrások szükségesek:

- Műemlék épületek felújítását támogató pályázat
- Könyvtári állományok bővítését támogató pályázat
- Modern technológiai eszközök beszerzését támogató pályázat
- Belső építész, aki megtervezi a könyvtár és az új funkcióinak megfelelő környezetet

Ha mindezeket sikerül elérni, akkor a működtetéshez szükséges anyagi erőforrást a könyvtár is valamilyen szinten elő tudja teremteni (teázó bevétele, pályázatok írása), illetve a fenntartó lényegében az önkormányzat.

Társadalmi részvétel a projekt megvalósulásához

A projekt megvalósulásához társadalmi részvételre a könyvtár berendezésének kialakításához van szükség. V-VIII. osztályos diákok festenék le a raklapokat, amelyekből helyi felnőtt önkéntesek bútorokat ácsolnak össze egy helyi asztalos szakmai irányítása alatt. A textíliákból is ülőalkalmatosságokat (ülőpárnák, babzsák fotelek) alakítanak ki ugyancsak a diákok és felnőttnek a belső építész szakmai irányítása alatt.

A könyvtár szabadidő eltöltésére alkalmas részében a helyi fiatalok lehetőséget kapnak arra, hogy javaslatokat tegyenek arra, hogy milyen társasjátékok kerüljenek be a könyvtárba. Az online adatbázisok kiválasztásánál, pedig a helyi pedagógusok, egyetemisták, a helyi értelmiség tagjai tehetnek javaslatokat arra, hogy melyik három online nemzetközi adatbázis legyen elérhető a gyergyóremetei könyvtárból. Így tényleg olyan adatbázisokra lenne az előfizetés, amelyeket a helyi közösség tagjai ténylegesen használnának.

Korlátok, akadályok

A projekt megvalósulásában akadályt jelenthet az, hogy a „Sáska” ház az egyház tulajdonában van, amely különböző gazdasági egységeknek adtak ki bérbe az épület több helyiségét is. A bérleti szerződések akár több évre is szólhatnak. Továbbá akadályt jelenthet az, hogy a helyi egyházi vezetőnek nem prioritása

felújítani a műemléképületet és új funkciót adni neki, amely a közösséget szolgálná. Az önkormányzat szívesen együttműködne az egyházzal az épület felújításában és annak új funkcióinak kivitelezésében, de sajnos az egyházi vezető nem nyit az önkormányzat felé.

A tulajdonviszonyi vitákon kívül akadályt jelenthet az, ha az önkormányzat nem pályázik sikeresen a műemléképület felújítására.

A későbbiekben akadályt jelenthet a könyvtár működtetésében az, ha nem kompetens a személyzete, illetve ha a helyi közösség tagjai nem fogják látogatni a könyvtárat.

Társadalmi betagolódás, elfogadottság

Mivel a projekt alapvetően a jelenleg iskolásokat, illetve felsőfokú végzettséggel rendelkezőket szeretné megszólítani, ezért úgy gondolom, hogy őket vissza lehet kapcsolni a helyi közösségbe, vagy a tágabb értelembe vett gyergyói térségbe az által, hogy a könyvtár biztosítja számukra a lehetőséget a kutatások eredményeinek bemutatására, illetve a legfrissebb szakirodalmi kiadványokat és hozzáférést nemzetközi online adatbázisokhoz. Ugyanakkor egyre többen megfogalmazzák az idősek közül azt, hogy szeretnének számítógépet használni, megtanulni a számítógép használatát.

Kommunikáció

Az önkormányzat, mint a projekt kezdeményezője a település honlapján röviden bemutatja a könyvtár felújításának tervét, majd azt megosztja a település Facebook oldalán. Egy rövid cikket is közöl a „Képes vagyok” helyi újságba, illetve a helyi Tv-ben azok számára, akik nem használják az internetet. A terv közlésével továbbá felhívást intéz a lakosság és az iskolák felé, lehetőséget adva számukra arra, hogy javaslatokat tegyenek arra, hogy milyen gyermekprogramok működjenek, milyen társasjátékok legyenek, milyen online adatbázisokhoz csatlakozzon, illetve milyen további programokat szervezzen a könyvtár. Az önkormányzat a helyi értelmiséget is megszólítja, kikérve véleményét arról, hogy milyen szakirodalmakkal érdemes a könyvtár állományát bővíteni, illetve milyen nemzetközi online adatbázisokhoz érdemes csatlakozni. A beérkezett javaslatokat egy-egy képviselő (iskola vezetősége részéről, pedagógusok részéről, diákok részéről, helyi értelmiség részéről) jelenlétében megvitatják, és közösen az önkormányzattal eldöntik, hogy mit valósítanak meg az összegyűlt javaslatokból.

Miután a könyvtár újra működni kezd, hangsúlyt fektetnek az online jelenlétre is: kezdetben Facebook oldalt hoznak létre, ahol közlik a könyvtárral kapcsolatos híreket, majd a későbbiekben pedig egy honlapot is létrehozhatnak, de továbbra is tájékoztat a könyvtár a helyi médiában is: helyi újságban és helyi Tv-ben.

Fenntarthatóság

A könyvtár, mint a közművelődés egyik eszköze, nagyon fontos, hogy nyitva tartsa „kapuit" a helyi közösség előtt, és ne legyen bezárva. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy ki tudja elégíteni a mai diák igényeit, illetve új funkciókkal ruházzák fel, ugyanis a mai világban, amikor a papíralapú könyvet felváltja az elektronikus könyv, a könyvtárnak is meg kell találnia az új pozícióját.

A könyvtár mindig nyitott kell legyen arra, hogy megújuljon, hogy új funkciókat találjon ki magának. Ehhez szükséges olyan személyek alkalmazása, akik mindig nyitottak az innovációra, kreatívak, hajlandóak képzésekre járni, fejleszteni magukat, jó gyakorlatokat ellesni.

A fenntarthatósághoz továbbá szükséges anyagi források lehívása (pl. pályázatok), amelyek által folyamatosan fel tudják vásárolni a megjelenő szakirodalmat, illetve hozzáféréseket tudjon biztosítani nemzetközi adatbázisokhoz. A könyvtár fennmaradásához egy kulcs lehet a helyi iskolákkal való együttműködés, akik biztosítani tudják a könyvtár látogatók létszámát.

Innovációs szerep

A helyi könyvtár modernizálása több szempontból is innovatív programnak nevezhető:

1. A könyvtár székhelyének áthelyezése egy tágasabb épületbe, ahol lehetőség van olvasó-számítógépes terem kialakítására, szabadidős programok szervezésére alkalmas terem berendezésére, illetve teázó működtetésére.

2. A könyvtár funkcióját tekintve is innovatív a program, ugyanis a hagyományos könyvtári funkciók (kölcsönzés, olvasás) mellett, szabadidős, pedagógiai, foglalkozás szervezési funkciókat is ellát.

3. Követve a nyugati trendeket a könyvtár kapcsolatban lesz több nemzetközi online adatbázissal, amely Székelyföld szinten is ritka jelenségnek számít, ugyanis ilyen adatbázisok elérésére többnyire egyetemeken, vagy azok kirendeltségein van lehetőség.

Sárosi-Blága Ágnes

„Süssünk-főzzünk valamit”

Saját konyha működtetése a Csíki-medence nagyobb településeinek kultúrotthonaiban/közösségi házaiban

A jelzett fejlesztési programot a Csíki-medence 2000 főnél nagyobb lakossággal rendelkező településein lehet megvalósítani. A Csíki-medence Marosfőtől a Tusnádi-szorosig tart és kialakulása az Olt folyó vizéhez kapcsolódik. Nyugaton a Hargita hegy vonulata, illetve keleten a Csíki-havasok határolja. Tengerszint feletti magassága 640-700 méter. Régen a medence két részre tagolódott, Felcsíkra és Alcsíkra. A történeti tájegységek adminisztratív szempontból ma már nem léteznek, de az emberek tudatában fontos viszonyítási pontot képeznek és fejlesztési régiók kialakítását is meghatározzák. Például ehhez a történeti tagolódáshoz kapcsolódik a Felcsík Kistérségi Társulás létrehozása. A Csíki-medence települései a hegylábi települések és nagy falvak: Csíkcsicsó, Madéfalva, Csíkrákos, Göröcsfalva, Csíkvacsárcsi, Csíkszentmihály, Ajnád, Lóvész, Csíkmadaras, Csíkdánfalva, Csíkkarcfalva, Csíkjenőfalva, Csíkszenttamás, Csíkszentdomokos, Marosfő, Csíkszentimre, Csíkmindszent, Csíkszentlélek, Csíkkozmás, Lázárfalva, Csíkszentsimon, Csíkbánkfalva, Csíkszentgyörgy, Csíkmenaság, Tusnád, Újtusnád, Csíkverebes. Közigazgatási szempontból Csíkszereda város a központja, ami Hargita megye központja is. Más városi települések ezen kívül Tusnádfürdő és Balánbánya. [1]

Vidékfejlesztési szempontból 1996 után az európai struktúrához való igazodás jelentős mértékben átszervezte Románia intézményrendszerét. A változási folyamatok nagymértékben érintették a Hargita megye részét képező Csíki-medencét is, ugyanis a térségi szintű tervezés szükségessége kistérségi szervezetek létrehozását eredményezte. Hargita megyében az ezredfordulón összesen 15 kistérségi szervezet jött létre. A térség 1998-tól a Hetedik Központi Fejlesztési Régióhoz tartozik, amelynek központja Gyulafehérvár.[2]

[1] Vargyas Antal: Székelyföld útikalauz. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2003.

[2] Biró A.Zoltán – Koszta Csaba János – Mátéffy Mária : Vidékfejlesztés Hargita megyében, Regionális Képzési Központ, Alutus Kiadó, Csíkszereda, 2010.

A fejlesztési program témája/tartalma

A székelyföldi térség nagyobb települései számára innovatív, bottom-up típusú fejlesztési program lehet a **helyi konyhák kialakítása és működtetése** a kultúrotthonokban, vagy közösségi házakban. A program lényege az, hogy helyi lakósokból kialakított, kisebb munkacsoport rendszeresen ajánlana étkeztetési szolgáltatásokat különböző családi események, rendezvények alkalmával, illetve napi rendszerességgel is. A napi szintű működtetést elsősorban a településen dolgozó közalkalmazottak, illetve a napközi otthonok, iskolák diákjainak és munkatársainak igénye biztosítaná. A konyha működtetője minden esetben a helyi önkormányzat, aki a bevételt különböző közösségi célok megvalósításába fekteti be. Mivel a konyha működtetésének a piaci igények kielégítése mellett munkahelyteremtő funkciója van és a bevételt közösségi célokra fordítja, társadalmi vállalkozásnak tekinthető.

A társadalmi vállalkozásnak összességében nincs egységes meghatározása. Az EU-n belül elterjedt, nem egységesen alkalmazott meghatározás szerint a társadalmi vállalkozások közösségi célokat szolgálnak és nem a profitmaximalizálásra fektetik a hangsúlyt. Továbbá innovatívak és munkalehetőséget teremtenek kirekesztett csoportok számára.[3] Kimondottan a társadalmi vállalkozások működtetésének az EU-ban és Romániában sincs jogi kerete, így a gyakorlati működtetés során az önkormányzatok vállalkozásait szabályozó jogi kerethez kell alkalmazkodni. A helyi konyha abban tér el a szakirodalom alapján társadalmi vállalkozásnak számító szervezetektől, hogy a működését kevésbé jellemzik a non-profit szervezetek forrásszerzési sajátosságai. A pályázati források és a szponzorok nem a konyhának, hanem a helyi önkormányzatnak jelentenek forrásszerzési alternatívákat. Tehát a non-profit szervezetek sajátosságai inkább a helyi konyhát működtető és fenntartó önkormányzatok céljaiban azonosíthatóak be.

A programjavaslat mögött álló társadalmi igények

Egy saját, helyi konyha működtetése közösségi érdekeket szolgál elsősorban azért, mert nagyon sok településen nincs rendszeres étkezési lehetőség és egyre inkább nő a társadalmi igény erre. A társadalmi igény növekedését nagymérték-

[3] Szűcsné Markovics Klára - Sasvári Péter: A társadalmi vállalkozások működését akadályozó tényezők, különös tekintettel a finanszírozási nehézségekre. In: Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám, 2015.

ben meghatározza többek között az ingázó életmód, az egyszülős családok elterjedése, a migráció következtében problémássá váló idősgondozás és gyermeknevelés, nem beszélve a megváltozott családszerkezetekről, amelyekben a nők fontos szerepet játszanak a családfenntartásban, és emiatt kevesebb idejük marad a háztartási munkákra.

A szolgáltatást elsősorban az iskolákban, óvodákban, napközi otthonban tanuló gyerekek, illetve ezen intézmények alkalmazottai tudnák igénybe venni. Ezen kívül pedig az egész közösség. Mivel egy év során a helyi közösség sok családi eseményre (lakodalom, keresztelő, elsőáldozás, kicsengetés, temetés stb.) veszi bérbe a kultúrotthonokat/közösségi házakat, a szolgáltatás étkeztetéssel való bővítése nagyon előnyös fejlesztés, amelynek lehetősége minden nagyobb, 2000 főnél több lakost számláló település számára megfontolandó. Ezáltal a különböző eseményeken, rendezvényeken étkeztetésre kiadott pénzösszegek a településeken maradnak, ami a közösség számára is motiváló lehet, illetve a helyi vezetés számára is megkönnyíti a különböző stratégiai célok, a minőségi helyi programok megvalósítását, illetve a vidékfejlesztő tevékenység során a külső forrásoktól való függetlenedést. Ebből a szempontból a program megvalósítása fontos vidékfejlesztési tényező a települések, valamint az egész térség számára. A helyi konyha igényét működtetőként és fenntartóként a helyi vezetőség kell megfogalmazza, mert amennyiben nem teszi meg, magánvállalkozóknak enged teret és fontos, kézen fekvő bevételi forrástól esik el. A program megvalósítása ugyanakkor presztízs jellegű abból a szempontból, hogy a térségben nem elterjedt gyakorlat. A megvalósíthatóságra Gyergyóremete esete sikeres példa.

Erőforrások

Mivel a legtöbb településen már felújították a kultúrotthonokat, a konyha kialakításának kivitelezése kisebb anyagi befektetést igényel, amit önerőből, közbirtokossági támogatással, illetve szponzorizáció révén meg lehet valósítani. Természetesen a pályázati lehetőségeket sem szabad figyelmen kívül hagyni, de a kivitelezés alapvetően nem függ külső forrásoktól.

Külső, de nem anyagi erőforrás szükséglet a jogi és adminisztratív feltételek kialakítását segítő szakértői közreműködés, tanácsadás. Ebből a szempontból a program egy szisztematikus tervezési folyamatot is igényel.

A programjavaslat tehát elsősorban belső erőforrásokat mozgat meg, amelyek a Csíki-medence települései esetében lehetnek például az önkormányzatoknál működő csoportok is. Ez a szaktudás, kapcsolatrendszer, tapasztalat révén sok

település esetében olyan erősséget jelent, amelyre építeni lehet a program megvalósítása során.

A település ismertsége, vonzereje számos fejlesztési program megvalósítása során alapvető erőforrás, azonban a helyi konyha esetében nem szükséges erre alapozni, ugyanis a konyha fenntartását elsősorban a helyi közösség biztosítja. A program célja az, hogy az elmaradott települések számára is fejlődést generáljon. Nem elhanyagolható az a tény, hogy egy ilyen innovatív program működése idővel hatással lesz a település ismertségének, vonzerejének növekedésére, ami további pozitív eredményeket von maga után fejlesztéspolitikai szempontból. Ugyanakkor a program társadalmi részvételt is eredményez. A különböző családi rendezvények megszervezése nagyon sok kiadást jelent a családok számára, de azáltal, hogy ezek a pénzek a kultúrotthon konyháját és a helyi önkormányzatot illetik, indirekt módon a közösség minden tagja hozzájárul a település stratégiai céljainak eléréséhez. Ehhez az eredményhez azonban elengedhetetlen a lakosság folyamatos tájékoztatása, a célok tudatosítása.

A helyi civil szervezeteknek, intézményeknek nagyon fontos szerepük van a program működése szempontjából, mert ők biztosítják az állandó vendégeket: diákok, alkalmazottak és más, saját rendezvény során érintett célcsoportokat.

Társadalmi részvétel és kommunikáció

A fentiekben bemutatott fejlesztési program társadalmi részvételt foglal magába, mert lehetőséget biztosít a helyi társadalom számára a helyi fejlesztési folyamatokba való bekapcsolódásra aktív részvétellel, de közvetetten anyagi hozzájárulással is. A program fontos eleme a lakossági tájékoztatás a tervezés, kivitelezés és fenntartás során is, amely elsősorban a szervezeti struktúrák, illetve a média révén valósul meg. A program ezáltal automatikusan a helyi társadalom működésének részévé válik. A társadalmi részvétel a program fenntartása során nagyobb mértékű.

Korlátok, akadályok

A fejlesztés megvalósítása során akadályt jelenthetnek a nem pontosan rögzített jogi és adminisztratív keretek. Egy elviekben társadalmi vállalkozás működési feltételeit kell kialakítani, amely során a kisebbségi lét, a vidéki környezet, az állami bürokrácia is az akadályozó tényezők közé tartozik. Az akadályok leküzdé-

séhez külső szakértők segítségére, illetve a térségben sikeresen működő gyakorlatok alapos megismerésére van szükség (Pl. Gyergyóremete esete). Lényeges, hogy míg a külső erőforrásokért folytatott harc egymás versenytársaivá teszi a térség településeit, ez az alulról szerveződő program megszünteti ezt a tendenciát.

Akadályt jelenthet a különböző, étkeztetési szolgáltatásokban érintett gazdasági szereplők ellenállása. Ezzel kapcsolatban tájékoztatni kell őket a program céljáról és ahol esedékes, együttműködési megállapodásokat kell kötni, különösen akkor, ha helyi gazdasági szereplőről van szó. Fontos tudatosítani, hogy a program elsődleges célja az, hogy a település lakosai számára helyben elérhető legyen a rendszeres étkeztetési szolgáltatás. Ahol ez már működik egy helyi vállalkozás révén, ott tanácsos a családi eseményekre fókuszálni, amelyek megszervezése kizárólag a kultúrotthonokhoz, közösségi házakhoz kapcsolódik. További akadály lehet az étkeztetési szolgáltatásokhoz kapcsolódó engedélyek beszerzése, illetve a szabványok betartása. A program előkészítési fázisában mindenre kiterjedő helyzetelemzést, tájékozódást kell végezni és az eredmények alapján kell meghozni a döntést a program kivitelezésével kapcsolatban.

Eredmények és társadalmi betagolódás, elfogadottság

A program várható eredménye a rendszeres étkezési lehetőség a településeken, amely kiterjed a nagyobb rendezvényekre is (pl. falunapok, fesztiválok), családi eseményekre (pl. lakodalom, keresztelő, elsőáldozás, temetés), valamint a munkahelyteremtés. A program automatikusan a helyi közösség működésének részévé válik, ugyanis egy év során számos olyan családi esemény van, amelynek megszervezése a 300-400 főt befogadni képes kultúrotthonhoz, vagy ahol van, közösségi házhoz kapcsolódik. A program működésének biztosítéka az, hogy a családi események megszervezését nem befolyásolja sem a migráció, sem a gazdasági helyzet. A mindennapi működtetéshez viszont igényfelmérést kell végezni a helyi közösségben.

A program révén változás, hogy a vidéki településeken a kultúrotthonok/ közösségi házak terembér szolgáltatása étkeztetési szolgáltatásokkal bővül, ami közösségi igényeket elégít ki (leegyszerűsödik a szervezési folyamat). A mindennapi működtetés által a helyi iskolákban és óvodákban tanuló gyerekek, az intézmények alkalmazottai, illetve más tagjai a közösségnek igény szerint rendszeresen tudnak meleg ebédhez jutni. Ez azért fontos szempont, mert napjainkban a vidéki települések lakosságának életmódja egyre inkább igazodik a városi életmódhoz és ennek a feltételei vidéki környezetben még nem adottak.

Felhasznált irodalom

Biró A.Zoltán – Koszta Csaba János – Mátéffy Mária (2010): Vidékfejlesztés Hargita megyében, Regionális Képzési Központ. Csíkszereda, Alutus Kiadó.

Szűcsné Markovics Klára – Sasvári Péter (2015): A társadalmi vállalkozások működését akadályozó tényezők, különös tekintettel a finanszírozási nehézségekre. In: Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XII. évfolyam 2. szám.

Vargyas Antal (2003): Székelyföld útikalauz. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó.

Bakos Kinga

Falugondnoki szolgálat Gyepesben

Az alábbi programjavaslat a Homoródszentmártonhoz tartozó Gyepes település szociális életminőségének és esélyegyenlőségének javítását célozza meg, és arra próbál ötletet adni, hogy hatékonyan és a költség-haszon elemzése szempontjából is optimálisan lehessen megoldani a falu néhány problémáját.

Helyszín

Gyepes Székelyudvarhelytől 19, Homoródszentmártontól 3 km-re, 592 m magasságban, a Gyepes-patak völgyében, körülbelül 1,5 km hosszúságban. Nevét nagykiterjedésű gyepes legelőiről kapta. Homoródszentmárton községközpont filiájaként az elnéptelenedő homoródmenti aprófalvak közé tartozik, lakossága 150 körül van. Az épített örökség értékes kőházakból áll, amelyek fenntartás hiányában fokozatosan rongálódnak. A középkorban katolikus falu lakossága a reformáció idején unitárius vallásra tért, manapság többségében unitáriusok által lakott falu. Unitárius temploma 1844-ben (Léstyán, 1996), református tempolma 1804-ben épült. Az óvoda 2009-ben szűnt meg (Orbán, 2013), az iskola 4-5 évvel ezelőtt. Az iskolaépület azóta kihasználatlanul áll. A közellátást egy vegyes üzlet biztosítja, mely naponta összesen négy órát tart nyitva. Autóbuszjárat nincs a faluban. A lakosság nagyrészt állattartással és földműveléssel foglalkozik. Határa köves, talaja kevéssé termékeny.

Néhány helybeli lakos munkája eredményeként létrejött 2010-ben a Gyepesért Egyesület, elnöke Cseke Enikő, alelnöke László Tünde (Orbán, 2013). Pályázatokat nyertek, például 2012-ben bútorfestő-, szövő- és méhészoktató képzésre, melyet meg is valósítottak. Létezik egy zenekar is, mely még az 1930-as években indult útjára (Orbán, 2013) és családi hagyományként, illetve mindig új tagokkal kiegészülve fennmaradt máig. Az unitárius egyház a visszakapott kántori lakást külföldi segítséggel kijavíttatta és szeretetotthonná alakította (Rákossy, 2005).

A programjavaslat tartalma

A Homoródszentmártonhoz tartozó falvak nagy problémája, hogy elszigetelődtek, a lakosság elöregedett, a különböző szolgáltatások, amelyek által fejlődhetne a falu elérhetetlenek az emberek számára, és megélhetésüket csak gazdál-

kodásból tudják valamelyest fedezni. Az egy éve megépített és átadott aszfaltút Homoródszentmárton és Gyepes között emléletileg lehetőséget teremt a községközponttal és a várossal való kapcsolatteremtésre, de a helyiek számára ez korlátozott lehetőség, ugyanis összesen 15 családban van gépjármű. A programjavaslat, vagyis a falugondnoki szolgálat megvalósítása a helyiek ügyintézési igényeit oldaná meg, és hozzájárulna a falusi lakosság elszigeteltségének enyhítéséhez.

A falugondnoki szolgálat ötlete az 1980-as években jelent meg Magyarországon a vidékfejlesztési programok keretén belül. Fő célja a különböző települési hátrányok csökkentése, az ott élők életfeltételeinek javítása, a közszolgáltatásokhoz való hozzájutás segítése, a szociális alapellátások biztosítása, pozitív gazdasági folyamatok elindítása, és nem utolsósorban a szociális életminőség javítása és közösségfejlesztés (Cseke 2009). Romániában ez a szociális ellátás és gondoskodás területéhez tartozik, Erdélyben ma már 27 falugondnokság működik, egy részüket az önkormányzatok, más részüket a Gyulafehérvári Caritas működteti. A falugondnoki modell által adott szolgáltatások, melyeket a programjavaslat is magában foglal:

- egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás biztosítása, gyógyszerek kiváltása
- szociális alapellátás
- tanácsadás a bürokratikus ügyek intézésében
- közösségi és szociális információk eljuttatása a település lakóihoz
- tömegközlekedési járatok elérése
- háztartási gépek javíttatása, szállítása
- közösségfejlesztő tevékenységek
- egyéb szolgáltatásokhoz való hozzáférés segítése (szociális, kulturális, stb.)[1]

Helyi igények

A községközpont önkormányzati alkalmazottainak elmondása szerint eddig meg nem oldott probléma (sok más probléma mellett) az, hogy a községközponthoz tartozó kis falvakban lakó emberek gyalogosan vagy nagyon nagy nehézségek árán tejesautóval, alkalmi járatokkal járnak ügyeket intézni, és így a hivatalban nincs is igazán fogadóóra, mert nem lehet megtenni ezekkel az embe-

[1] Forrás: http://www.caritas-ab.ro/hu/szolgaltatas/falugondnoki-szolg%C3%A1lat

rekkel, hogy ha későn érkeznek, akkor ne fogadják őket. A helyi lakosok beszámolnak arról, hogy nagy nehézséget jelent számukra az, hogy nincs autóbusz Gyepes és Homoródszentmárton között, és onnan is csak ritkán megy egy-két távolsági járat a városba. A szegénység és a közlekedési nehézségek azt eredményezik, hogy a fiatalok inkább beköltöznek a városba. A faluban lakó néhány fiatal személy, aki nagyon körülményes módon ingázik Székelyudvarhely és Gyepes között, valószínűleg csak addig tudja fenntartani ezt az életmódját, amíg családot nem alapít, vagy valamilyen egészségügyi probléma nem akadályozza meg ebben.

A kapcsolódási, közösségalakítási igény, mely magába foglalja az információszerzési igényt is, latensen jelen van, és tetten érhető néhány jelenségben. Nagy eseménynek számít és az egész falut megmozgatja a minden évben megrendezett szüreti bál és a nyári falunap. A másik, hogy a férfiak szívesen ülnek össze a kocsmában vagy a kocsma előtt, mert ez, kreatív elfoglaltság és közösségi programok hiányában megadja a kommunikáció, az információcsere lehetőségét és pszichés szempontból az önsegítő csoportokhoz hasonló funkcióval rendelkezik, ugyanis a résztvevők átélhetik, hogy más is ugyanolyan problémákkal küzd, mint ők. Ennek természetesen hátránya az, hogy egyes esetekben függőséghez vezet, rontja az egészségi állapotot, az életminőséget és a munkavállalási kedv és jövőkép alakításához nem igazán járul hozzá.

Cél

A falugondnoki szolgálat célja a hátrányos helyzetű, szolgáltatáshiányos, elszigetelet falvak esélyegyenlőségének növelése, a lakosok szociális életminőségének javítása. Egy falugondnok jelenléte nagymértékben növelné a helyiek információkhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférését, ezáltal csökkentené elszigeteltségüket, és hozzájárulhatna az elöregedési, romlási folyamat megállításához, ezenkívül közösségépítő jelleg is lenne. Mivel tudjuk, hogy „a társadalmi tőke, a közösségi identitás egyben gazdasági tőkeként is funkcionál” (Cseke, 2009, 122.old), egyszerre több vidékfejlesztési célt is megvalósítana ez a szolgálat.

Célcsoport

Ennek a szolgáltatásnak a célcsoportja tágabb értelmezésben az egész falu lakossága, mivel nagyrészt ötven éven felüli korosztályról van szó, akik elszigetelten, információktól és szolgáltatásoktól távol élnek. Szűkebb értelemben a programjavaslat célja azon személyek segítése, akik idősek, sérültek, magányosak

és gazdálkodni sincs lehetőségük vagy képességük, illetve gépjárművel és infokommunikációs eszközökkel sem rendelkeznek.

Belső erőforrások

A falu nagyon kevés saját erőforrással rendelkezik, ezek nagyrészt infrastrukturális jellegűek. Ilyen az egy éve átadott aszfaltút, ami Homoródszentmártontól indul és Gyepesen végig vezet. Ez megteremti a programjavaslat egyik alapját, azáltal, hogy lehetővé teszi a falugondnok községközpontba és városba való megfelelő közlekedését. Van a faluban egy kultúrotthon, ami lehetővé tenné összejövetelek, közösségi programok szervezését, illetve helyet adna olyan megbeszéléseknek, ami a projekt későbbi szakaszaiban a társadalmi részvételt szolgálná.

Külső erőforrások

A programjavaslat pozitívuma, hogy nem igényel túl sok külső erőforrást. Egy falugondnoki állás meghirdetésére lenne szükség, és ennek a személynek a bérezését a községközpont költségvetéséből kellene fedezni. Ezenkívül egy szolgálati gépjárműre lenne szükség, és az üzemanyag-költségek fedezésére. A falugondnoki szolgálatra való kiképzés a megfelelő személy megtalálása esetén szintén nem igényel sok energiát és anyagi ráfordítást.

Társadalmi részvétel

A program kialakításának első lépésében a tervezés kap helyet, a falugondnoki modell helyi implementációjának átgondolása, megvalósíthatósági tanulmány készítése, a program részletes kidolgozása, mely a polgármester és a Gyepesért Egyesület aktív tagjai segítségével és részvételével valósítható meg. Második lépésben lehetőség van a terv megosztására tágabb körben, harmadik lépésben pedig érdemes lenne közvélemény-kutatást végezni a faluban azzal kapcsolatban, hogy mit gondolnak az emberek erről az ötletről, és hogy kit tartanak alkalmasnak a falugondnoki pozíció betöltésére. Ezután fontos lenne lehetőséget biztosítani a helyi lelkész, a Gyepesért Egyesület minden tagja, a gyepesi zenekar tagjai és néhány székelyudvarhelyi, de Gyepesben élő értelmiségi személy vélemény-nyilvánításának. Ezek a személyek valószínűleg hasznos tanácsokkal szolgálhatnának a program megvalósítására vonatkozóan. Következő lépésben már, a döntések meghozatala után, és a program működésbe hozása után fontos lenne a falubeliek visszajelzéseire érdemben figyelni, véleményüket

kikérni a falugondnoki szolgálat működésével kapcsolatban és lehetőséget biztosítani arra, hogy tanácsokat fogalmazzanak meg a program jobbá tétele vagy hiányosságainak megszüntetése érdekében.

Ez a program előre láthatóan pozitív változást hozna minden olyan faubeli személy életében, aki nem rendelkezik gépjárművel, aki idős, fogyatékos vagy nincs igénybe vehető nagyobb társadalmi tőkéje, kapcsolati hálója. Vagyis a kb. 15 gépjárművel rendelkező család és néhány fiatal személy kivételével mindenki részvételére és pozitív reakciójára lehet számítani.

Korlátok, akadályok

A programjavaslat megvalósításának akadályaként jelentkezhet, ha a polgármesteri hivatal nem érzi annyira fontosnak a projektet, hogy anyagi ráfordítást áldozzon erre. Kérdésként merül fel továbbá, hogy van-e a faluban olyan személy, aki szívesen, lelkesedéssel vállalná ezt a feladatot, aki rendelkezik B kategóriájú jogosítvánnyal, ugyanakkor megfelelő kommunikációs és szervezési képességekkel, ezenkívül a helybeliek elfogadják és tisztelik. Egy falugyűlés összehívása ezt a kérdést valószínűleg meg tudná oldani.

A fenntarthatóság feltételei

A falugondnoki modell jól működik több erdélyi kistelepülésen, valószínűleg azért, mert ez egy jellegzetes bottom-up típusú helyi fejlesztési program, ami valós igényekből indul ki, és az emberek mindennapi, fontos igényeit elégíti ki. Ráadásul olyan személy a mozgatója, akit normál esetben elfogadnak az emberek és bíznak benne. Gyepes esetében is rengeteg pozitívumot hordoz magában ez a lehetőség a megfelelő személy megtalálása esetén.

A fenntarthatóságnak anyagi akadályai valószínűleg nincsenek, mivel sokkal több értéket teremt a szociális életminőség javítása által ez a program, mint amennyi anyagi ráfordítást igényel. A fenntarthatóság fontos feltétele viszont a falugondnok információkkal való támogatása, szervezési feladatainak megkönnyítése. Fontos, hogy ha egyedül képtelen megoldani egy problémát, érezhesse, hogy egy közösség része, és hogy más falvak falugondnokaitól és a községközpont intézményeinek dolgozóitól segítséget kaphat. Mivel ez is szociális segítő szakmának számít, az előbb felsoroltak jelentik a kiégés-prevenciót ebben az esetben. A fenntarthatóság személyi feltételeként azért fontos ezt megemlíteni, mert a falugondnok csak ilyen módon lesz képes pontosan, lelkiismeretesen és pro-

fesszionálisan ellátni feladatait, és csak így lesz képes a közösségépítés kulcsszereplőjeként helytállni.

A programjavaslat innovációs szerepe

Az innováció lényege, hogy helyi igényekre alapozva, minél inkább helyi erőforrásokra támaszkodva kreatív választ adni a helyi problémákra, úgy, hogy létrehozunk valami újat vagy átveszünk valami olyat, ami más hasonló helyzetekben jó működik. Az innováció ezenkívül értéket teremt.

A legnagyobb lehetőség, ami ebben a programjavaslatban rejlik, hogy kevés anyagi és személyi ráfordítással sok értéket lehet teremteni. Ilyen érték a falu elöregedett lakosságának információkkal és szolgáltatásokkal való ellátása, egészségügyi gondjainak enyhítése, és a községközponttal, más falvakkal vagy a várossal való kapcsolattartás megkönnyítése. Nagy érték a falu közösségi életének fellendítése, az elszigeteltség csökkentése.

Felhasznált irodalom

Cseke Péter (szerk.) 2009 Kistérségek-nagy remények? A társadalmi önépítés megújuló formáiról. Kom-Press Kiadó, Kolozsvár.

Dr. Rákossy Botond József (szerk.) 2005 Hargita Képes Megyeatlasz. Topo Service Rt, Csíkszereda.

Léstyán Ferenc 1996 Megszentelt kövek, I.kötet, Gloria Kiadó, Kolozsvár.

Orbán Dezső 2013 Gyepes Monográfiája, Top Invest Kiadó, Székelyudvarhely.

http://www.caritas-ab.ro/hu/szolgaltatas/falugondnoki-szolg%C3%A1lat

http://www.szekelyfoldiinfo.ro/Menu/gyepes-prezentacio_kepekben-turisztikai_attrakciok-szallas-helyek-terkep-a_kornyek_turisztikai_latvanyossagai-szallasai-gyepes.html

Bogyor Izabella

Hétvégi piknik tér kialakítása Csíkszentimrén

Bevezető

Jelen tanulmányban egy olyan fejlesztési javaslatot fogalmazok meg Csíkszentimre településre vonatkozóan, amely révén – helyi erőforrások igénybevételével – megvalósulhat egy hétvégi piknik tér és játszótér, amelyet a település lakosságának minden korosztálya igénybe vehet. Már mutatkozott igény ilyesfajta kezdeményezés iránt, azonban eddig csak az egyik helyi romos műemléképület udvarán valósult meg piknik szervezése. Csíkszentimre település térben két falurészre oszlik fel, amelyeket az Olt folyó választ el egymástól, ugyanakkor fizikailag is nagy a távolság ezen településrészek között. Valószínűleg ennek is köszönhető, hogy a két településrészen élők az adott falurészt, amelyben laknak úgy kezelik, mintha az egy különálló falu lenne. Ennek következtében nincs egy közös, a település egészére kiterjedő identitás tudat annak ellenére sem, hogy Csíkszentimre 2004-es községgé válása óta a helyi vezetőség identitásépítő kezdeményezéseket vitt véghez. A hétvégi piknik tér abban játszhatna nagyon fontos szerepet a település életében, hogy egyfajta találkozási felületet biztosítana a két falurészen élők számára, hogy ilyen formában közelebb hozza őket egymáshoz, és egy település léptékű identitás tudat kialakulásához járuljon hozzá.

Csíkszentimre bemutatása

Csíkszentimre az Alcsíki-medencében helyezkedik el. Északi szomszédja Csíkszentkirály, délről Csíkszentsimon határolja. A község Csíkszeredától 11 kilométerre fekszik. Megközelíthető a 12-es országúton (E 578), majd a csíkszentkirályi letérő után a 123-as megyei úton haladva. Csíkszentimrét az Olt folyó észak-dél irányban szeli át, két részre osztva a települést: Bedecs található a bal parton a főút mentén, Oltelve a jobb oldalon terül el. Oltelve további részekre oszlik fel: a főút mentén található Felszeg. Sándorszeg a főútról letérve folytatódik, összeköti Felszeget Alszeg és Pálszeg falurészekkel.

Egy 2010-ben kialakított okmány szerint Csíkszentimre területe 5294 hektár, ez a településhez tartozó területek összege attól függetlenül, hogy azt megművelik, vagy sem. Ebből termőföld 2564 hektár, amelyből 1065 hektár szántóföld. A

fennmaradó 2730 hektáros terület legnagyobb részét erdők teszik ki (2569 hektár). A többi részen vizek, az út- és vasúthálózatba beépített területek és a terméketlen földek találhatóak. Az összterületből 5178 hektár van magántulajdonban.

A 2011-es népszámlálás során 2047 főt regisztráltak a községben, és 729 házszám található. Ebből a 2047 személyből 4 személy román, 1992 magyar, illetve 50 roma nemzetiségűnek vallotta magát. Az 1992-es illetve a 2002-es népszámlálási adatokkal összevetve elmondható, hogy Csíkszentimre lakosságának jelentős része magyar ajkú, ugyanakkor kisebb arányban cigány és román etnikumhoz tartozók is élnek a községben. A két szóban forgó évtizedben nem történt jelentős változás a népesség etnikai megoszlásában, a romák száma megduplázódott a 2002-ős és 2011-es népszámlálás közötti időszakban.

A településen működik önkéntes tűzoltó alakulat, amely 2004-ben jött létre, harminc fiatal és nyolc idősebb taggal felelnek a tűzesetek megfékezéséért. Közösségépítő szereppel van felruházva a Csíkszentimrei Ifjúsági és Közművelődési Egyesület, amely 2011-ben alakult. A százharminc tagot számláló szervezet, amely ifjúsági klubot tart fenn, emellett fúvószenekart, és két néptánccsoportot, ugyanakkor környezetvédelmi tevékenységeket és ifjúsági táborokat szervez. 2010-ben alakult meg az Együttérzők Ifjúsági Énekcsoport, amely harmincöt tagot számlál. 1998-tól nyugdíjasklub is működik Csíkszentimrén. A sportéletért a Csíkszentimrei Torna Egyesület felelős. Emellett szintén a sportéletet színesíti a Csíkszentimrei Cselgáncs Klub, amely 2008-ban alakult meg, és húsz tagot számlál.

Az 1968-as közigazgatási átszervezéskor Csíkszentimrét Csíkszentkirályhoz csatolták. 2004. április 7-én megjelent a községek különválásáról szóló hivatalos közlemény, ezen törvény értelmében Csíkszentimre – és a településhez tartozó Büdösfürdő – levált Csíkszentkirályról, különálló községet alkotva. Új polgármesteri hivatal jött létre. Különböző sürgős feladatokat sikerült megoldani, mint az utcai világítás kialakítása, útjavítások, közmunkák Büdösfürdőn, illetve testvér települési kapcsolat kiépítése. A településen számos fejlesztés és projekt valósult meg. Kiépült a csatornarendszer, épült új ivóvíz hálózat és sportpálya is létesült. Kivitelezték a művelődési otthon felújítását, megépült a napközi otthon, Büdösfürdőn megújult épületek várják a gyógyulni vágyókat, játszóterek épültek a község több pontján, és számos kulturális és hagyományos rendezvény zajlik minden évben. Ugyanakkor Csíkszentimre rendelkezik vasútállomással, és buszmegálló van a település több pontján, melyekről a hét minden napján közlekedő buszok szállítják a falubelieket. (András at all 2011)

A programjavaslat mögött álló igényekről

Mint már fentebb jeleztem, Csíkszentimre községhez tartózik Büdösfürdő egy része, amely üdülőhely lehetőséget biztosít a helyieknek a természetben való tartózkodásra, gyógyulásra, kikapcsolódásra, azonban egyrészt sok lakósnak nincs hétvégi háza ahol tartózkodhatna, illetve távol is található a településtől az üdülőhely, így ha valaki csak egy kis időre szeretne kimenni zöld övezetbe, úgy arra nem adódik lehetősége, mivel a községben nincs egy ilyen céllal kialakított zöldövezet vagy park, ami ezt a szerepet elláthatná. Ezt a hiányosságot kívánja pótolni a programjavaslatom, amely által elérhető közelségben nyílik lehetőség ilyesfajta kikapcsolódásra. A településen két helyen található olyan játszótér, amelyet igénybe lehet venni, de ezek a meglévő játszóterek kicsik, így a piknik térhez tartozó játszótérnek is lehet egy hiánypótló szerepe.

A programjavaslat célja

A programjavaslatom célja a következőképpen foglalható össze:

- Elérhető közelségben biztosít lehetőséget arra, hogy ki lehessen vonulni a természetbe, kikapcsolódási, rekreációs felületet biztosít a helybéli lakosság számára.
- Olyan találkozási felület valósul meg, ahol a két falurész lakói találkozhatnak, beszélgethetnek, ilyen formában hozzájárulhat ahhoz, hogy jobban közeledjenek egymáshoz, kialakulhasson egy erőteljesebb faluközösség, illetve egy egységes, a település egészére vonatkozó identitástudat.

A programjavaslat célcsoportja

Ezen programjavaslat a település lakosságának teljes csoportját célozza meg, függetlenül attól, hogy mely korcsoportba tartoznak. Mivel létrejön játszótér is a piknik tér területén, így valószínűleg kiemelten vonzó lesz azon szülők számára is, akiknek kisgyereke van.

A programjavaslat kivitelezéséhez szükséges belső erőforrások

Az elsődleges helyi erőforrás, amelyet kiemelnék, az a természeti környezet, amely színteret és alapot biztosít a programjavaslat megvalósulásához. Emellett belső erőforrásként említeném a munkaerőt, mivel a tér kialakítását, kiépítését társadalmi részvétel igénybevételével, vagyis kaláka formájában tervezném, amely értelemszerűen a munkálatokban résztvevők idejét is igénybe venné. Nyílván szerepet játszik egy ilyen kezdeményezés esetében a kapcsolati háló, amely által

mozgósítani lehet az embereket, illetve az egyének egymást is megszólítják. A program megvalósulása érdekében mindenképp szükséges, hogy egy helyi szervezet vagy intézmény (Polgármesteri Hivatal, civil szervezet, stb.) magára vállalja a tervezését, koordinációját a tevékenységnek, de lehetséges az is, hogy ezt a feladatot az esetleges erre vállalkozó helyiek egy csoportja vállalja magára. Minden megvalósítandó program igényel anyagi ráfordítást, és ez ebben az esetben sincs másképp. Ennek előteremtésében szerepet vállalhat helyi intézmény (Polgármesteri Hivatal, Közbirtokosság, civil szervezet, egyesület), amely fontosnak tartja a program megvalósulását. A helyi támogatás nem feltétlenül anyagiakban merülhet ki, hiszen ha a szükséges alapanyagok egy részét vagy egészét biztosítja valamilyen helyi szervezet, akkor azzal kiváltható az a kiadás, amit erre fordítottak volna. Mivel számos példa van arra, hogy ezen helyi intézmények, szervezetek támogatták a helyi kezdeményezéseket, így reális esélye van annak, hogy ez ebben az esetben sem lenne másképp.

Igénybe vehető külső erőforrások

Ezen programjavaslat kapcsán nem szükséges külső anyagi forrás igénybevétele, mivel az adódó kiadások alacsony összegre rúgnak, amelyet a belső erőforrások fedezni tudnak, ugyanakkor éppen azért, mert alacsony a költségvetés, nem is lenne lehetséges erre pályázni például uniós támogatásra. Külső erőforrásként a munkálatokat koordináló szakemberre lehet szükség, amennyiben ilyen szereplő nincs a településen, vagy nem vállalja el ezt a feladatot. Csak ez utóbbi eshetőség fennállásakor szükséges külső szereplő keresése és bevonása a program kivitelezése érdekében.

Társadalmi részvételi formák

Mint már jeleztem, a programjavaslat megvalósítását mindenképpen kaláka program formájában képzelem el. Ennek kivitelezhetőségét azért tartom reálisnak, mivel egy olyan kezdeményezésről van szó, amely a közösség érdekeit és javát szolgálja, és van erre hajlandóság a lakosság részéről, hiszen a Mesevár napközi játszótere és kerítése is ilyen formába került megépítésre. A társadalmi részvétel ezen utóbbi intézmény esetében azt eredményezte, hogy jobban értékelik, magukénak érzik a megvalósult projektet, így a piknik tér esetében is erre plusz hozadékra lehet számítani, ugyanakkor közösségfejlesztő szerepe is lehet az együtt véghezvitt munkának. A lakosság kaláka formájában történő bevonása a programtervezet kivitelezésébe mindenképp abban a fázisában valósul-

hat meg a kezdeményezésnek, amikor a tervezési, forrásbevonási időszak lezárult, és megvan minden szükséges eszköz ahhoz, hogy a munka kezdetét vehesse.

Korlátok, akadályok

A programtervezet kivitelezése kapcsán mindenképp számolni kell azzal a korlátozó tényezővel, amely az eszközbeszerzési és anyagi források bevonzásához kapcsolódik, mivel ezek hiányában nem lehetséges a munkálatok elkezdése. Mivel a program munkálatait a helyiek bevonásával képzelem el, úgy fennállhat az, hogy ezzel kapcsolatban is akadályok, problémák merülnek fel, hiszen ha nem sikerül kellő mértékben tájékoztatni a lakosságot, vagy ha a dátum nem megfelelően van megválasztva a munkálatok kivitelezéséhez, úgy lehetséges, hogy kevesen fognak oda menni, vállalkozni a segítségnyúzásra.

A társadalmi elfogadottságról

A kezdeményezés elfogadottá válásához – ahogy azt már jeleztem – jelentős mértékben járul hozzá az a tény, hogy kaláka révén valósulnának meg az ezzel kapcsolatos munkálatok, illetve egyéb helyi erőforrásokat is igénybe vesz. A piknik tér kialakítása változást eredményez a településen élők életében, hiszen amellett, hogy egy hiányosságot pótol, egy olyan találkozási felületet biztosít, amely egymáshoz közelíti a község két településrészén élőket, ilyen formában létrejöhet közöttük egy szorosabb viszony, amely támogatja a település szintű identitástudat kialakulását.

Kommunikáció

Csíkszentimre községnek több olyan online felülete is működik, amelyeknek célja az, hogy a lakosság felé információkat, közérdekű közleményeket, eseményekre való meghívókat továbbítsanak, ugyanakkor ugyanezt a célt szolgálja a *Csíkszentimrei figyelő* címet viselő helyi újság is. Mindezen utóbbiak együttesen azt hivatottak biztosítani, hogy a lakosság teljes körét elérjék az információk. A piknik tér megvalósítása után ezen kommunikációs csatornák vehetőek igénybe annak érdekében, hogy egyrészt tájékoztatást nyújtsanak arról, hogy a programtervezet megvalósult, a közösségi tér igénybe vehető bárki számára, ugyanakkor szükség van arra annak érdekében, hogy a teret be is éljék a helyiek, hogy ott programok szervezésére kerüljön sor, amelyek oda csábítják őket, így ezen eseményekről is lehetséges ilyen formában a lakosság tájékoztatása. Lehetséges szabadtéri előadások, különböző versenyek, vetélkedők szervezése is a piknik

téren, több olyan esemény megszervezésére is nyílik lehetőség, amelyek nem igényelnek jelentős anyagi ráfordítást, ugyanakkor hozzájárulnak ahhoz, hogy valóban találkozási felületként szolgáljon ez a kezdeményezés a helyiek számára.

A programtervezet fenntarthatóságáról

Mivel a kezdeményezés egyrészt hiányosságot pótol, másrészt a fentebbiekben felvázolt formában valósul meg, így véleményem szerint nem adódnak problémák a fenntarthatóságával kapcsolatosan. Mindehhez azonban szükséges az, hogy különböző események helyszínéül szolgáljon, mert ezáltal érheti el azt a célját, hogy hozzájáruljon a helyi identitástudat megerősödéséhez, közösségfejlesztő szerepének eleget tehessen. Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson szükséges egyfajta folyamatos tudatos tervezés. Az események szervezését bármely helyi intézmény kivitelezheti. Például a tanintézmények a különböző iskolai események helyszínéül választhatják, legyen az akár tanóra, akár vetélkedő, vagy előadás.

Az programtervezet innovációs szerepéről

Csíkszentimre egy rurális település, amely egy adott természeti környezetben található, mindazonáltal ez nem jelenti azt, hogy nincs szükség egy tudatosan kiépített zöld övezetre, amely kikapcsolódási, feltöltődési lehetőséget biztosít a helyi lakosság számára. Hargita megyében van példa olyan vidéki településekre, amelyekben található park, amely ezt a célt szolgálja, azonban ezek száma elenyésző. Úgy gondolom, hogy maga a tény, hogy egy ilyen tér kialakítása megvalósul már egymagában újdonságot jelent a helyiek számára. Az a tény, hogy ez a programtervezet tudatos módon ad választ egy olyan helyi problémára, amely a lakosság identitástudata kapcsán merül fel, szintén innovatívnak tekinthető, ugyanakkor alapot szolgáltat az esetleges további olyan kezdeményezések számára, amelyek társadalmi részvétellel valósulnak meg a jövőben.

Irodalomjegyzék

András Éva - Daczó Katalin - Fülöp Kinga - Jánosi Csaba - Keresztes Nándor - Kristó Tibor - dr. Szopos András - Szőcs János - Tóth Bálint: Csíkszentimre öröksége. Alutus nyomda, 2011

Krézsek Erika

Második esély

Hátrányos helyzetű roma gyermekek felzárkóztatása

A program helyszíne egy kisebb csíki község, ahol a községközponthoz három falu tartozik. Csíkszeredától 10 km távolságra fekszik, könnyen megközelíthető. A helyi iskolában magas azon gyerekek aránya, akik hátrányos családból érkeznek, még többen, akik hátrányos helyzetű roma családokból. Mivel a település közel fekszik a városhoz, sokan a városi iskolát választják a helyi iskola helyett. Kisebb településről van szó (nem éri el a 2000-et a község összlakossága), tehát a szocio-kulturális jellemzőket tekintve az iskolában tanulói összetétel eléggé kedvezőtlen. Az előnyösebb helyzetű családok a gyermekeiket városi iskolába íratják, míg a szegényebb családok a helyi iskolát választják.

A program tartalma

A projekt olyan hátrányos helyzetű roma gyerekekre vonatkozik, akik az iskolában alulteljesítenek, esetleg az osztályközösségbe sem képesek beilleszkedni antiszociális viselkedésük miatt. Ezen gyerekek esetében a családban a rendszeres foglalkozás hiányzik, tehát nem rendelkeznek bizonyos alapvető szociális és egyéb képességekkel, kompetenciákkal. A program ezeket a hiányosságokat kompenzálná délutáni foglalkozás formájában (közösségépítés, szociális képességek alakítása, személyiségformálás, ének-zene, tánc, stb.) Ez a felzárkóztató program úgy realizálható, ha elkülönítik a projekt célcsoportját, mivel csak így lehet a részükre hiányaikhoz igazított programokat racionálisan alkalmazni.

Milyen helyi igények állnak a programjavaslat mögött?

A programjavaslat mögött egy olyan igény áll, ami az iskola vezetősége, valamint a helyi elit részéről fogalmazódott meg. A program célcsoportját képező gyermekek kikerülve az iskolából képtelenek a közösségbe való beilleszkedésre vagy a többségi társadalommal való békés együttélésre. Gyakran fordulnak elő szociális vagy más viselkedési szabályok nem ismeréséből származó konfliktusok.

A program célja

A program célcsoportját sem az iskola, sem a család nem képes teljes mértékben felvértezni azokkal az alapvető szociális és egyéb kompetenciákkal, attitűdökkel, amelyek a mindennapi életben való eligazodáshoz, érvényesüléshez szükségesek. Ezt a hiányosságot hivatott pótolni a projekt. A program várható célja, hogy a gyerekek képesek lesznek beilleszkedni az osztályközösségbe, a faluközösségbe. A program által belsővé válhatnak bizonyos viselkedési szabályok, szociális képességek, tehát szert tehetnek olyan készségekre, képességekre, amit az iskolai nevelés vagy esetükben a család által nem tudnak elsajátítani. Ezen program által pedig közvetetten képesek lesznek beilleszkedni a faluközösségbe, a társadalomba és képessé válnak a békés együttélésre.

Célcsoport

A program olyan 6 és 12 év közötti roma gyermekeket érint, akik hátrányos helyzetű családból származnak, sajátos nevelési igényeik vannak, esetükben hiányzik a tanulási motiváció, tehát külön gondoskodásban kell részesíteni őket. Közvetett módon az osztályközösségek, pedagógusok és a faluközösség is érintettek.

Milyen belső erőforrásokat mozgat meg ez a program?

Ez a program a helyi iskolában oktató pedagógusok, gyógypedagógus szakértelmére, kapcsolati tőkéjére alapozna, akik egy előre kidolgozott tanterv szerint délutáni program keretében foglalkoznának a gyermekekkel. A program számára a helyszínt/helyszíneket a helyi iskola, valamint az egyik helyi civil szervezet keretében működő sportcsarnok biztosítaná, és lehetőleg ingyenesen bocsájtanák a projekt rendelkezésére. Az anyagi erőforrások pályázati úton történő megszerzésében, az ügyintézésben, az egész program lebonyolításában az említett civil szervezet vállalna főszerepet.

A program milyen külső erőforrásokat igényel, és azokat miként lehet előteremteni?

A program hatékony működéséhez szükséges szakértői közreműködés is, amit más hasonló tevékenységgel foglalkozó szervezetekkel, intézetekkel való együttműködés során lehet megvalósítani. A szükséges anyagi erőforrásokat pályázati úton kívánjuk megszerezni. Anyagi erőforrások szükségesek a pedagógusok béré-

nek a kifizetésére, az ingyenes étkeztetés megvalósítására, valamint speciális fejlesztőeszközök megvásárlására.

Milyen korlátokkal, akadályokkal kell számolni?

Akadály lehet a program számára, hogy az érintett gyerekek vagy azok szülei nem tartják fontosnak a programban való részvételt, esetleg csupán anyagi motiváció hatására lesznek hajlandóak résztvenni a projektben. Talán a részvételi aktivitás növelésében fontos szerepet játszhatnak olyan tényezők, mint például az ingyenes étkeztetés.

Másik korlát lehet, hogy ezen roma gyerekek időfelfogása eltér a többségi társadalom időfelfogásától, tehát a rendszertelen részvétel is akadályozhatja a projekt hatékonyságát.

Egy harmadik akadályként megemlíthetjük a többségi társadalom elítélő magatartását.

Társadalmi betagolódás, elfogadottság

A program a helyi közösség működésnek részévé csak azáltal válhat, ha olyan pedagógusokat is foglalkoztat, akik a helyi faluközösségből származnak, illetve, ha olyan személyeket érint közvetlenül, akik a többségi társadalom tagjai. Az ő feladatuk lenne a projekt elfogadtatása a helyi közösséggel, különben nem válhat a helyi közösség működésének a részévé, csupán azzal párhuzamosan működhet.

A program hozzájárulna ahhoz, hogy a többségi társadalom tagjaiban is tudatosuljon az a tény, hogy ezeknek a gyerekeknek segítségre van szükségük, ahhoz, hogy a társadalom értékes tagjaivá válhassanak. Másképpen fogalmazva, akár közvetve is, de toleranciára nevelne. A program ugyanakkor abban is szerepet játszana, hogy tudatosítsa az érintett gyerekekben, hogy nem mindig a saját család a jó minta, sok esetben lehet másképpen is cselekedni.

Kommunikáció

A programról való kommunikáció a sajtó segítségével valósulna meg. Induláskor sajtótájékoztató tartása, befejezéskor szintén sajtótájékoztató tartása, ahol a tényszerű eredményeket lehetne közölni. A sajtó segítségével lehetne felhívni a figyelmet az ilyen és hasonló projektek szükségességére, ezáltal növelve a többségi társadalom részéről a program elfogadottsági szintjét.

Györfi Rita

„Én is fontos vagyok” Komplex foglalkoztató-fejlesztő központ létrehozása Korondon

„Érdemes volna azt játszanunk, hogy nem félünk; hogy szabadok vagyunk; hogy felelősségteljes polgárok vagyunk; hogy megbízunk egymásban; hogy tudunk segíteni a rászorulókon; hogy fel tudunk építeni egy jobb világot; hogy halandók vagyunk; hogy örökké élünk; hogy játék az élet; hogy nem játék az élet; hogy van értelme az ember életének.”

Hankiss Elemér

Korond község, az „óriás sótartónak” is becézett erdélyi-medence keleti pereme és a Görgényi-havasok találkozásánál húzódó, egy jól elkülöníthető táj-egységben fekszik, amit földrajzilag „Sóvidéknek” is neveznek. A kistájegység a hajdani Udvarhelyszék és Marosszék határán, a nagyobb városoktól viszonylag távol fekszik. A falu Székelyudvarhelytől 26 km-re északnyugatra a Korondi-medence déli szélén a Korond-patak völgyében, a Kebeled-, az Észak- és a Súgó-patakok találkozásánál található, a 13A országút mellett. A legrégebbi település a Sóvidéken, Sóvárad, a pápai tizedjegyzék 1332. évi rovatában fordul elő első írásos említése: “sacerdos de Varad” alakban. Szintén a pápai tizedjegyzékből ismerjük Korond (“Kurund”) nevét is: 1333-ban Péter korondi plébános fizetett két “baná-list”.A “Csigadomb”, a Parajdi-medence déli csücskében található, közvetlenül a Korond felé vezető országút mellett. A színes, kedvező fényben csillogó aragonit sziklát, az alóla feltörő, mésztufatartalmú sósforrás rakta le. Nem hagyhatjuk ki a felsorolásból, a Korond határában levő pliocén korabeli agyagüledékeket sem. Ez a kékesszürke Szinű, képlékeny agyagpala képezi a híres korondi cserépedények alapanyagát. Szinte mindenik régi fazekas családnak megvan a saját agyagbányája és az egyéni feldolgozási technológiája. Mivel a mezőgazdaság nem nyújtott meg-felelő megélhetési forrást, a falu lakósságának egy része kénytelen volt más megélhetési lehetőség után nézni, mint például a fazekasság, taplófeldolgozás, fafaragás. A századelő erősen polgárosodó társadalmának igénye megnőtt a mázas népies termékek iránt, a korondiak felismerték a lehetőséget és néhány

évtized alatt az új stílusú kerámia készítésében is a vezető helyre kerültek. a fazekasság igazi felvirágozása a 70-es évektől kezdődik, annak köszönhetően, hogy megnövekszik a hagyományos kerámia iránti kereslet. (Hankó,1993). Lakossága 6005 fő a 2011-es népszámlálásai adatok szerint, 600 körül van az fazekas iparengedéllyel rendelkezők száma. A kereskedelemmel foglalkozók száma kb. 500 körül van, ebből kb. 400 család a lakóhelyétől távolabb kereskedik.

Helyi igények

Mivel a szülők a turisztikai forgalom számára fontos helyeken, távoli településeken kereskednek, a szülők távollétében a gyermekek (3-18 év közöttiek) a nagyszülőkre, rokonokra ismerősökre vannak bízva. Felkérés érkezett a szülők részéről, hogy „foglalkozzunk a tanulókkal", akik itthon maradtak. Kérés érkezett továbbá az egyházak részéről, hogy tartsunk előadást a gyermekelhagyás lehetséges következményeiről szülőknek, nagyszülőknek. A tanulók részéről is megfogalmazódott az igény: A Korondi Szakközépiskola Diáktanácsa is írásban fogalmazta meg azt az igényét, hogy csoportfoglalkozásokat szeretnének, ahol a tanulók kibeszélik magukat, mert „nincs felnőtt, akivel beszélhetnénk… vagy csak telefonon". Kijelenthetjük, hogy az igényt „alulról", a szülők, az egyházak, és a tanulók fogalmazták meg.

A program célja

A cél tulajdonképpen egy komplex fejlesztő foglalkoztató Központ létrehozása az iskola gondozásában. A Központ létrehozásának globális céljai az itthon maradt gyermekek segítése, az elhagyás következtében kialakult negatív aspektusok csökkentése, támogatás nyújtása, a pályaválasztás segítése lenne. A konkrét célok a következők lennének: játékos foglalkozások/tevékenységek szervezése a nyári vakációban, önismereti csoport létrehozása, pályaorientációs csoport létrehozása, mentálhigiéniai foglalkozások szervezése, önérvényesítő kommunikációs tréning szervezése, valamint művészeti foglalkozások: festés, játék, drámajáték, zene tervezése és lebonyolítása. A felsorolt tevékenységek mellett pozitív hozadéka lehet egy filmklub létrehozásának valamint fejlesztő pedagógia és korrepetálási tevékenységek szervezésének is.

Szolgáltatások és célcsoport

Elsődleges célcsoport főleg a gyerekek, fiatalok lennének, mert nekik van a legtöbb szabadidejük, de meghatározott időpontokban más csoportoknak is lehetne különféle összejöveteleket szervezni. A gyerekeknek a községben, a

játszótéren kívül nincs hely, ahol összegyűlhetnének, és nincs, ki foglalkozna velük óvoda, iskola után. A Központ tevékenységét illetően a következő szolgáltatásokat nyújtaná: tanácsadó csoport az igénylőknek, játékos foglalkozások/tevékenységek óvodásoknak, önismereti csoport kamaszoknak, pályaorientációs csoport fiataloknak, mentálhigiéniai foglalkozások a pubertás korúaknak, önérvényesítő kommunikációs tréning szülőknek és gyerekeknek, művészeti foglalkozások óvodásoknak és iskoláskorúaknak, filmklub létrehozása az igénylőknek, fejlesztő pedagógia és korrepetálási tevékenységek szervezése a tanulási nehézségekkel küzdőknek. A központ létrehozása közvetlenül a Korondi Szakközépiskola tanulóit és azok szüleit érinti, közvetett módon pedig a tanulók tágabb környezetét, pedagógusokat, a helyi társadalmat.

Erőforrások

A belső erőforrásokat igénybe véve, a fejlesztő és foglalkoztató központ munkatársait az önkéntes tanulók csoportjából, a Korondi Diáktanács tanulói közül toboroznánk. Mivel a helyi pedagógusok pszicho pedagógiai végzettséggel rendelkeznek, a pedagógusok toborzása is hozzájárulhat a megfelelő szakember ellátás megteremtéséhez. Mivel a helyi fazekasok többsége kerámiadíszítéssel foglalkozik, a községben tulajdonképpen nagyszámú dekorációs tevékenységgel foglalkozó tapasztalt kerámiafestő van. Az infrastruktúra adott, ugyanis délutánonként szabad az iskolai Kölcsey Ferenc dokumentációs központ. A terem fel van szerelve projektorral, számítógéppel, nyomtatóval, DVD lejátszóval, hangszóróval, asztalokkal, székekkel. A foglalkozásokhoz szükséges eszközöket, az irodaszereket (papír, ragasztó olló) lehetne iskolai forrásokból is finanszírozni. A Központ létesítése igényel szakértői közreműködést: az önismereti csoport vezetése valamint a tanácsadás igényel szakpszichológust, viszont az foglalkozási órákat el lehet számolni a pedagógusoknak önkéntes vagy extracurriculáris tevékenységnek is. A művészeti terápiákon segítő tanulóknak el lehet számolni önkéntes tevékenységnek. Anyagi támogatást a művészeti terápia esetében 4-5 fazekaskorong készítése vagy vásárlása jelentene, ehhez adományokat lehetne gyűjteni, vagy lehetne kérni a korondi önkormányzat támogatását is.

Korlátok, akadályok

A projektötlet kivitelezése akadályokba ütközhet mivel az önkéntes tanulók betanítása szakembert és időt igényel, ha nincs gyerek, akkor nem működik és betegség, valamint elutazás estén nehezen lehetne pótolni a szakembereket.

Társadalmi betagolódás elfogadottság

A Központ működésének eredményeképpen támogatást kapnak a tanulók, tanácsadást a szülők. A tréningek hozzájárulhatnak a hatékonyabb önérvényesítéshez, a megfelelő pályakép kialakításához, és tanulási életpálya tervezéshez. A korrepetációs és fejlesztőpedagógiai tevékenységekkel felzárkóztathatóak lennének a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók. Az egészséges társadalom alapja az egészséges egyén.

Kommunikáció

A Korondi Szakközépiskola weboldalán: **www.scoalacorund.ro** és az iskola Facebook oldalán lehetne tanulókat toborozni, és tevékenységi beszámolókat megjelentetni. Az indításánál fel lehetne mérni, hogy a meghirdetett tevékenységek közül melyiket igényli jobban a célcsoport. Megoldható lenne az online iratkozás a tevékenységekre és csoportokba. A tevékenységek folyamatáról rövid videókat, klippeket lehetne közzé tenni. Egy csoportfoglalkozás befejezése után élménybeszámolókat lehetne feltölteni. A tevékenységeket reklámozandó szórólapokat lehetne készíteni és terjeszteni a tanulók, valamint a szülők körében.

Fenntarthatóság

A fejlesztés „bottom up” típusu, helyi igényekre épül. Helyi erőforrásokból hosszabb távon fenntartható lehet. Innovatív jellege abból fakadna, hogy hasonló foglalkoztató központ nincsen a településen. A Központ létjogosultságát az is alátámasztaná, hogy a szülők tanácsadására kevés gyakorlat van. A társadalmi igény növekedését nagymértékben meghatározza többek között az ingázó életmód, a migráció következtében problémássá váló gyermeknevelés, nem beszélve a megváltozott családszerkezetekről. Ha beindulna a Központ működése, a program palettát lehetne bővíteni kulturális programokkal, esetleg nagyobb célközönséghez (pl. szép korúak) szóló tevékenységekkel, a helyi igények függvényében.

Felhasznált irodalom

Hankó, Vilmos (1993): Székelyföld, Akadémiai Kiadó, Budapest (105-114 o.)

http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-iii-populatia-stabila-rezidenta-structura-social-economica/ (letöltés: 2016. június 10.)

Benedek Noémi

„Kulináris kiruccanás”

Helyi fejlesztési programjavaslat Kovásznáról a környező falvakba induló gasztronómiai utakról

Helyszín

A javasolt program helyszíne Kovászna. Adminisztratív besorolása: *város*, Kovászna megyében. A Kárpát-könyök délkeleti peremén fekszik 564-580 méter magasan, a Felső-háromszéki medence déli sarkában. A Kovászna-patak szeli át (a Feketeügy bal oldali mellékvize). A város hátterét a Lakóca előhegyei, a Kovásznai-hegyek képezik. Két részből tevődik össze: Kovásznából és a vele összeépült Vajnafalvából (Voineşti) (Vofkori, 1998). Az Orbaiszék kistérség vonzásközpontja (Biró, 2015). Közigazgatásilag hozzá tartozik beosztott faluként a 3 km-re fekvő Csomakőrös falu.

Kovászna lakossága 2011-ben 10114 főt számlált. Ebből: 6354 magyar, 3153 román, 3 német, 320 cigány, 4 zsidó, 4 ukrán, 120 pedig egyéb nemzetiségűnek vallotta magát. (INSSE Tempo, idézi KAM, 2015)

Kovászna természeti gyógyértékekben rendkívül gazdag, országos jelentőségű fürdő- és üdülőváros. Itt működik az ország egyik legnagyobb szívgyógyászati központja. Ásványvízforrásait és mofettáit egész évben hasznosítják. Az „ezer borvízforrás városaként” aposztrofált Kovászna Európa leggazdagabb széndioxid-forrás lelőhelye, ahol viszonylag kis területen különböző típusú és összetételű: alkalikus, enyhén sós, vasas, szénsavas vizek találhatók. A város területén közel 1500 különböző összetételű ásványvízforrás ismeretes. Különböző mélységekben három termelő réteg került feltárásra.

Kovászna ásványvizei és gőzlői (kén-fürdő, mofetta) betegségek széles skálájának kezelésére használatosak: szív- és véredény betegségek (szívizombántalmak, szívbillentyúbántalmak), bőrbetegségek (pikkelysömör, ekcéma, allergia), a tápcsatorna és mirigyek betegségei (gyomor-, bélbántalmak, máj és epeutak megbetegedései), endokrin megbetegedések, nőgyógyászati betegségek, mozgásszervi betegségek (ízületi megbetegedések), anyagcserezavarok, idegrendszeri betegségek.

A kovásznai fürdőélet az 1880-as évektől virágzott fel. 1972-től kezdve fokozatosan adták át a több mint 200 férőhelyes szállodákat („Covasna", „Cerbul", „Turist", stb.) és a jelenleg is használatos kezelőbázisokat, fizikoterápiás-központokat.

Szabadidő-eltöltési lehetőségek: séta a központban, a Tündérvölgyben, a Pokolsár megtekintése, a Kádár-házban lévő képtár meglátogatása, városnéző sétavonat, továbbá a tündérvölgyi erdei kisvasút, a sikló kiprópálása. Figyelmet érdemel még Şerban Ovidiu 19. századi (Cuza Vodă u. 15.) és Papuc Gheorghe múlt századi paraszthá za (M. Emindescu u. 8), illetve a Horgász-völgyben a néhai pártfőtitkár-államfő, Ceauşescu emeletes villája (Vofkori, 1998).

Milyen helyi igények állnak a programjavaslat mögött?

Évente körülbelül 40 ezer ember érkezik Kovásznára a kezelőközpontok miatt, ezek 80-90%-a nyugdíjas, aki támogatott gyógykezelési jegyek révén látogat ide. A többi vendég egyénileg jön, de ők is többnyire az idősebb korosztályhoz tartoznak. Külföldi vendég kevés van, jönnek néhányan Izraelből és nyugat-európai országokból, akik évek óta visszatérő vendégek (Ambrus, 2014). A vendégek nagy száma ellenére, a város a gyógykezelések mellett nem biztosít megfelelő szabadidő-eltöltési lehetőségeket az idelátogatók számára. A fürdővendégek általában a központi parkokban, vagy a Tündérvölgyben való sétával töltik a délutánjaikat, miután a délelőtti kezeléseik véget értek. Hétvégén szintén nincsenek gyógykezelések, ezért a hétvégéik is szabadok.

Felmerül tehát az igény olyan, a célcsoport jellemzőihez alkalmazkodó, szükségleteit kielégítő, érdeklődését felkeltő, számukra minden szempontból könnyen hozzáférhető, tartalmas, élményközpontú programok, szabadidő-eltöltési lehetőségek, turisztikai szolgáltatások biztosítására, amelyek a gyógykezelések mellett más jellegű, például kulturális-gasztronómiai élménnyel is kiegészítenék ittlétüket.

A program célja

A program célja a kovásznai turizmus biztosította lehetőségek diverzitásának növelése, a látogatók elégedettségének növelése, a vendégek számának fokozása, a turisztikai bevétel emelése.

Célcsoport

A program elsődleges célcsoportja a egészségturizmus céljából kezelési jeggyel idelátogató nyugdíjas réteg. Ez a csoport a kovásznai vendégek 80-90%-át képezi az évente ideérkező 40000 turistából, vagyis 32000-36000 főt. Ők olyan

gyógyulni vágyó, többnyire román nemzetiségű nyugdíjasok, akik életkora általában meghaladja a 60 évet. Azért érkeznek Kovásznára, hogy javítsák vagy optimalizálják egészségi állapotukat, megelőzzék a további betegségeket. A csendesebb, nyugalmasabb környezetet kedvelik. Biztonságos és kényelmes életmódot igényelnek utazásuk ideje alatt. Konzervatívabbak, megismerési és élménykeresési motivációjuk sem túl magas, azonban, mint szenior korosztály különösen fogékonyak a szervezett turisztikai utakra (Tóthné Bánszki, 2015, idézi Mentusz, 2014).

A szenior utazókra fokozottan jellemző, hogy korábbi kedvező emlékeik alapján hoznak döntést arról, hova menjenek pihenni (Molnár, 2015, idézi Mentusz, 2014), ezért fontos a pozitív élmény biztosítása, mert nagyobb valószínűséggel vonja maga után azt is, hogy újra és újra vissza fognak térni. Anyagi lehetőségeik korlátozottak, ezért fontos szempont, hogy jutányos, pénztárcakímélő árakon jussanak szolgáltatásokhoz.

A program azonban a többi egyénileg érkező, szintén többnyire idősebb korosztályhoz tartozó, de esetleg kicsit magasabb anyagi lehetőségekkel rendelkező vendég számára is ugyanúgy igénybe vehető lehetne, a külföldi vendégek számára úgyszintén. Helyi lakosok, vagy a városba más célból látogató személyek szintén kipróbálhatnák. A nagymamákkal érkező unokák számára szintén megfelelő szórakozási lehetőség lehetne.

A program tartalma

A program rövid, szervezett, tematikus utakból állna a közeli falvakba: Zabola, Csomakőrös, Páké, Papolc, Zágon. A rövid utak faluturizmus és gasztronómiai jellegűek lennének. A turistákat autentikus falusi házakban, udvarokban helyi vendéglátók várnák, akik a hagyományos székely konyha ételeiből készült választékot sorakoztatnák fel, a vendégek ezt kóstolhatnák végig. A menü összeállításának lehetősége igencsak széleskörű, tekintve a székely konyha terjedelmes tárházára. Gondolhatunk itt a káposztás ételektől kezdve: káposztaléleves, töltött káposzta, székelygulyás, rakott káposzta, a halételeken át, a különböző húsételek keresztül, az olyan egyszerű tradicionális étkekig, mint a szalonna és a pityókás házi kenyér. megkóstolhatnának hagyományos süteményeket, édességeket előállítását, mint a lángos, palacsinták, kalácsok, fánkok, mézeskalácsok.

Részt vehetnének disznóvágáson, betekinthetnének a hús feldolgozásának folyamataiba, utána megkóstolhatnák a kész termékeket, mint: véres-, májas-, tüdőshurka, kolbász. A székely konyha híres a tartósításról, a télire „eltett” hordós káposztáról, savanyú uborkáról, zakuszkáról, padlizsánról, emellett pedig a

lekvárok készítéséről. A zöldségeket, gyümölcsöket, mint a gomba, alma, szilva, körte, aszalással tartósítják, a látogatók ebbe is belekóstolhatnának. Megtekinthetnék a kemencében sütött „pityókás" házi kenyér készítését is, illetve a hagyományos sajt előállítását. A gyógynövények begyűjtéséről, felhasználásáról is információkat nyerhetnének. Helyet kaphatna a pálinkák, pl. a vadgyümölcs pálinkák bemutatója és kóstolója.

Lehetőség szerint megismerkedhetnének népi mesterségekkel, hagyományos kézműves tevékenységekkel, mint a: mézeskalács írás, fazekasság, szövés, kosárfonás, bútorfestés, fafaragás, ezeket ki is próbálhatnák és a készült műveket hazavihetnék magukkal. Zenét hallgathatnának, táncolhatnának. A programot ki lehetne egészíteni múzeumlátogatással, falusi kúriák felkeresésével, mint pl. a Csernátoni Haszmann Pál falumúzeum vagy a zabolai Mikes-kastély.

A szolgáltatás célja a házi csemegék által nyújtotta kulináris élmény, autentikus környezetben, szívélyes vendéglátással, plusz információkkal, az elkészítési módok bemutatásával, kipróbálási, interaktivitási lehetőséggel. A program időtartama 3-4 óra lenne, szervezett utak keretében, meghatározott időpontokban, buszok vagy mikrobuszok segítségével szállítanák a turistákat a program helyszínére.

A program működhetne alapítvány, egyesület vagy szociális vállalkozás által. Szociális vállalkozásoknak nevezzük azokat a vállalkozásokat, amelyek tevékenysége a társadalom érdekét szolgálja, amellett, hogy szolgáltatást nyújtanak, közösségi célok megvalósítására törekednek. Esetünkben a helyi közösség célja Kovásznán a turizmus fejlesztése, munkahelyteremtés és a helyi értékek képviselete, terjesztése. A program munkalehetőséget biztosíthatna falvakban olyan vidéki, a munkerőpiacon elhelyezkedni nem tudó személyeknek, akik birtokában vannak a térségi kultúrának, hagyományoknak és gyakorlatuk van a tradicionális helyi ételek készítésében. A célcsoport anyagi lehetőségeit figyelembe véve, a szolgáltatást az alacsony árfekvésű szolgáltatások közé kellene helyezni.

Milyen belső erőforrásokat mozgat meg a program?

A program helyi népi kultúra és gasztronómia értékeire alapszik, szükséges hozzá a település vonzereje, ahová kiszállítjuk a vendégeket és ahol az esemény zajlik. Igényli a társadalmi részvételt, munkaerőt, helyi lakosok részéről a helyszín biztosítását is, egy helyi alapítvány, egyesület vagy társadalmi vállalkozás együttműködését. Anyagi tőkét, tárgyi eszközöket, mint pl. autóbusz vagy mikrobusz.

Milyen külső erőforrásokat igényel és azokat miként lehet előteremteni?

A program igényelhet szakértői közreműködést, például a szociális vállalkozás üzemeltetésénél. Főként a program indulása előtt külső pl. pályázati vagy adományi támogatásra is szükség lehet, a szükséges anyagok és eszközök megteremtéséhez, hogy a program működésbe lendülhessen.

Milyen korlátokkal, akadályokkal kell számolni?

A buktatók között számolnunk kell elsősorban az érdeklődés hiányával, amelynek oka lehet egyrészt, hogy a célközönség egyáltalán nem igényli az ilyen jellegű programokat, másrészt, hogy a program tartalma vagy kivitelezése nem megfelelően illeszkedik a célcsoport elvárásaihoz. További buktatót jelenthet a programról szóló rossz kommunikációs és marketingstratégia, amely nem teszi lehetővé, hogy eljusson a fürdővendégekhez az információ, felkeltse a figyelmüket, vonzó legyen a számukra.

Kommunikáció

A program sikerességének kulcsa a megfelelő kommunikáció. A program indulását és működését újságcikkek, újsághirdetés, rendszeresen frissített facebook-profil, honlap népszerűsíthetné, de a legfontosabb a célcsoport direkt elérése. Ezt a szállodákban, kezelőbázisokban kifüggesztett plakátokkal, az ott lévő képernyőkön vetített reklámfilmekkel, kihelyezett szórólapokkal lehetne elérni. Az egészségügyi személyzet tájékoztatása, informálása a programról szintén célravezető lehet, akik a betegekkel való interakciók, beszélgetések során ajánlhatják a vendégeknek a programot.

Fenntarthatósággal kapcsolatos kérdések:

A fejlesztési program az egyesülettől, alapítványtól vagy szociális vállalkozástól függően hosszú távon fenntarthatónak tűnik. A márciustól november végéig tartó főszezonban folyamatosan működhetne a program, a november végétől márciusig tartó, szezonon kívüli időszakban a vendégek hiánya miatt szünetelne a szolgáltatás.

Az innovációs szerep tartalma

A gasztronómiai utak, illetve az egészségturizmus és gasztronómia összekapcsolása nem jelent önmagában újdonságot, az ötlet innovativitása a bottom-up típusú szociális vállalkozás jellegben rejlik.

Felhasznált irodalom

Ambrus Á. 2014 – Kovászna: a gyógyvizek és mofetták városa. *Háromszék. III. évfolyam, 10. szám.*

Mentusz K. 2015 – A szeniorok lehetnek a jövő turistái Észak-Magyarországon. URL: http://www.turizmusonline.hu/belfold/cikk/a_szeniorok_lehetnek_a_jovo_turistai_eszak_magyarorszagon (letöltve: 2016.05.31)

Fülöp Ilona

Játszótér kialakítása Parajdon

„Az utóbbi években hangsúlyosan fölértékelődtek azok a kísérletek, amelyek a helyi adottságokat, erőforrásokat igyekeznek hasznosítani, ráfelelnek a térség igényeire és érdekeire” (Biró 2015:11). Településelemzés és másfajta ismeretek alapján innovatív fejlesztési ötletként javaslom egy játszótér létrehozását Parajd településen. Egy ilyen játszótér létrehozását az indokolja, hogy Parajd község lakossága és az odalátogató turisták számára egyaránt innovatív, szükséges és hasznos lehet. Ez a multifunkcionális játszótér helyi erőforrások igénybevételével valósulna meg. Próbálkozások voltak ilyen kezdeményezések iránt, azonban eddig csak a helyi parkban valósult meg ez az elképzelés. A játszótér nem volt sokáig életképes, mivel sajnos nemcsak a gyerekek vették igénybe, hanem a helyi szórakozási helyről kivonuló, kamasz fiatalok is. Így a játszótér fokozatosan felszámolódott. A Wellness Központ létrehozása, valamint a sóbánya szolgáltatásainak bővítése sok vendéget, beteget vonz Parajdra. A gyerekekkel érkező vendégek számára egy olyan megoldást jelentene, mely segíti úgy a szülő, mint a gyermek szabadidős tevékenységének a megszervezését. Az ország minden tájegységéről érkeznek vendégek Parajdra, ezért ez a komplex játszótér színtere lehetne a különböző nemzetiségű gyerekek, felnőttek találkozásának. Kitűnő lehetőség lehetne a nyelvtanulásra is, a román és magyar gyerekek hatékonyan, játékosan, spontán módra gyakorolhatnák egymás nyelvét.

Parajd

Parajd, a Sóvidék központi települése, természetföldrajzilag az Erdélyi-medence peremvidékén, a Kis-Küküllő völgyében helyezkedik el, ahol a Kárpátok legfiatalabb vulkáni vonulata a medence belsejének dombvidékéhez kapcsolódik. Sóvidéknek a Korond-patakától a Kis-Küküllő völgyén át Szovátáig húzódó térséget nevezik, ahol a felszínhez közel jelentős mennyiségben megtalálható az ásványi só. Parajd első hiteles adata 1567-es összeírásból való, neve ősidőkben keletkezett, a település alapítása feltehetően megelőzte Szent László korát. A Parajd helységnév a paraj szó -d kicsinyítő képzős alakja, füves területecskét, legelőcskét jelent (Csiki és mts. 2006:31). A Sóvidék e nagy települése, melyet a megye

nyugati kapujaként is emlegetnek, szorosan kötődik a sóhoz. Parajd feltehetően Sófalvából önállósult, amellyel még a XVII. században is vetélkedett a sóbánya képviseletéért. A települést először 1564-ben említik az oklevelek. Parajd községhez ma 5 település tartozik: Parajd, Alsósófalva, Felsősófalva, Bucsin és Békástanya. Parajd Szovátától 8 km, Marosvásárhelytől 62 km, Székelyudvarhelytől 38 km, míg Gyergyószentmiklóstól 51 kmtávolságra fekszik. Az 1915-ben megépült Kis-Küküllő menti vasút végállomása. Parajd - mint fogalom – ma a köztudatban szorosan összefonódik a sóval, s mindazzal, ami ide kapcsolódik. A Sóbánya mesterséges földalatti üreg, gyógyhatását a legrégibb időktől ismerik. Parajd sóhegye a vidék lakosságának a kenyere. A falu fejlődése a sóaknákhoz kötődik. Ma is igaz a mondás: a sóvidéki ember sóból teremti meg jövőjét. A természeti ritkaságok közé sorolható a Sószoros. Itt találjuk az 56 m magas kősósziklát, amit a nép Sóháta néven emleget. Természetvédelmi terület, mert az esővíz olyan felszíni formákat alakított ki, mint amilyeneket a mészkővidékeken találhatunk, például dolinákat, víznyelőket apró kis mélyedéseket tavacskákkal, ahol a kősó változatos színösszetételével a felszínre kerül a Korond-pataknak köszönhetően, amely bevágta magát a sótömbbe, kialakítva egy egyedülálló felszíni formát, amit csak itt figyelhetünk meg. A sóbányában, kitermelt só helyén hatalmas csarnokok alakulnak ki, melyeket megnyitottak a látogatók és gyógyulni vágyók számára. Így ez lett Parajd egyik fő vonzereje. A bánya levegője száraz és tiszta, mivel a só magába szívja a nedvességet és megöli a kórokozókat, hőmérséklete pedig egyenletes, a légúti megbetegedésben szenvedők kiváló kezelési lehetősége. Fürdő és üdülőhely, számos turista keresi fel vidékünket. Tömény sósvizű medencéje, gyógyfürdője hosszú éveken át ízületi és reumás fájdalmak, keringési zavarok gyógyítására használták. A parajdi sóbányászat története a római korig vezethető vissza. A leghitelesebb írásos utalás a sóbányászatra viszont jóval későbbi, 1405-ből való. Nem véletlen, hogy már a XV. századtól kezdve a székely só kitermelése századokon át megélhetést biztosított a vidék népének. Orbán Balázs szerint nem csupán Székelyföld, de Szászföld lakói is parajdi sót használtak.

Parajdon a telekrendezés és utca-kép változatos. A házak jól megkomponált rend keretében funkcionális értelmet és esztétikai minőséget nyernek. A templomok a faluképben domináns helyet foglalnak el, a harang minden irányból hallható. „Sóvidék felekezeti megoszlás tekintetében sokszínű. Itt húzódik a keleti, római katolikus székelység és a nyugati, zömében református, unitárius székelység határvonala”. (Barabás 1998:8). Községünkben, a felekezeti megoszlás a következő: református, katolikus, evangélikus keresztények, Jehova tanúi, ortodox.

Minden felekezetnek külön temploma, gyülekezeti háza van, önálló egyházközösséget alkotnak. Nagyon kis lélekszámú unitárius vallású hívő a környező településekre jár istentiszteletre. A Római katolikus és a református egyház viszonya nagyon jónak minősíthető, viszont a többi felekezet tagjai elhatárolják magukat, nem vesznek részt az ökomenikus összejöveteleken. Lakóinak túlnyomó többsége magyar nemzetiségű, de az utóbbi évszázadokban más népek is letelepedtek a magyarok mellé, mint például románok, örmények, zsidók, németek. Köszönettel és megbecsüléssel tartozik faluközösségünk mindazoknak a gyűjtőknek, íróknak, néprajzkutatóknak, akik lejegyezték, megörökítették az utókornak az elődök munkáit. Itt született Hankó Vilmos kémikus, író, Nagybaconi Nagy Vilmos vezérezredes, honvédelmi miniszter, és itt töltötte gyermekéveit Áprily Lajos költő. Legendák, mondák fűződnek különböző természeti jelenségekhez, domborzati formákhoz. Parajdtól, a Gyergyó felé vezető út ötödik kilométeréhez közel emelkedik a legendás Rapsonné vára, de nem elhanyagolható Deszkásvár, Pakulárkő és Kisfenyőskő sem. A parajdi látnivalók közé soroljuk az Áprily-házat is. Az Áprily emlékház a régi boronaház mintájára épült, amely betekintést nyújt a költő életébe, főként a Parajdon töltött életszakaszairól. A látnivalók közt említhetjük a reformátustemplomot, amely 1790 és 1796 között épült, szentélye a régi XV. századi római katolikus templomból maradt meg, valamint a régi római katolikus templomot is, amely 1800-ban épült. 1998-ban egy új templomot is építettek.

A programjavaslat előzményei

Parajdon az endogén adottságok jelentősek, gazdasági életében a mozgató rugó szerepét a sóbányászat és a vendégfogadás tölti be. Az utóbbi években a turizmus látványosan fellendült. A sós fürdő, a Wellness Központ és a Sóbánya szolgáltatásainak bővítése betegek, turisták ezreit vonzza községünkbe. A vendégek általában gyerekekkel érkeznek, és különféle szolgáltatásokat igényelnek. A legtöbben gyerekszórakoztatást, gyerekprogramokat, játszóteret, játszóházat igényelnének, de sajnos községünkben e szolgáltatások nem működnek. Ennek érdekében végeztem rövid interjúelemzést is. Ez az igény megfogalmazódott a helyi lakosság részéről is, akik a játszótér hiányát is jelezték.

„A falu arculata mondhatni jó, viszont nagyon hiányzik egy játszótér. Mikor szállást foglalnak az első kérdés, hogy játszótér van – e, hogy a gyerekeknek játszási lehetőség van – e? Ez, amit hiányolok, és negatívumként felróhatok." (1. sz.i.a.)

„Nincs egy szórakozási lehetőség Parajdon, egy játszóházat működtetni délutánonként.”(2. sz. i. a.)

„Egy szép parkot, egy élményparkot, hintát, csúszdát, mert ez egyszer biztos, még sokat hozna. Többen így gondolják.”(3. sz.i.a.)

A programjavaslatom ezt a hiányt próbálja pótolni, mely jelentősen megkönnyítheti a szülők és gyerekek szabadidejének hatékony eltöltését, és nem utolsó sorban a vendégek hosszabb tartózkodását a célterületen.

A programjavaslat célja és célcsoportja

Egy biztonságos kellemes, multifunkcionális, szabadtéri játszótér kialakítása, mely építő, vizes- és sport játszókertből valamint a felnőttek kertjéből tevődne össze, első sorban azoknak a családoknak, akik a településre látogatnak a gyerekekkel, és nem utolsó sorban a parajdi lakosság számára is. Továbbá a program célja a település arculatának bővítése.

Építő játszókert: az alkotókészség, a közösségi szellem fejlesztése, ugyanakkor a társadalmi együttélésre való előkészítés, minden korcsoport számára.

Vizes játszókert: szórakozási lehetőségek megteremtése minden korcsoport számára, mert a nyári melegben ez a legkedveltebb, ivókúttal, pancsolóval, vízpermetezővel ellátott kert.

Sport játszókert: általános- és középiskolások szórakozási lehetőségeinek megteremtése, kialakításában, felszerelésében sportjelleg uralkodik.

Felnőtt kert: a felnőttek részére kialakított rekreációs kert az aktív és a passzív pihenést egyaránt szolgálja

A programjavaslat kivitelezéséhez szükséges belső erőforrások

E játszókert-komplexum kivitelezése körültekintést igénylő, sokoldalú feladat. Az elsődleges helyi erőforrás, amelyet kiemelnék, az a természeti környezet, amely színteret és alapot biztosít a programjavaslatom megvalósulásához. A kivitelezéshez figyelembe kell venni a területigényt és az elhelyezést. Itt belső erőforrásként a helyi lakosság szerepét emelném ki, akik segítenének a megfelelő terület megtalálásában és a játszókert elhelyezésében. Ötlettel szolgálhatok, úgy gondolom, hogy a Parajd központjában most épülő szálloda közelében található olyan kihasználatlan terület, mely erre a célra megfelelő lenne. Több irányból megközelíthető, nagyon közel van a sóbányához, és a parkolási lehetőség is megoldható. A játszókert kialakítását, kiépítését társadalmi részvétel igénybevételével, közös munka formájában tervezném, amely a munkálatokban résztvevő csoportok

idejét is igénybe venné. Előzetesen egy szociológiai felmérést készítenék, mely vizsgálat rávilágíthat a lakosság igényeire, anyagi áldozatvállalására és szabadidő-struktúrájára egyaránt. Egyértelmű, hogy egy ilyen kezdeményezés során egy jól működő kapcsolati háló a siker kulcs lehet. A helyi szervezetek, az önkormányzat, vagy intézmények elvállalhatják a program irányítását, de olyan megoldás is elképzelhető, hogy a helyi vállalkozók tartják kézben az irányítást. Az anyagi javak előteremtésében kiemelkedő szerepet a Közbirtokosságnak tulajdonítanék, mert eddig is mindenegyes program kivitelezésénél oroszlánrészt vállalt. Nemcsak pénzbeli adománnyal segít, hanem a szükséges faanyagot is biztosítja. Ezen kívül a Polgármesteri Hivatal is szívügyének tekinti az a programjavaslatot. A helyi Sándor Pékség péksüteménnyel támogatná a programot. Bármilyen esemény vagy program keretén belül felvállalja úgy a pénzbeli, mint a természetbeli támogatást.

A felnőtt kert létesítésénél a pihenésre alkalmas padokat, a kerti sakktáblákat, a gyerekek hintáit, mászókáit, csúszdáit a helyi vállalkozók készítenék el. A társas játékok, úszómedencék beszerzésének gondja a helyi vállalkozók soraiból kerülne ki. A sportfelszereléseket a helyi Sport Egyesület adományozná. A homokozók kialakításában a Református Egyház Kőbányájának adományát használnánk fel.

Igénybe vehető külső erőforrások

A program számára külső anyagi forrás igénybevétele nem szükséges. Több szakember megszólítására kerül sor, akik a helyi lakosság köréből kerülnének ki. Külső erőforrás igénybevétele csak abban az esetben szükséges, ha nincs a településen olyan szakember, aki a munkálatokat levezeti, ellenőrzi.

Társadalmi részvételi formák

Mivel ez az igény a helyi lakosság legkülönfélébb szereplőit érintő közös gondolkodás alapján merült fel, feltételezhető, hogy a programjavaslat végrehajtási valószínűsége is számottevően nagyobb, mintha az egy külsői szakértői felkérés következtében kerülne kidolgozásra. Ezek szerint a programjavaslat megvalósítása a helyi lakosság segítségével valósulna meg, előre meghirdetett lakossági munka formájában. A közösség szívesen felvállalja ezt a munkát, hiszen ők kezdeményezték, ők szorgalmazták a játszótér létesítését. Ez egy olyan kezdeményezés, amely a közösség érdekeit és javát szolgálná. Hasonló, közös munkákban történő megvalósítások azt bizonyítják, hogy érdemes és hasznos lehet, ha közös erővel, egy cél érdekébe összefog a község lakossága. A közös munka formájában való

társadalmi részvétel előnye az, hogy a helyiek megfelelően értékelik, más a hozza állásuk, hiszen megvalósíthatják régi álmukat. Önkéntes munkások és nyugdíjasok jelenléte is segítheti a program megvalósítását. A nyugdíjas önkéntesek a magány, a passzivitás, a betegségekbe való menekülés elkerülésének lehetőségét láthatják, ezért szívesen vesznek részt a közös munkában. A kivitelezés természetesen csak akkor és úgy oldódhat meg a lakosság, önkéntesek és kalákák formájába való bevonásával, mikor már a tervezés időszaka lezárult, a megfelelő forrásbeszerzés megtörtént és a szükséges eszközök készen állnak a tulajdonképpeni közös munka elkezdésére.

Korlátok, akadályok

A programtervezetek megvalósítása akadályokba, korlátokba ütközhet. Hátráltató tényező lehet, az anyagi források és a megfelelő eszközök beszerzése. Akadályba ütközhet az időbeni beszerzés is. Ha nem sikerül időben tájékoztatni a lakosságot, ez is korlátozó tényezőnek minősül. Arra is oda kell figyelni, hogy a közös munka megszervezése, beütemezése olyan alkalmakra tevődjenek, amikor feltehetően maximális lehet a részvétel.

A társadalmi elfogadottságról

A játszótér létesítése nagymértékben hozzájárul a helyi turizmus fejlődéséhez, mert ez által a vendégek nem kell elutazzanak más településre a gyerekük szórakoztatása érdekében. Így a helyi szolgáltatásokat veszik igénybe, így gyarapodnak a turisztikai vállalkozások, ezáltal munkahelyek teremtődnek. A programjavaslat társadalmi elfogadottságát tekintve elmondható, hogy mivel helyi erőforrások segítségével valósul meg, közösség formáló szerepe van. A csoport munka az embereket összekovácsolja, ez által társadalmilag is elfogadottabb.

Kommunikáció

Az információszerzés napjaink gazdasági életében kiemelt szereppel rendelkezik. Parajdon több olyan információs központ, iroda található, ahol naprakész információ birtokába jut úgy a vendég, mint a helyi lakosság. Ezek a központok információs jellegűknél fogva a termelő tevékenységének támogatására irányulnak, elősegítve a gazdasági fejlődést. Községünkben számos olyan, weboldal, online felület működik, amelyen keresztül a lakosság tudomást szerezhet a friss információkról. Hírek, események, újdonságok birtokába juthat a lakosság teljes köre. A helyi lakosság, ha figyelemmel kíséri ezeket az oldalakat, felhívásokat,

beszámolókat találhat a programmal kapcsolatosan. Olyan emberek birtokába is eljuthat az információ, aki eddig még nem hallott a programról és szívesen csatlakozna. Az információ azokhoz az emberekhez is eljuthat, akik nem nézik az online oldalakat, de hallották a szomszédtól, aki éppen a reggel olvasta, látta a helyi csatornán. Ezek az oldalak arra is szolgálhatnak, hogy népszerűsítsék az elkészült játszóteret, hogy minden vendégfogadóhoz eljusson az információ, és ez által terjedjen az őket megkereső turisták körében. Turisztikai kiadványokkal is népszerűsíthető a játszótér létrejötte. A sóbányai információs pult, az elektronikus berendezések is felhasználhatók e cél érdekében.

A programtervezet fenntarthatóságáról

Ahhoz, hogy a játszótér működtetése hosszútávon fenntartható legyen, tudatos tervezésre van szükség. A településen tapasztalható a szezonalítás, mely túlterhelheti a csúcsidőszakban a humánerőforrást, az infrastruktúrát, a társadalmi és természeti környezetet, szezonon kívül rendre lecsökken a látogatók, betegek létszáma. Ez a program megfelelő szervezéssel segíthet kinyújtani a szezont. Ezért programok sorozatát kell beiktatni, amely több intézményt, helyi erőforrást megmozgat. Mivel a kezdeményezés a helyi lakosság igényei alapján jön létre, közös munka és összefogás által valósul meg, a fenntarthatósággal kapcsolatosan pozitív jövőképem van.

Az programtervezet innovációs szerepéről

A játszótér megépítésével kellemes és biztonságos környezet alakul ki a gyerekek és szüleik számára. Zárt, gondozott terület, amely állandó felügyelet alatt, állandó programokkal működne. A játszótér létrehozása, újszerű, nem szokásos, a vidék innovatív megvalósításai közé tartozna. Innovatív szerepek közé sorolhatjuk a multifunkcionális szerepét, mely a szabadidő hatékony eltöltése és közösségépítő szerepe mellett a település arculatát is fejleszti. Nő a település turisztikai vonzereje, kellemesebbé, ismertebbé válik a turisták számára. A települést látogató családok számára vonzó szórakozási lehetőségeket, kikapcsolódást biztosít.

Irodalomjegyzék:

Barabás László 1998 – *Forog az esztendő kereke*. Marosvásárhely. Mentor Kiadó, 8.

Biró A. Zoltán – Magyari Ferenc (szerk.) 2015 *Az innováció vonzásában*. Csíkszereda. Státus Kiadó. 11.

Csiki Zoltán - Ozsvát Pál - Horváth István - Vécsei András 2006 – Rapsóné öröksége. Déva. Corvin Kiadó.*31.*

http://erdely.ma/turizmus.php?id=34387&cim=parajd_megyenk_nyugati_kapuja

http://www.parajd-panzio.com/a-parajdi-s-fejtes-kezdetei.html

http://www.praid.ro/index.php/hu/programok

http://www.salinapraid.ro

http://www.sovidek-hegyalja.ro

Fancsali Ibolya

Bogyó és Babóca Napköziotthon építése

A program helyszíne a Hargita megyei Farkaslaka. Ez a település egyben községközpont is, Tamási Áron író „angyali faluja" a Székelyföld szívében, Szováta és Székelyudvarhely között a 13A jelzésű műút mellett, a Fehérnyikó völgyében. A település első írásos említése 1566-ból való, ma kilenc falu községközpontja. 2001-ben pedig 1776 fő volt a faluban, melyből 1773 fő magyar és 3 fő román nemzetiségű. A lakosság fő foglalkozása az állattenyésztés (szarvasmarha, juh, ló, kecske, disznó és szárnyasok) a növénytermesztés (krumpli, paszuly, kukorica, búza, árpa, zab, ma már len és cukorrépa is) főleg az állatok ellátását szolgálja. Nagy hagyománya van a gyümölcstermesztésnek is, gyakoriak a szilva, az alma, a körte és a dió. Emellett a farkaslakiak fő jövedelem-kiegészítő forrása a szénégetés.

A farkaslaki oktatás első írásos említése 1785-ből származik. Akkor katolikus egyházi iskolaként működött, csak elemi osztályokkal, egy tanteremmel. Az 1970-es években egy új épülettel gazdagodott az iskola, ahol ma az óvoda és az elemi osztályok tanulnak. A központban, vagyis Farkaslakán 81 óvodás, 75 elemis és 74 felső tagozatos tanuló van, akiket 4 óvónő, 4 tanítónő és 8 főállású szakképzett tanár és 3 szakképzett betanító tanár oktat-nevel. A körzetben 3 településen van oktatási intézmény, Kecsetben óvoda és I-IV osztály, összesen 34 óvodással és 24 elemistával két szakképzett óvónő és két ugyancsak szakképzett tanítónő irányításával. Székelypálfalván óvoda 11 óvodással, I-IV osztály 10 tanulóval, akikkel egy szakképzett óvónő és egy szakképzett tanítónő foglalkozik. Firtosváraljján óvoda és elemi osztályok vannak 13 óvodással és 13 tanulóval egy szakképzett tanítónővel és egy szakképzett óvónővel.

A fejlesztési program témája

Az innovatív, helyi fejlesztésű programom témája egy új napközi otthon építése Farkaslaka községközpontban, mivel a jelenleg működő óvodai tevékenység 8^{00}–13^{00} között biztosít foglalkoztatást a harmadik életévüket betöltő gyerekek számára. Teszem ezt azért, mert dolgozni akaró szülőként jómagam is érintetté váltam a napközbeni kisgyermekellátás hiányosságai által felmerülő nehézségekben. Felelős szakemberként megoldást kínálok a döntéshozók számára – remélve, hogy programjavaslatom a köz javát szolgálja.

A kisgyermekes anyukák szívesen fogadnák, ha lakóhelyükön napközi illetve egyéb kiegészítő programokat nyújtó intézmény létesülne, amely a második életévüket betöltött gyermekek foglalkoztatását biztosítaná. A legfőbb indok, amiért gyermeküket napközibe adnák az az, hogy dolgozni tudjanak.

Milyen helyi igények állnak a programjavaslat mögött?

A gyermeket vállaló anyukák a gyermek 3. életévéig (óvodaköteles kor) napközi otthon hiánya miatt nem tudják megoldani a gyermekek napközi ellátását otthonukon kívül s ez idő alatt az anyuka nem tud munkát vállalni, így a családnak jövedelem kieséssel kell számolnia, ami komoly családon belüli feszültséget, konfliktusokat eredményez. Ez a családi harmónia megbomlását, szélsőséges esetben a család felbomlását is előidézheti. Ráadásul egy nő a gyes ideje alatt a munkától, a társadalmi életet jelentő közösségtől eltávolodik. Az egyén életében további pszichés és fizikai nehézségekhez vezet, mivel egyrészről az egyén a társadalom szempontjából szükségtelennek, haszontalannak érezheti magát, más részről pedig az újbóli munkába állás, a megváltozott helyzethez, körülményekhez való alkalmazkodás, a reintegráció további stressz forrása lehet.

A projekt célja a települések népességmegtartó képességének, a települések fiatal, képzett munkaerőt megtartó lehetőségeinek növelése, a helyi szükségletekre és településszerkezetre épülő közszolgáltatások racionális és költséghatékony működésének kialakítása.

A program célja

A projekt megvalósításának célja egy új napközi építése, a működéséhez szükséges fizikai környezet biztosítása, ezáltal pedig a gyermekek napközbeni ellátásának színvonal- növelése, a folyamatos fejlődési lehetőség megteremtése, hogy elősegítse az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakozását, a hátrányok kiegyenlítését, az életkori és egyéni sajátosságok és az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével, ideértve a különleges gondozást igénylő gyermek ellátását is.

A foglalkozások előrelátható hatásai:

- Az óvodás korú gyermekek társadalmi gyakorlatra való általános felkészítése.
- A teljes gyermeki személyiség fejlesztése a tevékenységek révén.
- Az életre való felkészítés.
- Kooperációra és kommunikációra kész gyerekek nevelése.

- Együttműködésre, kölcsönös tiszteletre nevelés.

- Körülöttünk lévő természet megbecsülésére nevelés.

- Társadalmi gyakorlatra való általános előkészítés.

- A gyermek személyiségének fejlesztése, és az életre való felkészítés.

- A gyermek egyéni képességeihez igazodó műveltségtartalmak, emberi értékek közvetítése.

- Az óvoda és család együttműködése, kölcsönös bizalom kialakítása.

Célcsoport

A projekt célcsoportja elsősorban a jelenleg településen élő óvodáskorú gyermekek és szüleik, családjaik, a nevelési intézményben dolgozók, valamint a településre a jövőben költözni kívánó, betelepülő családok, gyermekek.

Milyen belső erőforrásokat mozgat meg ez a program?

A programhoz szükséges belső erőforrás a társadalmi részvétel és a helyi kapcsolati háló.

Kiegészítő programok

- **Játszóház**

A játszóház szülőkkel együtt látogatható hetente háromszor, 15-18 óra között, a 1-6 éves gyerekek számára izgalmas elfoglaltságot biztosítva saját korosztályának megfelelő környezetben.

- **Egyéni fejlesztés, korrepetálás**

Tehetséggondozó programom célja, hogy elősegítse, és esélyt adjon a gyermekekben rejlő tehetség kibontakoztatásának. A programban résztvevő gyermekektől elsősorban nem teljesítményeket várok, hanem új élmények, tapasztalatok, információk szerzése a lényeg, a többi különböző kreatív tulajdonságokat hordozó gyermekek és a szakvezetők által. A módszer komplexen szolgálja a tehetséges, kreatív gyermekek megfelelő haladási irányát.

- **Kismama/anya-gyerek programok**

Kiscsoportos foglalkozások szülőkkel minden szerdán 9 órától. Komplex, játékos, mozgásos, zenés foglalkozásainkon a kisgyermekek együtt játszanak szüleikkel és kortársaikkal. Abból tanulnak amit szeretnek, amit megmutatunk nekik. A közös élmény örömet szerez, fejleszt és szocializál is.

A foglakozásokon használt módszerek, eszközök, az átélt élmények, jótékony hatásúak és fejlesztik a gyermekek figyelmét, memóriáját, mozgás és beszédkultúráját, gondolkodását, kreativitását. Mindez játékvezető irányításával, szabadon, örömmel, a számukra legnagyobb biztonságot adó szülő társaságában.

- **Nyári táborok, napközis táborok szervezése**

Népművészet, népi játékok tábora: A művészet, a zene személyiség és lélekformáló szerepére építve töltik el ezt a hetet szakképzett népi játék és táncoktató vezetésével. Egyszerű, fából készült hagyományőrző játékkert kínál ez idő alatt önfeledt szórakozást, kikapcsolódást a táncban megfáradt gyermekek számára.

Drámajáték tábor: A gyermek lételeme a játék. Mindent ezen keresztül tapasztal és ért meg. A környezetében látott szerepeket, cselekvéseket, tevékenységeket leutánozza, a játék részévé teszi, vagy képzeletével, fantáziájával kipótolja a hiányos dolgokat. Ezzel belehelyezi magát egy szerepbe, szituációba, miközben legyőzi a benne lévő feszültséget. A hét minden napján új szerepeket, újfajta játékokat tartogatunk a gyermekek számára.

Közlekedj okosan: Közlekedési gyakorlatok, játékok tábora: A biztonságos közlekedés életünk egyik legfontosabb feladata. Erre segít felkészíteni játékos formában, bemutatókkal, gyakorlati feladatokkal a program. Minden résztvevőnek személyesen vizsgázni kell a játékjogosítványért.

- **Művészi és nyelvi képzés**

Mindenki szeretné, hogy felnövekvő gyermeke sikeressé, magabiztossá, a világban jól eligazodó, gazdag élettapasztalattal bíró felnőtté váljon. Ehhez nagyon fontos a nyelvek ismerete is. Híres külföldi és hazai nyelvkutatók, pedagógusok véleménye szerint minél hamarabb szükséges a nyelvtanulást elkezdeni. Különösen az óvodáskorúaknál fontos a kommunikációs készségfejlesztésen alapuló idegen nyelvvel való ismerkedés a mindennapi tevékenységek, tárgyak, jelenségek feldolgozásával. A korai nyelvtanítás helyességét, fontosságát igazolja, hogy 2-3 éves gyerekek esetében:

- még működik a spontán elsajátítás folyamata, az a mechanizmus, amely könnyűvé teszi a helyes kiejtést, mivel hangképző apparátusuk /beszédképző szerveik/ igen hajlékonyak. Ezért könnyen utánozzák az idegen nyelv hangjait

- nyitottak, bátrabban mernek kommunikálni

- a nyelvet is utánzással, játék közben sajátítják el

- nálunk fokozott a kíváncsiság, érdeklődés, érzelmi motiváltság

- könnyebb a megismerést játékok, dalok, versek, mesék segítségével észrevétlenül fejleszteni.

- **Gyermekzsúrok rendezése (szülinapok, névnapok, gyermekparti szervezése)**

A szülőkkel, esetleg a születésnapossal közösen beszéljük meg, és alakítjuk a programot, hogy a születésnapos minél több titkos kívánsága teljesüljön.

Külső erőforrások

- a település önkormányzatának pozitív hozzáállása
- pályázati lehetőségek kihasználása
- az ellátandó, a szolgáltatásokat igénybe vevő gyermekek szülei, nagyszülei és az ő kapcsolatrendszerük révén erőforrások. Fontos cél a családtagok (gyerekek családtagjai) bevonása a családi napközi életébe, programjaiba (Logisztikai segítség - kedvezményes buszbérlés, ki tud segíteni a gyerekek szállításában pl. egy kirándulás esetén)
- munkáltatók, akiknek érdeke, hogy a dolgozóik gyermeke ellátást kapjon
- gyermekorvos: szeretném, ha elvállalná Dr. Mihály Ibolya. Fontos programterv lehetne, hogy szülők számára tart 1-1 érdekes témáról előadást

A dolgozó kisgyermekes szülők könnyebben, olcsóbban, szakszerűbben, a munkaerőpiac számára láthatóbban (pl. ne feketemunkából élő babysitter vigyázzon a gyerekekre) tudják megoldani gyermekeik elhelyezését egy napközi otthonban. A még gyermeknevelésen lévő édesanyák előrelátóbban tudják tervezni visszatérésüket a munkaerőpiacra, a cégek kiszámíthatóbban tudják megtervezni emberi erőforrás szükségletüket. A kisgyermekes nők nagy része ma is dolgozik – csak épp a szürke –, vagy még inkább a feketegazdaságban (nem számlaképesen, nem bejelentett munkát végeznek). Ez is egy olyan társadalmi-gazdasági probléma, melyről beszélnünk kell – jelentős adóbevétel elmaradást okoz ugyanis hazánk számára. Sokszor ők maguk sem tudják, hogy az általuk végzett tevékenység illegális (korrepetálás, gyermekfelügyelet, fordító munka, nyelvlecke, takarítás, családi vállalkozásban számlázás, stb.).

Azoknak a családoknak keresem a megoldást, ahol a szülők együttesen kívánják a családi és a munkahelyi kötelezettségeket összehangolni úgy, hogy ez minden szereplőnek jó legyen: a gyermekeknek, a szülőknek, a munkáltatóknak és az államnak egyaránt.

Ördög Melinda

Ikavári Bodzafesztivál

A program helyszíne

Sepsiszentgyörgytől mintegy 20 kilométerre északnyugatra, a Bodoki-hegység keleti lábánál helyezkedik el a Csernáton község részét alkotó Felsőcsernáton. A település északi végében, a Nagypatak és Ika-patak által határolt, hosszan elnyúló sziklagerincen található a helybeliek által Csonka-toronynak vagy Ika várának nevezett várrom. Ebben a festői környezetben, az Ika várától nem messze található az a közel ötvenáras területen fekvő turisztikai központ, amely több, hagyományos stílusban épült tornácos lakóházat, közösségi tevékenységek lebonyolítására alkalmas csűrt, valamint színpadot is magába foglal. A Holnap Csernáton Egyesület európai uniós finanszírozásból, partneregyesületekkel karöltve, hozta létre ezt a közösségi teret és újította fel a területen lévő malmot, valamint annak környezetét. A projekt révén egy rusztikus, de ugyanakkor modern turisztikai központot hoztak létre. A központ a Resort, azaz a Hagyományokon alapuló vidéki szociális vállalkozások hálózata nevű programon keresztül jött létre.

Ez a típusú program beépül a korábban elkezdett népművészeti, népi mesterségeket és népszokásokat életben tartó folyamatok sorába (házi laskakészítés, kenyérsütés, gyógynövénygyűjtés, és -hasznosítás, zakuszka-eltevés, hecserlifőzés, savanyúságkészítés, szörpök, erdei gyümölcsök gyűjtése és konzerválása, rongyszőnyeg-készítés, mézeskalácsok készítése). Az egyesület célja, hogy a Malomkertben a munkahelyteremtés, a helyi értékek megmentése, átadása, a jövedelemszerzés, annak visszafordítása, a szociális vállalkozások keretében megvalósuljon.

A malom felújítása olyan kezdeményezés volt, amelyben minden résztvevő „egy malomban őrölt”, megyei tanács, a helyi önkormányzat, a kurtapataki, a csernátoni, a kovásznai ezermesterek. A szereplők tevékenysége olyan, mint a fogaskerekek egymásba fonódása, a malom csak akkor őröl, ha élnek olyan molnárok, akik ismerik a titkát, és nem restek azt továbbadni sem. Molnárok, akik miközben nem feledkeznek meg mesterségük múltjáról, előre is néznek: választ adnak az új kérdésekre, szembenéznek az új kihívásokkal.

A programjavaslat témája: Ikavári Bodzafesztivál

Időpontja május utolsó hétvégéje, a bodza virágzásának időszaka, amikor már öröm szabadtéri rendezvényeken résztvenni, de még igazából a fesztiválok időszaka nem kezdődött el, így joggal tarthat idővel igényt a Háromszéki fesztiválok nyitórendezvénye címre. Két napos rendezvény, amely a kínált programjaival három generáció számára nyújt egy azon helyen színvonalas, tartalmas és kellemes kikapcsolódást. A családias hangulatban, ideális környezetben, kulturáltan pihenni és szórakozni vágyó közönséget célozza meg.

A malomkert területén egy időben több helyszínen különböző programok várják az érdeklődőket:

- A csűrben szakmai előadásokra kerül sor. Első előadás: a bodza gyűjtéséről valamint gasztronómiában illetve gyógyászatban való felhasználásáról. Második előadás: a kézműves szappan készítése, bemutatóval egybekötött előadás ahol bodzás szappan készül.
- „Szedd magad”: bodzagyűjtő verseny.
- „Retro sütik versenye”: kötelező a bodza valamilyen formában való felhasználása.
- Gasztró sétány: ahol lekvárok, szörpök, mézkülönlegességek, teák, borok, pálinkák várják a vásárlókat.
- Kincskereső utca: a faluban működő szociális központ, a civil mozgalmak, a múzeumok, kúriák, szállásadók, mutatkoznak be.
- Bodza Terasz: ahol bodzás fánk, bodzás cukorba forgatott kürtőskalács, limonádék, szörpök és más finomságok kóstolhatók.
- Barkács bazaar: ahol bodzafából furulyát, tilinkót lehet készíteni.
- Este Szabadtéri mozi, ahol rongyszőnyegen, babzsákokon elhelyezkedve könnyed szórakozást kínáló nyári esti filmek kerülnek vetítésre.
- Késő este kezdetét veszi a Bodzabál, amely kiváló alkalom, székelyföldi muzsikusok, népdalénekeseknek a bemutatkozására.

A gyerekek számára a belépés díjmentes, ugyanakkor belépéskor kapnak egy karkötőt, amire a kísérő személy neve valamint telefonszáma kerül, így nyugodt szívvel lehet a gyerekeket a különféle foglalkozásokon tevékenykedő önkéntesekre bízni.

A program célja

A kisebb közösségek ünnepei között kétféle stratégia figyelhető meg, egyfelől a régi tradíciókhoz való visszanyúlás, másfelől új hagyományok létrehozása. Az új hagyományok csoportjába sorolhatóak azok a rendezvények, amelyek egy helyi termék köré szerveződnek, legyen az helyi pálinka vagy szilvalekvár és ennek reklámjaként a néprajz által dokumentált adatokat is használják, hogy az ide látogató turisták eredetiség és természetesség iránti igényét kielégítsék. A települések természeti környezetéből, a táplálkozáskultúrából, népzenéből, néptáncból egyaránt igyekeznek előnyt kovácsolni.

Egy ilyen esemény létrehozása által valójában megtörténik egy termék, mint helyi érték szimbolikus lefoglalása. Ez azért fontos, mert az elmúlt évek felértékelődött fesztiválkultúrájának egyik lényeges tapasztalata, hogy a siker titka abban áll, hogy olyan helyi tradícióval bíró ételek, italok, termékek, kötődjenek az eseményhez, amelyek alkalmasak a település azonosításához és jó emlékeket ébresztő szimbólumként maradnak meg az oda látogatók emlékezetében.

A mai korban a nagyüzemi élelmiszer előállítás helyett a tradíciókkal rendelkező manufakturális, kézműves előállítás vált kívánatossá, továbbá az előállítható élelmiszerek repertoárjából az egészségesség sem hiányozhat. Ezzel összhangban a falu különleges, tömegtermelésben nem fellelhető, nem utolsó sorban bió terméket kínál az ide érkező turistának.

Célcsoport

A tradícióteremtés céljával létrehozott fesztiválok lényegében nem lokális ünnepek abban az értelemben, hogy igazából azokat a városiakat és környékbelieket szólítják meg, akikről feltételezik, hogy várhatóan érdeklődést tanúsítanak majd a helyiek termékei, a kézműves és tartósítószer mentes élelmiszerek iránt.

Kétségtelen, hogy a helyiek számára leginkább munka egy ilyen rendezvény, mégis a helyi értékek felmutatásának terét az ünneplés közege teremti meg, amely a helyi lakósok számára megteremti az együvé tartozás motivációit. Ez az “etnóbuli-kultúra” kultusz alapvetően a fiatal és középkorúak generációját célozza meg, ezért napjainkban már elengedhetetlen, hogy az interneten keresztül is baráti hangon szólítsák meg a leendő látogatókat.

Erőforrások

A költségek biztosításához szükség van:

- saját forrásra
- önkéntes munkára
- külső támogatók pénzbeni, illetve természetbeni támogatására
- belépőjegyekből származó bevételre
- szponzorokra
- pályázati forrásokra

Talán a siker egyik garanciája az, ha mindenki sajátjának érzi a rendezvényt, ehhez meg elengedhetetlen, hogy személyesen keressük fel és kérjük fel leendő segítőinket.

A szervező, előkészítő munka, jó alkalmat teremt arra, hogy a helyiek bekapcsolódjanak a közösségi tevékenységbe. Ez nem csupán egymás jobb megismerésére kínál lehetőséget, hanem a közösség összekovácsolódására is.

Innovációs szerep

A rendezvény zöld fesztivál mert: a fesztivál előtt patakmeder, illetve erdő tisztítást végeznek önkénteseink, az italok felszolgálása kizárólag RE-poharakban történik, a keletkezett hulladékot szelektíven gyűjtik több ponton, hulladékcsere akció kerül megszervezésre: két használt elemért egy bodzaszörp jár cserében

Az esemény célja, hogy megmutassa: az élhetőbb jövő eléréséhez szükséges változtatásokkal nem érdemes késlekedni, és fölösleges másokra, világrengető kezdeményezésekre várni. A változás kulcsa az egyszerű emberek kezében van, a fesztivál pedig mintákat kíván felmutatni arra, miként használhatjuk a megszerzett tudást a mindennapokban.

A vidék nem várja, hanem teremti jövőjét, amely a természeti környezet, a helyi termékek és az újra fogalmazott néphagyomány három pillérére támaszkodva igyekszik megteremteni a felmutatható képét.

Turizmusra gyakorolt hatása

A fesztivál, a helyi értékek, hagyományok, kultúra közvetítője az odaérkező turisták számára. A helyi lakóság és a turisták interakciója, a helyi közösség életminőségének változását generálja. A turizmus fejlődésének, a helyi közösségre gyakorolt fő társadalmi hatásai a Fesztivál tükrében:

- átalakulnak az egyéni, családi, társas viszonyok
- lehetőség a helyi közösségek szerveződésére
- átalakul a foglalkoztatottsági struktúra
- változik a helyiek morális magatartása
- változik a helyiek értékrendszere
- hangsúly kerül az épített örökség megőrzésére, javítására
- erősödik a lokálpatriotizmus
- erősödik a kulturális identitás
- átalakul a helyiség imázsa
- bővül a tradicionális ünnepkör
- kifejezésre jut a kreativitás

Társadalmi beágyazottság

Véleményem szerint, csak akkor érhető el egy esemény, rendezvény társadalmi elfogadottsága, idővel beágyazódása, hogyha a teljesség igénye nélkül felsorolt néhány lépést a szervezők figyelembe vesznek:

- időben megtörténik a helyiek számára a fesztiválprojekt bemutatása
- bevonják a szervezésbe a helyieket is
- lehetőséget adnak a helyieknek az aktív részvételre
- a helyiek konstruktív javaslatait vagy kritikáit beépítik a munkafolyamatba
- a helyiek megértik, hogy gazdasági jelentősége van a rendezvénynek (nőhet a foglalkoztatottság, javulhat az infrastruktúra)
- elérik azt, hogy a közösség magáénak érezze a rendezvényt
- ügyelnek arra, hogy a helyi elit ne sajátítsa ki magának a rendezvényt
- a fesztivál legyen a lokális millió, a helyiség jó hangulatának hosszú távú javulását segítő eseménye

Kommunikációs terv

Valójában a fesztivál kialakított arculata és a tervezett marketing stratégiája, a fesztivál színvonalát tükrözi.

A kommunikáció közvetett céljai:

- a helyi turisztikai vonzerő növelése
- más turisztikai térségekkel való együttműködés elősegítése
- vendégbarát fogadókörnyezet kialakítása
- a helyi vállalkozások versenyképességének a javítása

A kommunikáció közvetlen céljai:

- az új fesztivál, (élmény) piaci bevezetése, megismertetése, pozicionálása
- a fesztivál lehetséges partnereinek, támogatóinak a megnyerése
- a potenciális célcsoportok érdekeinek a felkeltése
- a helyiek cselekvésre késztetése
- a fesztiválnak, a Régió termék kínálatába való besorolása
- helyi, térségi szakmai szervezetek megszólítása, kooperáció kialakítása

A használt kommunikációs felületek:

- óriásplakátok, amit a megye, régió különböző forgalmas pontjain helyeznek ki
- szórólapok, amelyeket, utazási irodákban, a régió más rendezvényein osztogatnak
- nyomtatott sajtóban való megjelenés
- médiapartnerek által való megjelenés (helyi Tv, Rádió)
- internetes rendezvényközlő portálokon való reklámozás
- Facebook kampány
- 10-12 perces rövidfilm, amely hozzásegít a fesztivál bemutatásához. A kisfilmben a kulturális és építészeti értékek, a fesztivál helyszíne kerül bemutatásra, valamint az eseményeket is megemlítik
- rádió, TV interjú, amelyben a szervezők valamint a helybeliek szólnak meg
- a fesztivál kezdete előtt sajtótájékoztató szervezése

A fenti kommunikációs eszközök alkalmazását célszerű ütemezni, így azok hatékonysága növelhető. Az ütemezés során figyelembe kell venni az eszközök egymásra épülését, szinergikus hatásait, valamint a rendelkezésre álló erőforrásokat.

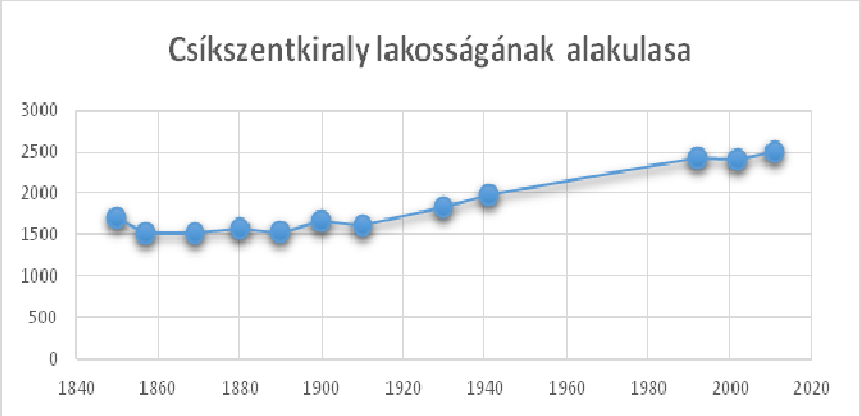
Páll Emőke, Páll Klementina Katalin

"Híd a vállalkozáshoz a hagyományőrzés fenntartásával" – Gyerek és felnőttképző központ

Csíkszentkirály az Alcsíki-medence felső bejáratánál helyezkedik el, alcsík első nagyközsége, az Olt mindkét partján fekszik. Az Andrássyak faluja. Udvarházuk két évtizede pusztult el. A község elnevezését Szent Istvánról kapta. Csíkszentkirályt először az 1332–1334-es pápai tizedjegyzékben említik, majd 1542-től az erdélyi fejedelemség megalakulásától több birtokperes, birtokadományozási okiratban szerepel.

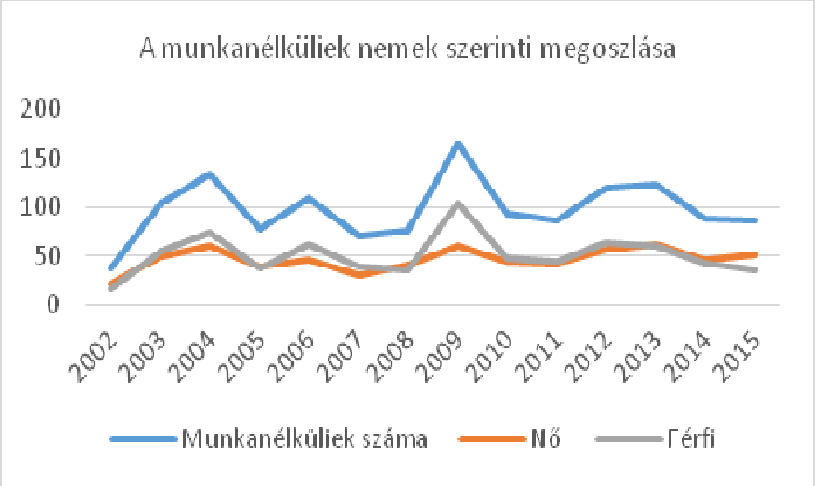
Csíkszentkirály falurészekre tagolódása őrzi az ősi településszerkezetet. A tízesekből álló faluszerkezetnek a székelység letelepedésétől kezdve meghatározott feladatköre volt az adott település életében. Ma öt tízese van a községnek, de Orbán Balázs még csak hármat sorolt fel: *Poklonfalvál, Kincses-szeget, Tivát.* Ez a három tízes még ősi - talán pogány kori - elnevezéseket őriz. (1)

Csíkszentkirály lakosainak számáról az első írásos adat 1719-ből származik, amikor a nagy szárazságot követően pestisjárvány tizedeli meg a lakosságot, így ezek száma 616-ról 418-ra csökken (2. ábra). 1823-ban 1456 a lélekszám, 1941-ben 1976 fő, 1992-ben 2423 fő, 2002-ben 2400 és a 2011-es népszámlálási adatok szerint a község lakossága 2502 személy (32 román, 2345 magyar, 125 cigány nemzetiségű), 97 százalékban magyar ajkú és római katolikus vallású

Forrás:Saját feldolgozás a Statisztikai Hivatal adatai alapján

Csíkszentkirály munkanélküliségét a 2002-2015-ös időintervallumon vizsgálva elmondható, hogy a 2000-es évek első felében leginkább az alacsonyan képzettek (általános iskola) körében súlyosabb, napjainkban pedig a liceumi vegzettségüek vannak leginkább kitéve a münkanélküliségre településünkön. Ez magyarázható azzal, hogy ezen lakosok nem rendelkeznek szakmával így nehezebben tudnak elhelyezkedni. A település munkanélküliségének nemek szerinti összetételét tekintve nagy különbség nem észlelhető.

Forrás: Saját feldolgozás - az AJOFM Hargita megyei munkaerő elhelyező hivatal adatai alapján

Csíkszentkirály legfontosabb természeti erőforrása az ásványvíz; ez a vidék, különösen a Csíki-medence ásványvizekben nagyon gazdag. Csíkszentkirályon, a Borsáros láp területén több mint száz természetes ásványvízforrást találunk. Csíkszentkirályon az ásványvíz palackozása már 1952-ben elkezdődött és 1974-ben folytatódott, amikor az első nagy kapacitású ásványvízgyár épült, amely ma is a Hargita Gyöngye Rt. alapját képezi. A Hargita Gyöngye Rt. 1990-ben jött létre, mint állami cég, és 1995-ben privatizálták. Az ásványvízpalackó üzem elindításától napjainkig nagyon fontos szerepet tölt be a település életeben, munkahelyet, megélhetést bíztosít a helyi és a környék lakósainak.

Jelenleg Csíkszentkiralyon 2 részvénytársaság és 53 korlátolt felelőségű társaság működik. (3)

Ezen vállalkozások, cégek elsősorban kis cégek, mikrovállalkozás, melyek alkalmazottai gyakran családtagok, vagy falubeliek. Ezek főleg a helyi piacnak termelnek, a legfontosabb értékesítési piacuk Csíkszereda. Kivételt képez a Perla Harghitei SA (Hargita Gyöngye Rt) ásványvízpalackozó 308 alkalmazottal. A Hargita Gyöngye Rt. nagyon fontos szerepet tölt be a település és a térség életében termékeivel képviseli a falut és úgyszintén munkahelyeket teremt az itt élők és a térségben lakók számára. Alkalmazottainak 1/3-a csíkszentkirályi lakós, akik a termelésben és az adminisztációban egyaránt fontos pozíciókat töltenek be. Jelenléte a településünkön nagy előnyt jelent a lakosság számára. Azon túlmenően, hogy munkahelylehetőség, másik nagy előnye, hogy nem kell ingázni más településekre a megélhetésük biztosítására, ez többletjövedelmet jelent.

Csíkszentkirály a legtöbb alcsíki településhez képest jobb anyagi helyzetben van, mivel a nagy üzleti forgalmat lebonyolító ásványvízpalackozó cégnek a községünkben van a székhelye és ez jelentős többletbevételt biztosít településünknek, az adókat – területekre, épületekre, autókra, reklámra - a településen fizeti, ami a számottevő és az önkormányzat éves saját jövedelmének a negyedét adja. Ennek is tulajdonítható, hogy több beruházást, tevékenységet tudnak finanszírozni. Jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy településünk fejlett infrastruktúrával rendelkezik, az utóbbi években teljesen felujították csatorna és ivóvíz hálózatát, felújították középületeit, úthálózatát.

Annak ellenére, hogy a környezeti tényezők nem kedvezőek a megtermeszthető növények számára (alacsony termékenységű talaj, alacsony hőmérséklet és sok esőzés nyáron), a település mezőgazdasági területei meg vannak művelve és ki vannak használva. Azokat a növényeket termesztik itt, melyek nem igényelnek gazdag talajt és napi többórás napsütést: krumplit, takarmánynövényeket, rozsot, búzát. A legtöbb mezőgazdasági területet kaszálóként és legelőként használják.

“Híd a vállalkozáshoz a hagyományőrzés fenntartásával” gyerek és felnőttképző központ tervezése Csíkszentkirályon

A lakossági igényeket, lakossági megfogalmazásokat elemezve arra a következtetésre jutottunk, hogy községünkben a helyi kis és középvállalkozások létrehozásának ösztönzése érdekében nagyon fontos lenne a munkanélküli lakosság, főleg a fiatalok és a további érdekelt lakosok vállakozási ismeretekkel való ellátása, hogy az érdekeltek megismerkedjenek egy vállalkozás indításához szükséges alapvető jogi, gazdasági, adózási, munkaügyi kérdésekkel, feladatokkal.

Mindez egy felnőttképző központ létrehozásával lenne megvalósítható. A képzések meghatározásánál cél egy modern, jól hasznosítható ismeretanyag elsajátítása. Ennek érdekében a következő képzéseket tartanánk hasznosnak a lakosság számára:

- vállalkozói ismeretek
- informatikai ismeretek
- román és angol nyelvi ismeretek
- biogazdálkodási ismeretek
- helyi mesterségek bemutatása, tanítása gyerekeknek és felnőtteknek – szövés, varrás, fafaragás, természetes anyagokból ajándék- és használati tárgyak készítése

Ez a központ ugyanakkor kihasználható lenne a gyerekek, fiatalok szabadidejének hasznos eltöltésére, ismereteik bővítésére, helyi szokások, mesterségek megismerésére, amelyek pályaválasztásuk során hasznukra lehetnek, felnőttként hasznosítani tudnák az itt szerzett ismereteket.

"Híd a vállalkozáshoz a hagyományőrzés fenntartásával" gyerek és felnőttképző központ céljai

A képzések elsődleges céljai, hogy a képzésekben résztvevők munkaerő-piaci esélyei növekedjenek a vállalkozói ismereteket adó képzéssel és be tudjanak kapcsolódni a gazdasági élet vérkeringésébe.

A vállalkozói ismeretek képzés célja, hogy hozzájáruljon a képzésben résztvevők önállóságra, tudatosságra, felelősségvállalásra neveléséhez. A szemléletformáló képzéssel a vállalkozói, munkavállalói létbe való átlépést, belépést lehet segíteni. A szemléletformálás változatos tartalommal és sokféle módszerrel valósítható meg, fontos a helyi adottságokhoz, elvárásokhoz, a személyi és tárgyi feltételekhez való illesztés. A képzés egyszerű, az adott célcsoport számára közérthető formában vezetne végig egy vállalkozás alapításának és működtetésének minden fontos aspektusán. A résztvevők elméleti és gyakorlati példákon keresztül megismerhetik, hogy a vállalkozás az a folyamat, amelyet a felismert üzleti lehetőség kihasználására hoznak létre, működtet egy gazdasági szervezetet, értéket teremt a vevő, az alkalmazott, a tulajdonos és a társadalom számára.

A számítástechnikai ismeretek képzés célja az informatikai írástudás elterjesztése, és annak elősegítése, hogy minél több lakós az információs társadalom teljesértékű tagjává válhasson. A programban résztvevők felhasználói szinten tudják kezelni a számítógépeket és a mindennapi munkájukhoz szükséges

szoftvereket hatékonyan tudják használni. A program célja továbbá, hogy a résztvevők el tudjanak igazodni az internet világában, tudjanak adott információt keresni, és képesek legyenek többféle levelező program használatára, e-mailek írására és fogadására.

A román és angol nyelvi ismeretek képzésével az lenne a cél, hogy a résztvevő a mindennapi kommunikatív nyelvtudást elsajátítása, mellyel képes egy általános témában román és angol nyelven társalgás lefolytatására, olvasott és hallott szövegek megértésére, valamint írásos kommunikáció folytatására.

Sajnos vidékünkön nagyon hiányosak a felnőttek és a gyerekek román és idegennyelv ismeretei, ez nagy hátrányt jelent ügyintézésben, formanyomtatványok kitöltésében, kommunikációban, gazdasági tevékenységek lebonyolításában és az élet sok más területén.

A biogazdálkodási ismeretek képzéének résztvevői megismerhetik a biogazdálkodás követelményeit, a biotermék-előállítás főbb előírásait és hazai gyakorlatát. A képzés célja a biogazdálkodás alapjainak elsajátítása, a mennyiségi gazdálkodás helyett a minőségi gazdálkodás elősegítése, a bionövény termesztés alapvető módszereinek a bemutatása, a vegyszermentes termesztés, a bio növényvédelem megismerése, az alapvető bionövény-termesztői ismeretek és ökológiai gazdálkodás feltételeinek elsajátítása.

Helyi mesterségek bemutatása, tanítása felnőtteknek képzés célja a régi helyi mesterségek – szövés, varrás, faragás, szappankészítés – átadása az utókornak, utánpótlás biztosítása, helyi minőségi tájspecifikus termékek helyi vállalkozásokban történő előállítása, feldolgozása, a helyi gazdaság diverzifikációja, alternatív jövedelemszerzés, kézműves tevékenységek, kisvállalkozói tevékenységek megvalósítása.

Gyerekek román nyelvi kommunikációs készségeinek fejlesztése – a képzés célja, hogy a résztvevők felnőttkorban, pályakezdéskor megfelelő szinten tudják használni a román nyelvet, képesek legyenek a különböző nyomtatványok kitöltésére, kérések, hivatalos levelek megfogalmazására, önéletrajzok elkészítésére. Végső soron ne származzon hátrányuk a pályakezdés, munkábaállás, ügyintézések során abból, hogy ők magyar nemzetiségüek.

Helyi mesterségek bemutatása, tanítása gyerekeknek – a képzés célja, hogy a gyerekek megismerjék saját hagyományaikat, elfogadják, elsajátítsák, megszeressék és szeretettel adják majd tovább ismereteiket. Felnőttként büszkén készítsék és használják a helyi hagyományos eszközöket, késztetést érezzenek ismereteik gyakorlatba ültetésére és ezáltal megélhetést bíztosítsanak maguk és

családjuk számára. Kooperációs munkára való felkészítés, csoportmunka segítségével a különböző szerepkörök betöltése a munka során.

Célcsoport:

– Helyi munkanélküli aktív korosztály 50 személy / év
– 10-16 éves korosztály 50 személy/ év

Belső erőforrások:

- **4 tanterem –** az iskola területén – egy számítógépekkel és internet kapcsolattal - heti 2 alkalommal délután
- **helyi képzett önkéntesek** – közgazdász, tanár, könyvelő, munkaügyi szakértő, agrárszakember - az elméleti képzések megtartására
- **helyi mesterek** a hagyományos mesterségek gyakorlati átadására
- **a helyi "Ezüshajúak" nyugdíjasklub** bevonása a mesterségek megismertetésére, betanítására
- **helyi vállalkozók** önkéntes előadása tapasztalataikról, jó példák ismertetése
- **anyagi erőforrások**: támogatások a helyi vállalkozók részéről (20 %)

Külső erőforrások:

Szakértői közreműködés: munkaerő elhelyező ügynökség, Cégbíróság, Kereskedelmi Kamara

Anyagi támogatás: pályázás FSE POSDRU forrásokra (80%)

Társadalmi részvételi formák

Helyi tapasztalatokkal rendelkező vállalkozók bevonása a vállalkozói ismeretek gyakorlati képzese során – tapasztalataik megosztása, céglátogatások.

Helyi képzett szakemberek – közgazdász, könyvelő, munkaügyi szakértő – bevonása az elméleti oktatásba melynek során a képzésben résztvevők választ kaptak mindazokra az alapvető kérdésekre, melyek egy vállalkozás indításakor felmerülő legalapvetőbb információk, így segítve a résztvevőt abban, hogy el tudjon igazodni a legszükségesebb gazdasági, jogi, pénzügyi, adózási, pályázati kihívások között. A résztvevőket aktívan bevonva, mintapéldákon bemutatva, gyakorlatiasan, olyan kérdésekre keresvén a választ, mint:

- Mi szükséges egy vállalkozás beindításához?
- Hogyan kezdjünk hozzá, melyik vállalkozási forma a legalkalmasabb
- Milyen szervezeti felépítés a legcélszerűbb, hogyan válhatok egyéni vállalkozóvá?
- Milyen feltételeknek kell megfelelni?
- Hogyan lehet szövetkezetet alapítani és működtetni?
- Mekkora alaptőke szükséges és honnan?

Helyi tanárok bevonása a számítástechnikai ismeretek, a román és angol-nyelv ismeretek átadására.

Helyi mesterek bevonása a hagyományos mesterségek – szövés, varrás, természetes anyagokból ajándéktárgyak készítése, faragás – gyakorlati oktatására, muhelylátogatások.

A helyi "Ezüshajúak" nyugdíjasklub bevonása a mesterségek megismertetésére, betanítására a gyakorlati képzések keretein belül.

Korlátok, várható akadályok

- önkéntesek visszalépése
- sikertelen pályázás
- internet kapcsolat meghibásodása
- támogatások hiánya, szűkös kerete
- célcsoport érdektelensége
- adminisztrációs akadályok

Társadalmi betagolódás, elfogadottság

A program megvalósítása, a képzések kivitelezésével, a képzésekhez kapcsolódó munkaerőpiaci tanácsadásokkal, önismereti tréningekkel, a község lakosságának, különös tekintettel a hátrányos helyzetű munkanélkülieknek, kiugrási lehetőséget jelent a mindennapi monotonitásból. A képzések, tanácsadások révén a résztvevők látóköre szélesedik, személyiségük fejlődik, tudásuk és ismeretanyaguk bővül, ezáltal lehetőségeik is bővülnek a munkaerőpiacon.

A képzések elvégzését követően a résztvevők megfelelő ismeretekkel fognak rendelkezni ahhoz, hogy zökkenőmentesen el tudjanak indítani egy családi

vállalkozást, ismeretekkel fognak rendelkezni az elinduláshoz szükséges jogi procedúrákról, a finanszírozási lehetőségekről és a működésükkel kapcsolatos könyvviteli és adózási kötelezettségeikről. Ennek következtében a részvevők kis és középvállalkozásokat hozhatnak létre, bekapcsolódhatnak a gazdaság vérkeringésébe, helyi hagyományos, minőségi termékeket állíthatnak elő és ezzel bővűlhet, diverzifikálódhat a helyi gazdaság, munkahelyek jönnének létre és mindezek együttesen emelhetik az itt élők életszínvonalát.

A gyerekek bevonásával a képzésbe elérhető, hogy a résztvevők megismerjék a helyi mesterségeket, gyakorolják és megszeressék és pár év elteltével ezeken a területeken helyezkedjenek el vagy hozzanak létre vállalkozásokat. Ezáltal biztosítva lenne a munkahelyük, a megélhetésük, megállják a helyüket az "életben" és nem vándorolnak el külföldre megélhetésük biztosítása céljából. Tevékenységeik révén diverzifikálódik a helyi gazdaság, emelkedik az életszínvonal.

Kommunikáció

A program indulásának jelzése, cépcsoportok toborzása: helyi lapban, weboldalon, közösségi oldalakon. A program megvalosításának ideje alatt lehetőség adódik a folyamatos informálásra a projekt tevékenységeiről és az esetleges eredményekről, melyeket helyi lapban, weboldalon, közösségi oldalakon közzé is lehetne tenni. A program záró szakaszában a program eredményeiről helyi lapban, weboldalon, közösségi oldalakon lehetne informálni. A programok befejezése után nyomon lehet követni a résztvevők tevékenységeinek alakulását és a jó példák publikálásra kerülnek.

Az innovációs szerep tartalma

Az innovációnak két jelentős ismérve van: újdonságnak kell lennie, és gazdasági eredményben kell realizálódnia. A **"Híd a vállalkozáshoz a hagyományőrzés fenntartásával" gyerek és felnőttképző központ** településünkön újdonságnak számít, mivel hasonló kezdeményezés nem volt a helységben megszervezve, újdonságnak számít abból a szempontból is, hogy a helyi képzett szakemberek tudásának, ismereteinek önkéntes átadásával valósulnak meg a képzések, amelyek résztvevői a megszerzett ismereteiket, tudásukat jövőbeni vállalkozásaikban kamatoztathatják, bekapcsolódnak a gazdasági körforgásba, értéket teremtenek és ezáltal hozzájárulnak saját életszínvonaluk emeléséhez és ugyanakkor a helyi gazdaság növekedéséhez.

Irodalomjegyzék

http://www.csikszentkiraly.ro/tortenelem.php?id=1 [Letöltve: 2016.02.26]

https://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%ADkszentkir%C3%A1ly [Letöltve: 2016. 02. 20]

Firme Harghita: http://www.firme.info/harghita/sancraieni.html) [Letöltve: 2016. 02.22]

Csíkszentkirályi Hírmondó - III. évfolyam - 7.-8. összevont szám [Feltöltve:2008-09-04 10:40:53] [Letöltve: 2016.02.222]

Csíkszentkirályi Hírmondó - IV. Évfolyam - 10. Szám [Letöltve:2009-11-01 19:53:15] [Letöltve: 2016.02.21]

Székelyhon: http://szekelyhon.ro/aktualis/csikszek/vendegeit-varja-a-csikszentkiralyi-borsaros-furdo [Letöltve: 2016.02.21]

Kratochwil Áron

A Holdfény panzió létrehozása és működtetése a Kovászna megyei Nyújtód nagyközségben

Tanulmányomban röviden bemutatom egy panzió vezetését, ami egy már meglévő ingatlan, pontosabban földterület (beltelek) zöldmezős beruházásának útján jön létre, épül fel. Programjavaslatomban csak a legelterjedtebb lehetőségekre próbálok rávilágítani. Mindezek segítségével és a szakirodalom áttekintésével próbálom elképzeléseimet, tapasztalataimat felvázolni. A panzió a Kovászna megyei Nyújtód nagyközségben létesül, ezért jöjjön itt egy rövid történelmi áttekintés:

1332-ben *Nachtond* néven említik először. A reformáció előtt szerzetesek is voltak a faluban, akiket az unitáriusok elüldöztek, 1632-ben azonban újra kolostort alapítottak. 1643-ban elköltöztették őket, a kolostornak nyoma nem maradt. 1910-ben 1095 lakosából 1084 magyar és 10 román volt. A trianoni „békeszerződésig" Háromszék vármegye Kézdi járásához tartozott. Közigazgatásilag ma is Kézdivásárhelyhez tartozik. 1992-ben 1608 lakosából 1600 magyar és 8 román volt. A 2011. október 31.-ei népszámláláskor Nyújtód lakosságának száma 1551 főt tesz ki, amelyből a magyar lakosság száma 1512 fő.

Szolgáltatások terén nem áll jól a falu. Van egy korcsma, ami egyben „kultúrház" is, mivel a falu fontosabb hírei ott cserélnek gazdát. Évekkel ezelőtt volt a faluban két ún. Falusi Bolt, amit a Kézdivásárhelyi Állami Kereskedelmi Vállalat, valamint a Fogyasztási Szövetkezet működtetett. A rendszerváltást követően e két boltot egy-egy falubeli kisvállalkozó kibérelte, az egyik a mai napig működik, míg a másik bezárt. Azóta a négy most is működő kisbolt látja el a falu lakosságát a mindennapi javakkal. A 80-as években működött egy cukrászda, ami a rendszerváltozást követően bezárt, azóta sincs a faluban cukrászda. Más szolgáltatás a kiskereskedelmi szolgáltatásokon kívül nincs a faluban.

Látnivalók, épített környezet

A faluban létezett a Bedő-kúria, amit az 1600-as években építettek, amit Orbán Balázs is említ a Székelyföld leírásában. Nem a Bedők építették, ők csak megvásárolták az 1800-as években, a kúria a Pál Péteréké volt. Ma csak alapkövei vannak meg a falu Lemhény felőli határában. A településnek XV. századi gótikus

eredetű barokk erődtemploma van, tornya 1863 és 1872 között épült. 1802-ben a földrengés megrongálta, 1821-re javították ki.

A României Magyar Közoktatási Kataszter szerint a Nyújtódi Jakabos Ödön Általános Iskola I.-VIII. osztályos, önálló magyar tannyelvű (alap)iskola. Az épület a Szacsvai család kúriája volt, Szacsvai Sándor törvénybíró–nagybirtokos 50 holdas területén. Később a kúriát a helybéli, ugyancsak nagybirtokos Csüdör család örökölte meg. Végül az örökösök nem tudtak megegyezni a vagyon felett, így az ingatlan nem került vissza a tulajdonosokhoz, és a harmincas években a román állam iskolát létesített a kúriában, miután Csüdör Zoltán és Mária-Margit eladta az államnak, amely nagy pénzt fizetett nekik érte akkor.[1]

A falu jelenlegi községháza ma felújított épület, a téesz idején postahivatal működött benne. Ma kulturális rendezvényeknek ad helyet, ugyanakkor választások idején ide rendezik be a községi választókerületet.

A településen született 1925-ben Antal Árpád irodalomtörténész, egyetemi tanár, valamint 1940-ben Jakabos Ödön világjáró.

Gazdasági és szervezési problémák

Vidékünkön a `70-es évek elején véghezvitt erőszakos iparosítás csak néhány évig tudta kisebb – nagyobb mértékben fenntartani létjogosultságát. A `90-es évek elején – közepén végbement tulajdonváltások során egy sor előre nem látott probléma lépett fel, –piacgazdaságra való áttérés és a profitorientált termelés – ami hátrányos helyzetbe hozta az erre fel nem készült ipart. Ezek a problémák elsősorban a tőkehiány, a hitelek folyósításának körülményessége, a magas kamatok, az infláció nagymértékű növekedése, a meglévő gépek és géprendszerek korszerűtlen volta miatt lépett fel. Mindezt nem lehet egyik napról a másikra megváltoztatni, a változtatás hosszú időt vesz igénybe, és az eredmény csak tudatos munkával érhető el.

Itt kaphat nagy hangsúlyt a turizmus-, a turisztikai szolgáltatásokba, az utaztatás-, elszállásolás-, étkeztetésbe való beruházás. Mindez itt Székelyföldön, aminek nem kisebb a gazdasági- és főleg a turisztikai potenciálja, mint például Svájcé, vagy bármely más európai ország hasonló jellegű potenciálja, hiszen e gazdasági és turisztikai potenciál gyakorlatilag még mindig kihasználatlan. Ilyenek a hegyeink, ahol télen sízni lehet, erdőink, ahol kirándulni lehet, iható- és gyógyító borvizeink, stb. Erre ad lehetőséget a `89 utáni gazdasági-politikai változás, ami

[1] http://kataszter.adatbank.transindex.ro/index.php?a=r&id=745

tulajdonképpen 1999-re érett be igazán, amikor elkezdődött egy, a gazdasági élet élénkebb fellendülése úgy Székelyföldön, mint egész Romániában.

Anyag és módszer

Témául azért választottam egy zöldmezős beruházásból felépülendő panzió működését és vezetését, mert eddig nem találkoztam egy olyan konkrét szolgáltatással, amely az eddigi hazai (akár székelyföldi) szintű szolgáltatásokat igazán a Nyugat-Európai szolgáltatások szintjére tudná emelni, habár most már erre az itthoni gazdasági adottságok rendelkezésre állnak, és a jelenlegi és az utóbbi tízévi gazdasági fejlődés ezt lehetővé teszi. A panzió felépítéséhez, a működtetéséhez egy kisvállalkozás adhatja a jogi hátteret.

A panzió

A panzió neve: Holdfény panzió, 3*-os besorolással. Elhelyezkedése: Nyújtód nagyközség belterületén lesz az Ojtoz felé vezető főút mentén vásárolt belterületen. E terület a közeli város központjától 8 km-re eső terület, így (aránylag) könnyen elérhető kiskocsival (biciklizni szerető turistáknak biciklivel) (régen autóbuszjárat közlekedett a város és Nyújtód között).

A panzió épülete egy négyszintes épület: egy alagsor vagy pince, földszint és két emelet. Az alagsor kőből épül, a többi szint teljes mértékben fából épül, a tető pedig könnyűszerkezetű elemekből készül.

A földszint kapja az egyik legfontosabb funkciót. Itt helyezkedik el a bejárat, az előcsarnok és a hall, a recepció, a konyha, az étterem- és rendezvényterem, a bár, az irodák, a szobaszerviz helyiségei, a takarítónői szoba és a raktárak egy másik része; és a személyzet szociális helyiségei: tusolók, vécé, öltözők.

Az épületbe belépve, az előcsarnokon keresztülhaladva (a vendégek itt tehetik le csomagjaikat) elsőre közvetlenül a recepcióhoz vezet az útjuk, ahol intézhetik az elszállásolással kapcsolatos formaságokat, igényelhetik a szolgáltatásokat. Innen lehet közvetlenül továbbjutni az emeleti szálláshelyekre, az irodákba, az étterembe és konyhába.

Az irodákból lehet eljutni a szobaszerviz helyiségeibe, a takarítónői szobába, a személyzet szociális helyiségeibe, így nem kell zavarjuk az érkező- és távozó vendégeket.

A rendezvények közül kiemeljük a legfontosabbat, egyébként a panzió nevéből is adódó Újhold és Telihold „ünnepét”, amelyeket minden 28. napon (Hold-ciklus) hajnalig tartó bulival, eszem-iszommal ünnepelhetnek meg a vendégek.

A konyha és az azt kiszolgáló járulékos helyiségek: mivel a panzióban nemcsak az elszállásolt vendégeknek készül itt étel-, illetve nemcsak az elszállásolt vendégeknek szolgálunk fel ételt, hanem e két helyiség segítségével az elszállásolt vendégeken kívül érkező vendégeket is fogadunk, és közétkeztetési funkciót is ellátunk. A konyhában termelőtevékenységet folytatunk, ahol az ételek készítését végezzük. Ennek megfelelően alakítjuk ki a kapcsolódó helyiségek rendszerét is, ami egyben megfelel az áru útjának is: alapanyagok, élelmiszerek átvétele, raktározása, előkészítése. A gazdasági bejárót úgy alakítjuk ki, hogy nem érintkezik az étteremmel és a konyhával, ugyanakkor gépkocsival megközelíthető legyen. Itt érkeznek az élelmiszer-alapanyagok a vendéglátó üzembe.

A melegkonyha központi helyet foglal el a vendéglátó-ipari üzemben. Itt készítik a leveseket, főzelékeket, köreteket, salátákat, mártásokat, éttermi melegtésztákat, meleg előételeket, húsételeket. A tűzhelyek minden oldalról jól megközelíthetőek kell legyenek. A hidegkonyha hideg ételek, előételek, szendvicsek, saláták készítésének helye.

A konyha HCCP rendszerben működik.

Az üzem dolgozói részére személyzeti étkezőt, öltözőt, WC-t, hideg- és melegvízzel ellátott zuhanyzót alakítunk ki. A szociális helyiségek állapota, színvonala meghatározza a dolgozók munkahelyi közérzetét!

Az étterem

50 férőhelyes, és úgy van kialakítva, hogy 12 órán belül átalakítható legyen egy 100 férőhelyes konferencia-, illetve rendezvényteremmé, a szükséges kommunikációs infrastruktúrával felszerelve. Az étterem a hallból nyílik, és közvetlen összeköttetése van a konyhával. Jó minőségű mokettával fedett a padlója, ami egyébként csúszásmentes burkolólappal fedett. Egységes stílusú, fenyőfából készült asztalokkal és székekkel berendezett. Az asztalok egyenként négy- illetve hatszemélyesek, ezek stílusosan damaszt asztalterítővel vannak letakarva és a vendégek porcelán–étkészletből fogyaszthatják el megrendelt ételeiket. Az asztalok közepén vázában friss virág van. Mindegyik asztal külön-külön felülről megvilágított, és minden személy (vendég) számára biztosított az asztal melletti minimálisan előírt 60 cm széles hely. Az étterem fala padlótól a plafonig természetes kővel kirakott, így még kellemesebb környezet áll a vendégek rendelkezésére.

Mivel az étteremben folyamatos idejű közétkeztetés is folyik napközben, a panzióban elszállásolt vendégek számára reggeliként kontinentális reggelit szol-

gálunk fel reggel 7- és 10 óra között, ami tejes kávéból, teából vagy kakaóból, péksüteményekből- vagy pirítósból, vajból, illetve lekvárból áll.

Külön kérésre angol reggelit szolgálunk fel: tükörtojás, sonka, kolbász, sült burgonya, zöldborsóval. Ebédet 12- és 15 óra között szolgálunk fel, ilyenkor van a háromfogásos főétkezés ideje is. Késő délután uzsonna. Vacsorát este 18- és 22 óra között szolgálunk fel.

Késői vacsora ideje 23 óra, ilyenkor könnyű ételeket – sajt zöldségek stb. szolgálunk fel.

Habár a szolgálati idő reggel 9 órától este 21 óráig tart, a korai reggelit és a késői vacsorát a hosszabbított szolgálatot teljesítő konyhai személyzet- és pincérek látják el.

Az étteremben á la carte étkeztetés-, vagyis menülap szerinti étkeztetéssel állunk a vendégek rendelkezésére, napközben csendes szimfonikus zenével a háttérben, esténként muzsikusok szolgáltatják a kellemes élő zenét.

Személyzet- és munkarend

28 munkakönyves alkalmazott személlyel működik a panzió, igen ösztönző bérezéssel, ami után az alkalmazottak adót fizetnek. Minden alkalmazottnak megvan a saját leírt munkarendje-munkaköre (atribuţiuni de serviciu, vagy újabban fişa postului).

- 1 db. panzióvezető- vagy adminisztrátor (administrator pensiune)
- 4 db. recepciós (váltásonként 2 – 2 személy)
- 4 db. pincér (váltásonként 2 – 2 személy)
- 2 db. szakács (amelyből váltásonként 1 – 1 konyhafőnök)
- 4 db. segédszakács (váltásonként 2 – 2 személy)
- 2 db. kazánfűtő- és karbantartó (váltásonként 1- 1 személy)
- 4 db. takarítónő (váltásonként 2 – 2 személy)
- 2 db. szobalány (váltásonként 1 – 1 személy)
- 1 db. Gépkocsivezető
- 4 db. mellékgazdaságban dolgozó (váltásonként 2 – 2 személy)

mindösszesen 28 munkavállaló személy.

A recepciós személyzet és a szobalány szoros, egymást informáló munkakapcsolatban vannak egymással, ugyanúgy a szakácsok-, segédszakácsok illetve a

pincérek. A szobalány és a takarítónők ugyancsak informális munkakapcsolatban vannak egymással.

A munkarend reggel 9 órától este 21 óráig tart minden nap (hétvégét is beleértve), és a következő hét váltásonként teljesen szabad. Így próbáljuk igazán ösztönzővé tenni az elvégzendő munkát az ugyancsak ösztönző bérezés mellett.

A munkarend a vendégek fluktuációs számától függően változik, ilyenkor az esti órákban a vendégeket 21 órát meghaladóan túl is fogadjuk, kiszolgáljuk.

Mellékgazdaság

A mellékgazdaság a panziótól távolabb (minimum 50 méterre) helyezkedik el külön egységként, de szoros kapcsolatban a vendéglátó vállalattal.

Itt termeljük meg a konyha és étterem-, a vendégek ellátásához szükséges alapanyagokat: saját földterületen termesztjük a szükségletnek megfelelő zöldség- és gyümölcs-alapanyagokat, az istállóban nevelt állati eredetű hús-alapanyagokat (sertés-, baromfi-, ürü- és bárány, valamint a nyúlhús-alapanyagokat).

Kivételt képeznek a borjú- és marhahús-, a liszt-, a cukor-, a tej- és tejtermékek-, a déligyümölcsök-, a hal- és a vadhús- alapanyagok. Ezeket kinti termelőktől, illetve viszonteladóktól szerezzük be.

Az állati eredetű hús-alapanyagok létrehozását külső termelőktől vásárolt takarmány- és gabona-alapanyagok vásárlásával oldjuk meg. Így alkot az egész vendéglátó-üzem egy organikus egységet, ami szinte teljes mértékben önfenntartó egységet alkot. **Ez az organikus egység az, ami innovatív kezdeményezés ebben a vállalkozásban.**

Külső energiaként egyedül a villamos energiát igényli az üzem, amit nem tud saját erőből előállítani a vállalkozás, illetve ennek előállítása igen költséges.

Az elszállásolás helyiségei

A panzióban 20 szoba áll a vendégek rendelkezésére. Mindegyik szoba 12 m2-es az előszoba és a fürdőszoba területén kívül. A szobának saját fürdőszobája van, amelyek falai plafonig csempézettek, padlója járólappal fedett. Mindegyik fürdőszobában vécé, mosdólavor és tusolókáddal felszerelt tusoló van. Ezenkívül fedeles szemétkosár, fürdőszobai fogas, csúszásmentes szőnyeg, vécékefe és illatosító, valamint törülközőtartó és törülközőszárító, tükör, turistaszappan, folyékony szappan, valamint 2 db. törülköző van.

Az ágy felett beépített éjjeli lámpa van, amit helyben lehet kezelni. Az ágyon kis- és nagypárna, valamint egységes stílusú illetve mintázatú ágyterítő. Ugyan-

akkor a szobák ellátásához hozzátartozó ruhásszekrény vállfákkal; asztal, fogas, tükör, csomagtároló, virágváza, televízió áll a vendégek rendelkezésére. A szobák ablaka előtt áttetsző függöny és sötétítő szolgálja a kényelmet.

A szobákba a földszinten lévő hallból korláttal ellátott, mokettával letakart lépcső vezet fel az emeleten berendezett, hangszigetelt szobákhoz azokon a széles közlekedőfolyosókon, amelyeken két ember egymás mellett csomaggal együtt kényelmesen elfér. A közlekedőfolyosóról a szobák külön-külön direkt bejárattal rendelkeznek, így az egyes, számozással ellátott szobák vendégei nem zavarják egymást. A folyosó mindkét oldaláról nyílnak a szobák, ezek ajtaja egymással szemben helyezkednek el.

A hall és recepció, szolgáltatások

A hall minimum 12 m^2 alapterületű, padlója mokettával letakart, asztallal, fotellel bebútorozott, itt lehet elolvasni a friss napi-, illetve heti sajtót, folyóiratokat, lehet nézni a televíziót; az asztalon virággal tele virágváza.

A recepciónál jól látható helyen (és ízlésesen) fel van tüntetve a panzió- és a panziót működtető vállalkozó telefonszáma, a Fogyasztóvédelmi Hatóság telefonszáma, a Turisztikai Minisztérium telefonszáma, a működési engedély másolata.

Szolgáltatások

A Holdfény panzióban nyújtott szolgáltatások:

- laptop-kölcsönzés,
- pótágyak kölcsönzése,
- rendezvényterem-kölcsönzés,
- fordító-berendezés kölcsönzése,

További szolgáltatások:

- internet hozzáférés minden szobában,
- levelező- és képeslap, illetve bélyegárusítás,
- turisztikai reklámkiadványok, térképek,
- ruhatisztítás-, mosás, vasalás,
- room–service,
- iratmásolás-, sokszorosítás,

Ingyenes szolgáltatások:

- laptop-kölcsönzés,
- csomagszállítás (a panzió területén belül),
- ébresztés,
- újságok és folyóiratok,
- elsősegélynyújtás,
- elfelejtett tárgyak megőrzése,
- csomagmegőrzés,
- taxi-rendelés.

Minőségi fokozat szerinti szolgáltatások minimális (törvényben előírt) száma: 80.

Szőcs Erika

Közösségi ház Csíkbánkfalván

Helyi adottságok

Innovatív helyi fejlesztési tervemben egy közösségi ház kialakításának ötletét fogalmaztam meg, melynek helyszínéül Csíkbánkfalvát, szülőfalumat választottam, mert ott nincs olyan jellegű tér kialakítva, ahol a falubeliek összegyűlhetnének, holott helyi igény lenne rá. Ilyen közösségi házra példát a környező falvakban is találunk, mint például Kozmáson, ahol érezhető is pozitív a kezdeményezés hatása.

Csíkbánkfalva Hargita megyében, Csíkszeredától 17 km-re található délkelet irányban a Fiság patak völgyében, a Majd-hegy (975 m) és az Aranyos dombja (808 m) között. Közigazgatásilag Csíkszentgyörgyhöz tartozik, amellyel egybe is van épülve. Csíkszentgyörgy már a XIV. század első felében önálló egyházközségként szerepel. A falut több tízes alkotja, melyek régebb különálló kis faluk voltak, de később összeépültek: Martonos, Ittkétfalva, Simószeg és Altízes. Népessége a 2011-es népszámláláskor 1331 fő volt, többségében római katolikus vallásúak. Nevét Benkő József Benedektől származtatja, mely név az ősmagyaroknál a Bánkkal megegyező név volt. Régebb a Bánk név nagyon népszerű volt, régi okmányokból is ismerhették, hiszen ott is gyakran van említve ez a név. Mai jelzős nevét 1911-ben kapta.

A település jelentősebb épületei közé sorolható a templom, amely közös Csíkszentgyörggyel, a két kápolnája, az egyik a Szent-Anna kápolna a kálvária tetején, a másik a falu déli bejáratánál lévő Szent-János kápolna, valamint a közbirtokossági épület, az iskolák és az óvoda. Régebb volt itt egy állatkert, mely számos turistát vonzott a faluba, de tulajdonosa halála után felszámolták, mára csak az addig is ott lévő vendéglő maradt meg. Turista látványosságként mára csak az Adorján-fürdő maradt, melyet nemrégiben fel is újítottak, hiszen az ott található borvizeknek gyógyhatásuk van. A környéken sok borvízforrás van még ezen kívül, de azok nincsennek kiépítve és megfelelő út is csak ehhez vezet.

1300 körül 10-20 család telepedett itt le és hamarosan templomot is építettek, amely a két falu határán fekszik. Gótikus stílusú templomának szentélyéről már 1336-ból van írásos feljegyzés. A templomhajó és a torony az 1700-as években épült. Erődített kőkerítése 1673-ban épült. E kerítésben két nevezetes síremlék volt, amelyek ma már nem láthatóak, de az 1648. évi egyházközségi jegyző-

könyvben fennmaradt emlékük. Mindkét sír alatt olyan hősök nyugodtak, akik a hazáért haltak meg, ezért sírhelyük több kegyelmet érdemelt volna. Az egyik sír alatt Tompos István volt eltemetve, aki tekintélyes ember volt. Az 1694-ben betörő tatárok ellen küzdött, egészen a győzelemig, de csata közben ő is végzetes sebesülést szerzett. A másik sír, a bánkfalvi Szebeny Istváné volt, ki Kálnoki Ádámnak volt a tanítója. A fent említett tatár elleni csatában tanítványával együtt ő is harcolt, de halálos sebesülést szerzett. Sebeivel Brassóba szállították, de meghalt és testét hazahozták. A templommal szemben található a falu parkja, amelyen keresztülfolyik a Szentegyház-pataka. A nemrégiben felújított parkban két emlékmű is található. A park szomszédságában található a falu iskolája, a Márton Ferenc Általános Iskola, amelynek alapítása Nagy Lajosalcsíki lelkész nevéhez fűződik. A 2000-es évek elején újabb épülettel is bővült az iskola, de felújításra került a helyi óvoda és kultúrotthon is.

Az iskolával szemben található a Kálvária nevű domb, amelyen Jézus szenvedésének szentelt kápolna található. A kápolna mellet egy 1836-ban épült remetelak is található, ahová keresztekkel jelölt út vezet fel. Innen nem messze található egy másik kápolna is, Boldogasszony Kápolnája, melyet egy helybéli származású püspök, Ilyés András építtetett 1713-ban. Ez a kápolna egy már a havasokig felemelkedő hegyen van, az Óriáson vagy másképp Nyírtetőn. E hegyről szól egy rege, mely szerint hajdan egy óriás lakott ott, aki olyan nagy volt, hogy egyik lábával a falun alul lévő Aranyos dombra, másikkal pedig az Oltba lépett.

Nem messze innen egy Kincses nevű hely van, ahol a legenda szerint egy gazdag török pasa lakott, de a székelyek legyőzték, így menekülnie kellett, kincseit nem tudta magával vinni, hanem egy pincébe elrejtette azokat, és a pince fölé vezettea patakot, hogy senki ne találja meg. E regék mindenesetre arra utalnak, hogy Bánkfalva és Szentgyörgy helyén már ősidők óta volt település. Ennek bizonyítására a templom körül talált nagy mennyiségű hamvvedrek és bronzvésők, úgynevezett celtek, amelyek a Róma előtti kor barbár fegyvereiként ismeretesek.

A közösségi ház

Közösségi ház még nincsen Bánkfalván, pedig igény van rá, hiszen több korosztály is összegyűlne különböző programokra, de erre eddig nem volt külön helység biztosítva, kisebb rendezvényekre, összejövetelekre a kultúrotthon pedig nem megfelelő, mert túl nagy. Egy közösségi háznak pedig pontosan az lenne a lényege, hogy egy kisebb, otthonosabb légkört biztosítson a helyi lakosok számára, a gyerekektől kezdve egészen az idősekig.

Azáltal, hogy itt a falu lakói kisebb csoportokban összegyűlnének, erősebbé válna közöttük a kapcsolat és így egy erősebb közösség jöhetne létre. Ezen kívül külön az egyének céljait és érdekét is szolgálná, hiszen hasznosabban és élménydúsabban, közösségben tölthetnék el a szabadidejüket, lehetőségük lenne otthonról kimozdulni, de mégse kellene messze menniük, ha egy kicsi kikapcsolódásra vágynának.

A közösségi ház a **falu teljes lakosságának** épülne. Különböző programokra természetesen különböző emberek, csoportok járnának, de többféle programmal mindenkit meg lehetne szólítani. Elsődleges célcsoport főleg a gyerekek, fiatalok, szülők, akik otthon kisgyereket nevelnek, és az idősek lennének, mert nekik van a legtöbb szabadidőjük, de meghatározott időpontokban más csoportoknak is lehetne különféle összejöveteleket szervezni.

A gyerekeknek itt a faluban, a játszótéren kívül, nincs hely, ahol összegyűlhetnének és valaki foglalkozna velük óvoda, iskola után. A kisebbeknek hétvégente, vagy néha akár hétköznap is lehetne különböző kézműves foglalkozásokat tartani, vagy akár sportolni velük, táncot tanítani. A nagyobb gyerekekkel is külön csoportokba lehetne hasonló foglalkozásokat tartani, sőt nekik még az is jó volna, ha néhány alkalommal összeülne velük valaki és segítene nekik a tanulásban, de ők maguk is egymás hasznára lehetnének, egymástól is tanulhatnának. Mindehhez elsősorban szükség lenne egy épületre és néhány emberre, akik besegítenének a programok szervezésében, lebonyolításában. Ugyanakkor a fiataloknak itt lehetne szervezni filmvetítéseket, ami alatt összegyűlnének és egymást jobban megismerhetnék. Ezalatt eljöhetnének otthonról, de a szülők is nyugodtak maradhatnának, mert tudnák, hogy itt vannak biztonságban, a helyi közösségben.

A fiatal anyukáknak is sokféle programot lehetne szervezni, mert ők sokat vannak otthon gyerekükkel, várják, hogy legyen lehetőségük kicsit otthonról kimozdulni, s nagyon szívesen beszélgetnek gyereknevelésről, főzésről, házvezetésről és ebben a témában maguk között is beszélgethetnének, de a környékről is biztosan lehetne hívni előadókat. Ezalatt az anyukák gyermekeiket is magukkal hozhatnák, egy kis helyen, pár otthoni játékkal ezalatt a gyerekek is ellenének.

Az idősebbeknek is lehetne különböző programokat szervezni, melyek alkalmával összeülhetnek, beszélgethetnek, a régmúlt időket felidézhetik, ugyanakkor ezt az időt hasznossá is tehetik különböző ajándékok készítésével, amiket egyszerű elkészíteni, de nem kerülnek sokba, hanem értékük abban rejlene, hogy személyesen ők maguk készítik unokáiknak, rokonaiknak, ismerőseiknek. Természetesen a többi csoportnak is lehetne programokat szervezni, különböző előadásokat,

amelyekre szívesen eljönnének, csak meg kell találni a megfelelő időpontokat és témákat, amelyek érdekelik őket.

Ennek a közösségi háznak az elindításához lenne elsősorban szükség nagyobb **anyagi erőforrás**a, de egy ilyen projektet LEADER pénzekből meg lehetne valósítani, a fenntartása kevesebbe kerülne, tüzelőanyagra és villanyáramra kellene költeni, amit a helyi önkormányzat felvállalna. Helyszínül valamelyik önkormányzati épületet is fel lehetne újítani vagy épp átalakítani a célnak megfelelően, ha nem lenne elég a kapott pénz egy új épület létrehozásához. A kivitelezésben segítségül lehetne hívni a helyi vállalkozókat, hogy a közösség érdekében segítsenek.

Az anyagi tényező mellett természetesen a legfontosabb néhány vállalkozó szellemű, **a közösségért tenni akaró ember bevonása.** Persze nem mindenkinek kellene minden programban részt vennie, segítenie, hanem amelyre ideje van, érdekelt abban a témában. Ez lehet korlát a projekt kivitelezésében, mert mindenkinek drága a saját ideje és eléggé elfoglaltak az emberek, de ennek ellenére is lehetne találni megfelelő személyeket.

Annak érdekében, hogy ez a közösségi ház ne **csak létrejöjjön, hanem fenn is maradjon,** szükség van arra, hogy valóban közösségi élet legyen benne. Hogy ez megtörténjen, a helyiek el kell fogadják, mindennapi életük, beszédtémájuk részévé kell váljon. Ezt rendszeres programok szervezésével lehet elérni, valamint azzal, hogy megfelelően kommunikáljuk ezt az adott célcsoportoknak. Az itt lezajlott eseményekről, ha a résztvevők beszélnek és pozitív élményeiket megosztják, azáltal népszerűvé válhat és **beépül a helyiek tudatába**, hogy igenis létezik ez a hely és oda érdemes elmenni. Ami még fontos, hogy úgy lehet igazán elfogadtatni ezt és más terveket, intézményeket, ha a kommunikáció nem csak róluk, hanem általuk is folyna. A helyiek tudnák, ha elmennek egy adott programra, amely őket érdekli, ott olyan emberekkel találkozhatnak, akiket szintén érdekli a téma, és az az a hely, ahol ott kell lennie, hogy többet megtudjon róla.

A közösségi ház létrejöttéről és azután az ott szervezett eseményekről **folyamatosan tájékoztatni kell** a helyi lakosokat, hogy tudják, hogy igenis létezik ez a hely, és hogy mi éppen az aktuális események. Minden csoportot a megfelelő kommunikációs eszközzel el lehetne érni, a legegyszerűbben a falu központjában kihelyezett plakátokkal és a postaládába helyezett szórólapokkal, a fiatalokat a közösségi oldalakon, amelyek nem is kerülnének sok pénzbe. A lényeg, hogy kezdetben olyan csoportokat szólítsunk meg, amelyeket biztos el tudunk érni, és aztán azok úgyis elmesélik tapasztalataikat, mivel elég kicsi a falu, így hamar terjedne a híre az emberek között is.

Ennek a projektnek az lenne az **innovációs szerepe**, hogy a helyieknek lehetőséget biztosítana arra, hogy másképp tölthessék el a szabadidejüket. Változatosságot nyújtana, kipróbálhatna mindenki valami újat. Ugyanakkor visszafogná a napjainkban egyre inkább jellemző individualizációt és a közösséget helyezné előtérbe, hozzájárulna egy erős közösség kiépüléséhez. Ha a helyiek gyakrabban lennének együtt, ráadásul még jól is éreznék magukat, azáltal könnyebben tudnának együttműködni az élet más területein is, ezért szerintem nagyon fontos lenne egy közösségi ház kialakítása.

Kovács Ottilia-Enikő

„Mosolygó ország” játszóház

Jelen tanulmányban egy olyan fejlesztési program javaslatot fogalmazok meg Kézdimárkosfalva település számára, amely révén megvalósulhat – helyi erőforrások igénybevételével – egy játszóház kialakítása gyermekek és szüleik számára.

Kézdimárkosfalva bemutatása

Kézdimárkosfalva Erdélyben a Háromszéki medence középső részén, a Feketeügy felé siető Csernátoni patak bal partján, Kézdivásárhelytől 12 km távolságra fekszik. Közigazgatásilag 1968-tól Szentkatolnához tartozik Márkosfalva és a vele összeépült Mátisfalva. Kézdimárkosfalva központjában halad át a 121F jelzésű megyei út, amely Szentkatolnát köti össze Hatolykával, Kézdimartonfalvával, majd Csernátonnal (a 11-es országút). A település a községközponttól 8 km-re van, a Csernáton patak bal partján 540-550 magasságban. A 11-es országútról, a dálnoki eltérővel ellentétben nyíló 11-es községi út Kézdimárkosfalvára (5 km) vezet.

Kézdimárkosfalva a kis települések közé tartozik. A faluval gyakorlatilag egy települést alkot, annak keleti végében, 1899-től a közigazgatásilag hozzátartozó Mátisfalva. A két falu között a határt az ún. Közpázsint jelenti, de lakóinak sajátos öntudata ennek ellenére máig megmaradt. E kis falunak két református temploma van, és egy katolikus imaháza, mivel felekezeti szempontból a falu háromnegyede református vallású. A márkosfalvi református templomot a XV. században építették, a templom udvarán egy némaharang és 5 kopjafa áll, amelyekkel a falu az 1848-49-es szabadságharcban elhunyt hőseire emlékezik. A mátisfalvi kis templom kívülről semmiféle műemlékre utaló részlettel nem rendelkezik, ellenben belseje 1785 és 1820 között készült, virágmintás kazettás mennyezettel, legrégibb a festett, faragott székely szószékkorona, amely felbecsülhetetlen erkölcsi érték a falu lakói számára. E templom Szent Márk tiszteletére volt felszentelve.

Itt születetett 1810. február 22-én a „nemzet festője” Barabás Miklós, akire a falu lakosai felettébb büszkék, hiszen egy szegény család sokadik gyermekeként született, de soha nem adta fel álmát, küzdött érte sikerrel. Kezdetben tanulótársait örökítette meg, de emlékezetből is készített arcképeket. 1898. február 12-én hunyt el Budapesten. Márványszobra a falu közepén áll egy kis parkocskában, a szobrot Hunyadi László marosvásárhelyi szobrász készítette 1970-ben. Barabás

Miklós szülőháza sajnos már régen nem látható, de a házának helyén egy kis kopjafa áll, amelyet a csernátoni Haszmann fivérek készítettek. Ez a szöveg áll rajta: „Ezen a helyen született Márkosfalvi Barabás Miklós, falunk nagy szülöttje, 1810-1898."

2007. július 21-én a helybéli iskola felvette a nemzet festőjének a nevét a Barabás Miklós nevet. A névadói ünnepséggel egybekötve az iskola falán Barabás Miklós önarcképével emléktábla erősíti a falu szülöttjének a szellemét. A településen született 1825-ben Bodola Lajos 48-as tüzér is, akire a falu minden március 15-én megemlékezik, kis műsorral készül, dalokkal, versekkel. Bodola Lajos Gábor Áron mellett segédkezett az ágyúöntésben a forradalom alatt, valamint a székely tüzérség vezetője volt. Emellett európai utazó és mérnök volt. A forradalom után emigrálni kényszerült külföldre, de hazatért itt is van eltemetve a márkosfalvi temetőben.

Márkosfalva alapfoglalkozása évszázadokon keresztül a mezőgazdaság és az állattenyésztés volt. A faluban termesztett fontosabb gabonafélék búza, árpa, rozs, zab.

Az 1992 népszámlálás során 624 főt regisztráltak a faluban. Ebből a 624 főből 19 személy vallotta magát roma nemzetiségűnek. A 2011-es népszámlálás sorám 524 főt regisztráltak magyar nemzetiségűként. E kis faluban is a közösség próbálja megőrizni és ápolja a hagyományait kisebb nagyobb sikerrel. Az év eleji hagyományok: Új év napján Istentisztelet, gyerekek járják a házakat és énekelnek, verset mondanak; megünneplik az anyák napját, húsvétkor a legények meglocsolják a lányokat, „nehogy elhervadjanak", Öregek- Betegek vasárnapján mindenkihez eljut az Úrvacsora, ilyenkor süteménnyel és teával kínálódnak az idősebbek, ők mesélnek a régi időkről, hogy volt akkoriban. Szenteste a fiatalok és gyerekek Karácsonyi műsorral készülnek. 2013-tól az IKE csoportosok felelevenítettek egy szép hagyományt, a kolindálást, regélést, amelyet a falu lakosai jó szívvel fogadtak. Nyaranként a gyerekeknek Gyerek bibliahetet tartanak, ahol énekelnek és játékosan tanulnak Istenről. Működik a nőszövetség, az IKE (Ifjúsági Keresztény Egyesület), kisebbeknek Vallásóra, valamint Presbitergyűlés. A nőszövetségben a nők nagyon sokat tevékenykednek különböző alkalmakra süteményeket sütnek. Az IKE csoport eléggé fontos a fiatalok számára, mivel ez összetartja a falubeli fiatalokat. Hetente egy alkalommal gyűlnek össze szombati nap, megbeszélnek bármilyen témát, ami éppenséggel érdekli a fiatalokat, énekelnek, játszanak, filmet néznek, járnak IKE táborokba, IKE napokra, amelyeken új barátságokat kötnek.

A programjavaslat célja

A programjavaslatom célja a következőképpen foglalható össze:

- lehetőséget nyújt más gyerekekkel való megismerkedésre, illetve fejleszti ügyességüket, ez bátorságot ad, fejleszti az önbizalmat
- azok a szülők, akik játszanak is a gyermekeikkel a játszóházban erősítik a gyerek-szülő kapcsolatát
- fejleszti a szociális képességeket
- gazdagítja az érzelmi világot
- nyelvi képességeket, idegen nyelv-tanulási képességeket fejleszt

A programjavaslat célcsoportja

A játszóházban kisgyermek és felnőtt egyaránt jól érzi magát 1 éves kortól a tinédzser korosztályig mindenki megtalálja a maga kedvencét. Remek kikapcsolódási lehetőséget kínál az egész családnak délutánonként, hétvégén, ünnepnapokon.

A programjavaslat tartalma

A faluban az utóbbi években gyarapodott az újszülöttek száma, a legtöbb szülő dolgozik a kézdivásárhelyi készruhagyárban, a gyerekeiket nem mindig tudják a nagyszülőkre bízni, vagyis problémát jelent a gyerekek elvitele az óvodából. Így az anyák nagyobb része nem tud vissza menni munkába. A programjavaslat, vagyis a Mosolygó ország játszóház lehetőséget biztosítana a gyerekek délutáni foglalkoztatására. Ez egy olyan hely lenne a gyerekek számára, ahol képességeik fejlesztése érdekében programokat lehet szervezni, lehetőség nyílik csoportos foglalkozásokra is, melyek a gyermekek szabadidejének hasznos, és szórakoztató eltöltésére irányul. A legkisebbeknek elkerített kisgyermek foglalkoztatót lehet kialakítani tipegő forma berakókkal, fejlesztőjátékokkal, puha kockákból várat építeni, plüssökkel játszadozni, zenélő szőnyegeket, babazsákokat beszerezni. A nagyobb gyerekeknek üldögélős fejlesztőjátékok, többféle kirakós játék, fajátékok, mágnes tábla, activity, babák, autós játékok. Különböző játszóházi, kézműves foglalkozások, népi játékok például gyöngyfűzés, agyagozás, szövés-fonás, gyurmázás, arcfestés. Különböző természetes anyagok, papír és textil játékok, használati dolgok, évszakhoz kötött dolgok, bábok készítése. Valamint különböző jeles napokhoz (Farsang, Nők napja, Anyák napja, Gyermeknap, Mikulás, Karácsony) népszokások-

hoz kapcsolódó játékok, tárgyak készítése játszása. Mivel ez a játszóház a kultúrotthon egyik kistermében alakulna ki, a gyerekeknek lehetőségük lenne a Barabás Miklós játszóparkban is játszani. Valamint szabadtéri játékokat is kitalálni, mint például patkódobás, gólyalábazás, célba dobás.

A programjavaslat kivitelezéséhez szükséges belső erőforrások

Az elsődleges helyi erőforrás, amit kiemelnék az a játszótér, valamint a Művelődési otthon egyik mellék terme, ami teret biztosít e programjavaslat megvalósításához. Emellett belső erőforrásként említeném a helyi szülők adományozásait, akik felajánlják a régi és nem használt játékaikat.

Igénybevehető külső erőforrások

Mivel a felújítást és a berendezést kaláka formájában képzelem el, így nem igényel túl sok külső erőforrást. A játékok papírok, vízfestékek és egyéb kellékek megvásárlása kisebb anyagi befektetést igényel, amit közbirtokosság és szponzorizáció révén meg lehet valósítani. Két pedagógus állás meghirdetésére lenne szükség, ezeknek a bérezését a községközpont költségvetéséből kellene finanszírozni.

Társadalmi részvétel

A program első részét, a terem kialakítását restaurálását (meszelését, bútorzatok, székek) kivitelezését kaláka program formájában képzelem el. A kivitelezhetőségét azért tartom reálisnak, mivel egy olyan kezdeményezésről van szó, amely a közösség egy részének a javait-érdekeit szolgálja. És volt már erre példa, hiszen a Barabás Miklós játszótér is kaláka formájában készült, a ravatalozóház építésénél is sok kalákázó vett részt. A társadalmi részvétel itt az eredményezte, hogy a település lakói jobban értékelik és sajátjuknak érzik a projektet, így a játszóház esetében is plusz hozadékra lehet számítani, ugyanakkor közösség fejleszthető szerepe is lehet, hiszen együtt végezhetik a munkát. Majd falugyűlést célszerű összehívni elsősorban a lelkész, a pedagógusok, a Nőszövetség, a Presbiter, az IKE, a Közbirtokosság tagjai részvételével, valamint gyerekes anyukákat és nagyszülőket is meghívni, hogy véleményüket nyilvánítsák azzal kapcsolatban, hogy ki lenne a faluból a 2 legmegfelelőbb személy (pedagógus) a délutáni foglalkozásra. Ez a program előreláthatóan pozitív változást hozna minden olyan család életében, akiknek gyerekei tanulnak, és délután nem igazán van, aki rájuk vigyázzon.

Korlátok, akadályok

A programjavaslat megvalósításának akadályaként elsősorban az merül fel, ha a polgármesteri hivatal nem érzi fontosnak a projektet. Kérdés, hogy lenne-e a faluban két olyan személy, aki délutánonként bevállalna a pedagógus szerepét, és nem utolsó sorban a szülők megfelelő szakképzett egyéneknek találják-e. Nem utolsó sorban az is fontos, hogy a gyerekek szimpatikusnak tartják-e majd ezt a foglalkoztatási formát.

Kommunikáció

Mivel Kézdimárkosfalvának semmilyen online felülete nincs, ahol a lakosság fele információkat, közérdekű közleményeket, különböző eseményekre való meghívókat lehetne kiírni, a Mosolygó ország játszóház program kialakítása után célszerű szórólapok, plakátok, valamint egy Facebook csoport indítása révén tájékoztatni a lakosságot.

A programjavaslat innovációs szerepe

A Mosolygó ország játszóház abban játszhatna nagyon fontos szerepet a település életében, hogy nemcsak a középkorosztálynak és az idősebb generációnak, hanem kisebb gyerekeknek is lenne délutánonként, hétvégén és ünnepnapokon elfoglaltságuk. Az elképzelés egy olyan színvonalas beltéri játszóház kialakítása Márkosfalván, ahol a gyermekeknek biztonságos játszóeszközökkel tarkított létesítmény jön létre. Az a fontos szempont, hogy a fogyatékkal élők számára is lehetőséget biztosítson az önfeledt időtöltésre. Ez azért alakul így ki, mert erősíteni szeretnénk a gyermek és családbarát szemléletet, ezért játékok kiválasztásánál fontos szempont az is, hogy az eszközöket ne csak a gyermekek, hanem velük együtt a szüleik is igénybe tudják venni, így részesei lehetnek a gyermekeik fejlődésének, sikerélményeinek.

Felhasznált irodalom

Orbán Balázs: Székelyföld leírása. 10-ik füzet. Sepsiszentgyörgy, 1996.

http://www.szentkatolna.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=18&lang=hu

Zsigmond Renáta

Értékes épületek „élettörténetének" elkészítése

Az épületek „élettörténeteinek" dokumentálását célzó program az Illyefalva községközpontban található régi értékes épületeket érinti, konkrétan a Séra kúria, Bakó ház, Bornemissza kúria, Református vártemplom, Katolikus templom épületeit.

Illyefalva községközpont Kovászna megye déli részén helyezkedik el a Barótihegységből eredő Illyefalvi patak völgyében, az Olt jobb oldali teraszán fekszik, mintegy nyolc kilométerre Sepsiszentgyörgytől. Keleten Kökös, nyugaton Előpatak, északon Sepsiszentgyörgy, délen Aldoboly övezi. Hozzátartozik: Aldoboly és Sepsiszentkirály, Szalomér. Központi helyet foglal el a Barcaság medencében, észak-déli irányában húzódik, az Olt völgyében kb.570 m magasságban. Az Olt a falu keleti határát öntözi. A Felszegi-patak völgyében borvízforrások kínálják vastartalmú széndioxidos vizüket az arra járóknak. A község területe már a legrégibb idők óta lakott.

Az említett épületek különböző korban, különböző funkcióval ellátott örökségek voltak. Mindennek a feljegyzése, leírása dokumentumok összegyűjtése, épületek életciklusainak a prezentálása által történne, annak érdekében, hogy pontos **kép alakulhasson ki az épületek egykoron a közösség életében betöltött szerepéről.** Ezt követően a bottom-up jelleget figyelembe véve, a személyes emlékek összegyűjtése következne, helyi részvétellel, valamint fotó akkumulálása és az épületek jelentőségének a felmérése a lakók életében.

A projekt keretén belül az épített örökségeket célszerű lenne **bevinni a helyi identitásba** azért, hogy az itt élők jobban tudjanak azonosulni az épített örökségekkel és jobban magukénak érezzék az épületállományokat. Célszerű lenne a projekt kivitelezése helyi fejlesztés és marketing céljából.

A projekt **célja**, hogy beazonosíthatóvá váljon Illyefalva, majd lényeges, hogy ezt megismertessük, tudatosítsuk és elfogadtassuk. Ezek az épületeket funkcionálva a helyi közösségbe jobban integrálódnának.

Kétféle célcsoportot kell megkülönböztetünk a projekt esetében, mégpedig közvetlen és közvetett célcsoportokat. A közvetett célcsoport esetében is két tagozódásról beszélhetünk, mivel szól mindazoknak, akik nem rendelkeznek

semmilyen tudással az épületekről és tulajdonképpen elsősorban számukra lesz kivitelezve az épített örökségek élettörténetének az ismertetése. Mindazokban beszélhetünk még egy olyan rétegről, akik rendelkeznek, kellő tudással, ahhoz, hogy – együttműködve különböző szakemberekkel – teljes egészében visszaadják úgy történelmi, mind a személyes emlékezet szintjén is az épületek élettörténetét. A közvetett csoporthoz mindazok sorolhatóak, akik a településen kívül helyezkednek el, érdeklődök, turisták.

Belső erőforrások, amelyeket mozgósítana a projekt: a helyi szervezetek és a polgármesteri hivatal. A program aktivizálná az épületekkel kapcsolatos helyi tudást, tapasztalatot, valamint a helyiek településképpel való azonosulását.

A **külső erőforrások**, amelyeket igényelhet a projekt, nem más, mint a szakértők bevonása, illetve a forrás szerzése. A külső szakértők nem csak a meglévő történelmi adatok miatt szükségesek, hanem az épített örökségek élettörténetének a megismertetése, népszerűsítése érdekében is.

A projekt kivitelezésénél több problémával is szembesülhetünk, tulajdonképpen az elsődleges problémát azok a csoportok jelentenék, akik közömbösen viseltetnek az épített örökségek hasznosítását illetően, valamint az emberek zárkózottsága is problémaként merül fel, mivel bottom-up jelleg kivitelezéséhez a lakósok hozzáállása, együttműködése szükséges.

Az azonban nyilvánvaló, hogy csupán az épületek élettörténetének a megírása által nem válik ismertté a település, így **kommunikációs eszközök** révén kell azokat ismerté tenni. Az ismertség növeléséhez a következő kommunikációs eszközök használhatóak: kiadványok, prospektusok, szórólapok, online felületek valamint eseménymarketing.

Gocz Izabella

A Körösi Csoma Sándor emléknap, mint közösségépítő ünnepség

Csomakőrös földrajzi helyzete, látnivalók

Kőrösi Csoma Sándor szülőfaluja ma Kovászna város tartozéka. A székely kommunitás 1904-ben változtatta a Kőrös nevet a falu nagy szülötte iránti megbecsülés jeléül Csomakőrösre. Csoma emlékének megörökítését Pákéi Sándor József országgyűlési képviselő emelte országos üggyé, ő kezdeményezte a névváltoztatást. Lakói hajdan szitakészítéssel, ma inkább forgácskalapok készítésével foglalkoznak.

Csomakőrös 1968-tól közigazgatásilag Kovászna városhoz tartozik. Tőle 3 km-re délre, 560 m magasan települt a Zágon felé vezető 121E jelzésű megyei út mentén A hegyláb és a völgysík érintkezésénél terül el, a Felső-háromszéki-medence déli sarkában.

Emléknap

Április 7-9. között, Kőrösi Csoma Sándor születésének 232-ik évfordulója alkalmából Háromszék több helységében, a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna város önkormányzata és a Nemzetstratégiai Kutatóintézet közös szervezésében került sor a 27. Kőrösi Csoma Sándor Napokra 2016-ban. Az esemény két napos rendezvénysorozat, amely Kőrösi Csoma Sándor szülőfalujában Csoma Kőrösön zajlik. Tudományos és kulturális eseményre került sor, amelyek a magyarság eredetének mára már szimbólumává vált első és legkitartóbb kutatójának szellemi hagyatékához kapcsolódtak. A mára már szimbólummá nőtt rendezvény a helyi lakosok életében fontos kulturális értéket jelent, mégis a helyiek kevés létszáma van jelen az ünnepségen. A helyzet megváltoztatása érdekében egy új ötletet kell kiépíteni, amelynek során minél több embert be lehet vonzani és nemcsak helyieket, hanem más térségben élőket is.

Javaslat csomag az ünnepi résztvevők növelésében

Hogyan lehetne még színvonalasabbá tenni az emléknapot? Vagy milyen tervet lehet kialakítani annak érdekében, hogy több résztvevőt lehessen bevonni az esemény lezajlásában.

Lehetőségek:

A térség előnyére szolgál az emlékház, amely Csoma Sándor személyes tárgyait, emlékeit őrzi, a helyi iskola és óvoda, amely a nevét viseli, valamint a szomszéd városban is az iskola az ő nevét viseli. Ezekbe az épületekben, kiállításokat lehetne szervezni iskolások által készített rajzokkal, makettekkel, ezeket pedig a turisták is megtekinthetnék. Az általam javasolt programok, ami által a helyi gyerekeket is be lehetne vonni a ceremóniába azok a következők.

Egy olyan programot kell összeállítani, amelyben a helyi kisiskolásokat be lehet vonni. Ezáltal ők is információt kapnak az esemény jelentőségéről, részesei lesznek egy innovatív programnak. Számukra egy olyan csoportos foglalkozást lehet kiépíteni, amely a hét utolsó napján, pénteken zajlana és egy egész napot felölelne. Egy egész napos közös foglalkozás, ami erősítené a csapatszellemet, a kapcsolatot a diák és a pedagógus közt, illetve a gyerekek nyelvén elmesélni, megértetni velük, hogy miről is szól ez az ünnep. Mindezt interaktív programokkal lehet elérni. Ahhoz, hogy a gyerekek nyelvén el lehessen mesélni az ünnep fontosságát szükséges lenne egy bábszínház, ezt a gyerekek szeretik és a figyelmüket is leköti.

A program, amit ki lehet nekik alakítani a következőképpen nézne ki:

- a gyerekeknek bábszínházas előadással szemléltetni Csoma Sándor útvonalát és csakis a fontos dolgokat elmesélni nekik. A már fentiekben megemlített program
- mesedélutánt szervezni az óvódásoknak Csoma Sándorról és az ő úti céljáról
- makett építése, amelyet a gyerekek saját kézi darabokból raknak össze – vizuálisan kirakni az útvonalat megépíteni vagy kis szobrokat készíteni, amelyeket ki állítanának az ünnepségen
- a városi iskolában egy színvonalas verseny megszervezése, amely témája Kőrösi Csoma Sándor életével, életútjával kapcsolatos. A nyertes csapat jutalomba részesül, ami egy utazás is lehetne, vagy egy táborba való részvétel.
- A helyiek székelyruhába való részvétele

Ezeknek a terveknek a megvalósítása nem igényel anyagi befektetést,a helyi egyház és a pedagógusok támogatására van csak szükség. Ebben az esetben csak egy kevés interaktivitásra van igény a környező falvak oktatási központjaival. Az utolsó szempontot figyelembe véve csak a helyiek meggyőzésére lenne szükség, hogy népviseletben vegyenek részt ezen az ünnepen ennek következtében több turistát vonnának be az ünnep lezajlásában. A javaslatcsomagom nem igényel anyagi javakat, és ezekkel a programokkal ki lehet használni a helyi adottságokat, a helyiek is aktív szereplőkké válnak a programban.

HELYI FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

Biró A. Zoltán

Szempontok a paradigmaváltáshoz

A csíkszeredai székhelyű Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány 2013 óta indít a székelyföldi térségben olyan tehetséggondozási programokat, amelyek a még iskolarendszerben lévő, illetve a tanulmányaikat már befejezett fiatalok szakmai tudásának növelésére, kreatív és innovatív képességeik fejlesztésére irányulnak[1]. Ezeknek a programoknak a sorában 2014-től kezdődően hangsúlyosan előtérbe került az a szakmai feladat, amely a vidékfejlesztés terén igyekszik erősíteni és hasznosítani az egyetemi hallgatók (BA, MA, PhD képzési szint), illetve a pályakezdő szakemberek tudását, elemző készségét, innovatív és kreatív képességeit. A térség helyi fejlesztési gyakorlata azt mutatja, hogy lokális és kistérségi szinten a helyi adottságok, a helyi értékek ma még csak kis részben hasznosulnak, ezen a téren nagy szükség van újszerű szemléleti-gyakorlati megközelítésekre, innovatív, kreatív helyi fejlesztési programokra. A fiatal szakemberek bevonása azzal az előnnyel járhat, hogy el tudnak tekinteni a rutinoktól, a tervezési korlátoktól, nyitottak az egyedi, kreatív kezdeményezések és megoldások irányába. Az ebben a témakörben indított programsorozat első lépéseként (Biró – Magyar 2014) arra törekedtünk, hogy a vidékfejlesztés, a helyi fejlesztés terén dolgozó térségi fiatal szakemberek bevonásával elemezzük ennek a fiatal szakembercsoportnak a térségi helyzetét, képzési lehetőségeit és módszereit, illetve annak az újszerű fejlesztéspolitikai tudásnak a térségi – szakmai és intézményi – pozícionálási lehetőségeit, amellyel ezek a fiatalok rendelkeznek, illetve amelyet – alapképzésükre támaszkodva – már rövid távon megszerezhetnek. A szakmai kompetenciák bővítése és a képzési-cselekvési lehetőségek feltérképezése céljából esettanulmánykészítési versenyt szerveztünk. Az erre a célra kidolgozott módszertan egyrészt arra irányult, hogy a program résztvevői minél nagyobb mértékben hasznosítsák az egyetemi képzés során szerzett ismereteiket, másrészt pedig arra, hogy előtérbe hozzuk azt az innovatív, holisztikus és szinergikus látásmódot,

[1] Az ebben a témakörben indított programok anyagaiból készült kiadványok az Alapítvány honlapján is olvashatók: http://www.pahru.ro/index.php?option=com_content &view=article&id=134&Itemid=712&lang=hu

amelyet a fiatalok képviselnek, és amely a térségi szereplők helyi fejlesztési gyakorlatából többnyire hiányzik.

A programsorozat második lépéseként az elemző-értelmező készségek fejlesztését, a térségben már lezajlott és a helyi aktorok által sikeresnek tartott lokális fejlesztési programok vizsgálatát tűztük ki célul. Ennek a feladatnak – és a hozzá kapcsolt képzési, fejlesztő programnak – a kivitelezésére az a megoldás mutatkozott célravezetőnek, hogy térségi és térségen kívüli fiatal szakemberek közös munkáját szervezzük meg. A sikeresnek tartott helyi fejlesztési programokat elemző team-eket egy székelyföldi és egy gödöllői (Szent István Egyetem) fiatal szakember társításával alakítottuk ki. Az így megszervezett munkacsportok lehetőséget kínáltak a különböző szakmai kompetenciák és látásmódok együttes működtetésére, ami az elemző munkában is rendszerint innovációval jár. Ami azonban még ennél is fontosabbank bizonyult, az a „belső" és a „külső" megközelítés összekapcsolása. A "belső" megközelítés az elemzett programok kontextusának feltárásában és társadalmi hasznosulásának értékelésében bizonyult hasznosnak, míg a „külső" megközelítés az elemzett programok szakszerűségének, formalizáltságának, menedzsmentjének értelmezésében bizonyult termékenyebbnek.

Ez a második program (Biró – Gyetvai – Magyar 2015) már előtérbe hozta azt a problémakört, hogy miként célszerű értelmezni a vizsgált térségben a helyi fejlesztési programok sikerességét. Az elemzett programok jól illusztrálják azt, hogy ha egy-egy helyi fejlesztési program a tervek és elvárások szintjén minden mutatót tekintve sikeresnek nevezhető, ez még korántsem jelent garanciát arra, hogy a szóbanforgó programnak jelentős társadalmi szerepe, innovatív funkciója, szerkezeti jellegű társadalmi beágyazottsága is lenne. Előfordulhat, hogy a formálisan sikeres program nem, vagy csak kismértékben generál olyan folyamatokat, fenntartható változásokat, amelyek az adott helyi közösség életminőségében, életvitelében, magatartási modelljeiben kimutathatók lennének. Ezek a szakmai konklúziók már előrevetítették a következő szakmai feladatot, amely a „sikeresség" tervezésével kapcsolatos kérdéseket helyezte előtérbe.

A fentiekben bemutatott programsorozatunk harmadik lépéseként[2] a székelyföldi térségben tanuló BA, MA, PhD hallgatók, illetve az ezen a területen dolgozó fiatal szakemberek számára szerveztünk olyan szakmai programot, amely bottom-

[2] **Kreatív programok a székelyföldi helyi fejlesztés szolgálatában"** - A pályázat az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által meghirdetett NTP-HTTSZ-M-15-0006 kódszámú pályázati támogatásból valósult meg.

up típusú, a helyi adottságokat és értékeket hasznosító újszerű programok megtervezésére, kidolgozására irányult. Azok jelentkezését vártuk ebbe a programba, akik agrártudományi, gazdaságtudományi, társadalomtudományi szakok keretében helyi fejlesztéssel kapcsolatos tárgyakat is tanultak vagy tanulnak, tanulmányaik vagy szakmai munkájuk révén a térséghez kapcsolódnak. Programunk célja az volt, hogy a helyi fejlesztést tanuló fiatal szakemberek kreativitását fejlesszük, és a gyakorlati megoldások kidolgozása révén hozzájáruljunk a székelyföldi rurális térség helyi fejlesztési gyakorlatának megújításához.

A Program keretében a módszertani alapozást követően három alkalommal szakmai felkészítést, illetve műhelymunkát szerveztünk. Ennek keretében a résztvevők modellszerű innovatív, kreatív programokkal ismerkedtek meg, felkészültek a terepmunkára, elméleti és módszertani anyagokat ismertek meg és dolgoztak fel előadások, illetve műhelymunka keretében. A felkészítő programban és a műhelymunkákban a gödöllői Szent István Egyetem oktatói, valamint székelyföldi egyetemi oktatók, kutatók vettek részt. Ennek a munkának a keretében került kialakításra az a javasolt programtervezési modell, amelyet – a helyi adottságokhoz igazítva – minden résztvevő hasznosíthatott. A program következő lépéseként minden hallgató egy-egy általa választott településen – terepmunka keretében, tutori támogatással – innovatív helyi fejlesztési programot tervezett meg és dolgozott ki. Az elkészített helyi fejlesztési programokat nyilvános műhelykonferencia keretében mutatták be, és ennek nyomán készült el a javasolt fejlesztési program esettanulmányszerű írott változata.

A program tervezése és megalkotása számára kialakított modell az alábbi fontosabb szempontokat tartalmazta:

- A program témája/tartalma
- Milyen helyi igények állnak a programjavaslat mögött?
    - A társadalmi csoport, réteg bemutatása, az igény elemzése
    - A fejlesztési igény helyi artikulálódása
- A program célja, társadalmi szerepe: várhatóan milyen változáshoz, módosuláshoz stb. vezet ez a program? Előrevetítése annak a helyzetnek, amikor már működik vagy lezárult a program.
- A célcsoport elemzése, jellemzése
    - Kiket, hogyan érint közvetlenül
    - Kiket, hogyan érint közvetett módon

- Milyen belső erőforrásokat mozgat meg ez a program?
    - Helyi érték, helyi adottság (kulturális,természeti, társadalmi)
    - Társadalmi részvétel (csak jelzés kell, mert ez külön kérdés is):munkaerő, idő, kapcsolati háló
    - Helyi szervezet, kör, csoport, intézmény
    - Anyagi erőforrások: pénz
    - Nem pénz jellegű anyagi erőforrások
    - A település ismertsége, vonzereje
- A program milyen külső erőforrásokat igényel, és azokat miként lehet előteremteni?
    - Szakértői közreműködés
    - Külső személyekkel való kapcsolat, lobbi, ügyintézés
    - Anyagi támogatás (pályázat, adomány, céltámogatás)
- Társadalmi részvételi formák bemutatása
    - Melyik fázisban , kik, milyen módon, milyen mértékben
- Milyen korlátokkal, akadályokkal kell számolni a tervezett program során
- Társadalmi betagolódás, elfogadottság – hogyan,milyen módon válik a program a helyi közösség működésnek részévé
    - A beépülés tartalma (mi változott,változik a program eredményeként a helyi közösség vagy annak egy része működésében)
    - A beépülés módozatai
- Kommunikáció
    - a fejlesztési program működésének pozícionálása (pozícionálódása) a helyi társadalom kontextusában. A projektesemény, mint a helyi társadalom működésének része.
    - Nem „róla”, hanem ”általa” zajlik a kommunikáció (a fejlesztési program egésze maga a kommunikáció).
    - A programról való kommunikáció módja, menetrendje
- A program fenntarthatóságával kapcsolatos kérdések
- Az innovációs szerep tartalma

A program során előtérbe került elméleti és módszertani kérdések, a helyi fejlesztés térségi előzményeivel és eddigi gyakorlatával kapcsolatos szakmai értékelések, illetve a programjavaslatok kidolgozására irányuló szakmai kísérletek kapcsán azt a következtetést fogalmazzuk meg, hogy a vizsgált térségben a helyi fejlesztési szemlélet és gyakorlat újrapozícionálása javasolható. Sok jel mutat arra, hogy a külső forrásokra alapozó, top-down típusú fejlesztési szemlélet és gyakorlat dominanciája az utóbbi években növekedett, ugyanakkor az a szemléleti-módszertani fordulat, amit az úgynevezett „new rural development paradigm" (OECD 2006) hordoz, a térségi helyi fejlesztési gyakorlatban vagy nem ismert, vagy csak szlogenszerűen van jelen. A helyi fejlesztés térségi újrapozícionálását szorgalmazza az a tény is, hogy 2020-tól az EU támogatási gyakorlata lényeges mértékben megváltozik, és ebben a kontextusban a saját erőforrásokra alapozó fejlesztésre való szakmai-szemléleti felkészülés fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Természetesen egy ilyen kisléptékű, rövid lefutású program, mint amit a fiatal szakemberekkel elvégeztünk, nem termelheti ki a helyi fejlesztés térségi újrapozícionálásnak modelljét, arra azonban minden bizonnyal alkalmas, hogy előtérbe hozza nem csupán a váltás melletti érveket, hanem azokat a szempontokat is, amelyek mentén az újrapozícionálás nagy valószínűséggel tervezhető és menedzselhető lehet. Az alábbiakban jelzésszerűen mutatjuk be a térségi optikából legfontosabbnak ítélt szempontokat. Mindenképpen szükség lesz ezek sokkal részletesebb kidolgozásra és szakmai körben történő vitájára. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy az alábbi szempontok nem a külső forrásokra alapozó, top-down típusú fejlesztés ellen szólnak. Széles körben ismert és hangoztatott szakmai álláspont, hogy a vidéki térség fejlesztése külső források nélkül nem megoldható. Ugyanakkor ismert tény, hogy minden külső forrás „diktál" is a vidéknek. Ebben a kontextusban különösen fontos annak mérlegelése, hogy a helyi erőforrásokra alapozó és a vidék, a lokalitás helyi igényei és érdekei mentén történő fejlesztésnek milyen az iránya, mekkora a mértéke, hogyan alakul a társadalmi szerepe. A vidéki helyek – és a vidéki helyekhez tartozó értékek – széles körben tapasztalható fölértékelődése, a rurális terek funkcióváltása arra figyelmeztet, hogy a helyi fejlesztésben hasznosítható kétféle (külső, belső) erőforrás egymáshoz való viszonyát, együttes menedzselését újra kell gondolni. Tennivaló azonban nem csupán a kétféle erőforrás együttes kezelési módját illetően van. A külső forrásokra alapozó fejlesztés szemlélete és gyakorlata nagyvonalakban már kialakult, annál is inkább, mert maguk a külső források hordozzák a használatukhoz kapcsolt – kötelezően elsajátítandó vagy szakértőktől megvásárolható – tudnivalókat. A saját

adottságokra, értékekre alapozó helyi fejlesztéssel kapcsolatban alapvetően más a helyzet. Ebben a tekintetben nem csak a szakmai tudás hiányos, hanem a lehetőségek fölismerése terén is sok a bepótolnivaló, sőt, a bottom-up típusú fejlesztés létének, fontosságának, értékének elismerése körül is gondok vannak. Ezért a vizsgált térségben a helyi fejlesztés újrapozícionálása elsősorban az endogén adottságokra alapozó helyi fejlesztés szemléletének és gyakorlatának olyan léptékű kiépítését jelenti, hogy az – értékét, társadalmi fontosságát tekintve – egyensúlyba kerüljön a top-down típusú fejlesztéssel. Csak a következő lépésben célszerű foglalkozni a kétféle praxis összekapcsolásával, közös menedzselésével. Az alábbi összefoglaló készítéséhez fölhasználtuk azoknak a csoportos kutatási programoknak a szakmai következtetéseit is, amelyek az utóbbi években ebben a témakörben a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások keretében zajlottak.[3]

Új helyzetben a vidék

A vidéki térségek helyzetének és szerepének átalakulását a szakirodalom már hosszabb ideje elemzi (Van der Ploeg et al 2000, Woods 2007). Előtérbe kerülnek az endogén gazdaságfejlesztési modellek, nagyobb szerepet kapnak a szubsztantív gazdaság jellemzői. A vidék fölértékelődése az utóbbi években a vizsgált térségben is napirenden van, ez a tematizáció elsősorban a táji-környezeti értékekre, valamint a helyi termékek előállítására és a vidék értékesítésére (desztinációépítés) vonatkozik. Az új vidékfejlesztési paradigma azonban ennél sokkal többről szól, ami ebből eddig a székelyföldi térségben megjelent, az csupán a változás felszíni jegyeinek tekinthető, illetve sok esetben az ehhez kapcsolódó fejlesztések csak a diszkurzív fejlesztésre terjednek ki.

A vidéki helyek fölértékelődése együtt jár a rurális térségek funkcióváltásával és diverzifikálódásával, a helyi erőforrások (gazdasági, társadalmi, szimbolikus tőke) felértékelődésével, a helyi fejlesztés és az identitásépítés gyakorlatának összekapcsolódásával, a termékek és a gyakorlatok síkján az egyedi, a sajátos, a kézműves modellek térnyerésével. Az új vidékfejlesztési paradigma az elméletben, a szakpolitikákban, illetve a gyakorlatban is fokozatosan, egyre nagyobb mértékben felváltja a modernizációs paradigmát. A vidékfejlesztés több szintjén új hálózatok, gyakorlatok jelennek meg.

[3] A jelzett témákkal csoportos DOMUS programok keretében foglalkoztunk. A kutatási programok témakörei: lokális identitás, önkormányzati versenyképesség, desztináció elemzések.

A „new rural paradigm”szemlélete és formálódó módszertana hatást gyakorol a fejlesztéspolitikai gyakorlatra is. A beruházások kapcsán már a beruházás pénzben kifejezhető értéke, a technológiai színvonal és a várható gazdasági eredményessége mellett egyre nagyobb szerepet kap az is, hogy milyen és mennyi munkaerőt köt le, milyen módon illeszkedik a szóban forgó társadalmi-természeti környezetbe, mennyire és milyen módon érvényesíti a társadalmi inklúzió szempontjait. Szerepet kapnak a szubsztantív gazdaság jellemzői, a nem agrár-jellegű rurális tevékenységek, a szociális és szolidáris gazdaság modelljei stb. Ezek az újabb szempontok kivétel nélkül mind kapcsolatban állnak a helyi értékeket, érdekeket, igényeket előtérbe helyező, bottom-up típusú fejlesztési gyakorlattal.

Helyi feljesztési gyakorlat

A helyi fejlesztési gyakorlatra irányuló térségi diskurzusok általában az adaptív fejlesztés (felzárkózási igény máshol látott példák követésével) és térségbe irányuló tudástranszfer (tanuljunk abból, amit más, fejlettebb térségekben, elsősorban külföldön látunk) valamely modelljét hangsúlyozzák. Kevesebb figyelmet kap az, hogy milyen is ebben a térségben az a helyi fejlesztési gyakorlat, amely a kívülről behozott új minták számára fogadó közeget képez, és amely végső soron meghatározza a behozott új modellek térségi gyakorlatba való beépülését. A ma domináns helyi fejlesztési gyakorlat, valamint az azt kitermelő és fenntartó feltételek bemutatása külön tanulmány tárgya, jelen esetben a témánk szempontjából fontosabb jellemzőket említjük meg.

- A térségben a külső forrásokra és a belső adottságokra alapozó helyi fejlesztés gyakorlata elválik egymástól, azt is lehet mondani, hogy a két praxis eltérő módon, egymástól függetlenül működik.
- A top-down típusú fejlesztések diszkurzív szinten, a gyakorlat szintjén, az explicit és implicit értékelések szintjén egyaránt dominálnak. Ez szorosan összefügg azzal, hogy a térség települései az 1989-es társadalmi változásig nagyon jelentős mértékű civilizációs hátrányt halmoztak fel (lemaradás az infrastrukturális fejlesztések minden területén), és mindmáig napirenden van az ezek pótlására irányuló igény. De jelentős mértékben erősíti a külső forrásokra alapozó gyakorlatot az is, hogy a helyi vezetők és a helyi közvélemény jelentős része az infrastrukturális fejlesztéseket tekinti az előrehaladás és a vezetői teljesítmény mércéjének, a megszerzett pénzösszeg (ennyi és ennyi pénz „hoztunk be”) a sikeres vezetői munka legitimációs

indexe, és a helyi vezetők esetében sok esetben a vezetői funkcióba való újraválasztás vélt vagy valós feltétele. A top-down típusú fejlesztések dominanciája értelemszerűen leértékel és marginális szerepbe kényszerít minden bottom-up típusú fejlesztést.

- A bottom-up típusú fejlesztések száma minden településen jelentős, de közülük sokat ma a helyi szerepelők köre és a helyi közvélemény nem tekint és/vagy nem is nevez „fejlesztésnek", azon egyszerű oknál fogva, hogy a „fejlesztés" kifejezés a külső forrásbevonás szinonimája, az elnyert/megszerzett támogatás nagysága pedig az értékelés mércéje. Lokális léptékben nem csupán a belső erőforrásokra alapozó programok száma jelentős, hanem azok művelődési, közösségépítő, kohézióerősítő, identitásfejlesztő szerepe is, ezek a funkciók pedig az utóbbi években már kiegészülnek – ha egyelőre csupán kísérleti jelleggel is – olyan új és fontos szerepkörök felvállalásával, mint a szociális szolgáltatások, a gazdaságfejlesztés és munkahelyteremtés, településmenedzsment és hasonlók.

  A bottom-up típusú fejlesztések helyzete minden tekintetben ambivalens. Sok esetben anyagi támogatást kapnak a helyi hivataltól vagy helyi gazdasági szereplőktől, ez azonban mindig kisléptékű, alkalmi és efemer jellegű, nem egy esetben feltételekhez kötött. Ezzel szemben a helyi szereplőktől kapott, nem anyagi jellegű támogatások (a társadalmi részvétel különböző formái) rendszerint kiszámíthatóak és állandó jellegűek. Ambivalens az ilyen programokra irányuló hivatalos diskurzus is. A helyi vezetők köre vagy a média nyilvánosan mindig felértékeli, dicséri ezeket a programokat, azok szervezőit és résztevőit, a háttérben azonban a lekicsinylő, elnéző, kényszeredettséget hordozó magatartások és kijelentések a dominánsak („na, adjunk egy kicsi pénzt ezeknek is", „sok pénzt elvisz, de kell ez is", „jól csinálják, nem kell sajnálni azt a kicsi pénzt" stb.).

  A bottop-up típusú helyi fejlesztéseknek a vizsgált térségben két alapvető típusuk alakult ki:

  - A programok egy részében a megszervezésre, az elindításokra kerül a nagyobb hangsúly. Ezeket általában támogatják a helyi vagy megyei hivatalok, a nyilvános tematizációban pedig a hivatalok vezetői személyesen is szerepet vállalnak. Az ilyen jellegű helyi fejlesztési programok általában hosszabb távra szólnak, és szervezeti-intézményi keretek kialakításával járnak. A látványosabb indítás után az ilyen programok nagyobb része fokozatosan egyre

jelentéktelenebbé, az induláskor kialakított szervezeti- intézményi keretek fenntartása egyre nehezebbé válik. Jobb esetben fennmaradnak, a lokális közösség rutinszerű tevékenységévé válnak, működtetésük és fenntartásuk alapszintű finanszírozássá vagy társadalmi támogatássá alakul át, innovatív jellegüket és változási képességüket elveszítik.

- A bottom-up típusú programok másik csoportját azok a tevékenységek képezik, amelyek formalizáltsága, működési módja, működési időtartama alapvetően a résztvevők szerepvállalásától, sok esetben pedig a kialakításban és működtetésben kulcsszerepet vállaló személytől függ. Ezeknek a programoknak a helyi társadalmi elfogadottsága, beágyazottsága általában jelentős mértékű.

A személyesség domináns szerepe a helyi fejlesztési programokban

A helyi fejlesztési programok bemutatásával, értékelésével vagy elemzésével foglalkozó anyagokban gyakran kerül előtérbe az az észrevétel, hogy ezeknek a programoknak a szervezettsége magas fokú, de ezt nem a programok intézményesültsége biztosítja, hanem a kulcsszereplő(k) személyes szerepvállalása. A térségi hivatalos diskurzusban, a médiaanyagokban és helyi társadalmi nyilvánosságban is egyértelműen pozitívumként jelenik meg a kiemelt személyes szerep (még pontosabban: szerepvállalás). A programok menetének, sikerének vagy sikertelenségek egész sor összetevője a szóban forgó személyhez kapcsolódik. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy a személyes szerepvállalást maguk az érintettek tudatosan, explicit módon föl is vállalják. Az intézményes szerepeknek és a személyes identitáskomponenseknek ez a típusú erőteljes összefonódása okkal nevezhető a vizsgált térségben a helyi fejlesztési gyakorlat legfontosabb jellemzőjének. Eltérő módon és különböző következményekkel működik hivatalvezetők esetében (ahol a hivatalos szerepkör munkaköri leírásban és jogi paragrafusok révén van rögzítve) és informális vezetők esetében (ahol a hivatalos szerepkört a résztvevők közmegegyezése vagy a vezető személyes ambíciója alakítja). Ugyanakkor a két modell működése között számtalan hasonlóság van, különösen ami a fejlesztéspolitikai vonatkozásokat illeti. Csak utalásszerűen jelzünk ebből néhányat:

- A programok tervezéséhez vagy menedzseléséhez kapcsolódó helyzetértékelés alapvetően személyes jellegű. A rendelkezésre álló információkból azt veszik figyelembe és olyan mértékben, amennyit

közvetlenül ismernek, amiről személyesen is véleményt tudnak alkotni.

- A programlehetőségek közti választásban, vagy az egy programlehetőséghez kapcsolódó különböző szcenáriók közti választásban két tényező játszik fontos szerepet. Az egyik a számára fontos belső erőviszonyokhoz, végső soron a vezetői szerep megerősítéshez kapcsolódik. A másik pedig a személyesen is megtapasztalt külső modellek követéséhez.
- A vezetői szerepek erőssége nem teszi szükségessé a szó szoros értelmében vett érdekegyeztetéseket, legfeljebb azok formális mintáinak gyakorlását. A tényleges ellenfelekkel vagy erőcsoportokkal való egyeztetést inkább elkerülik.
- A vezetői szerep mindennapi megélésében a személyes identitáselemek (egyéni szokás, magatartási stílus, beszédmód, vélemény, értékelés, a döntést meghatározó érvek stb.) explicit módon és rendszeresen megjelennek, és ezt környezetük is tudomásul veszi.
- Környezetük tagjai számára a vezetőhöz való viszonyulásban a személyes attitűd elemeihez való igazodás fontosabb, mint az intézményi szerep elemeihez való igazodás.

A hivatali/intézményes szerep és a személyes identitás együttélésének a fentiekben bemutatott módja a helyi fejlesztési programok tervezését, menedzsmentjét, értékelését illetően nagyon ellentmondásos következményekkel jár. A személyes jelleg dominanciája egészen bizonyosan szűkíti a számba jöhető helyi fejlesztési programok körét, a választható kivitelezési szcenáriók számát, a programok társadalmi beágyazottságát. Előnyként könyvelhető el –elsősorban a top-down típusú programok esetében – a kijárási, lobbizási (forrásszerzési) kompetencia kialakulása, amelyben – egyelőre – a személyes komponenseknek nagy szerepe van. Előnyként jelentkezik ugyanakkor a személyi autoritás magasabb foka az olyan programok helyi adaptációjában is, amelyeknél az innováció mértéke vagy a helyi támogatás hiánya kivitelezési gondot okoz. Az bizonyosnak látszik, hogy az új vidékfejlesztési paradigma térségi meghonosítása szemszögéből a helyi fejlesztési programokban mutatkozó erőteljes személyes jelleg endogén fejlesztési korlátként működik.

A paradigmaváltás melletti érvek

A vidékfejlesztési paradigmaváltás fontos összetevője az, hogy az endogén adottságok fölértékelődnek, a bottom-up típusú kezdeményezések szerepe növekszik, a helyi fejlesztésben a kreatív és innovatív komponensek egyre inkább előtérbe kerülnek a modellkövető megoldásokkal szemben, a társadalmi részvétel formái bővülnek, a helyi fejlesztési programok társadalmi beágyazottsága iránti igény erősödni fog. Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy ez a fordulat miért fontos a székelyföldi térség számára, akkor a következő válaszok adódnak:

- Sokkal több endogén forrás van a térségben, mint amennyi jelenleg a bottom-up típusú helyi fejlesztési gyakorlatok vonzáskörébe kerül.
- A fejlesztési gyakorlatban – a települések többségében – a rehabilitációs időszak többnyire lezárult, a települések újrapozícionálási esélye, igénye, törekvése fokozatosan erősödik.
- A fejlesztési folyamatokat korlátozó belső (endogén) tényezők szerepének csökkentéséhez a top-down típusú programok nem járulnak hozzá. A rehabilitációs jellegű, nagyléptékű beruházások emelik a civilizációs szintet és javítják az életminőségi kritériumokat, de nem vezetnek pozitív társadalmi fordulatokhoz.
- Társadalmi változásokat, tényleges versenyképesség-növekedést az eredményezhet, ha a belső fejlesztési korlátokat sikerül lebontani. Ebben a folyamatban tudnak fontos szerepet vállalni a kreatív, innovatív bottom-up típusú helyi fejlesztési programok. Ez a helyi fejlesztésben szemléleti és módszertani váltást igényel.

A lokális innováció térségi értelmezése

A továbblépés, a paradigmaváltás fontos feltétel az, hogy a térség településeit külön-külön kell megvizsgálni a fejlesztési gyakorlat működése szempontjából. A helyi fejlesztési gyakorlat jelenlegi szakmai és közéleti tematizációja az egyedi fejlesztési eredmények megjelenítésére törekszik, és az úgynevezett „sikeres programok” egyedi, pontszerű nyilvános tematizációja eltakarja az egyes településekre jellemző működési modellt, ugyanakkor eltakarja a helyi fejlesztési gyakorlat térségi típusait is.

Ha más szemszögből, a települések fejlesztési gyakorlatának elemzése szemszögéből közelítünk a kérdéshez, akkor azt látjuk, hogy ebben az időszakban

minden település a „saját világ” és a számára adott „külső környezet” (anyagi források, közeli és távoli követendő modellek) relációjában alakítja ki, működteti saját helyi fejlesztési gyakorlatát. Minden település a ”lokális” és a ”globális” érintkezési pontján egyfajta viselkedési forgatókönyvet termel ki a maga számára, részben tudatosan, részben ösztönösen. A helyi fejlesztésnek ezek a lokális forgatókönyvei – a helyi adottságok és a külső tényezők interferenciája nyomán – az évek során fokozatosan formalizálódnak és stabilizálódnak. A helyi fejlesztési gyakorlatnak úgynevezett település léptékű magatartási modelljei alakulnak ki és erősödnek meg. Ezeket a településekre jellemző egyedi magatartásmodelleket a szakirodalom alapján script-eknek nevezhetjük (Vanclay – Enticott 2011). Ezeket a stabilizálódott helyi fejlesztési forgatókönyveket több tényező hordozza, illetve termeli újra. Ezek között említhető a helyi fejlesztéssel kapcsolatos lokális narratíva (mi kell a falunak, miért kell, miért nem kell), a helyi aktorok kulcsfontosságú helyzetekben való viselkedési módja (döntési helyzetek, szereplési helyzetek, lokális intézményműködési módok, közösségi események működése), illetve a vezetői szerepekben működő ”személyesség” jellemzői.

Elemezhetők azok az összetevők, amelyek egy-egy település helyi fejlesztési script-jét kialakítják, de elemezhető az adott script-ek működése, valamint alakításuk/fejlesztésük feltételrendszere is. A térségben eddig egyetlen olyan vizsgálat készült[4], amely a rurális települések versenyképessé válásának feltételrendszerét vizsgálta, és amely kiindulópontot jelenthet a script-ek elemzésre is. Ennek a kutatásnak az eredményei azt jelzik, hogy a versenyképesség feltételrendszere és alakulása tekintetében a Csíki-medence települései típusokba sorolhatók, és az egyes típusok között az átjárásra, a váltásra kicsi az esély. A települések tulajdonképpen egyfajta fejlesztési kényszerpályán mozognak, és adottságaik, fejlesztési praxisuk strukturálisan behatárolja azt, hogy mit tehetnek és mit nem. Ebben minden bizonnyal nagy szerepet játszanak azok a helyi fejlesztési magatartási modellek, amelyek részint korábbi társadalomtörténeti feltételek hatására, részint pedig az elmúlt két évtized helyi fejlesztési gyakorlata következményeként alakultak ki. A településekhez kapcsolódó viselkedési forgatókönyvekben egyidejűleg többféle típus mutatható ki, működésükben stabilitási (elzárkózási) és reflexiós időintervallumok váltják egymást.

A térség mai fejlesztési gyakorlatában a scriptek működését a fentiekben tárgyalt „személyesség” nagyon jelentős mértékben meghatározza. A kialakult

[4] A kutatást Székely Kinga Katalin, a Sapientia EMTE csíkszeredai oktatója végezte PhD programja keretében (kézirat).

scriptek stratégiai léptékű újrapozícionálásához ma még nem rendelkezünk elegendő szakmai információval, hiányoznak az ehhez szükséges célirányos elemzések, és nem adottak egy ilyen fordulathoz a térségi intézményi feltételek sem. Az azonban nyilvánvalónak látszik, hogy a vidéki helyek fölértékelődését, a bottom-up típusú helyi fejlesztésre irányuló társadalmi igények növekedését hasznosítani lehet oly módon, hogy fiatal szakemberek bevonásával növeljük az olyan innovatív, kreatív helyi fejlesztési programok számát, amelyek tematizálják az újrapozícionálást és a gyakorlatban művelik is azt.

Szakirodalom

Biró A. Z. – Magyar F. (szerk) 2014
Település, innováció, identitás. Vidékfejlesztési esettanulmányok a székelyföldi térségből. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Új utakon a tehetséggondozás V. Státus Kiadó, Csíkszereda.

Biró A. Z. – Gyetvai Á. – Magyar F. (szerk 2015
Kreatív fiatalok – innovatív vidék. Sikeres helyi fejlesztési gyakorlatok a Székelyföldön. Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány, Új utakon a tehetséggondozás VI. Státus Kiadó, Csíkszereda.

OECD 2006
The new rural paradigm: Policies and governance. Paris: OECD publications.

Van der Ploeg et al. 2000
Rural development: from practices and policies towards theory. In: Sociologia Ruralis 40:391 – 408.

Vanclay, F. – Enticott, G. 2011
The role and functioning of cultural scripts infarming andagricultura.In: Sociologia Ruralis 51: 256 -271.

Woods, M. 2007
Engaging the global countryside: globalization,hybridity and the reconstitution of rural place. In: Progress in Human Geography 31: 485 – 507.

A kötet szerzői

Bakos Kinga, a Debreceni Egyetem PhD hallgatója, Székelyudvarhely

Benedek Noémi, a Debreceni Egyetem PhD hallgatója, Csíkszereda

Biró A. Zoltán társadalomkutató, oktató, Sapientia EMTE, KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja

Biró Z. Zoltán antropológus**,** KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Csíkszereda

Bogyor Izabella szociológus, KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Csíkszereda

Fancsali Ibolya kommunikációs szakértő, Farkaslaka

Fülöp Ilona, a Debreceni Egyetem PhD hallgatója, Parajd

Gocz Izabella egyetemi hallgató, Sapientia EMTE, Csíkszereda

Gyetvai Árpád a Szent István Egyetem címzetes egyetemi docense

Györfi Rita, a Debreceni Egyetem PhD hallgatója, Parajd

Káposzta József dékán, egyetemi docens**,** Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Szent István Egyetem

Kovács Judit-Tünde a Debreceni Egyetem PhD hallgatója, Csíkszereda

Kovács Ottilia-Enikő szociológus, Kézdimárkosfalva

Kratochwil Áron MA hallgató SZIE, csíkszeredai kihelyezett tagozat

Krézsek Erika szociológus, a pécsi JPTE PhD hallgatója, Csíkszereda

Magyar Ferenc a Szent István Egyetem Főigazgatója, a Pro Agricultura Hargitae Universitas Alapítvány operatív elnöke

Ördög Melinda jogász, MA hallgató, Sapientia EMTE

Páll Emőke MA hallgató, Szent István Egyetem, csíkszeredai kihelyezett tagozat

Páll Klementina Katalin MA hallgató, Szent István Egyetem, csíkszeredai kihelyezett tagozat

Ritter Krisztián PhD egyetemi docens, intézetigazgató helyettes**,** Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet, Szent István Egyetem

Sárosi-Blága Ágnes szociológus, a Debreceni Egyetem PhD hallgatója, KAM - Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, Csíkszereda

Silló Ágota a Debreceni Egyetem PhD hallgatója, Csíkszereda

Székely Kinga Katalin kommunikációs szakértő, oktató, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem

Szőcs Erika egyetemi hallgató, Sapientia EMTE, Csíkszereda

Tóth Tamás rektorhelyettes, egyetemi docens**,** Gazdaság- és Társadalom-tudományi Kar, Szent István Egyetem

Zsigmond Renáta egyetemi hallgató, Sapientia EMTE, Csíkszereda